

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 00053

BERURYE UN ANDERE
DERTSEYLUNGEN

David Pinski

*Permanent preservation of this book was made possible by
Herman & RoseMarie Goodman
in honor of
the Gantse Mishpokhe Goodman-Ehrlich-Liggett & Laine*

FUNDING FOR THE CORE COLLECTION OF YIDDISH LITERATURE
WAS MADE POSSIBLE IN PART BY A GRANT FROM THE
DAVID AND BARBARA B. HIRSCHHORN FOUNDATION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

דוד פינסקי

בריה

חון אנדערע דערציילונגען

ארויסגעגעבן דורך

„דוד פינסקי ביכער, אינקארפארירט“

Printed in Poland
by
Folag Ch. Brzoza, Warszawa.

D. Piński: Beruria.
Wydawn. Ch. Brzoza, Warszawa, 1938.

Druk. „Grafia“, Nowolipki 7.

.I

צורף'ה

דעם אייבוקן אַנדענק פון מיין ליכטיקן
זונעניו גאָבֿרי (געבאָרן דעם 11-טן מערץ,
1909, געשטאָרבן דעם 14-טן אויגוסט
1916) געווייַדמעט — די ערצעלונג,
וועלכע איך האָב אָנגעהויבן צוויי און
פערציק שטונדן פאַר זיין טויט, אין פֿרוי-
דיקער זיכערהײַט, אַז זיין ביסל קיאָנק-
זיין וועט שנעל פֿאַראַיבער, אָן דעם
קלענסטן פֿאַרגעפֿיל, אַז איך און זיין
וואונדערבאַרע מאמע וועלן באלד דאַרפֿן
זוכן טרויסט אין איר.

מיט אלע מעלות איז געוועזן געבענטשט ברוריה, די ווייב פון דעם גרויסן תנאי רבי מאיר. עס איז געוועזן, ווען גאָטס האַרץ איז אָנגעפילט געוואָרן מיט גרויס רחמנות אויף דאָס שווערע לעבן פון זיין יידישן פאָלק, וואָס האָט ערשט זיין זעלבסטשטענדיקייט און זיין פרייהייט פארלאָרן, האָט ער אַרויסגענומען איר נשמה פון אונטער זיין כסא הכבוד און אַראָפגעשיקט זי אויף דער ערד. „ניי און דערפריי די הערצער פון די עלנדע און פאַרוואַגלטע, ברענג נחת־רוח צו די פאַר־אבלטע און פאַרטרויערטע. ווער עס וועט דיך דערזען, זאָל וויסן, אַז דאָס לעבן איז ווערט געלעבט צו ווערן, און פאַרשטיין, אַז ער האָט אַ גרויסן גאָט, וואָס קאָן הערלעכעם שאַפן, און זאָל לויבן און בענטשן מיין נאָמען.“

און אַזוי אויך האָט זי געהייסן ברוריה — די אויסגע־וויילטע פון גאָט; אָבער די רוימער האָבן זי גערופן וואַלעריאַ — די געבענטשטע.

שיין איז זי געווען אַזוי, אַז ביי דעם הערלעכסטן זונאונ־טערגאַנג האָבן די אויגן פון באַוואונדערער אַרומגעבלאָנדזשעט פון דער זון צו איר און פון איר צו דער זון, און קיינער האָט נישט געקאָנט באַשטימען, וואו איז די גרעסערע שיינהייט און ווער איז דאָס גרעסערע וואונדער. אָבער ביי קידוש־לכנה האָט זי זיך קיינמאָל נישט געטאַרט באַווייזן אין גאָס, כדי די לכנה

זאל זיך נישט באהאלטן פאר דער גרעסערער שיינהייט, און די יידן וועלן נישט קאנען מקדש זיין די לבנה. — ווען זי איז דורכגעגאנגען א גאס, זיינען אלע גייער שטיין געבליבן, כדי זיי זאלן נישט אריינפאלן אין גריבער אונטער די פיס אָרער זאלן נישט געשטרויבלט ווערן איבער א שטיין אין וועג, ווייל די אויגן האָט מען נאָר געברויכט אויף איר. און די שווערע גאס־ארבעטער האָבן געזאָגט, ווען זיי האָבן זי אָנגעקוקט: „דאָס איז אָבער געוועזן באַלזאָם צו די מירע גלידער. יעצט וועט די אַרבעט גיין אונז ווידער לייכט.“ און די, וואָס זיינען געזעסן אין זייערע הייזער, האָבן געזאָגט: „האָט עס יעצט נישט אַ ליבן שוין געטאָן אין הויז? מסתמא איז ברוריה פאַרבייגעגאָנגען פאַרביי די פּענסטער.“ די חכמים האָבן אָבער דעמאָלט איינגעפירט אַ נייע ברכה, מיט וועלכער יידן זאלן לויבן און בענטשן גאָט דערפאַר, וואָס ער האָט אָנגעטיילט מיט זיין שיינהייט אַ בשר ודם.

און קלוג איז זי געוועזן אזוי, אז די קלוגע זקנים פון איר צייט האָבן געזאָגט: „זאלן מיר נישט אָנטאָן ווייבערקליידער און איר איבערנעבן אונזערע מענערקליידער, ווייל מיט איר זיינען מיר ווי די אלטע ווייבער, ביי וועלכע עס האָט זיך שוין לאָנג אויסגעוועכט דאָס ביסל שכל, וואָס זיי האָבן ווען פאַר-מאָגט, און זי האָט אין זיך דעם שכל פון אלע אונזערע יאָרן צוזאַמענגענומען.“ און ווען אַ מאַן פלעגט זידלען זיין ווייב און זאָגן, אז אַ פרוי האָט לאָנגע האָר און קורצן שכל, פלעגט די ווייב צוואַרפן אים: „און ברוריה? דאָן האָט דער מאַן געכאַפט זיך, אז ער האָט זיך פאַררעדט און אז זיין אייגענע ווייב איז קליינער פאַר אים, ווייל זי האָט אים אזוי קלוג דער-מאָגט אָן ברוריהן. די חכמים האָבן אָבער דעמאָלט איינגע-פירט אַ נייע ברכה, מיט וועלכער יידן זאלן לויבן און בענטשן גאָט דערפאַר, וואָס ער האָט אָנגעטיילט מיט זיין קלוגהייט אַ בשר ודם.

אָבער אויך זייער געלערנט איז געוועזן ברוריה. אין תורה שבכתב איז זי געוועזן אזוי זיכער, ווי אויף אַן אויסגעטראָ-טענעם וועג, און פאַר תורה שבעל פה איז זי געוועזן ווי אַ

שראנק, אין וועלכן מען טוט ספרים אריין. מיט קלאָרער
 איינפאַכקייט האָט זי פאַררייניקט אין זיך גרויסע שאַרפזיני-
 קייט, און די תורה איז אַ פעלד, וואָס מען קאָן באַארבעטן
 נאָר מיט די געצייג. אַ סך פּלאַנטערס האָט ברוריה פּאַנאַנדער-
 געפּלאַנטערט, און אַ סך טונקעלע שטעלן האָט זי העל אויפ-
 געלויבטן, איר וואָרט און פּסק דין האָבן געגאַלטן, ווי דאָס
 וואָרט און פּסק דין פון איר מאַן, דעם גרויסן תנאי רבי
 מאיר. אָבער פון רבי מאירן, וועלכער איז געוועזן דער גרעס-
 טער פון זיין צייט און אזוי שאַרפזיניק, אַז ער האָט געקאָנט
 מטהר זיין אַ שרץ מיט ק"ן טעמים, האָט מען געזאָגט: „עס
 איז נישט קיין וואונדער, אַז ער ווייס אזוי פיל און איז אזוי
 שאַרפזיניק: ער האָט דאָך ברוריהן פאַר אַ ווייב!“

דאָך רבי מאירן האָבן די ווערטער נישט געאַרט און
 נישט באַלידיקט, ווייל ער איז זייער שטאַלץ געוועזן אויף איר,
 און ער האָט זי אומענדלעך געליבט. און יעדן טאָג פלעגט ער
 זאָגן אין זיינע תּפּלות: „אַ ווונדערבאַרן איידלשטיין האָסטו
 באַשאַפּן און פון אַלע דיינע קנעכט האָסטו מיך אויסגעקליבן
 מיט אים צו באַשיינען — ווי זאָל איך דיר דאַנקען, גאָט?“

הָאָבֵן דִּי תַלְמִידִים פֿון רַבִּי מֵאִיר גַּעזָאָגט: „מִיט אַלע מעלות איז געבענטשט געוואָרן ברוריה און צו אַ וואַנדערבאַרן איירלשטיין גלייכט זי צו אַ אַונזער רבֿי, מיט וועלכן גאָט האָט אויסגעקליבן אים צו באַשטיינען, אָבער צי איז דאָך נישט איר האַרץ בלויז דאָס שוואַכע האַרץ פֿון אַ פֿרוי, און ווי די פֿאַרבן אין דעם איירלשטיין, אַזוי שפּילן און בייטן זיך אין איר די תּאוות? ווער זאָגט אונז, אַז אירע אויערן זיינען פֿאַר־שטאַפּט צו פֿאַרפּירערישע רייד, וועלכע פֿאַלן אויף איר ווי הייסע פּונקטן און מאַכן איר האַרץ ווי וואַסס צוגיין? מיט אַלע מעלות איז אויך געבענטשט געוועזן אַונזער מוטער חוה, פֿון וועלכער אַלע ווייטערע דורות ווייבער זיינען בלויז אַן אָפּגלאַנץ, און דאָך זיינען אירע אויערן אָפּן געוועזן פֿאַר דער שלאַנג. און וואו חוה איז געפֿאַלן, וועט ברוריה זיכער נישט סאָנען איינשטיין.“

אַזוי האָבן גערעדט צווישן זיך די תַלְמִידִים פֿון רַבִּי מֵאִיר, ביז איינמאָל איז עס דערגאַנגען ביז צו די אויערן פֿון דעם גרויסן תּנא. צוערשט איז ער זייער אויפגעבראַכט געוואָרן, און זיין בעס האָט אין אים געקאַכט, ווי דאָס זידנדיקע וואַסער אין אַ פּייערקעסל. ער האָט געוואָלט טרעפֿן מיט זיין צאָרן אַלע זיינע תַלְמִידִים און פֿאַרטרייבן זיי פֿון זיך. ווי דערוועגן זיי זיך צו צווייפלען אין איר צניעות און אין איר ריינקייט און אין איר שטאַרקייט אין בייצושטיין אַלע פֿאַרפּירונגען! איז נישט ברוריה אַ יום־טובֿ־קינד ביי גאָט, און ווער עס באַ־

לידיקט זי מיט זיינע צווייפל, איז מחלל יום־טוב, איז א זיני-דיקער און נישט ווערט צו זיצן פאר אים און הערן פון אים תורה?

אָבער ער, וועלכער האָט געמאָנט מטהר זיין אַ שרץ מיט ק"ן טעמים, האָט באַלד געטראַכט פאַרקערט. ווען ער שיקט אַוועק פון זיך זיינע תלמידים פאַר די צווייפל, וועלכע זיי האָבן אויסגעדריקט אין ברוריהן, וועלן זיי אַוועקגיין און זאָגן: „ווען מיר וואָלטן געוועזן אומגערעכט מיט אונזערע צווייפל, וואָלט רבי מאיר זיך אויסגעלאַכט פון אונז און וואָלט די צווייפל אויך באַלד פאַרגעסן. אָבער ווייל זיי זיינען גע-רעכטע, איז ער אַריינגעפאַלן אין כעס און האָט אונז פאַר-טריבן פון זיך.“

זיין גרויסער כעס איז יעצט אַריבער אין אַ גרויסער פאַרזאָכטונג, אָבער דער שאַרפער קאַפּ האָט ווייטער געטראַכט: ביז איז דעם מענטשנס צונג און געמיין איז דער צווייפל פון זיין האַרץ. אויף מטהר צו זיין אַ שרץ מוז מען זיין אַ רבי מאיר, אָבער אויף מטמא צו זיין אַ ברוריה, איז גענוג צו זיין אַ שרץ. ביז צו דעם טאָג פון איר טויט וועלן זיי נישט אויפֿ-הערן צו רעדן, און ווען איר הערלעכע נשמה וועט פאַרלאָזן איר הערלעכן לייב אומבאַפֿלעקט און ריין פון זינד, וועלן זיי זאָגן: זי איז געשטאַרבן ריין, ווייל צו איר איז די שלאַנג נישט צוגעשטאַנען און ווייל גאָט האָט זי נישט אויסגעפֿרוּר-בירט מיט פאַרפֿירונג. און דאַן וועלן זיי נאָך זאָגן: גאָט פֿרוואוט אויס בלוז זיינע שטאַרקע. אָבער ווייל ער האָט גע-וואוסט ברוריהס האַרץ, אַז דאָס איז שוואַך פאַר דעם פאַר-פֿירער, האָט ער זי נישט אויסגעפֿרוואוט און אָפֿגעהיט זי פון פאַרפֿירונג.

ביי דעם געדאַנק האָט ער דערפֿילט אַ גרויסע שוואַכקייט אין זיין נאַנצן קערפֿער, און אַ שוויים איז אַרויסגעטראָטן אויף זיין הויבן שטערן. וואָס טאָן, אַז די גיפטיקע שלאַנגע-צייגער זאָל אַזוי נישט שטעכן אין זיין ברוריה, און ווי מאַכן, אַז יעדער געדאַנק וועגן איר זאָל זיין אַזוי ריין ווי איר האַרץ?

זיין גרויסער שכל האָט זיך באַלד דערטראַכט און אים אונטערגעזאָגט: „זאָלן זיי זי אויספרובירן!“

אַ שוידער איז אים דורכגעלאָפֿן, און עס איז אים גע-
וועזן, ווי ער וואָלט זיך דאַרפֿן שעמען פאַר די פיר ווענט,
אין וועלכע ער האָט זיך דערוועגט אַזוינס צו טראַכטן. אָבער
ער האָט שוין נישט געקאָנט צוריק פון דעם געדאַנק, וועלכער
האָט אים אויסגעזען פאַר דעם איינציקן אויסוועג. מיט אויס-
פרובירן זי וועלן פערשטאַפט ווערן די ביזע מיללער אויף
אייביק, און אַלע וועלן זען, אַז ברוריה זיין ווייב האָט אַ ריין
האַרץ ווי אַ ריינעם גייסט, אַז איר צניעות איז אַזוי גרויס ווי
איר שיינהייט, און איר טרייהייט צו אים איז אַזוי גרויס ווי
איר קלוגהייט. און דעמאָלט ערשט וועלן זיי באַגרייפֿן, ווי גרויס
איז גאָטס חסד צו זייער דור, אין וועלכן זיין ברוריה לעבט.
און ווי גרויס איז זיין אייגן אָנווען ביי גאָט, וואָס ער האָט אים
זי געגעבן פאַר אַ ווייב.

און רבי מאיר האָט געטראַכט אַ טאָג און צוויי און דריי.
זיין עס־לוסט איז אים אָפּגעפאַלן, זיין שלאָף האָט אים פאַר-
לאָזן, און געדאַנקען האָבן זיך אין אים געמערט מיט דער שנעל-
קייט פון אַ בליץ — איין געדאַנק האָט אַרויסגעבראַכט דעם
אַנדערן, איינער האָט דעם אַנדערן אונטערגעשטיצט און איי-
נער האָט דעם אַנדערן געפּסלט. בערג און בערג פון געדאַנ-
קען, טיפע, שאַרפע, ווייטגייענדיקע. און צווישן זיי זיינען
געוועזן געדאַנקען, פאַר וועלכע ער האָט זיך געשמט, וועלכע
האָבן אים שטאַרק באַאומדואיקט און אַרויסגערופֿן ביי אים
אַ כּעס אויף זיך אַליין. ווי קומען זיי גאָר צו אים? די
צווייפֿל — ווי האָבן זיי געקאָנט געפינען איינטריט אין אים?
ווי קאָן ער, ער אַליין, וועלכער ווייס דאָך איר האַרץ אַזוי גוט
און פאַר וועמען אירע געדאַנקען זיינען ווי אַן אָפֿן בוך! —
האָט זי נישט גענוג באַוויזן, ווי פּרום און שטאַרק זי איז, ביים
טויט פון אירע קינדער? האָט דען נישט די גאַנצע וועלט דע-
מאָלט איינגעזען, אַז איינציק איז זיין ברוריה?

אָבער דער פרומער תּנא, וועלכער האָט דעם כּח פון דעם
שטן צוגעגליכן צו דעם כּח פון גאָט און טוויזנטער וואָרונגען

ארויסגעשיקט אין לעבן קעגן דעם יצר הרע, האָט מיט שוידער
געזוכט פארטיידיקונג פאר זיך און זיין אייגענער יצר-הרע-
מורא. און פארשעמטערהייט, מיט אַ צימער אויף די ליפן האָט
ער געפליסערט:

„זיי מיר מוחל, ברוריה, דו הייליקע מיינע, אָבער זאָלן
זיי דיך אויספרואוון.“

האָט רבי מאיר פאַרזאַמלט צו זיך אַלע זיינע תלמידים
און געזאָגט צו זיי:

„עם האָט דערגרייכט צו מיר, וואָס איר רעדט וועגן
ברוריה מיין ווייב, און אייערע צווייפל וועגן איר האָבן פאַר-
נומען מיינע אויערן. ווען איינער האָט צווייפל אין זיין חבר
אָן קיין שום גרונט, וואָס זאָל דער חבר טאָן? זאָל ער נישט
קומען און זאָגן: וואָס איז דער גרונט פון דייע צווייפל, אין
דיינע ספקות מיט וואָס האָב איך זיי ביי דיר אַרויסגערופן?
און זאָל ער נישט זאָגן: דו ביזט אַ שלעכטער חבר, אַז נישט
וואָלסטו קיין צווייפל צו מיר נישט אַרויסגערופן, ווען דו האָסט
קיין גרונד צו זיי נישט. זאָל איך איך יעצט נישט זאָגן, אַז
איר זייט אַלע שלעכטע מענטשן, נישט ווערט צו זיצן פאַר
מיר, ווייל אייערע אייגענע מחשבות זיינען זינדיק און איר
אַליין זייט אַ שפּילצייג אין די הענט פון דעם פאַרפירער,
דערפאַר צווייפלט איר אויך אין דער ריינקייט פון ברוריה
מיין ווייב? וואָלט איך נישט געוועזן גערעכט, ווען איך שיק
איך אַלעמען אַוועק פון מיר און שטאַפּ פאַר איך צו די קוואַלן
פון מיין תורה?“

אַ שרעק איז אָנגעפאַלן אויף די תלמידים און אַ גרויסע
אומרויאיקייט האָט זיך באַזעצט אין זיי. די פון זיי, וועלכע
האָבן מער פון אַלעמען אַרויסגעזאָגט די צווייפל און פאַר-
שפּרייט זיי, זיינען געבליבן זיצן מיט אַראָפּגעלאָזטע אויגן,
פאַרשעמטע און געשלאָגענע. אָבער די פון זיי, וועלכע האָבן

זיך, נאָר צוגעהערט צו די צווייפל און אַליין זיי קיינמאָל נישט אַרויסגערעדט, האָבן געקוקט אַרום זיך דערשראָקענע, אויפגע-
רודערטע, ווי זיי וואָלטן געזוכט די שולדיקע. און איינער איז
אויפגעשטאַנען און האָט געזאָגט:

„רבי, דו וועסט דאָך נישט באַשטרעפן די הערער ווי די
ריידער.“

אַבער רבי מאיר האָט געענטפערט:

„איין שטראָף פאַר די הערער ווי פאַר די ריידער. ווייל
נישט די מוויז אַליין איז דער גנב, נאָר אויך דאָס לאָך.“
דאָ האָבן די תלמידים אַרויסגערעדט שטיל און פאַר-
שעמט:

„אַבער מיר צווייפלען נישט מער.“

רבי מאיר האָט זיך צולאַכט:

„שיינע תלמידים האָב איך אין אייך, און איר וועט עס
פאַרשפרייטן די תורה אין ישראל! איר וועט דאָך מטהר זיין
אַ שרץ נאָר אויס איין טעם: ווען עס וועט זיך אייך לוינען.“
נאָך אַראָפּגעפאַלענער זיינען ביי זיך געבליבן די תלמידים,
און רבי מאיר האָט ווייטער גערעדט צו זיי, אויף זיין שטייגער,
מיט אַ משל:

„אַ פּוסק האָט אָנגעטרעפן אַ הון און צו איר געזאָגט:
„איך האָב געהערט אויף דיר זאָגן, אַז דו צווייפלסט, אַז איך
בין פון אַלע חיות די צניעותדיקסטע, דערפאַר וועל איך דיך
גלייך צורייסן.“ האָט זיך די הון דערשראָקן און אַרויסגערעדט
מיט תחנונים: „איה, צווייפל עס נישט, און אויב איך האָב
עס ווען געצווייפלט, וועל איך שוין מער נישט צווייפלען.“
און דער פּוסק, וועלכער איז געוועזן גוט אויפגעלייגט, ווייל ער
איז געוועזן זאָט, האָט ווייטער געזאָגט צו איר: „איך לאָז
דיך יעצט אָפּ, אָבער געדענק, אויב דו וועסט נאָר ווען עס
איז אַרויסברענגען פון דיין מויל דעם קלענסטן צווייפל, ביזטו
אַ בן־מות.“ האָט די הון זיך געשוואָרן, אַז זי וועט קיינמאָל
נישט אַרויסברענגען פון איר מויל דעם קלענסטן צווייפל. אָבער
ווען דער פּוסק האָט זי אָפּגעלאָזן און איז אַוועקגעגאַנגען פון
איר, האָט זי אונטערגעלייגט איר קאָפּ אונטער איר פליגל און

אזוי בנגבהדיק אריינגערטראכט אין זיך, אז עס איז נישטאָ קיין גרעסערער רשע ווי דער פוקס."

יעצט האָט רבי מאיר דערהעכערט זיין שטימע און געזאָגט: „ניין, נישט מיט אָנשרעקן וועל איך פארניכטן אין אייך די צווייפל, וועלכע איר טראָגט צו ברוריה מיין ווייב. איר וועט זיי דאָך כלויז באַגראַבן ביי זיך טיף אין האַרצן און אָנזאָגן אייערע געדאַנקען, זיי זאָלן זיך קיינמאָל נישט אַרויס־דערוועגן אויף אייערע ליפן. איר וועט אייך זאָגן, אז איר זייט גערעכט, נאָר ווייל איר האָט מיר נישט געוואָלט פאַר־לירן, האָט איר זיך אונטערגעגעבן. אָבער איך וויל, איר זאָלט אויף אַן אמת מער נישט צווייפלען. פון אייערע הערצער זאָלן די צווייפל אַרויסגעטריבן ווערן און אייערע נשמות זאָלן פון זיי אויסגעהיילט ווערן."

די תלמידים זיינען געזעסן שטיף, ווי זיי וואָלטן באַ־טראַכט, ווי דאָס זאָל געשען, און איינער אַ נישט־פאַרזיכ־טיקער האָט אויסגערופן:

„אז דו צווייפלט נישט, וועלן מיר אויך נישט צווייפלען." רבי מאירס געזיכט איז צוערשט זייער רויט געוואָרן, אָבער דאָמאָלס האָט ער קיין וואָרט נישט אויסגערעדט, ווי ער וואָלט זיך איינגעהאַלטן צו רעדן אין זיין גרויסן כעס. דערנאָך איז זיין געזיכט גאַנץ בלייך געוואָרן, און איינגעפאַלן און אויסגעצויגן, פון גרויסער אויפֿרעגונג אין אים, און ער האָט געזאָגט:

„וויי דעם, וועמעס געדאַנקען זיינען די געדאַנקען פון אַ נאַר, און נאָך מער וויי אים, ווען ער באַהערשט נישט זיינע ליפן. האָט איר דען פריער געצווייפלט, ווייל איך האָב געצווייפלט? ווער פון אייך וועט זיך דערוועגן צו זאָגן, אז רבי מאיר האָט געצווייפלט אין ברוריה זיין ווייב? אָבער אייערע צווייפל, וועלכע איר האָט נישט געקאָנט באַהאַלטן אין זיך און געמוזט זיי אַרויסגאַווערן פון זיך און אַריינשיפן איינער דעם אַנדערן אין די אויערן, ווי די גיפטיקע שלאַנגען, זיינען געוואָרן ווי אַ קוואַל פון אַ מגפה, אָנשטעקנדיק און פאַרגיפֿטנדיק רעכטס און לינקס, נאָנטע און ווייטע. אויך

מיך האָט איר אָנגעשטעקט מיט אייער צווייפל, און ווי איר רעד איך שוין אויך: פיליכט איז ברוריה מיר טריי, ווייל דער פארפירער איז צו איר נישט צוגעטראָטן."

די פון די תלמידים, וועלכע האָבן די ערשטע אויסגע- דריקט די צווייפל, האָבן געוואָלט מיט נצחון אויפהייבן די קעפּ, אָבער זיי האָבן זיך איינגעהאַלטן, נאָר טיף אין זיך גע- שמייכלט און קוים זיך געקאָנט באַהערשו, אז דער שמייכל זאָל נישט אַ שטיף טאָן אויף זייערע ליפּן. אָבער דער קלוגער רבי מאיר האָט באַמערקט דאָס נצחון־פּייערל, וואָס האָט אויפגעבליצט אין זייערע אויגן, און אַרויסגערעדט מיט שטאַר- קערער שטימע, פאַר וועלכער זיי האָבן זיך דערשראָקן:

"איך האָב קיינמאַל אין ברוריה מיין ווייב נישט גע- צווייפלט, און דער קלענסטער חשד איז מיר נישט אויפגעגאַנגען גען וועגן דער ריינהייט פון איר האַרצן. אָבער אייער ביזן גיפט האָט זיך איינגעגעסן אין מיינע נירן, און אייער גע- שטאַנק האָט געבאָרן אין מיר עיפּושי־געראַנקען. איצט זאָג איך מיר: דער עפל איז וואונדערשיין, אָבער ווער ווייס, וואָס עס טוט זיך אין זיין האַרצן? אָט אזוי האָט איר געבראַכט מיט דעם סם פון אייער צווייפל, אז רבי מאיר זאָל צווייפלען אין דער ריינהייט פון דעם האַרץ פון ברוריה זיין ווייב. זאָל איך אייך נישט פון מיר מיט שמעקנס פאַרטרייבן און מיט קללות? נאָר איך האָב אַנדערש באַשלאָסן. וואָס טוט מען אום אויסצוגעפּינען, צי דער שיינער עפל האָט אַ געזונט האַרץ? מען שניידט אים אויף. אויך איך וויל אויפשניידן, וויל אַריינקוקן אין ברוריהס האַרץ, פּרובירן אירע נירן. און הערט, וואָס איך האָב אָפּגעטראַכט: גאַנצע דרייסיק טעג וועל איך מיך צו איר אין טבריא נישט באַווייזן — דרייסיק טעג, נלויב איך, זיינען גענוג אויף אויסצופּרובירן די שטאַרקייט פון אַ פרוי, ווען איר מאַן איז נישטאָ לעבן איר — און איר קלייבט אייך אויס איינעם פון אייך, וועלכער זאָל נעמען אויף זיך איר פאַרפירער צו זיין —"

נישט איין מענער־הארץ האָט אויפגעצייטערט, ווען רבי
 מאיר האָט אַרויסגערעדט די דאָזיקע ווערטער זיינע. די מענער
 לעכע נאָנטקייט פון דער וואונדערפולער ברוריה האָט ווי
 אַ הייסער שטראָם דורכגעריזלט פון קאָפּ ביז פּוס גאָר אַ סך
 פון רבי מאיר'ס תלמידים. אָבער אַמשטאַרקסטן האָט אויפֿ-
 געשלאָגן דאָס הארץ פון דעם שיינעם שמעון, דעם זון פון
 רבי ישמעאל, און ער האָט געמוזט צומאַכן זיינע אויגן דורך
 דעם רייצגעפיל, וואָס איז דורכגעלאָפּן דורך אים.
 דער שענסטער פון אַלע תלמידים איז געוועזן שמעון
 דער זון פון רבי ישמעאל. ווען אַ רויםישע מאַטראָנאַ האָט
 אים איינמאָל דערזען, איז איר געוועזן, ווי דער גריכישער
 אַדאָנים, דער סימבאָל פון קראַפט און יוגנט און שיינהייט,
 האָט זיך מנייר געוועזן און אַוועקגעזעצט זיך לערנען די
 אומפאַרשטענדלעכע יידישע תורה, און זי האָט אים גערופן
 „דער ייד־געוואָרענער אַדאָנים“. הויך אין וואוקס איז ער
 געוועזן, און שלאַנג און פלינג, מיט רויטלעכע האָר אויפֿן
 קאָפּ און בערדל, און אויגן, וואָס זייער פאַרב האָט זיך געביטן
 מיט די צייטן פון טאָג און דעם צושטאַנד פון זיין געמיט
 און וועמעס בליק קיינער האָט נישט געקאָנט אויסהאַלטן.
 אויס פּרומקייט פלעגט ער צומאַכן די אויגן, ווען ער פלעגט
 זיך אָנטרעפּן מיט אַ פרוי, כדי ער זאָל נישט געבאָרן אין אַ
 יידישער טאָכטער קיין שלעכטן געדאַנק. אָבער ער האָט איינ־
 מאָל נישט צוגעמאַכט די אויגן פאַר ברוריה און אנשטאַט

צו פארברענען איז ער אָנגעצונדן געוואָרן, און זיינע אויגן האָבן אַרײַנגעברענט אין זיך איר בילד, ווי אַ זיגל אויף אַ ברענענדיקן טריפּוואַקס, נישט אויסצולעשן. פון דעמאָלט אָן האָט ער נאָר זי געזען. פאַר זיך, זי איז געוועזן זיין חלום ביי דער נאַכט, און זיין געדאַנק ביי טאָג, און דאָס תורה־לערנען האָט אים נישט געקאָנט העלפֿן. זיין גרויסע מענלעכע שיינהייט האָט געפונען איר צווילינג אין ברוריהן, און ער האָט געלעבצט נאָך איר, ווי נאָך עטוואָס, וואָס האָט שטענדיק געהערט צו אים, ווי נאָך עטוואָס, וואָס האָט שטענדיק געמוזט זיין זיינס. ער איז געוועזן פֿרום אַלע זיינע יאָרן, און געוואוסט פון הייסע תּפֿלות און שווערע תּעניתים, פון פּייניקן דעם קערפּער און רייניקן די נשמה, אָבער זיינע תּפֿלות איצטער זיינען געוועזן נישט קיין חרטה און נישט קיין שרעק פאַר זינד, נאָר אַנט־קלאָגן און טענות. עס איז אים געוועזן, ווי גאָט האָט אים נישט געגעבן, וואָס עס קומט אים, אַוועקגענומען ביי אים, וואָס האָט אים אַליין געמוזט געהערן. און פאַרוואָס האָט גאָט געבראַכט ברוריהן אין זיין וועג? און פאַרוואָס האָט ער אים נישט צוגעמאַכט די אויגן ביי דער באַגעגענונג? און אין זיינע אומרואַיקע, אָפּט פיבערישע געדאַנקען האָט ער אָנגעזיין גאָט, ווי ער קאָן נאָך קומען צו דער, וועלכע איז אים געווען באַשערט. רבי מאיר קאָן שטאַרבן, און ער וועט ירשענען ברוריהן. און אויב גאָט וויל נישט דעם טויט פון דעם צדיק, קאָן ברוריה רבי מאירן פאַרלאָזן, צוגטן זיך מיט אים און אַרײַנקומען אין די אָרעמס פון איר שיינהייט־צווילינג. קאָן גאָט עס נישט דערווייזן?

און יעצט ווען רבי מאיר האָט אָפּגערעדט, איז אים גע-וועזן, ווי גאָט האָט דעהערט זיינע תּפֿלות, און ער האָט געוואוסט באַשטימט, אַז ער וועט זיין דער אויסגעוויילטער אויף דורכצופירן דעם ווילן פון דעם אַלמעכטיקן. און רבי מאיר, ווען ער האָט אַרויסגעזאָגט, וואָס ער האָט אָפּגעטראַכט, האָט געווענדט זיין בליק אויף שמעון דעם זון פון רבי ישמעאל, ווי ער וואָלט אים אויסגעקליבן צו טאָן די געפּערלעכע שליוחות. אָבער ער האָט גאָרנישט געזאָגט, קיין עצה נישט געגעבן,

נישט אָנגעוויזן מיט ווערטער, וועמען ער וואָלט אויסגעקליבן.
ער איז גלייך אַרויס פון דער ישיבה און געלאָזן די תלמידים
אַליין, זיי זאָלן אויסקלייבן פון זיך וועמען זיי ווילן.

ווערליק פיל אויגן האָבן זיך געווענדט צו שמעון
דעם זון פון רבי ישמעאל, איז זיין אויסקלייבונג דאָך נישט
געוועזן קיין איינשטימיקע. ווייל נאָך אייניקע פון די תלמידים
האָבן געוואָלט נעמען אויף זיך די דאָזיקע שליחות, און דאָס
זיינען געוועזן די יעניקע, וועלכע האָבן אַמהעכסטן אויסגע-
דריקט זייערע צווייפל אין ברוריהם שטאַרקייט.
אין איינער האָט געזאָגט:

„אום ברוריהן צו פאַרפירן, דאַרף מען זיין נישט דער
שענסטער, נאָר דער קלינסטער. צו איר קאָן מען צוקומען
נישט דורך אירע אויגן, נאָר דורך אירע אויערן. אירע אייני-
קאָן זי פאַרמאַכן פאַר דעם שענסטן בילד, אָבער עס איז נישטאָ
קיין שראָף גענוג, מיט וועלכן זי זאָל קאָנען פאַרשנאָפן
אירע אויערן פאַר קלוגע רייד. דאָס שיינע בילד, וואָס זי
וועט דערזען, וועט פאַרפליען, ווי זי וועט זיך נאָר אָפּקערן
פון אים, אָבער דאָס קלוגע וואָרט וועט בלייבן זיצן אין
איר האַרץ און וועט דאַרטן גראָבן און עקבערן. געדענקט, אַז
אויך אונזער מוטער חוה איז פאַרפירט געוואָרן מיט קלוגע
ווערטער פון דער קלוגער שלאַנג, ווי עס שטייט אין פסוק:
„און די שלאַנג איז געוועזן קלינער פון אַלע חיות אין פּעלד.“
און אויב ברוריה וועט ביישטיין דעם קלוגן וואָרט, איז איר
שטאַרקייט דאָן איבער אַלע צווייפל.“

אין ער האָט עס גערעדט אַזוי, אַז אַלע זאָלן זען, אַז
ער איז דער קלינסטער און ער דאַרף געשיקט ווערן.
אָבער אַ צווייטער האָט געזאָגט:

„אום ברוריהן צו פאַרפירן, דאַרף מען זיין נישט דער
שענסטער און נישט דער קלינסטער, נאָר דער שטאַרקסטער,
ווייל וואָס איז די שיינהייט פון אונזער שענסטן קעגן איר
שיינהייט, און וואָס איז די קלוגהייט פון אונזער קלינסטן
קעגן איר קלוגהייט. אונזער שענסטער וועט בטל ווערן פאַר

איר און וועט זיך פרעגן: „פארוואס בין איך אזוי מיאוס?“ און אונזער קליגסטער וועט שטיין פאר איר ווי אן אומגעלומד פערטער נאר. אבער די נאנטקייט פון א זייער שטארקן מאן וועט זיך לייגן ווי א נעפל אויף אירע חושים, דער אטעם פון גרויסער מענלעכער קראפט וועט אריינדרינגען אין איר ווי וויין און וועט זי פארשיכורן. אום צו מאכן א פרוי אריינ-צובייסן אין א פארבאטענעם עפל, דארף מען האבן א קלוגע שלאנג, אבער אום צו מאכן א פרוי צו פארלאנגען נאך א פרעמדן מאן, מוז מען האבן א מאן, וועמעס גבורה און קראפט זאלן ווירקן אויף איר ווי די צוויי שטיינער פון דער מיל. און אויב ברוריה וועט ביישטיין א גרויסער מענלעכער קראפט, איז איר שטארקייט איבער אלע צווייפֿל.

און ער האָט עס געזאָגט אזוי, אז אלע זאָלן זען, אז ער איז דער שטארקסטער און ער דארף געשיקט ווערן.
דאָך אַ דריטער האָט געזאָגט:

„אום ברוריהן צו פארפירן, דארף מען זיין נישט דער שענסטער און נישט דער קליגסטער און נישט דער שטארקסטער, נאָר דער וואוילגעלערנטסטער. ווייל אויב אונזער חבר איז גערעכט אין אַלץ, וואָס ער האָט געזאָגט וועגן דעם קליגסטן און דעם שענסטן, מוז ער דאָך אויך איינזען, אז אויך מענלעכע קראַפט וועט ברוריהן נישט באַרירן. וואָרום זי וועט זיך זאָגן: נאָך שטאַרקער איז אַ ווילדער אַקס און ווער איז שטאַרקער פאַר אַ לייב, זאָל איך דערפאַר אויסגיין אין תּאווה נאָך דעם ווילדן אַקס און דעם לייב און דעם העלפּאָנט? אַבער דער וואוילגעלערנטסטער פון אונז וועט וויסן, ווי אַרויסצורופן איר באַוואַנדערונג, וועט געווינגען איר האַרץ דורך זיין שאַרפּזי-ניקייט אין דער תּורה, און אויב איר מאַן, אונזער רבי מאיר, קאָן מטהר זיין אַ שרץ מיט ק"ן טעמים, וועט איר פאַר-פירער מיט צוויי מאָל ק"ן טעמים דאַרפן באַווייזן איר, אז דאָבן האָט נישט געזינדיקט מיט בלהה זיין פּאָטער יעקבס ווייב, אז דוד המלך האָט נישט געזינדיקט מיט בת שבע דער ווייב פון אוריה דעם התיער, און אז איר זינד קעגן איר מאַן וועט אויך קיין זינד נישט זיין. און אויב ברוריה וועט ביי-

שטיין דער גרויסער פלפול־קראפט פון דעם וואוילגעלערנטסטן אונטער אונז, איז איר שטארקייט איבער אלע צווייפל." און ער האָט עס געזאָגט אזוי, אז אלע זאָלן וויסן, אז ער האָלט זיך פאר דעם וואוילגעלערנטסטן און ער דאַרף גע-שיקט ווערן.

איז אויפגעשטאַנען אַ פערטער און האָט געזאָגט: „אום ברוריהן צו פאַרפירן, דאַרף מען זיין נישט דער שענסטער און נישט דער קלינסטער און נישט דער שטאַרק־סטער און אויך נישט דער וואוילגעלערנטסטער. וואָרום זיין גאַנצע וואוילגעלערנטקייט, און ווער זאָגט אונז, אז ער וועט נישט בלייבן זיצן פאַר איר, ווי אַ תלמיד פאַר אַ רבי, און אירע ווערטער וועלן זיין, אז אין אונזער ישיבה לערנט מען די תורה נאָר אום צו כשרן זינד? דערפאַר זאָג איך, אז אום ברוריהן צו פאַרפירן מוז מען זיין דער באַרימטסטער, און ווער איז דער באַרימטסטער, אויב נישט דער, וועלכער קאָן צוגעבן צו זיינע אייגענע מעלות און צו זיין אייגענעם גוטן נאָמען אויך דעם יחוס פון זיין משפחה? מיט גרויסע מעלות איז געבענטשט אונזער רבי רבי מאיר איר מאן, אָבער ער שטאַמט אָפּ פון גרים און זיין אָנהויב איז אַן אומריינע קוואַל. ווי וועט ברוריהם האַרץ מוזן צושמעלצן אין ברענענ־דיקן פאַרלאַנג, ווען זי וועט דערפילן די נאָנטקייט פון איינעם, וועלכער פירט זיין יחוס פון מלכות בית דוד? און ערשט ווען זי וועט ביישטיין דער פאַרפירערשאַפט פון אַ געראַטענעם שפּראַך פון אַזאַ גרויסן יחוס, איז איר שטאַרקייט איבער אלע צווייפל."

אז ער האָט געמיינט מיט דעם זיך אליין, האָט נישט געקאָנט זיין קיין ספק, ווייל דאָס איז געוועזן איינער, וועל־כער האָט באַהויפט, אז ער שטאַמט אָפּ פון מלכות בית דוד, און אַרומגעטראָגן זיך מיט זיין יחוס, ווי אַ פאַווע מיט איר עס.

און יעצט האָט זיך אויפגעהויבן איינער, וועלכן אלע האָבן אָנגעקוקט אין גרויסער איבערראַשונג מיט ווייט פאַר-

נאנדערנערסענע מויל און אויגן, ווייל קיינער האָט נישט גע-
קאָנט גלויבן, אז אויך דער וועט אויפמאָן זיין מויל צו
רעדן, און ער האָט געזאָגט:
„אום ברוריהן צו פארפירן מוז מען זיין דער אומ-
גליקלעכסטער.“

און ווייל די גרויסע דערשטוינונג, מיט וועלכער אלע האָבן
אים אָנגעקוקט ביי זיין אויפשטיין, איז יעצט אַריבער אין
גרויסן געלעכטער, האָט ער אַרויסגערעדט מיט שטארקערער
שטימע און מיט האַרץ:

„יא, דער אומגליקלעכסטער און דער עלנטסטער! איר
וועט נישט קאָנען צוקומען צו ברוריהם האַרץ, ווי נאָר מיט
רחמנות. איך דאַרף איר נאָר דערציילן מיט טרויער אין קול
און שמערץ אין די אויגן, ווי איך האָב קיינמאָל טאַטע-
מאַמע נישט אַרויסגעבראַכט פון צווישן מינע ציינער, ווייל
מיין טאַטע איז געשטאַרבן פאַר מיין געבורט און
מיין מאַמע ביי מיין געבורט. ווי איך ווייס
אפילו נישט, ווער זיינען מינע דערציער געוועזן, ווייל איך
בין אַריבער פון האַנט צו האַנט, און איינער האָט מיך גע-
פונען אויף דער שוועל פון זיין הויז אין דער גרויסקייט פון
פאַרטאָג און אַן אנדערער האָט זיך אָנגעשטויסן אָן מיר
פאַר זיין טיר אין דער טונקלקייט פון דער שוואַרצער נאַכט.
בייטאָג האָט מיך געברענט די זון און ביינאַכט האָט מיך
געגעסן. דער פראַסט, און מיין הונגער האָב איך געשטיילט
מיט מינע געשרייען. אויף דער נאַנצער וועלט האָט זיך קיינער
נישט געפונען, וואָס זאָל מיך וועלן צונעמען אנשטאַט אַ זון,
יערער האָט געקוקט אויף מיר ווי אויף אַ בייזער אָנשיקע-
ניש, אין נאָר די מורא פאַר גאָט און זיינע געבאָטן האָט אָפּ-
געהאַלטן די מענטשן, זיי זאָלן מיך דעם טויט נישט איבער-
געבן. און אזוי בין איך אויסגעוואַקסן אין הונגער און נויט
און עלנט, אָן לאַסקע, אָן אַ קוש, אָן אַ גוט וואַרט. אָן אַ צערט-
לעבן בליק, אָן דעם קלענסטן צייכן פון ליבע, דאָך מיט אַ ברע-
נענדיקער בענקעניש נאָך ליבע און לאַסקעס אין האַרצן. און
איך זאָג אייך, אויב ברוריה וועט נישט אויפפלאַקערן אין

זינדיקער ליבע אויס רחמנות צו מיר, איז איר שטארקייט
איבער אלע צווייפל".

און ווייל זיינע ווערטער האָבן געמאכט אַ רושם, איז
ער געוועזן זיכער, אז ער וועט זיין דער אויסגעוויילטער.
אַבער יעצט האָט ווידער אָנגעהויבן דער ערשטער, און
נאָך אים דער צווייטער, און דאָן ווידער דער דריטער און דער
פערטער און דער פינפטער, און דאָן אלע אויף אַ מאָל. איינער
האָט געוואָלט אַריבערשרייען דעם אַנדערן און איינער האָט
געוואָלט מבטל זיין דעם אַנדערן. און נאָך אַנדערע האָבן זיך
אַריינגעמישט אין זייערע רייד, און באַלד איז אין דער ישיבה
געשטאַנען אַ גערויש, ווי צווישן אַ גרויסן עולם אויף דעם
אַפענעם מאַרק-פּלאַץ אין אַ געשעפטיקן מאַרק-טאַג.

נאָר איין שמעון דער זון פון רבי ישמעאל האָט נישט
גערעדט. ער איז געוועזן זיכער, אז ער וועט זיין דער אויס-
געוויילטער, ווייל אזוי האָט אָנגעזאָגט רבי מאיר מיט דעם
בליס פון זיינע אויגן און ווייל אזוי וויל גאָט, און ווייל
ער האָט פאַראייניקט אין זיך צו זיין גרויסער שיינהייט
אויך די איבעריקע אייגנשאַפטן, וועלכע זיינען אזוי נויטיק
געוועזן אום ברוריהן צו פאַרפירן. וואָרום אויך פאַר דעם
אומגליקלעכסטן האָט ער זיך געפילט. וואָרום ווער קאָן
דען זיין אומגליקלעכער פאַר אים, צו וועמען גאָט איז געוועזן
אזוי האַרט און אוועקגענומען ביי אים, וואָס האָט געוואָלט
זיין זיינס, און דאָן אים נאָך באַוווּזן, וואָס ער האָט פאַר-
לאָרן, און אָנגעפילט זיין האַרץ מיט האַפנונגסלאָזיקייט און
מיט שמערץ? און ווען עס וועט קומען די שעה און ער וועט
ברוריהן דערציילן די לידן, וועלכע ער איז זיך אויסגע-
שטאַנען, און דעם שמערץ, וועלכן ער האָט איבערגעלעבט,
וועט רחמנות באַזיגן און איינגעמען איר האַרץ און מאַכן פּלאַץ
פאַר דער אָנקומענדיקער ליבע.

און שמעון האָט געשמייכלט אין דעם גרויסן גערויש און
קיין וואָרט נישט געזאָגט. און אז עס איז אַ וויילע שטיק גע-
וואָרן, האָבן זיך ווידער פיל אויגן געווענדט צו אים און
מען האָט זיך דערמאָנט, אז אייגנטלעך האָט רבי מאיר אים

אויסגעקליבן מיט זיין בליס, און מען האָט פּלוצלונג באַגריפּן, אַז קיין פּאַסנדערער שליה ווי דער שיינער שמעון איז נישטאָ, און אויב ברוריה וועט ביישטיין דער פּאַרפירערשאַפט פון דעם ייד געוואָרענעם אַדאָנים, איז איר שטאַרקייט איבער אַלע צווייפּל.

אין פון פּאַרשיידענע זייטן האָט מען אָנגעהויבן צו שרייען: „שמעון זאָל גיין! דער שיינער שמעון! דער שיינער זון פון רבי ישמעאל!“

און אַזוי איז שמעון דער זון פון רבי ישמעאל אויסגע-
וויילט געוואָרן דער פרובירשטיין צו זיין פּאַר דער שטאַרקייט
און ריינקייט פון דעם האַרץ פון ברוריה, דער ווייב פון דעם
תנא רבי מאיר.

ה.

ער איז געקומען צו איר מיט א בריוו פון איר מאן רבי מאיר, און אין דעם בריוו איז בלויז געשטאנען: „דער איבער-ברענגער, איינער פון מיינע תלמידים, וועט דיר אלץ דער-קלערן.“

ער האָט זי געפונען אין איר גאָרטן פאַר איר הויז אַליין מיט אירע געדאַנקען, און זי האָט געזאָגט, אַ ביסל אויפגע-רעגט, אין אַ פאַרגעפיל פון אַ שלעכטער כשורה:

„אַנטשולדיק, וואָס איך בעט דיך נישט אין מיין הויז אַריין און באַט דיר גאָרנישט אָן אויף אונטערצולענען דיין האַרץ און לאָז דיך נישט פאַררוען זיך, אָבער איך בין זייער אומגעדולדיק.“

שמעון האָט אַ וויילע איבערגעכאַפט דעם אָטעם, אָבער דאָס האָט ער געטאָן, אום צייט צו געווינען אויף נאָך אַ מאָל איבערצוגיין אין קאַפּ דאָס, וואָס מען האָט אין דער ישיבה אָפגעטראַכט און אויסגעקליגט, אַזוי אַז דאָס דערציילטע זאָל זיך לייגן אויפן שכל, דאָס אויסגעטראַכטע זאָל זיך אָנהערן ווי ריינער אמת, און די אַזוי קלוגע כרוּהּ זאָל זיך נישט אָנשטויסן אָן קשיות און קרומקייטן און מאַכן צו נישט דעם גאַנצן פּלאַן. און דאָן האָט ער אָנגעהויבן, מיט שטילער, עניוּתדיקער, אונטערקויפּנדיקער און זיך איינקויפּנדיקער שטימע, קוקנדיק אַראָפּ צו דער ערד, ווי עס פּאַסט פאַר

א פרומען תורה-לערנער, א תלמיד פון דעם פרומען רבי מאיר:

עס גרייטן זיך ווידער פאָר שלעכטע גזרות אויף יידן, די צייטן פון דעם קיסר אַדריאַן ווילן זיך אומקערן. מילך זאָל פאַרבאָטן ווערן, און שבת-האַלטן און תורה-לערנען.

ברוריה האָט אַרויסגעפליסטרט מיט ווייטיק:

„דער שלעכטער קלאַנג וויל ביזע ווירקלעכקייט ווערן.“
כאַפּערס זיינען אַרויסגעשיקט געוואָרן נאָך די דריי ראש ישיבהס רבי מאיר און רבי שמעון דעם זון פון יוחאי און רבי יהודה דעם זון פון אילעאי: מען וויל די קעפּ אָפּשניידן, וועט דער גוף ממילא טויט זיין.

ברוריה, אויפגעטרייכלט און בלייך, האָט מיט שרעק אויסגערעדט:

„האָבן זיי זיי געכאַפט?!“

ניין, די כאַפּערס האָבן זיך נאָך נישט באַוווּן; פּילייכט אויך איז די ידיעה וועגן זיי גאָר אַ פאַלשע און זיי וועלן קיינמאָל נישט קומען. אָבער שוין האָט רבי שמעון דער זון פון יוחאי זיך באַהאַלטן און רבי יהודה האָט צוגעמאַכט זיין ישיבה און פּונאַני דערגעלאָזן זיינע תלמידים, ביז דער שטורעם וועט פאַרבייגיין. אַליין רבי מאיר וויל נישט פאַרלאָזן דעם פּלאַץ, אויף וועלכן גאָט האָט אים אַוועקגעשטעלט, און האָט אויסגעטראַכט אַ פּלאַן. און ברוריה, וועלכע האָט געהאַט צוגעמאַכט די אויגן און אויפגעהויבן דעם קאָפּ צום הימל מיט דאַנק אין האַרצן, וואָס איר מאַן איז נישט אַזוי שרעקעוודיק ווי די אַנדערע, האָט יעצט ווייט פאַנאַנדערגערופן די אויגן און איינגעגעסן זיך מיט זיי אין שמעונען, גאַנץ נייגיריק אויף דאָס, וואָס רבי מאיר האָט אָפּגעטראַכט.

און שמעון האָט דערציילט דעם פּלאַן מיט אַ רואיקער שטימע און מיט דער זיכערקייט פון אַ דערציילטן אמת, אָבער דאָך מיט אַ געוויסער פאַרזיכטיקייט אין דעם באַוואוסטזיין און אַ מורא פאַר דעם נייגיריקן בליק פון אירע קלוגע אויגן: איינער פון די תלמידים זאָל אַוועק צו רבי מאירן אַהיים אין טבריא און וואוינען דאָרטן אין זיין הויז לעבן ברוריהן

זיין ווייב. און עס וועט זיין, ווען עס וועלן קומען די כאפערס נאָך רבי מאירן, וועלן די תלמידים דערקלערן, אז זיי גייען שוין לאַנג אַרום, ווי שאַף אָן אַ פאַסטוך, ווייל רבי מאיר האָט זיי פאַרלאָזן און געפינט זיך אין טבריא ביי זיך אין דער היים לעבן ברוריהן זיין ווייב. און אז זיי וועלן קומען אַהיים צו רבי מאירן, וועלן זיי געפינען דעם תלמיד, וועלכן זיי וועלן מוזן אָננעמען פאַר רבי מאירן, ווייל ער וואוינט אונטער איין דאָך מיט ברוריהן. און אזוי וועט רבי מאיר נישט אויפהערן צו לערנען די תורה מיט זיינע תלמידים, וואָס איז זייער נויטיק פאַר דעם קיום פון דעם יידישן פאָלק, דער עיקר נאָך אין אַ צרה־צייט.

ברוריה איז אַנטוישט געבליבן, איר האַרץ איז נישט געדוועזן מיט דעם פּלאַן. אזוי פיל קשהדיקס אין אים און גאַנץ משונהדיקס. זי האָט אַ וויילע נאָכגעטראַכט, אַליין געזוכט אַ תירוץ אויף פאַרשיידענעם און ענדלעך געפרעגט:

„ווי, ווען די כאפערס קענען רבי מאירן?“

אַבער דער תירוץ איז שוין געוועזן אָנגעגרייט פון פריער, און שמעון האָט געענטפערט מיט אַ באַרואיקנדיקער שטימע: „האַסטו נישט געהערט, ווי איך האָב געזאָגט: „וועלן די תלמידים דערקלערן?“ ווען די כאפערס וועלן קומען אין דער ישיבה, וועלן זיי רבי מאירן נישט געפינען, ווייל אַ באַהעל־טעניש איז שוין אָנגעגרייט פאַר אים און שומרים וועלן היטן זייער אָנקום. און אז זיי וועלן קומען אַהער און דערקענען, אז איך בין נישט רבי מאיר, וועסטו לענקען זייערע טריט אויף נייע וועגן, און רבי מאיר וועט זוכן אַ נייע רעטונג. אַבער דענס דיר, ווען זיי קענען אים נישט, ווען זיי נעמען מיך אָן פאַר רבי מאירן?“

און שמעון האָט זיך אויסגעגלייכט, אויפגעהויבן דעם קאָפּ און באַוויזן איר זיינע אויגן, וועלכע זיינען געווען טונקל ברוין אין אָפּגלאַנץ פון דער אונטערנייענדיקער זון צווישן די הויכע גרינע בוימער.

און ברוריה האָט אַ טראַכט־געטאָן: עס וועט נישט זיין קיין וואונדער, אויב די כאפערס וועלן אָננעמען דעם דאָזיקן

מאן פאר רבי מאירן. דאך איר הארץ האָט נישט געוואָלט לייכטער ווערן, און זי האָט געפרעגט מיט טרויעריקן געמיט: „ווי לאַנג וועט עס דארפן געדויערן?“

דער תירוץ איז שוין געוועזן אַ פאָדטיקער: דרייסיק טעג. אויב אין פארלוף פון דרייסיק טעג וועלן זיך די כאַפּערס נישט באַוווּיזן, איז די ידיעה וועגן זיי געוועזן אַ פאַלשע.

אין שמעונען האָט עס אויפגעלאַכט. דער פּלאַן איז אזוי געלונגען און גלאַט אַראָפּגעגאַנגען, און יעצט וועלן זיך אָנ-הויבן פאַר אים די דרייסיק טעג, וועלכע וועלן ווערן די רייכ-סטע און גליקלעכסטע טעג אין זיין לעבן.

אַבער ברוריה האָט שווער אָפּגעזיפּצט. דרייסיק טעג פון אומזיכערהייט און שרעק, פון צער און בענקעניש. און זי האָט געפרעגט נאָך טרויעריקער ווי פריער:

„וועט רבי מאיר נאָר אַהיים נישט קומען די גאַנצע דריי-סיק טעג?“

און שמעון האָט פרום, כמעט מיט אַ פאָרוואַרף, גע-זאָגט:

„וואָלסטו געוואָלט, ער זאָל אַוועקנעמען פון דער תורה און אַוועקגעבן דיר? עס קאָן זיין, אז דאָס זיינען געציילטע טעג פאַר אונזער ישיבה און פאַר דער תורה אין איר.“
און גאַנץ נידערגעשלאָגן האָט זי קוים אַרויסגעפליסטערט: „וועט דער רבי נאָר קיין שליח נישט שיקן צו לאָזן פון זיך הערן?“

שמעון האָט געענטפערט קורץ:

„נאָר ווען רבי מאירן זאָל געשען עפעס שלעכטס, קאַנסטו זיך ריכטן אויף אַ שליח.“

זי האָט טרויעריק און פאַרדראָסיק געשאַקלט מיטן קאָפּ, גאַנץ אומצופרידן מיט דעם, וואָס איר קלוגער מאַן האָט אָפּ-געטראַכט. אָבער זי האָט מער קיין קשיות נישט געוואָלט פּרעגן און דערמאָנט זיך אויף אירע פליכטן אַלס גאַסט-אויפ-נעמעריין. און אזוי האָט זי אַריינגענומען אים, וואָס איז גע-שיקט געוואָרן איר פּרובירשטיין צו זיין, אונטער איר דאָך און

אָפּגעגעבן אים דאָס צימער פון רבי מאיר איר מאַן. און עס
וועט זיין, אז עס וועלן קומען די כאַפּערס, וועלן זיי קיין ספק
נישט האָבן, אז דאָס איז דער ראש הישיבה רבי מאיר, וועלן
בער האָט פאַרלאָזן זיין ישיבה און זיינע תלמידים און לעבט אַן
אָפּגעזונדערט לעבן אין זיין היים לעבן זיין שיינער ווייב.

אין שמעון איז אריין אין רבי מאירס צימער, וואָס דאַרף פון יעצט אָן זיין זיין וואוינונג גאַנצע דרייסיק טעג, און האָט זיך אוועקגעזעצט לערנען. ער האָט געוואוסט, אַז זיין שטימע איז שיין און זיס און זייער מעגלעך, האָט ער אָנגעהויבן צו לערנען אויפן קול. און עס איז אים געווען, אַז ווען ער זאָל אוועקמאַכן דעם טעפיד, וועלכער האָט אָפֿ-געטיילט רבי מאירס צימער פון די אַנדערע, וועט ער גע-פינען ברוריהן שטיין לעבן טעפיד, אויערנדיק זיך צו זיין לערנען און צו זיין שטימע. ער האָט זי געפילט, געהערט איר אָטעם, געאַטעמט איר דופט. אָבער ער האָט זיך געריבן דעם שטערן, צו פאַרטרייבן די פרעמדע געדאַנקען. ער האָט געוואָלט לערנען מיט התמדה, ברוריה זאָל נישט דערקענען אין זיין לערנען עטוואָס געמאַכטס, אָבער אַז אויך די תורה זאָל זיך נישט באַליידיקן און גאָט זאָל אויף אים נישט ברוגז ווערן. די גאַנצע ערשטע דריי טעג האָבן זיי זיך נישט געזען. זיין עסן פלעגט אים אַריינברענגען; די אַלטע דינסט, און אַז ער פלעגט פאַרלאָזן זיין צימער, פלעגט ער דורכגיין צו דער דרויסנטיר מיט אַראָפֿגעלאָזטע אויגן און נישט קוקן רעכטס און נישט קוקן לינקס, ווי איינער, וועלכער האָט גרויסע און שווערע געדאַנקען אין זיין קאָפּ און האָט מורא געשטערט צו ווערן. ערשט אויפן פערטן טאָג אין אַוונט האָבן זיי זיך גע-

טראָפּן, ווייל עס איז געוועזן די ערב שבת-נאַכט, און ער האָט געמאַכט קידוש און געזונגען פרומע געזאַנגען און גאַט גע- בענטשט פאַר דאָס עסן, מיט געהויבענער שטימע, שבתדיק, באַגייסטערט און באַגייסטערנדיק. און ער האָט געוואוסט, אז ער איז זייער שיין און אים אָנצוקוקן איז אַ נחת רוח, און אז זיין שטימע איז הערלעך און זי צו הערן איז אַן עונג שבת. ער האָט זייער ווייניק געקוקט אויף ברוריהן, אָבער אז ער פלעגט אויפהויבן אויף איר די אויגן, איז זי דורכגעדרונגען געוואָרן פון אַ ווייטן טיפּן קוק, פול מענלעכער קראַפט און דאָך פול טרויער, און די פאַרב פון זיינע אויגן איז געוועזן טיף טונקל, ווי די נאַכט, און אין זיי האָבן אָפּגעגלאַנצט די פיל ליכט, וועלכע האָבן באַלויכטן דאָס שבתדיקע צימער און דעם שבתדיקן טיש.

און ביי דער נאַכט אויף זיין געלעגער האָט ער אָנגעהויבן אַרײַנצוזינגען אין דער טונקלקייט פון זיין צימער פאַרשיידענע פסוקים פון תנ"ך, וועלכע ער האָט געקענט אויף אויסנווייניק, און צווישן זיי גאָר אַ סך פון דעם לייַרנשאַפטלעכן ליכע-געזאַנג, פון שיר השירים. מיט אַן איינגעהאַלטענער שטימע, אום קיינעם אין דעם שלאַף נישט צו שטערן, אָבער וועלכע האָט אָנגעפילט דאָס גאַנצע הויז מיט זיסער טרויער און גרויסער אומרו.

און ברוריה איז געלעגן אויף איר געלעגער און געבענקט נאָך רבי מאיר איר מאַן. און ווייל שבת טאָר מען נישט וויינען, האָט זי געטריבן פון זיך די בענקעניש און די טרויער, און שטיל נאָכגעזאַגט נאָך שמעונען די פסוקים, וועלכע האָבן דערגרייכט צו איר, און געטראַכט, אז ער איז אַ גאַנץ מערקווירדיקער מענטש, דער תלמיד פון איר מאַן, און אז ער מוז געוויס זיין איינער פון די באַדייטנדסטע אונטער די תלמידים, ווייל ער איז אויסגעקליבן געוואָרן צו גיין אַלס רבי מאיר. און זי האָט גע- טראַכט: אויב יעדער ייד, און ווי פראָסט ער זאָל נישט זיין, האָט אין זיך אַ חלק פון גאַט פון אויבן, וואָס פאַר אַ חלק פון גאַט מוז אין זיך האָבן דער ייד, וועלכער האָט אין זיך

תורה און חכמה און שיינהייט און א זיסע שטימע און איי
דעלע מידות? — —

אויף מאָרגן האָבן זיי זיך ווידער געזען ביים שבתדיקן
טיש. ער האָט קידוש געמאַכט און פרומע געזאַנגען געזונגען און
נאָט געבענטשט פאַר דעם עסן מיט געהויבענער שבתדיקער שטי-
מע, אין וועלכער עס האָט זיך אָבער אָנגעהערט אַ געוויסע
אומרו און אַ טרויעריקייט. און ווידער האָט ער זי נאָר זעלטן
אָנגעקוקט, מיט זיין ווייטן טיפן בליק, פול מענלעכער קראַפט
און דאָך פול אומעט. און די פאַרב פון זיינע אויגן איז געוועזן
העל-בלוי, ווי דער הימל דרויסן, און פון זיי האָט אַרויסגע-
שטראַמט שטאַרקער ווילן און הערשער-מאַכט. און ברוריהן
פלעגט יעדעס מאָל ביי זיין בליק דורכגיין אַן אומאָנגענעמער
שוידער, און זי האָט געטראַכט, אַז בעסער וואָלט געוועזן, ווען
רבי מאיר זיצט איצט לעבן איר. און עס האָט איר הנאה געטאָן,
וואָס דער שבת גייט שוין אַוועק, און זי וועט אים געוויס די
גאַנצע וואָך מער נישט זען — אָט דעם מערקווירדיקן מאַן,
וועלכער האָט אין זיך נאָר אַ גרויסן טייל פון גאָט. — —

נאָך הכרלה האָט זי מיט אַ זייטנבליק באַגלייט אים אין
צימער, און עס איז איר געוועזן, ווי זי ווערט פון עפעס באַ-
פרייט. אָבער ער איז פּלוצלינג געבליבן שטיין אין דער טיר
און האָט זיך געווענדעט צו איר מיט גרויסער ווייבקייט:

„זיי מיר מוחל, מיין האַריגטע, די בליקן, מיט וועלכע איך
האָב דיך אָנגעקוקט נעכטן און היינט.“

זי האָט שטרענג און גלייכנילטיק געזאָגט:

„זיינען דאָס געוועזן בליקן, פאַר וועלכע דו דאַרפסט
מוחלה בעטן?“

„האַסטו זיי נישט געפילט?“

„זיי האָבן מיך נישט באַליידיקט.“

ער איז אָפגעטראַטן פון דער טיר, אין וועלכער ער איז
געשטאַנען:

„אַ, זיכער האָבן זיי דיך נישט באַליידיקט. ווי וואָלטן זיי

דאָס נאָר געקאָנט! אָבער זיי האָבן דיר געדאַרפט וויי טאָן.“

„וויי טאָן?“

זי האָט אים נישט פאַרשטאַנען.

„דיין מוטער-האַרץ.“

ער האָט עס אַרויסגערעדט שטיל, מיט אַ זיפּץ און גער-
בראַכענעם גימיט, אָבער זי האָט אַלץ נאָך נישט פאַרשטאַנען.
מיינט ער נישט אירע צוויי קינדער, וועלכע זיינען איר גער-
שטאַרבן אין איין טאָג, אין אַ שבת-טאָג? זיינע בליקן זיינען
אַפילו געוועזן זייער טרויעריק, אָבער ווי האָט זי געקאָנט זען
אין זיי טרויער נאָך אירע קינדער אָדער רחמנות אויף איר?
און זי האָט אַרויסגערעדט גאַנץ טרוקן:

„איך פאַרשטיי דיך אַלץ נאָך נישט.“

דאן האָט ער איר דערציילט אַ מעשה פון גרויסן מוטער-אומ-
גליק און פון נאָך גרעסערן העלדנווייב-מוט. מיט פיל טרויעריקייט
און גרויסער גערירטקייט אין זיין שטימע, און זיינע אויגן
האַבן געקוקט ווייט, ווי זיי וואָלטן געזען דאָרטן פאַר זיך
אַ זעאונג פון געטלעכן וואונדער. דאָס איז געוועזן איר אייגן
גרויס אומגליק און איר אייגענער העלדנמוט, אָבער ער האָט
עס דערציילט ווי אַ מעשה, וועלכע האָט זיך אַ מאָל פאַרלאָפן,
ווי אַ וואונדער, וואָס איז ערגעץ וואו געשען.

עס איז געוועזן אַ מאָל אַ יידישע פרוי, די ווייב פון אַ
גרויסן תלמיד חכם, און זי האָט געהאַט צוויי וואונדערשיינע
זין. קליינע נאָך, אָבער שוין גרויסע האָפּענונגען. זייער טאַטע
איז געוועזן געראַטן, אָבער מען האָט געקאָנט זען, אז זיי וועלן
זיין נאָך געראַטענער. ווער עס האָט זיי געזען, האָט זיי געמוזט
ליב געווינען. זייער אָנבליק האָט אָנגעפילט די הערצער מיט
פרייד און געגאָסן וואַרימקייט אין אַלע גלידער. און די מוטער
האָט נישט געוואוסט, ווי גאָט צו דאַנקען פאַר דער גרויסער
מתנה, וועלכע ער האָט איר געמאַכט. אָבער פּלוצלינג ברעכט
אויס אַ מגפה אין דער שטאָט, וואו זי האָט געוואוינט, און
אין איין שיינעם שבת שטאַרבן איר ביידע זין, ווען דער מאַן
איז געוועזן אין בית מדרש און געזאָגט תורה פאַר יידן. אום
דעם מאַן דעם שבת נישט צו פאַרשטערן, ווען ער וועט קומען
אַהיים, האָט זי אַוועקגעלייגט ביידע קינדער אין אַ ווייטן
צימער און איבערגעדעקט זיי מיט שוואַרצן טוך, און אַליין האָט

זי זיך אוועקגעזעצט צו ווארטן אויף איר מאן, שבתדיק אָנגעטאָן און מיט אַ שבתדיקן געזיכט. און ווען איר מאן איז געקומען, האָט ער אויף איר נישט דערקענט, אז אַ דונער האָט איינגע-שלאַגן אין דעם הויז און פאַרניכטעט דאָס שענסטע, וואָס ער האָט פאַרמאָגט. לעוואוינט צו זען די קינדער ביי זיין שבת-טיש, האָט ער געפרעגט:

„וואו זיינען אונזערע זין?“

און זי האָט צום ערשטן מאל אַ ליגן אים געזאָגט, און איר שטימע איז געוועזן רואיק און הניפהדיק:

„סאָלדאטן האָבן דורכמאַרשירט די שטאָט מיט מוזיק, און די קינדער האָבן געוואָלט זען דעם פריילעכן סאָלדאטן-מאַרש. זיי האָבן אזוי שוין געבעטן, אז איך האָב זיי נישט געקאָנט אָפּזאָגן און געלאָזן זיי גיין מיט דער אַלטער דינסט.“

פאַרוואונדערט האָט דער מאן זי אָנגעקוקט:

„אַ קינדער-מגפה הערשט אין שטאָט, דער מלאך-המות גייט אַרום איבער די גאַסן, און דו האָסט אוועקגעלאָזן אונזערע זין צו אַ סאָלדאטן-מאַרש?!“

זי האָט אַרויפגעלייגט איר קאָפּ אויף זיין ברוסט, ווי אי-בערצובעטן אים, און געזאָגט:

„ווען גאָט וויל, טרעפט ער אין דער גרעסטער אָפּגעזונ-דערטקייט.“

ווען די שטונדן פון טאָג האָבן זיך געמערט, האָט ער ווידער געפרעגט:

„פאַרוואָס קומען נאָך נישט צוריק אונזערע זין?“

און ווידער האָט זי רואיק און באַרואיקנדיק געענטפערט:

„דער מאַרש איז נאָך זיכער נישט פאַריבער, אָדער זיי

האָבן זיך געוויס וואו פאַרשפּילט.“

און זי האָט אים געבעטן, ער זאָל זיי מוחל זיין, וואָס זיי האָבן אזוי קינדיש די היים פאַרגעסן, און אַריינגערערט אין אים, ער זאָל זיך נישט באַאומרוואיקן — ער זעט דאָך, אז זי איז רואיק.

אַבער ווען עס איז טונקל געוואָרן, און ער האָט געדאַרפט

מאַכן הברלה, האָט ער שוין זייער באַאומרוואיקט געזאָגט:

„איך פארשטיי דײך נישט, ווי קאָנסטו אזוי רואיק זײן.
עס איז שוין אזוי פינסטער און אונזערע זין זײנען נאָך
נישטאָ!“

דאָך זי האָט ווידער רואיק און באַרואיקנדיק געזאָגט:
„איך בין רואיק, ווייל איך ווײס, אַז גאָט איז מיט זײ
אויף אַלע זײערע וועגן.“

יעצט האָט ער זיך געשעמט אומרואיק צו זײן און אָפגע-
מאַכט הבדלה. ווען ער האָט אָפגעזאָגט אַלע זײנע תּפּלות, האָט
זי זיך געווענדט צו אים רואיק און געלאַסן:

„איך האָב צו דיר אַ שאלה, מיין מאַן. אײנער האָט מיר
געגעבן צו באַהאַלטן צוויי וואונדערבאַרע אײדלשטיינער, מיט
דעם אַנזאָג, אַז איך קאָן זײ געברויכן און הנאה האָבן פון זײ.
און איך האָב זײ ווירקלעך געברויכט און אויך שטאַרק הנאה
געהאַט פון זײ. זײ זײנען געוועזן מיין צירונג און מיין שפּיל-
צײג און מיין אומענדלעכע פּרײד אַ סך מיט יאָרן. יעצט איז
געקומען דער בעל-פּקדון און בעט זײ בײ מיר צוריק, זאָל איך
זײ אים אַוועקגעבן אָדער נישט?“

גאַנץ פאַרוואונדערט האָט דער מאַן זי אָנגעקוקט און דער-
שטוינט אַרויסגערעדט:

„דו פרענסט? קאָן עס בײ דיר נאָר זײן אַ שאלה? זײ אים
דאַנקבאַר פאַר דער פּרײד, וועלכע ער האָט דיר פאַרשאַפט
מיט זײנע צוויי אײדלשטיינער אַ סך מיט יאָרן, און גיב זײ
אים אָפ צוריק.“

האָט זי אים אָנגענומען פאַר דער האַנט און אַוועקגעפירט
אין דעם צימער, וואו די צוויי טױטע קינדער זײנען געלעגן,
און אָפּגעדעקט זײ:

„זעסט, גאָט האָט אונז געגעבן אַ פּקדון צוויי וואונדער-
באַרע אײדלשטיינער. הײנט האָט ער זײ בײ אונז אַוועקגענו-
מען. לאָמיר דאַנקבאַר זײן פאַר דער פּרײד, וועלכע ער האָט
אונז פאַרשאַפט...“

שמעין האָט מער נישט געקאָנט רעדן. זײן גערירטקײט
איז אָנגעשטיגן, זײן שטימע איז דערשטיקט געוואָרן אונטער
טרערן.

ברוריה אָבער האָט אים די גאַנצע צייט נישט איבער געריסן אין זיין דערציילונג. זיין שטימע איז געוועזן אזוי שיין און אזוי רירנדיק, און ער האָט אזוי מערקווירדיק אויפגערירט אין איר די אַלטע וואונד און אויפגעפרישט דעם גרויסן שמערץ. און זי איז נאָכגעגאַנגען נאָך זיינע ווערטער און נאָך דעם גרויסן שמערץ אין זיך, טיפער אַלץ און טיפער, פאַרביסענער, איינגע-שפאַרטער. און אז ער האָט איבערגעריסן זיין דערציילונג אין גרויסער געריטקייט, איז זי געוועזן זייער בלאַס, מיט אויגן פאַרגליווערטע אין ערגעץ אַ ווייטקייט. און זי האָט געפרעגט מיט אַ שטימע, וועלכע איז אַרויסגעקומען פון גאַנץ אויסגע-טריקנטע האַלז און מויל:

„צו וואָס האָסטו מיר פון מיין אומגליק דערציילט? צו וואָס האָסטו אויפגעפרישט מיין וואונד? מינסטו, איך האָב מיינע זין נישט געליבט? גלויבסטו, איך האָב זיי פאַרגעסן?“
און שמעון האָט געענטפערט:

„זיי מיר מוחל, אויב איך האָב דיר וויי געטאָן. אָבער זינט איך האָב געהערט פון רבי מאיר דיין מאן די געשיכטע פון דיין וואונדערלעכן באַנעמען, האָב איך אַלץ געוואָלט אויס-געפינען, פון וואַנען האָסטו גענומען דעם מוט, און די גרויסע שטאַרקייט פון וואַנען איז זי געקומען צו דיר. און ווען איך בין געזעסן נעכטן און היינט ביי דעם שבת-טיש, האָבן מיינע בליקן געזוכט די דערקלערונג אין דיין מוטער-האַרץ.“
ער האָט זי אָנגעקוקט רחמנות-פול, און זי האָט געזאָגט נאָך אַ קליינעם שווייגן:

„דו האָסט פאַרגעסן, אז איך בין דעם מאַרטירער רבי חנינא בן תרדיונס אַ טאַכטער. ווען דער רוימישער תליון האָט אים געברענט אויף אַ לאַנגזאַמען פייער, איז ער געלעגן און האָט געלערנט די תורה, ווי ער וואָלט קיין שמערצן נישט גע-פילט. מיינסטו אויך, אז ער האָט קיין שמערצן נישט געפילט? דענקסטו, אז ער האָט דאָס פייער נישט געשפירט? אָבער גאָט איז אין אים געוועזן אזוי שטאַרק, און נישט מינדער שטאַרק איז ער אין מיר.“

שמעון האָט צוגעמאַכט די אויגן, ווייל אַ טיפער ווייטיק

האָט זיך אים פֿלוצלונג אַרײַנגעשניטן אין האַרצן, און ער האָט זיך אײַנגעבויגן און געקושט דעם זױם פֿון איר קלייד. און ברוריה האָט זיך פֿאַררויטלט און שטיל אַרויסגערעדט, כמעט אַרויסגעפֿליסטערט:

„און איך ליב שטאַרק מיין מאַן. אום אים צו טרײַסטן, האָב איך געפֿונען קראַפט אין מיר מיין שמערץ אין צױם צו האַלטן און אין טרערן נישט צופֿלאַסן ווערן.“
און שמעון איז אַרויס פֿון צימער, נישט אַרויסרעדנדיק קיין וואָרט, און ווי אַ בלינדער, וועלכער טאַפט פֿאַר זיך זיין וועג, מיט דעם טיפֿן ווייטיק אין האַרצן און אַ קאַלטן שוידער אין גאַנצן קערפֿער.

ברוריה אָבער האָט פֿאַרוואָרפֿן די הענט אויפֿן קאַפֿ און איז געבליבן זיצן ווי פֿאַרשטיינערט, מיט אירע צוויי מתים, וועלכע זי האָט נישט אויפֿגעהערט צו ליבן, די אויגן אָנגע-שמעלט אין דער ווייט, פֿול שמערץ און בענקעניש נאָך פֿאַר-גאַנגענע פֿריידן און פֿאַרלאָרענע האַפֿענונגען, מיט אַ שרײַענדיקן, שיר צופֿלאַצנדיקן האַרץ, אָבער אָן טרערן אין די ברענענדיקע אויגן.

גאָט האָט געגעבן, גאָט האָט צוגענומען; גאָטס נאָמען זאָל זיין געבענטשט.

ניין, זי וועט נישט וויינען, אפֿילו ווען די וואונד און דער שמערץ זיינען אויפֿגעוועקט געוואָרן אויף אַזאָ רירנדיקן אופֿן. און פֿלוצלונג האָט זי זיך פֿאַרטראַכט וועגן דעם מאַן, וועלכער האָט אויפֿגעוועקט אין איר דעם שמערץ אויף אַזאָ רירנדיקן אופֿן, וועגן זיין שטימע און זיינע אויגן און דעם אַזוי טיף מיטפֿילנדיקן אויסדרוק פֿון זיין געזיכט.

אָבער שמעון האָט דערפֿון נישט געוואוסט. טיף פֿאַר-וואונדערט האָט ער אַרײַנגעשפֿרייזט אין דער געדיכטער, שוואַרצער טונקלקייט פֿון זיין צימער און איז געבליבן שטיין אָן אַ באַ-ווענונג, דעם קאַפֿ אַראָפֿגעלאָזן, די אויגן צוגעמאַכט. זיין ליבע וועט קיין אָפֿקלאַנג נישט געפינען, די האַפֿענונגען, וועלכע ער האָט זיך געמאַכט, זיינען נאַריש. די דאָזיקע וואונדערבאַרע פֿרוי, וועלכע האָט געקאָנט באַוועלטיקן אין זיך דעם גרעסטן

שמערץ, ווייל זי איז אזוי ריזיק שטארק אין איר גאט און אין איר ליבע צו איר מאן, זי וועט זיכער קאנען ביישטיין אלע פארפירונגס-סונצן און יעדן תאוה-געדאנק. זי וועט זיין שיינ-קייט נישט באמערקן און זיין קלוגהייט נישט פארשפירן. אירע אויגן וועלן זיין פארמאכט פאר אים, און וועט זי אים אָנקוקן, וועט זי אים דאָך נישט זען. און ווען זיין האַרץ וועט פאַר-בלוטן, וועט זי עס נישט וויסן, אָדער זי וועט זאָגן: ער פאַר-דינט די שטראָף. וואָס האָט ער דאָ צו טאָן? וואָס וויל ער דאָ נאָך מער? אומקערן זאָל ער זיך, צוריק אין דער ישיבה אַוועק אין ברענגען זיי די געוויסהייט, אז עס איז נישטאָ קיין שטאַר-קערע פרוי פאַר ברוריהן, און באַגראָבן אין זיך דעם אייגענעם שמערץ אויף אייביק.

ער האָט אויסגעשטרעקט די הענט אין דער פינסטערניש, ווי צום אויסשרייען, און געמאַכט זיי צו האַרטע פּוּיסטן, ווי זיין ווייטיק איינצודריקן, און אין דער אייגענער רגע פאַר-שפירט, אז ער וועט זיך נישט אומקערן, ווייל זיין בענקעניש נאָך ברוריהן איז גרויס, און דרייסיק טעג בלייבן אין איר נאָנטקייט, ווער קאָן עס אָפּשאַצן? דרייסיק טעג זען און הערן זי, ווער קאָן זאָגן דעם גרויסן ווערט דערפון? און אז ער זאָל יעצט קומען צוריק, וועלן די חברים צו אים זאָגן: מיר האָבן דאָך אלע געוואוסט, ווי ברוריה איז שטאַרק געוועזן אין דעם טאָג פון דעם טויט פון אירע בירע זין, און פונדעסטוועגן האָבן מיר דיך געשיקט אַ פּרוּבירשטיין צו זיין פאַר איר שטאַרקייט און ריינקייט. אָבער ווייל מיר האָבן געוואוסט, אז דריי טעג זיינען ווייניק, האָבן מיר באשטימט גאַנצע דרייסיק. און ווער ווייס, אפשר איז איר האַרץ גאַנץ שוואַך געוואָרן אונטער דער שווערער משא, וואָס דער טויט האָט אויף איר אַרויפגעלייגט, און זי וועט דער ליבע נישט קאָנען מער ביישטיין?

און עס איז אים געוועזן ביי דעם לעצטן געדאַנק, ווי עס וואָלט ליכטיק געוואָרן אין דער געדיכטער טונקלקייט פון דעם

צימער. און זע, די דינסט האָט טאָקע אַרײַנגעטראָגן אַ ליכט,
און ער האָט זיך שטאַרק דערפֿרײט און אַוועקגעזעצט זיך לער-
נען. מיט אַ שטימע, וועלכע האָט געדאַרפט ציברענגען צו
ברוריהן, וואָס פֿאַר אַ גרויסע נאָגעניש ער טראָגט אין זײַן
האַרצן.

ער האָט אָפגעטראַכט, ווי ער דאַרף זיך באַנעמען, און אויסגעלערנט, ווי ער דאַרף זיך אויפפירן. ער וועט ווידער נישט באַווייזן זיך צו איר ביז שבת, נאָר זיין שטימע וועט ער איר לאָזן הערן. פון פרי ביז שפעט אין דער נאַכט זאָל זי זיין שטימע הערן — זיין שטימע, וועלכע איז אַזוי שיין און זיס און אַזוי מענלעך. דורך אַלע חדרים זאָל זיין שטימע זי פאַר-פאָלגן, און אין גאָרטן פאַר איר הויז, און אין דער איינזאַמקייט פון איר בעט. אין אירע געדאַנקען זאָל זי זי באַגלייטן און צוזינגען איר אין אירע תּפּלוּת. און שטענדיק ביי צופעליקער באַגעגענונג וועט זיין באַרד זיין פאַרקעמט, און דער צודעק פון זיין קאָפּ וועט אַזוי זיצן איבער זיין הויכן שטערן, אַז זיין שיינקייט זאָל באַצווינגען אירע אויגן, און די האַלטונג פון זיין קערפּער זאָל ברוריהן ברענגען אויף די געדאַנקען, אויף וועלכע עס איז געבראַכט געוואָרן די רוימישע מאַטראָנאַ. —

דעם ערשטן טאָג פון דער וואָך איז זיין שטימע אין זיין לערנען זייער טרויעריק געוועזן, און אויך דעם צווייטן און דעם דריטן טאָג איז זי זייער טרויעריק געוועזן, און אין יענע טעג איז זיין ווייטער בליק ביי זייערע צופעליקע באַגעגענישן פול געוועזן מיט רחמנות און צער. אָכער אויפן פערטן טאָג האָט זיך זיין שטימע געענדערט. פול פרייד איז זי געוועזן און פול אויפֿלעבונג, און אַז זיי האָבן זיך צופעליק געטראָפּן, האָט ער זי אָנגעקוקט מיט התלהבות, מיט פריידיקער באַגייסטערונג, און זי איז געבליבן שטיין און נאָכגעקוקט אים, נישט פאַר-

שטייענדיק, פון וואָנען די גרויסע ענדערונג. די טרויעריקייט אין זיין שטימע און דעם אומעט פון זיינע אויגן האָט זי פאַרשטאַנען און פאַרשיידנאַרטיק אויסגעטייטשט. זיין אייגן לעבן איז זיכער קיין פריידיקס נישט געוועזן, און דאָס גאַנצע פאַלק ישראל פאַרגייט פון אייביקע פאַרפאַלגונגען, און איר הויז איז אַן אב־להויז. ווי קאָן אַ מענטש אונטער איר דאָך גאָר פריילעך זיין? איר שכנהשאַפט מוז טרויער אָנוואַרפן. אָבער די אויפגעלעבטקייט פון זיין שטימע און די פריילעכקייט פון זיין בליק האָט זי נישט באַגריפן און נישט געוואוסט פאַר זיי קיין דערקלערונג. דעם גאַנצן טאָג האָט זי זיין שטימע באַ- אומרואיקט, אָבער נאָך שווערער איז זי איר געוואָרן אין דער שטילקייט פון דער נאַכט, אין דער איינזאַמקייט פון איר בעט. פאַרוואָס איז ער אזוי פריילעך? וואָס זינגט אין אים אזוי שמחהדיק? און זי האָט געטראַכט: ווי זען יעצט זיינע אויגן אויס? און זי האָט זיך פאַרשעמט פאַר דעם געדאַנק און אַרײַ בערגעשיקט אירע מחשבות צו רבי מאירן און געבענקט נאָך אים און געוואָלט, אַז די דרייסיק טעג זאָלן שוין וואָס שנעלער אַריבער.

אויף מאָרגן און איבערמאָרגן האָט די גרויסע אויפגעלעבט- קייט אים נישט אָפּגעלאָזן, און ברוריה איז נישט אַרויס פון איר פאַרוואונדערונג. איין מאָל און אַן אַנדער מאָל האָט זי אים געוואָלט אָפּשטעלן ביי אַ צופעליקער באַגעגעניש און פרעגן, וואָס באַדייט די ענדערונג אין אים. אָבער נישט ברוריה וועט פרעגן, נישט די ווייב פון רבי מאיר. וואָס גייט איר אייגנט- לעך דער תלמיד אָן? וואָס זאָל איר אויסמאַכן, וואָס עס קומט פאַר אין דעם פרעמדן מאַן? נישט זיין מוטער איז זי און נישט זיין שוועסטער, און נישט אַפילו אַ פריינדין פון פריערדיקע יאָרן. פאַסט פאַר ברוריהן נייגערדיק צו זיין? איז רבי מאירס ווייב ווי אַלע ווייבער? אָבער באַמערקט האָט זי, אַז דער פרעמדער מאַן איז ווי שענער געוואָרן און קרעפטיקער און פיל מענלעכער.

און ווידער איז אָנגעקומען די שבת־נאַכט, און ער האָט געמאַכט קידוש און געזונגען די פרומע געזאַנגען און נאָט גע-

בענטשט מיט א נאך מער געהויבענער שטימע, נאך מער שבתדיק, נאך מער באגייסטערט און באגייסטערנדיק. און ווידער האָט ער זייער ווייניק געקוקט אויף איר, אָבער אז ער פֿלעגט אויפהויבן אויף איר די אויגן, האָבן זיי געהאט אַ ווייטן קוק פון באַוואַונדערונג און התפעלות, און די פֿאַרב פון זיינע אויגן איז געוועזן ווי די פֿאַרב פון אַ ברענענדיקן רובין אַרומ גערינגלט מיט שוואַרץ, גלייך אין זיי וואָלטן די שבת־ליכט גע־ברענט.

און ביי דער נאַכט אויף זיין געלעגער האָט ער ווידער אַרויסגעוונגען אין דער טונקלקייט פון זיין צימער פֿאַרשיי־דענע פֿסוקים פון תנ"ך, וועלכע ער האָט געקענט אויף אויסנ־ווייניק, און דער עיקר זייער אַ סך פֿסוקים פון דעם געזאַנג איבער אַלע געזאַנגען, פון דעם געזאַנג פון ליבע און ליי־דנ־שאַפט און גרויסער בענקעניש. די שטימע איז געוועזן זייער פריילעך, אָבער דאָך האָט געציטערט אין איר אַ גרויסע אומרו און גערערט אין איר אַ שטאַרקע בענקעניש, ווי זי וואָלט גערופן עמיצן צו זיך, ווי זי וואָלט איינגעלאָרן עטוואָס, וואָס זאָל איר פריילעכקייט מאַכן פֿאַרפֿול.

און ברוריה אויף איר געלעגער איז זייער אומרואיק געוועזן. די שטימע פון דעם מאַן האָט זי אין גאַנצן אויסגעפילט, זי האָט זי נישט געקאָנט פון זיך פֿאַרטרייבן. זי האָט געוואָלט טראַכטן פון רבי מאירן, אָבער זי האָט נאָכגעזאָגט נאָך שמעונען די פֿסוקים, וועלכע האָבן דערגרייכט צו איר. און פֿלוצלונג איז איר אויפגעגאַנגען דער געדאַנק, אז רבי ישמעאלס זון מוז אַ ליבע טראַגן אין זיין האַרצן. אַ ווייב אָדער אַ כלה—אָבער ער ליבט זי זייער שטאַרק און בענקט נאָך איר אומענדי־לעך. און אויב זיין שטימע איז איצט פריילעך, איז עס דער־פֿאַר, וואָס פון די דרייסיק טעג איז אַריבער אַ דריטל, און ער וועט באַלד ווידער קומען צו איר.

יעצט אָבער האָט זי נישט געקאָנט מער נאָכזאָגן נאָך אים די פֿסוקים פון שיר השירים, ווייל דאָס זיינען אַלץ געוועזן די פֿסוקים פון אים צו איר, צו זיין געליבטער — זיין ווייב אָדער זיין כלה. און ברוריה האָט פֿאַרגראָבן איר קאַפּ אין איר קישן,

אַרײַבער געצויגן דעם צודעק איבער אים און אַרױפגעלייגט די הענט אויף אירע אויערן, נישט צו דערלאָזן צו זיך שמעונס שטימע און זיינע פּסוקים, און אָנגעווענדט אַלע אירע געדאַנקען אויף רבי מאירן און אָנגעהויבן צו זאָגן די אַנדערע פּסוקים פון שיר השירים, די פּסוקים פון איר צו אים, און איר האַרץ איז אויסגעגאַנגען נאָך אים, נאָך איר געליבטן, נאָך איר גרוי־סער ליבע און בענקעניש. —

און ווידער נאָך הברלה, אידער ער איז אַרױן צו זיך אין צימער האָט ער זיך געווענדעט צו איר מיט גרויסער ווייכ־קייט:

„זיי מיר מוחל, מיין האַרײַנטע, די בליקן, מיט וועלכע איך האָב דיך אָנגעקוקט נעכטן און היינט.“

זי האָט אויפגעציטערט פון דער אומדערוואַרטעטייט פון זיין ווענדן זיך צו איר און נישט פאַרשטאַנען, פאַרוואָס ער בעט מחילה. און זי האָט געפרעגט:

„וואָס פאַר בליקן זיינען זיי דען געוועזן?“

און ער האָט שטייל אַרױסגעשעפטשעט:

„האַסטו דען נישט געמערקט?“

און זי האָט געענטפערט:

„באַנייטערטע בליקן זיינען דאָס געוועזן, פול באַוואונ־דערונג און התלהבות. זיי האָבן אָבער דאָך געהערט נישט מיר.“

„ניין: דיר!“

„מיר?“

זי האָט זיך אויסגעגלייכט, און איר געזיכט איז געוואָרן קאַלט און שטרענג, און ער האָט געזאָגט, פול אַנטציקונג:

„יאָ. דיר! — האַסטו געמערקט, ווי פּרױלעך איך בין

די לעצטע טעג געוועזן?“

„איך האָב עס אַרױסגעהערט פון דיין שטימע.“

„און וויסטו די אורזאך?“

„האַסטו זי מיר דען געזאָגט?“

„איך וועל זי דיר זאָגן: דו ביזט די אורזאך געוועזן!“

דער אויסדרוק פון איר געזיכט איז נאך קעלטער געוואָרן, און דער בליק פון אירע אויגן נאך שטרענגער. דער שאַטן פון כעס האָט זיך פאַרשפּרייט איבער איר שטערן און אירע ברע-מען, און ער האָט אויסגערופן אין אַנטציקונג, שנעל, ווי צו פאַרטרייבן דעם בייזן שאַטן:

„אָ, ברוריה, הער מיך אויס! דריי טעג און דריי נעכט האָב איך געטרויערט מיט דיין טרויער, דריי טעג און דריי נעכט האָב איך נישט אויפגעהערט צו פרעגן, פאַרוואָס ביזטו אַזוי הארט באַשטראַפט געוואָרן מיט דעם טויט פון דייענע ביידע קינדער — דו די אויסגעוויילטע פון גאָט, דו די גע-בענטשטע! אויב איך האָב דאָס געפרעגט נאָך אידער איך האָב דיך געקענט, ווי האָט עס געמוזט אין מיר שרייען, ווען די גרויסקייט פון דיין נשמה האָט זיך אַנטפלעקט פאַר מיר אין איר גאַנצער פולקייט? דו זאָלסט אַזוי געפייניקט ווערן?! דו זאָלסט זיין דער קרבן פון אַן אומענדלעכן שמערץ? און עס האָט געבונטעוועט מיין האַרץ אין מיר, און ווי אויב האָב איך נישט געקאָנט געפינען גערעכטיקייט אין גאָטס פירונג. און ווען איינער הערט אויף צו זען גערעכטיקייט אין גאָטס פירונג, ווי פינסטער און טרויעריק מוז אים ווערן די וועלט! אָבער פּלוצלינג אויפן פערטן טאָג איז מיר געוועזן, ווי גאָט וואָלט אויפגעהויבן פאַר מיר אַביסל דעם פאַרהאַנג, וועלכער פאַר-דעקט דעם זין פון זיינע מעשים, און געלאָזט מיך אַריינקוקן אין זייער צוועק. ווי וואָלט די וועלט דערקענט די גרויסקייט פון דיין נשמה, אויב נישט דורך דעם גרויסן שמערץ, וואָס איז דיך באַפאַלן? ווי וואָלטן מיר געוואוסט, וואָס ברוריה איז, אויב איר האַרץ וואָלט נישט איבערגעגעבן געוואָרן אין דעם פייניקערס הענט? דייענע צוויי זין, ווען זיי וואָלטן געבליבן לעבן, וואָלטן רייכער געמאַכט די מענטשהייט מיט נאָך צוויי לעבעדיקע וועגנס, פילייכט אומנוצלעכע, נישט נויטיקע, אומ-גליקלעכע, אָבער דורך זייער טויט האָבן זיי רייכער געמאַכט די וועלט מיט אַ ברוריה. יעצט ערשט ווייסן מיר, וואָס מיר באַ-זיצן אין דיר, יעצט ערשט ווייסן מיר, וואָס דו ביזט ווערט.

וואָס איז געלעגן אין טונקלקייט, איז אַרויסגעטראָטן אין העלן ליכט, אומבאַגרענעצטע עשירות, וועלכע איז געלעגן באַגראָבן, איז אויפגעדעקט געוואָרן צו אַלעמענס געברויך. מיר זיינען אַלע רייכער געוואָרן דורך דיר, און צוקונפטיקע דורות וועלן נאָך געניסן פון דיין רייכטום. ווי פון אַ לעבנס־כּרוֹנעם וועט פון דיר די מענטשהייט שעפן קראַפט, און ווי פון אַ הילף־קוואַל וועט זי טרינקען פון דיר טרייסט. זעט, וועט מען זאָגן, ווי ברוריה האָט באַוועלט־יקט איר ריזיק־גרויסן שמערץ, איר דאָ פּלעטע אבּלּות. טוט איר נאָך און ווערט געטרייסט. אָ, ברוריה, ווען דאָס איז אויפגענאַנגען מיר ווי אַ ליכט, ווי האָב איך געקאָנט נישט פּרילעך ווערן, און ווי האָט געקאָנט מיין בליס נישט אָננעמען זיך מיט באַגייסטערונג און באַוואַנדערונג צו דיר? "

און איידער ברוריה האָט נאָך אויפגעעפנט איר מויל צו זאָגן עפעס, איז ער געפאלן פאַר איר אויף די קני און געקושט דעם זויס פון איר קלייד, פיל לענגער ווי צום ערשטן מאָל, און דאָן איז ער אויפגעשטאַנען און אַרויס פון זיין צימער, הויך טראָגנדיק דעם קאַפּ, האַלב טאַנצנדיק, ווי עס וואָלט געזונגען אין אים. און באַלד האָט זיך פאַנאַנדערגעטראָגן זיין שטימע איבער דעם גאַנצן הויז, אַ קלינגענדיקע, זינגענדיקע, גליקלעכע, יר בעלנדיקע שטימע, פול קראַפט און התלהבות. איז ברוריה יעצט דען נישט פול פון אים? האָט ער זי דען יעצט נישט גע־וואונען ?

און ברוריה איז געזעסן גאַנץ פאַרטומלט, טאַקע פול פון זיין שטימע און פול פון זיין אויסזען, און צייטנווייז איז איר געווען, ווי ווען אַ מלאך פון גאָט האָט דאָ צו איר גערעדט. ערשט ווען זי האָט געקאָנט אָנהויבן צו טראַכטן וועגן דעם, וואָס ער האָט איר געזאָגט, האָט זי זיך געקאָנט באַפרייען פון אים. זי איז ווי אויסגעניכטערט געוואָרן און מיט אַ זיפץ אויפגעשטאַנען פון איר אָרט. און אזוי האָט זי גערעדט אין איר אוימגליקלעכן מוטער־האַרץ:

„עס איז מעגלעך, אז די וועלט איז רייכער געוואָרן,
און דאָס איז געוועזן גאָטס כונה אין אוועקנעמען ביי מיר
מיינע סינדער. ער האָט זיינע צילן און צוועקן, און זיינע וועגן
זיינען פון אונז פאַרבאָרגן. אָבער איך בין אזוי אַרעם געוואָרן,
אזוי אַרעם...“

דעם נאנצן ערשטן טאג פון דער וואך האָט מען זיין שטימע קוים געהערט, און ברוריה האָט זיך געוואונדערט. איז ער קראַנט געוואָרן? איז אים וואָס געשען? זי האָט כמעט גע- בענקט נאָך זיין שטימע. די אַלטע דינסט אָבער האָט איר גע- בראַכט די ידיעה, אַז דאָס רוב גייט ער אום איבערן צימער הין און צוריק, און ווען ער זעצט זיך אַוועק ביי זיין טיש, פאַרגאַכט ער דעם קאַפּ אין די הענט און זיצט אָן אַ באַ- וועגונג.

און ברוריה האָט געזאָגט אַז געוויס האָט ער אַ שווערע שטעלע אין דער תורה. אויך רבי מאיר האָט די טבע אַזוי אויפצופירן זיך ביי אַ שווערן ענין, און דער תלמיד גייט נאָך דעם רבי.

דאָך אין אַוונט האָט זיך ווידער געלאָזן הערן זיין שטימע, אָבער גאָר נאָנט פאַרענדערט. גאָרנישט איז געוועזן אין איר פון דער פריערדיקער פריילעכקייט און גאָרנישט פון דעם נאָך פריערדיקן צער. נאָר עפעס איז געלעגן אין איר, וואָס האָט געמאַכט ברוריהן אָנצושטעלן אירע אויערן און אַריינגע- טריפט אומרו אין איר האַרצן. עפעס פון בענקעניש איז גע- לעגן אין איר, און עפעס פון געבעט. אַ מין לאַשטשען זיך ווי אַ נאָכגעגעבן קינד און אַ מין בעטלען ווי אַן אַרעמאָן אין דער טיר. וואָס וויל יעצט זיין שטימע זאָגן? וואָס זאָל זי יעצט

באדייטן? צו וועמען רעדט ער דאָס יעצט? צו גאָט? צו זיין אייגענעם האַרצן? ווי ווייט איז זי, ברוריה, דאָ נוגע? אויב פריער איז זי אים אין זיין שטימע געלעגן, וואָס וויל ער יעצט פון איר? בעט ער גאָט פאַר איר? וואָס וויל ער פון גאָט פאַר איר?

זי האָט זיך געקערט פון זייט אויף זייט אויף איר גע- לענער און געטראַכט, ווי גאַנץ מערקווירדיק דער מאַן איז, און געזען אים פאַר זיך אין זיין גאַנצער שיינקייט, מיט זיין טרויער און זיין התלהבות, און מיט זיינע אויגן, אין וועלכע עס בייטן זיך די פאַרבוך, און געהערט זיין שטימע, וועלכע דרינגט דורך האַרץ און נירן, און געטריבן פון זיך די גע- דאַנקען מיט דעם וואַרעמען געבעט, די דרייסיק טעג זאָלן וואָס שנעלער אַריבער.

אַבער די קומענדיקע טעג האָבן זיך שרעקלעך לאַנג גע- צויגן, ווייל זיי זיינען אויסגעפילט געוועזן מיט אַ שטייגנ- דיקן בענקען און לאַשטשען זיך אין שמעונס שטימע, מיט אַנ- וואַקסנדיקן געבעט און בעטלען. עס איז געוועזן אַן אַלץ העכער ווערנדיקער רוף נאָך רחמנות, אַן אַלץ מער לעכצנדיקער גע- שריי נאָך ליבע. ברוריהן איז געוואָרן שווער די לופט פון איר צימער, און זי האָט אָנגעהויבן צו זוכן רו אין ווייטע שפאַצירגענג און אָפטע באַזוכן, אַבער זי האָט שטענדיק געוואוסט, אַז דורך איר צימער דאָרטן גייט אום שמעונס בענקענדיקע און בעטלענדיקע שטימע. און דאָן איז די דאָזיקע שטימע איר נאָכגעגאַנגען אין די ווייטע גאַסן, אַריינגעקומען מיט איר אין די פרעמדע הייזער, אַריינגעמישט זיך אין אירע געשפרעכן, און גיין צוריק אַהיים איז פאַר ברוריהן געוועזן אַ פּיין. זי האָט די שטימע נישט געקאָנט הערן, מורא געהאַט פאַר איר, און נאָך מער מורא געהאַט פאַר אַ צופעליקער באַגעגעניש מיט אים, ווייל דער ווייטער בליק פון זיינע יעצט גאַנץ שוואַרצע אויגן האָט אַרויסגעשטראַלט אַזויפיל בענקעניש און ליבע-כעטלעניש, אַז עס איז אוממעגלעך געוועזן פאַר אַ מענטשהאַרץ אַריבערצוטראַגן.

דעם שבת האָט זי דערוואַרט מיט האַרצקלעמעניש, דער

אָנקום פון דעם הייליקן טאָג האָט איר קיין פריד נישט פאר-
שאפט. איר ערשטער געדאַנק איז געוועזן, צו לאָזן זאָגן, אז זי
איז קראַנק און וועט צום טיש נישט קומען. דאָך איר צווייטער
געדאַנק איז געוועזן, אז ברוריה די ווייב פון רבי מאיר דאַרף
קיין אָנשטעלן נישט מאַכן און דאַרף זיך פאַר קיינעם נישט
באַהאַלטן. וואָס גייט איר דער שמעון אָן? וואָס מאַכט איר
אויס די אומרו פון זיין האַרץ? זי האָט גאָר נישט געדאַרפט
באַמערקן, ווי זיין שטימע איז און ווי זיינען זיינע אויגן. און
וועט ער זי פרעגן, צי האָט זי די בליקן פון זיינע אויגן באַ-
מערקט, וועט זי אים ענטפערן, אז זי וויל נישט, ער זאָל דאָס
ביי איר פרעגן, ווייל זיינע בליקן גייען זי נישט אָן, און זאָל
ער בעסער פרעגן רבי מאיר, צי מעג ער זי פרעגן וועגן זיינע
בליקן.

און אזוי איז זי געבליבן צו הערן זיין קידוש און זיינע
זמירות.

זיין שטימע אָבער האָט נישט מער שבתדיק געקלאַנגען.
זי איז געוועזן, ווי אַ שיינע פירל, וועלכע האָט געפלאַצט. ער
האַט געדאַנקט גאָט און געבענטשט אים, אָבער ווי איינער,
וועלכער מוז דאַנקען און מוז בענטשן, און זיין האַרץ איז
נישט דערביי, ווייל ער איז גאָר אומצופרידן און באַליידיקט.
ער האָט אויך גענעסן, ווי איינער, וועלכער טוט זיך אָן אַ
צוואַנג צו עסן, אָן לוסט, נישט ווילנדיק און זייער ווייניק,
און זיינע וואָלקנדרויע אויגן האָבן זעלטענער געקוקט אויף
דאָס עסן פאַר אים און מער אויף ברוריה, און זיינע בליקן
זיינען געוועזן אַליין די בענקעניש, אַליין דאָס בעטלען.

און ווען אין דער טונקלקייט פון דער נאַכט האָבן זיך
אָנגעהויבן אַרומצוטראָגן איבערן הויז שירי-השירים פּסוקים,
מיט אַ שטימע פון טויבן-וואָרקען, ווי דאָס געשריי פון אַ
האַרץ, וואָס פאַרגייט פאַר בענקעניש, האָט ברוריה אַרויפגע-
לייגט איר קישן אויף איר קאָפּ און די הענט אויף די אויערן,
און איר האַרץ האָט איר געקלאַפט אין גרויסער שנעלקייט. זי
האַט געוואוסט, אז די פּסוקים מיינען זי, גייען צו איר,
רערן צו איר, בענקען נאָך איר, בעטלען ביי איר.

און זי איז געלעגן און האָט גערעדט אין איר שווערן

הארצן:

„רבנו של עולם, איז נישט גענוג, וואָס דו באַשטראַפּסט מיין האַרץ, ווילסטו נאָך אַן אנדער האַרץ באַשטראַפּן דורך מיר? אויב איך זאָל אַ טרייסט זיין פאַר די, וואָס גלויבן אין דיר, ווי ווילסטו מיך יעצט מאַכן צום גרויסן שמערץ און צו פאַרצוווייפּלונג פאַר איינעם פון דייע פּרומע? רבנו של עולם, איז ברוריה דיין אויסגעווילטע און געבענטשטע געבאַרן געוואָרן אומגליק צו דערלעבן און אומגליק צו פאַרשפּרייטן? גאָט דער האַר, איך האָב נישט געוויינט אין דיין הייליגן שבת, ווען מייע סינדער זיינען מיר געשטאַרבן, ווילסטו, איך זאָל יעצט וויינען פאַר דיר? קער אָפּ זיין האַרץ פון מיר, גאָט פון אברהם, און ווענד זיינע געדאַנקען צו דיר. טו מיר דעם גרויסן חסד, רבנו של עולם!“

און ווייל שמעון איז גראָד אַנטשוויגן געוואָרן, ווייץ אַ גרויסע מידקייט איז אים באַפאַלן, און דער שלאָף האָט זיך ווי אַ שווערע משא אַראָפּגעלאָזן אויף זיינע אויגן, איז ברוריה געוועזן, ווי גאָט וואָלט דערהערט איר געבעט. און זי האָט אַראָפּגענומען דאָס קישן פון זיך און אונטערגעלייגט עס אונטערן קאָפּ, פריי אויפאַטעמענדיק און איז איינגעשלאָפּן אַ באַרואיקטע, אַ דאַנקבאַרע. —

אַבער אויף מאָרגן האָט ברוריה איינגעזען, אַז גאָט האָט איר געבעט נישט דערהערט און איר תּפּלה נישט אָנגענומען. וואָרום די שטימע פון הַבַּי יִשְׁמַעֲלֵם זון איז פול געוועזן מיט געטלעניש און זיינע אויגן זיינען אָנגעגאַסן געוועזן מיט בענ־קעניש. און עס איז געוועזן נאָך הַבְּדִלָה, ווען שמעון האָט זיך אַרומגעקוקט נאָך ברוריהן צו פרעגן זי וועגן זיינע בליקן האָט ער ברוריהן אין צימער נישט געפונען. זי איז פאַר־שוואַנדן, ווייל זי האָט געוואוסט, אַז שאַרפּע רייד און בייזער ענטפּער וועלן זיין מויל נישט פאַרמאַכן און קיין שלאָס אויף זיינע ליפּן נישט אָנטאָן. די אָנגעקליבענע בענקעניש וועט זיך מאַכן אַ וועג, און די ליידנשאַפט וועט זיך אַרויסרייסן פון זיין האַרצן, און ער וועט זיך שווער פאַרזינדיקן פאַר גאָט מיט זיינע

רייד און זיינע מעשים. און ווי וועט זי אים דעמאָלט קאָנען האַלטן אונטער איר דאָך? און די דרייסיק טעג זיינען נאָך נישט פאַריבער.

אַבער שמעון האָט יעצט געוואוסט, אַז ברוריה האָט באַ-
מערקט זיינע בליקן און ריכטיק אויסגעטייטשט זיין שטימע,
און זיין האַרץ איז אָנגעפילט געוואָרן מיט פרייד און האַפּע-
נונג. זי איז פאַרשוואונדן, ווייל זי פילט זיך שוואַך, איר
שטאַרקייט האָט אָנגעהויבן זיך צו שאַקלען. דער קאַמף אין
איר האָט זיך שוין אָנגעהויבן, און ער וועט דער זיגער זיין.

דריי טעג מער האָט אָנגעהאַלטן דאָס בענקען, און פּלוצ־
 לונג איז די שטימע איבערגעגאַנגען אין אַ מין אומאַנגענעם
 שרייען. שמען איז אַריינגעפאַלן אין פאַרצווייפּלונג. די דרייסיק
 טעג האָבן זיך אָנגעהויבן צו דערנענטערן צו זייער סוף, און זיין
 ליבע צו ברוריהן האָט זיך צופּלאַקערט, ווי דאָס פייער פּון
 גיהנום. ער האָט פאַרלאָרן זיין רו אין גאַנצן, און זיין קער-
 פּער האָט אָנגעהויבן אויפגעגעסן צו ווערן פאַר ליידנשאַפט.
 זיינע באַקן זיינען איינגעצויגן געוואָרן און זיינע אויגן זיי-
 נען איינגעפאַלן און האָבן אויסגעזען רויטלעך-געל און קראַנק.
 עס איז אים געוועזן, ווי זיין קערפּער וואָלט נישט אויפגע-
 הערט געבויטשט צו ווערן, און אין אים האָט עס געשריען פאַר
 ווייטיק. און זיין שטימע האָט איבערגענומען דאָס געשריי,
 אָבער דאָס איז געוועזן, ווי דאָס געשריי פּון דעם אָקס נאָך
 דער קו, בלויז ליידנשאַפטלעכער, שמערצלעכער, פּיינלעכער.
 און ווען ברוריה האָט דערהערט די דאָזיקע שטימע, איז זי
 זייער פאַרציטערט געוואָרן, און אַן עקל האָט זי אַרומגעכאַפּט.
 גאַנצע טעג האָט זי אויסגעמיטן איר הויז, אָבער דאָס עקל-
 ליידן האָט זי דייטלעך אַרומגעטראָגן מיט זיך. ווער עס האָט
 זי באַגענט, האָט געזאָגט: „פּון אַ בייזער קרענק איז ברוריה
 באַפּאַלן.“ און אירע פּריינד האָבן זי געפרעגט: „וואָס איז
 דיר געשען?“ זי האָט זיך אויסגעהויט נישט אָנצוטערעפּן זיך
 מיט שמעונען, און ביינאַכט געהאַט ביי זיך אין צימער די
 אַלטע דינסט. פּרייטיק האָט זי אים געלאָזט וויסן, אַז זי קאָן

עישט קומען צום טיש און קידוש וועט זי הערן פון דער ווייטן. אָבער זיין קידוש האָט אַרויסגערוּפֿן אַ שוידער אין איר. ער האָט אים מער אַרויסגעקערעכצט ווי אַרויסגעזונגען. זיין אָטעם איז געוועזן ווי פֿון אַ טויטלעך־פֿאַרוואַנדעטער חיה, זיין שטימע איז געוועזן הייזעריק און געהאַט בייזע טרערן אין זיך. ער האָט זיך קוים צוגערירט צום עסן און געקוסט אַרום זיך מיט ווילדע אויגן, די אַלמע דינסט פֿלעגט יעדעס מאָל פֿריי אויפֿאַטעמען, ווען זי פֿלעגט זיך אַרויסכאַפֿן פֿון דעם עס־צימער. האָט ער זמירות געזונגען? האָט ער גאָט געבענטשט? אָדער האָט ער נאָר געלעסטערט? זיין שטימע האָט געקלונגען מער נאָך שעלטן ווי נאָך בענטשן. ער האָט יעצט געוואוסט, אז גאָט האָט אים פֿאַרלאָזן און ברוריהן אים באַוווּזן, אום אים צו פֿאַרניכטן. דאַרף ער זיך איינהאַלטן? דאַרף ער זיך פֿאַרשטעלן? זאָל די פֿרוי וויסן, ווי ער ליידט דורך איר. ווי ער ליבט זי, ווי ער באַגערט זי.

און אין דער טונקלקייט פֿון זיין צימער האָט ער מיט זיין פֿאַר תּאוה הייזעריקער שטימע געהזרט פֿסוקים פֿון שיר השירים. די פֿאַרליבטסטע און די ליידנשאַפֿטלעכסטע. „ווי שוין ביזטו און ווי זים ביזטו, ליבע אין גענום! דיין וואַקס איז ווי אַ פֿאַלמע, און דיינע ברוסט זיינען ווי די טרויבן־בינטל. איך האָב מיר געזאָגט: איך וועל אַרויפקלעטערן אויף דער פֿאַלמע, אָנהאַלטן זיך אָן אירע צווייגן, און דיינע ברוסט וועלן מיר זיין ווי די טרויבן־בינטל אויפֿן וויינשטאַק, און דער דופּט פֿון דיין געזיכט וועט מיר זיין ווי דער דופּט פֿון עפל.“ ער האָט זיי אַרויסגעזונגען אַ מאָל נאָך אַ מאָל, ווילד גאַנץ, ליידנשאַפֿטלעך, תּאוהדיק.

און אַ נאָך גרעסערער עפל האָט אַרומגעכאַפֿט ברוריהן. עס איז איר געוועזן, ווי ווען עמיץ וואָלט איר קערפּער באַשמוצט, און זי האָט זיך איינגעקאָרטשעט אין שוידער. זי האָט ווייט פֿאַנאַנדערגעפֿנט די אויגן, און געקוסט אין דער געדיכטער פינסטערניש און גערעדט צו גאָט, ווי זי וואָלט אים געזען פֿאַר זיך אין דער טונקלקייט:

„איך האָב אָנגענומען פֿאַר גוט דעם גרויסן שמערץ,

וועלכן דו האַסט אָנגעשיקט אויף מיר, אָבער די דאָזיקע באַ-
ליידיקונג קאָן איך נישט אַריבערטראָגן. פאַרוואָס קומט זי
מיר, וואָס ווילסטו מיט איר דערגרייכן? מיט וואָס האָב איך
זיך פאַרזינדיקט? ווילסטו מיך אַזוי דערנידעריקן? מיין האַרץ איז
געפייניקט און שוואַך, ווילסטו עס גאַנץ צורייסן? צורייס עס
מיר, גאָט, איך וועל דיר דאַנקען, אָבער נעם אַוועק פון מיר
די באַליידיקונג, באַפריי מיך פון דעם שמוץ."

אָבער די תּאוהדיקע שטימע האָט נישט אויפגעהערט. זי
איז נאָך ווי העזהדיקער געוואָרן, געקראַכן צו איר, אַרומגענו-
מען זי, באַריט זי. און ברוריה האָט אויפגעקרעכט ווי אַ
פאַרוואונדעטע הירשין און פאַרגראָבן זיך אונטערן קישן און
צודעק, ווי צו דערשטיקן זיך, צו שטאַרבן גרייט. —

דעם גאַנצן שבתדיקן טאָג איז זי געוועזן איינגעשלאָסן
ביי זיך אין צימער, אַ באַליידיקטע, אָנגעעקלעטע, פול כּעס און
צאַרן. אויך אין די אַנדערע טעג האָט זי אויסגעמיטן שמעונען,
ווי מען מיינט אויס אַ קרעציקן, מיט שוידער און עקל. אָבער
אויפן דרייסיקסטן טאָג איז שמעון געזעסן אויף דער לויער, און
שפעט נאָך מיטיק אָנגעטראָפן זיך מיט איר אויג אויף אויג.
ער איז געוועזן אָנגעטאָן צום אַוועקגיין, מיט שטאָק אין דער
האַנט און וואַנדערזאָק אויף דער פלייצע. אָבער נישט דער
שיינער, שטאַלצער שמעון, דער ייד געוואָרענער אַדאָנים, איז
געשטאַנען יעצט פאַר איר, נאָר אַ גאַנץ אַנדערער. איינגעדאַרט
און איינגעצויגן, דאָס געזיכט געל, די אויגן איינגעפאַלן און
פּיבעריש און רויט, די באָרד נישט געמאַכט, דער קאָפּ-צודעק
אין אומאַרדענונג. אַדאָנים האָט פאַרגעסן שוין צו זיין, אַדאָנים
איז קראַנק און אַלט געוואָרן, אַדאָנים האָט געקראָגן אַ טויט-
לעכע וואונד אין האַרצן.

ברוריה האָט זיך אויסגעגלייכט אין איר גאַנצן שטאַלץ
און איר גאַנצער שיינקייט, אָנגעקוקט אים שטרענג און האַריש
און געוואַלט פאַרבייגיין, אָבער ער האָט איר פאַרשטעלט דעם
וועג. אַ ווילע האָבן זיי זיך שטום אָנגעקוקט, און באלד האָט
ער אויפגעטאָן זיין מויל און געזאָגט:
„פאַרשאַלטן זאָל זיין דער טאָג, ווען איך האָב דיך צום

ערשטן מאָל געווען, אָבער זיבן מאָל פאַרשאַלטן זאָל זיין דער טאָג, ווען די חברים האָבן מיך אויסגעקליבן דיין פּרוכירשטיין צו זיין, און זיבן און צוואַנציק מאָל פאַרשאַלטן דער טאָג, אין וועלכן איך בין די שוועל פון דיין הויז אַריבערגעטראָטן. אויסגעמעסט זאָלן ווערן די דריי טעג פון גאָטס יאָר, און זייער אָנדענס זאָל בלייבן אַ קללה אויף דורות. אומגליקסטענ זאָלן עס זיין — —

ברוריה איז אים אַריינגעפאַלן אין די רייד, שטרענג און האַרט:

„איוב האָט שוין איין מאָל דאָס געטאָן און גאָטס אַ טאָג פאַרשאַלטן, דו קאָנסט דיר די שילט־קונסט פאַרשפּאַרן. גיי דיין וועג און דאַנס גאָט, וואָס ער האָט דיר אין ברוריהס הויז געפירט און דיר נישט צו גרעסערע זינד געבראַכט, און צוויי נשמות זיינען נישט פאַרלאָרן געגאַנגען אויף אייביק. דאָך איידער דו גייסט, מוזסט דו מיר דערקלערן, וואָס הייסט די חברים האָבן דיר אויסגעקליבן מיין פּרוכירשטיין צו זיין. אויב איך האָב דיר ריכטיק פאַרשטאַנען — —

איר בליק איז געוועזן שאַרף און אייגנדינגלעך, און שמעון האָט אַרויסגערעדט:

„דו האָסט מיך ריכטיק פאַרשטאַנען!“

מיט גרויסע אויגן און שנעלן אָטעם האָט זי ווייטער געוואָגט:

„איז די מעשה מיט די כאַפּערס אַן אויסגעטראַכטע?“
און שמעון האָט געענטפּערט פיבעריק, ציטערנדיק אין אַלע אברים:

„פאַלש איז זי פון אָנהויב ביזן סוף, קיין איין וואָרט אמת איז אין איר נישט געוועזן. די ישיבה, וועלכע האָט געוואוסט די שטאַרקייט פון דיין האַרץ קעגן דעם טויט, האָט געוואָלט אויך וויסן די שטאַרקייט פון דיין האַרץ קעגן דער ליבע, און זי האָט מיך אויסגעקליבן — —

ווידער איז זי אים אַריינגעפאַלן אין די רייד, מיט גרויסע אויגן און פאַרכאַפטן אָטעם:

„און רבי מאיר?“

„דאָס איז זיין פלאַן געוועזן.“

זי האָט אויפגעשריען, ווי פון אַ פּלוצלונגדיקן שניט אין האַרצן, שווער געאַטעמט און צוגעמאַכט די אויגן. אין אַ וויילע אַרום האָט זי שטיל געפרעגט, די אויגן נאָך צוגעשלאָסן:

„האָט אויך רבי מאיר געוואָלט וויסן די שטאַרקייט פון מיין האַרצן קעגן זינדיקער ליבע?“

און שמעון האָט געענטפערט אָפּגעשפּאַנט און מיד:
„צוערשט איז ער זייער אין כּעס געוואָרן אויף די תּלמידים פאַר זייערע צווייפּל אין דיר, אָבער דערנאָך זיינען זייערע צווייפּל געוואָרן זיינע צווייפּל.“

ברוריה האָט פאַרוואונדערט אויפגעקרקעצט, און שמעון האָט ווייטער גערעדט:

„דער עפּל איז וואונדערשין, האָט רבי מאיר געזאָגט, אָבער ווער ווייס, וואָס עס טוט זיך אין זיין האַרצן?“
שווערער נאָך און שמערצלעכער האָט ברוריה אויפגעקרקעצט, און שמעון האָט פאַרטגעזעצט, אומברחמנותדיק, גלייכגילטיק, מיד:

„און ער האָט געזאָגט: „וואָס טוט מען אויף אויסצוגע- פינען, צי דער שיינער עפּל האָט אַ געזונט האַרץ? מען שניידט אים אויף — —“

ברוריה האָט זיך געדרייט און געקרימט, ווי אונטער שאַרפע מעסער און פּלוצלונג האָט זי אויסגעשריען נישט מיט איר קול: „ניי!“ און איז אַנטלאָפּן צו זיך אין צימער, מיט געשלאָסענע אויגן, ווי באַטויבט.

און שמעון איז אַוועקגעגאַנגען אין זיין וועג, שווער און לאַנגזאַם, מיט אַן אַראָפּגעלאָזענעם קאַפּ און מידע גלידער, ווי איינער, וועלכער איז פאַרמשפּט צו גלות, אַן עלנדער, אַ פאַרוואָגלטער.

אין איר צימער איז ברוריה געשטאנען און געפירט זיך מיט דער האנט איבערן געזיכט און אויגן, ווי זי וואָלט גע-וואָלט עפעס פארטרייבן פון זיך, אַ שלעכטן חלום, אַ ביזע זעאונג. זי האָט שנעל צוגעמאַכט די אויגן און גלייך זיי ווייט פאַנאַנדערגעעפנט — איין מאָל און צוויי מאָל און דריי מאָל, און איר האַרץ האָט ווילד געקלאַפט און אין איר האָט עס גאַנץ משונהדיק געשריען. „ער האָט צווייפּל געהאַט אין מיר! ער האָט געשיקט מיך אויסצופּראַוון! איז עס מעגלעך? איז עס מעגלעך?!“

זי איז אַרויסגעלאָפּן צו שמעונען. זי מוז אים נאָך אַ מאָל אויספרעגן. אפשר האָט ער איר אַ ליגן געזאָגט? אפשר האָט ער אויסגעטראַכט די פּראַכע-מעשה? אפשר איז די מעשה מיט די כאַפּערס די ריכטיקע? אפשר האָט זי זיך פאַרהערט? אפשר האָט זיך איר אַלץ אויסגעדוכט? אפשר איז אַלץ בלויז אַ ביי-זער חלום?

ווייט אין גאַס איז שמעון געגאַנגען, מיט שווערע טריט, ווי געעלטרט. זי האָט געוואָלט אים צורופּן, געוואָלט אים נאָכ-לויפּן. אָבער אויף אַ מאָל האָט זי געוואוסט, אַז דאָס איז נישט קיין חלום, אַז איר האָט זיך גאַרנישט אויסגעדוכט, אַז דאָס מאָל האָט זי רבי ישמעאלס זון נישט גענאַרט. די קללה, מיט וועלכער ער האָט געשאַלטן דעם צווייטן טאַג, איז געוועזן נישט קיין געמאַכטע; די ווערטער, וועלכע ער האָט אַרײַנגעלייגט רבי מאירן אין מויל, זיינען זיכער רבי מאירס.

טרערן האָבן זי אָנגעהויבן צו דריקן, און זי איז שנעל אַריין צו זיך אין צימער, האָט אַריינגעוואָרפן זיך אין איר בעט און שווער און ביטער זיך צואוויינט. זי האָט געריסן אויף זיך די האָר, אַריינגעשטאַכן זיך די נעגל אין די באַקן, געביסן דאָס בעטגעוואַנט אונטער זיך און געקלאַנט און געיאָר- מערט. אָבער ווען זי האָט דערהערט די טריט פון דער אַלמער דינסט, האָט זי זיך באַהערשט, איז שטיל געוואָרן און געבליבן רואים ליגן. זי האָט זיך נאָך אַזוי אַוועקגעלייגט, עס זאָל אויסזען, ווי זי וואָלט געשלאָפן.

די אַלמער דינסט האָט אַריינגעבראַכט ליכט און דערמאָנט, אַז עס וואָלט צייט געווען אָונטברויט צו עסן. ברוריה האָט אַרויסגעשטאַמלט, אַז זי איז קראַנק דעם אָונט און עסן וועט איר נישט גוט טאָן. אָבער די גוטע דינסט האָט דאָך אַריינגע- בראַכט עטלעכע נאַכטשפּיוון, געפרעגט זי, צי וויל זי זי אויך היינט ביי זיך אין שלאָפּצימער, און, באַקומענדיק דעם ענט- פער „ניין“, געוואונטשן איר אַ גוטע נאַכט און אַוועק אויף איר געוויינלעכן שלאָפּפלאַץ.

ברוריה איז געבליבן ליגן מיט אָפענע אויגן און אַרייני- געקוקט אין די שאַטנס פון דעם שוואַך באַלויבטענעם צימער. איר קאָפּ איז איר געוועזן ווי צומישט, זי האָט נאָר גע- וואוסט, אַז אַ זייער גרויס אומגליק האָט איר געטראָפן, אַ פּיל גרעסער אומגליק, ווי דער טויט פון אירע קינדער. עפעס אַן אומדערקלערלעך גרויס אומגליק, זי קאָן עס נאָך נישט אַרומפאַסן. אַזוינס, וואָס מוז זי גאַנץ צודריקן, וואָס מוז אַריינטראָגן די גרעסטע ענדערונג אין איר לעבן.

און פּלוצלונג האָט זי זיך לאַנגזאַם אויפגעזעצט, קוקנדיק מיט די ווייט אָפענע אויגן פאַר זיך. יאָ, אַזוי וועט עס זיין: רבי מאיר קאָן מער איר מאַן נישט זיין.

זי האָט איינגעדריקט די ציינער, געשטאַרקט זיך דאָס האַרץ; די ווייטאָפענע אויגן געווענדעט אויף איין פונקט פאַר זיך: יעצט האָט זי געקאָנט קלאָר טראַכטן. ווען רבי מאיר אַליין וואָלט נישט געצוויפּלט, נאָר וואָלט

נאָכגעגעבן די צווייפל פון די אנדערע, זי וואָלט זיך נישט באַליידיקט און גאָנץ רואיק וואָלט איר האַרץ געבליבן. זי וואָלט זיך געפרייט איבער דער שטאַרקייט פון זיין גלויבן אין איר, און איר אייגענע שטאַרקייט וואָלט איר דאָפּלט גוט געטאָן. זי וואָלט זיך גערייצט מיט אים איבער דעם געוואָנטן שריט, וועלכן ער האָט געמאַכט, וואָלט אויך געזאָגט, אז נאָרזש איז געוועזן דער אויפטו, און וואָלט דאָך געהאַלפּן אים צו טריאָמפירן איבער די ביזע צווייפל־צינגער, וועלכע האָבן זיך דערוואַנט אַראָפּצוציען זי אין דעם שמוץ פון זייער ספקות.

אַבער ער אליין האָט געצווייפּלט! ער אליין האָט געוואָלט די פּראָבע, אום אונטערצושפּאַרן זיין גלויבן אין איר! ער אליין האָט זיך דערוואַנט נישט זיכער צו זיין אין זיין ברוריהם שטאַרקייט! איר אייגענער מאַן האָט איר האַרץ נישט געקענט און באַדעקט איר ריינקייט מיט צווייפל־שמוץ!
און ווי, ווען זי וואָלט די פּראָבע נישט אויסגעהאַלטן?! די סכנה איז געוועזן גרויס, דער שיינער שמוץ איז אויך גאַנץ געפערלעך. דאָך רבי מאיר האָט נישט מורא געהאַט זי צו פאַרלירן, ער האָט זי איינגעשטעלט אין שפּיל, ער האָט זי מקריב געוועזן!

ער קאָן מער איר מאַן נישט זיין!
זי האָט זיך דאָס געזורט מיט עקשנות, אַריינגעבויערט זיך אין דעם מיט ביזער האַרטקייט.
ער וועט איר מוזן געבן אַ גט, און זי וועט בלייבן אליין.
גאַנץ אליין, גאַנץ, גאַנץ אליין.

אַ טיפּער שמערץ איז דורכגעגאַנגען דורך איר, זי האָט געמוזט צומאַכן די אויגן, און אַ גרויס עלנט האָט זי אַרומ גענומען. זי האָט זיך פאַרבענקט נאָך די פאַרשטאַרבענע קינד דער. איר האַרץ איז אויסגעגאַנגען נאָך זיי, זי האָט אויסגע־שטרעקט די הענט צו זיי, און געדריקט די הענט צו איר האַרצן, און געשאַקלט מיטן קאָפּ, צוגיסנדיק זיך מיט טרערן און פליסטערנדיק לאַסקע־נעמען, מוטער־ווערטער.
זי האָט זיי געזען פאַר זיך, ווי זיי זייגען געוועזן אין די

לעצמט טעג פאר זייער שנעלן טויט. שפילנדיקע, לאכנדיקע, ליכטיקע. זי האָט זיי געפילט אזוי לייבהאפטליק, זי האָט זיך געמוזט אַרומקוקן נאָך זיי. ניין, זיי זיינען נישטאָ, זיי זיינען טויט. זיי ליגן אויפן ווייטן בית הקברות, טיף אין דער קאל-טער ערד, צוגעדעקט מיט ברעטער, פארשאַטענע מיט ערד. אַליין ליגן זיי דאָרטן, איינזאַמע, אירע קליינע יינגלעך, און בענקען אפשר נאָך דער מאַמען, ווי די מאַמע בענקט נאָך זיי.

דער דאָזיקער געדאַנק האָט זיך טיף אַרײַנגעזעצט אין איר, געלאָזן וואָרצלען אין איר האַרץ, און ענדלעך האָט זי זיך שטיף צואוויינט אין גרויסן בראָך:

„מיינע קינדער דאַרפן מיך און איך דאַרף מיינע קינדער.“
און אז זי האָט אויסגעוויינט די טרערן, האָט זי זיך געווענדט צו גאָט:

„עס איז אַ גרויסע זינד, וואָס איך גיי מיט מיר יעצט טאָן. איך וועל עובר זיין אויף דיין הייליק געבאָט און דיין אָנזאָג נישט פאַלגן. אָבער איך קאָן נישט אַנדערש. גאָט אין הימל, איך קאָן נישט מער לעבן. דער זכות פון מיין פאָטער זאָל מיר ביישטיין, דער זכות פון מיין פאָטער דעם הייליקן מאַרטירער, וועלכער האָט נישט אָנגענומען דעם אָנבאָט פון דעם תליון אויף צו פאַרגיבן זיין שרעקלעכן טויט, כדי די גע-וואָלטע פאַרגיכערונג זאָל נישט אויסזען אין דייןע אויגן ווי זעלבסטמאָרד — ער זאָל מיר באַשיצן. דו וועסט מוזן מוחל זיין זיין טאַכטער, וועלכע גיט זיך דעם טויט, אום גיכער צו קומען צו אירע קינדער. אייביקער גאָט, ברענג מיך צו זיי, צישייד אונז נישט מער, שטראַף מיך נישט נאָך מיין טויט אזוי האַרט, ווי דו האָסט מיך געשטראַפט ביי מיין לעבן. איך גיב איבער מיין נשמה אין דייןע רחמנותדיקע הענט. איך גיי צו דיר און מיינע קינדער.“

יעצט איז זי אויפגעשטאַנען פון איר געלעגער, האָט אָנגעטאָן זיך ריין און ווייס, מיט אַ רואיקער האַנט אויפגעשריבן עפעס אויף אַ וואַקס-ברעטל און אַרויסגענומען פון אַ ניי-קעסטל אַ קליין שאַרף מעסער. אויף אַ נאָגל האָט זי זיין שאַרף-

קייט אויסגעפרואוואוט, פרום און רואיק אָפּגעזאָגט דעם „שמע ישראל“ און אויפגעשניטן זיך די אָדערן אויף די הענט. מיט שפּריצנדיקן בלוט, אָן אַ ווייטיק־קרעכץ האָט זי אויסגעלאָשן דאָס ליכט, אַרײַנגעלייגט זיך אין בעט און אָנגעהויבן איר גאַנג צו אירע קינדער.

זי האָט געהאַלטן די אויגן ווייט אָפּן, ווערליק זי האָט לאַנגזאַם פאַרבלוטיקט, און געזען פאַר זיך אירע קינדער. דאָרטן ווייט אויפן בית הקברות אין זייערע קברים. זיי האָבן זיך אויפגעזעצט און וואַרטן אויף איר. געלע, בלייבע, טרוי־עריקע. און זי זאָגט זיי: „וואַרט, איך קום צו אייך, מיינע קינדערלעך! באַלד בין איך ביי אייך, מיינע האַרציקע!“ און זי האָט אָן אויפהער געפליסטערט לאַסקע־נעמען, מיט־רווער־טער.

זי האָט נישט איין מאָל אַ קוס געטאָן אויף הינטן צוריק אין איר לעבן אַרײַן. זי האָט נאָר געזען פאַר זיך אירע קינדער און דעם וועג צו זיי. ערשט נאָר צום סוף, ווען זי האָט אָנגעהויבן איינצושלאָפּן, און דאָס בילד פון די קינדער און דער וועג צו זיי זײַנען מטישטש און אומקלאַר געוואָרן, האָט זי אויסגעבראַכן מיט שטילער בענקעניש און שטילע טרערן: „מאיר! מאיר!“

יא.

און עס איז געוועזן, אז ווען דער שיינער שמעון איז אריינגעקומען אין דער ישיבה, האָבן די תלמידים אויפֿגעשריען פאר שרעק איבער זיין אויסזען, און ער האָט אויסגערופֿן:

„זעט, דאָס איז פון מיר געוואָרן, ווייל איך האָב מיך דרייסיק טעג געשלאָגן אָן דער שטיינערנער שטאַרקייט פון ברוריה. איר שטאַרקייט און ריינקייט איז איבער אלע צווייפֿל, אָבער איך בין פאַרניכטעט.“

און רבי מאיר האָט אַ וואָרף געטאָן אַ ביזן נצחון־בליק אויף זיינע תלמידים, גענומען זיין שטאַק און וואַנדער־זאַק און איז אַוועק צו ברוריה זיין ווייב. אָבער ער האָט זי געפונען טויט, אַן אַוועקגעגאַנגענע צו אירע קינדער, און אויף דעם וואַקס־ברעטל איז געוועזן אויפגעשריבן: „ווען מען שניידט אויף דעם עפֿל, פאַרניכטעט מען אים.“

ער האָט זיך געכאַפט פאַרן קאַפֿ, און מיט ווילדע אויגן, האַרצדייסנדיק, נשמה־טויטנדיק, אויסגעבראַכן אין אַ יאָמער: „ברוריה!“

1916.

יחנן פהו גדול

אכציק יאָר איז געוואָרן יוחנן כהן גדול. געזונט אין גייסט און שטאַרק אין קערפער האָט ער דערגרייכט צו דעם דאָזיקן הויכן עלטער, נאָנץ מיט זיך און זיין גאָט. וואָרום פון סינדר הייט אָן איז ער געלערנט געוואָרן צו גיין אין גאָטס וועגן, און ער איז פון זיי נישט אָפגעטראָטן. ער האָט זיך אָפגעהיט נישט עובר צו זיין אויף אַלטע איסורים, און ער האָט נאָך געמאַכט אַ צוים אַרום אַ צוים. אויף די אַלטע פאַרבאָטן האָט ער צוגעגעבן נייע, און איז געוועזן שטרענג צו זיך אַליין אין דורכפירן זיי. זיינע ווערטער זיינען געוועזן: דער קערפער איז גאַרנישט, די נשמה איז אַלץ. דער קערפער איז שטויב און ערד, די נשמה איז די אייביקייט. לעבט נישט פאַר דעם קערפער, נאָר לעבט פאַר דער נשמה. מאַכט אייך נישט אויס פון דעם, וואָס די צייט איז גורם, ווענדט אָן אַלע אייערע מחשבות און מעשים אויף דאָס אומענדלעכע.

און ווי ער האָט געלערנט, אזוי האָט ער געלעבט. וואָרט און טאַט זיינען ביי אים געוועזן איינס. און כאַטש ער איז געוועזן כהן גדול, דער פירער פון זיין פאָלק און דער רייכ סטער און מעכטיקסטער צווישן זיינע ברידער, האָט זיין קערפער נישט געוואוסט פון די תענוגים פון עולם הזה.

אַבער די איינוואוינער פון ירושלים האָבן אים שטאַרק געליבט פאַר זיין גאַנצקייט. און כאַטש עס איז זייער שווער געוועזן נאָכצוגיין אין זיינע וועגן און זעלטן ווער איז אים אויך נאָכגעגאַנגען, האָט דאָס גאַנצע פאָלק אים דאָך נישט

אויפגעהערט צו באוואונדערן, און די באוואונדערונג איז ארי-
בער אין גרויס דרך ארץ און יראת הכבוד.

און ווייל ער איז געוועזן אזוי געליבט און געאכטעט, איז
זיין אכציק־יאָריקער געבורטסטאָג געוועזן אַ יום־טוב פאַר
דער גאַנצער שטאָט. אַלע הייזער זיינען שייַן פאַרפּוצט גע-
וואָרן, און אַלע איינוואוינער האָבן זיך יום־טובדיק אָנגעטאָן,
און פון אַלע עקן פון לאַנד זיינען אָנגעקומען און אָנגעפאַרן
יום־טובדיקע מענטשן. און עס זיינען געקומען צו אים זיינע
פריינד און זיינע פאַרערער, נאָנטע און ווייטע זיינען געקו-
מען, מיט מוזיק און געזאַנג, און אויפגעפאַדערט אים, ער
זאָל זיך דורכגיין מיט זיי איבער די גאַסן פון ירושלים. ער
זאָל זען, ווי דאָס גאַנצע פּאָלק פרייט זיך מיט זיין לאַנג-
לעביקייט, און פילן, ווי געליבט ער איז. מיט טעפּיכער איז
דער וועג געוועזן אויסגעלייגט, און קליינע קינדער זיינען גע-
לאָפן פאַרויס, האָבן באַשאַטן דעם וועג מיט בלומען און
געשריען: „אייביק לעבן זאָל אונזער האַר דער כהן גדול!“ און
אַלע גאַסן זיינען געוועזן געפּאַקט מיט יום־טובדיקע מענטשן,
מענער און פרויען, און אַלע דעכער זיינען געוועזן באַדרענגט
מיט איינוואוינער פון ירושלים, און אַלע פענסטער זיינען
געוועזן באַזעצט, און די שטאָט האָט געהילכט פון דעם אויס-
רוף: „אייביק לעבן זאָל אונזער האַר דער כהן גדול!“ אין די
שיינע טעכטער פון ציון האָבן מיט ליבע האַנט־באַוועגונגען
און מיט צינעוותריקער רויטקייט אויף די פּנימער באַוואָרפן
אים מיט בלומען און מיט קרעניץ.

און ווי ער איז געגאַנגען אזוי דורך די גאַסן פון
ירושלים דורך דעם יובל פון דעם פּאָלק, האָט ער דער-
הערט הינטער זיך אַ פרויענשטימע, וועלכע האָט געזאָגט:
„ווי שייַן עס איז דער אַלטער, און ווי שטאַרק ער איז נאָך.
עס איז צו פאַרליבן זיך אין אים!“ און ווייל עס איז אים גוט
און ווייך געוועזן אויפן האַרצן, האָט ער זיין געזיכט צוגע-
ווענדט צו דער שפּרעכנדיקער פרוי, מיט אַ פּאָטערלעכן
שמיכל אויף די ליפּן. דאָס איז געווען אַ יונגע בילד־שיינע
פרוי פון אַ יאָר דרייסיק, פון מיטעלן וואוקס און רונדע

אברים, און זי האָט אויפגענומען זיין בליק מיט אויגן, פון וועלכע די זון האָט אַרויסגעשטראַלט. עס איז געוועזן, ווי זי וואָלט געוואַרט, ער זאָל אויף איר אַ קוס טאָן, און זי האָט געהאַלטן אָנגעגרייט פאַר אים איר דורכדרינגענדיקסטן בליק. ער איז ווי אָפּהענטיק געוואָרן פון איר בליק, און דער גוט-מוטיקער פּאָטערלעכער שמייכל אויף זיינע ליפּן איז ווי אַרײַנגעפאַלן אין אַ פּאַרלעגנהייט, נישט געוואוסט, וואָס צו טאָן מיט זיך, און פאַרצײגן זיך אין אַ גרימאַסע.

און ווי ער האָט אָפּגעקערט דעם קאָפּ פון איר, האָט ער דערהערט אַ מענער־שטימע, וועלכע האָט געזאָגט: „און וואָס האָט ער געהאַט פון זיין גאַנצן לעבן, פון זיין שיינקייט און זיין קראַפּט?“ די שטימע איז געקומען פון לעבן דער שיינער פרוי און אין איר איז געלעגן אַ געוויסע העזה, ווי דער שפּרעכער וואָלט געוואָלט אים טרעפּן און וויי טאָן מיט זיינע ווערטער. און דאָך איז געלעגן אַ סך החמנות אין דעם קור. און עס איז געוועזן דעם אַלטן כהן־גדול, ווי ווען אַ פּייל וואָלט באַרירט זיין ברוסט. ער האָט זיך אויסגעגלייבט אין זיין גאַנצער גרויס, דער שמייכל איז אין גאַנצן פאַרשוואונדן פון זיינע ליפּן, זיין שטערן האָט זיך אָנגערוקט און זיין גע־זיכט איז פינסטער געוואָרן. און זיין סגן, דער וויצע־כהן־גדול, וועלכער איז געגאַנגען לעבן אים, האָט באַמערקט די פאַרענד־דערונג, וועלכע איז פּאַרנעקומען אויף זיין געזיכט, און צוגע־פליסטערט אים מיט אַ בייזן געפּיל: „דאָס איז יאַזאָן, דער זון פון משולם, און די פרוי לעבן אים איז זיין געליכטע, די זונה עתליה.“

אָבער יוחנן האָט ווי נישט געהערט, וואָס יענער האָט אים געפליסטערט. ער האָט שטאַלץ אויפּגעהויבן זיין קאָפּ און געשטעלט די פּיס נאָך פעסטער ווי פּריער. אין זיין גאַנצן אויסזען איז געלעגן דער ענטפּער אויף יאַזאָנס רייד. זיין געזיכט איז געוואָרן שטרענג, און דער בליק פון זיינע אויגן שאַרף. יעדע באַוועגונג האָט גערעדט פון זיין קראַפּט און פון דעם באַוואוסטזיין, אז ער האָט נישט אויף וואָס חרטה צו האָבן אין זיין לעבן. יאַזאָן האָט פאַרשטאַנען דעם

שטומען ענטפער און איראָניש טרויעריק אָפגעשמיכלט, אָבער דאָס גאַנצע פּאָלק האָט געקוקט מיט אַ גרויסער יראַת־הכבוד אויף דער ריזיק־קרעפטיקער און שטאַלצער געשטאַלט פון דעם אַלטן כהן גדול. מיט אַ ציטער אין האַרצן האָט מען געמאַכט פאַר אים דעם וועג און עס איז געלעגן פרומקייט און אָפשיי אין די אומענדלעכע רופן: „אייביק לעבן זאָל אונזער האר דער כהן גדול!“

און די שטאַלצע האַלטונג האָט אים נישט פאַרלאָזן די גאַנצע צייט, וואָס ער איז געמאַנגען דורך די גאַסן, און אויך שפעטער, ווען ער איז געזעסן מיט זיינע נאַנטסטע פריינד ביי דער מאַלצייט, וועלכע מען האָט געמאַכט פון זיינעם וועגן.

ב.

און אין יענער נאכט האָט דער אַלטער כהן גדול נישט געקאָנט איינשלאָפן. דאָס ביסל וויין, וואָס ער האָט זיך דער-
לויבט אויסצוטרינקען ביים מאַלצייט־טיש, די אויפרעגונג פונם
טאָג, האָבן אָפגעטאָן פון אים דעם שלאָף. אַ געמיש פון
מענטשלעכע געשטאַלטן און הייזער און גאַסן האָט זיך גע-
טראָגן פאַר זיינע אויגן; אין זיינע אויערן איז געשטאַנען דער
אומענדלעכער גערויש פון שטימען און אינסטרומענטן. אָבער
באַלד האָט זיך פון אַלע געשטאַלטן אַרויסגעטיילט עתליהם
געשטאַלט, און ער האָט דייטלעך געהערט, וואָס זי האָט גע-
זאָגט און וואָס יאָזאָן האָט געענטפערט. צוערשט אים אַליין
אומבאוואוסט, עפעס ווי אַ נישט קלאָרע דערניערונג, ווי אַ
לייכטער איינדרוק. גלייך אָבער איז אים קלאָר געוואָרן, וואָס
ער זעט און הערט, און ער איז אומרואיק געוואָרן. פינסטער
און בייז האָט ער אָנגערוקט זיין געזיכט, ווי ער וואָלט גע-
וואָלט פאַרטרייבן פון זיך געשטאַלט און שטימע, און באַלד האָט
ער זיך אָנגעהויבן צו קערן פון זייט אויף זייט. אומזיסט! עתליה
איז פאַר אים געשטאַנען מיט אירע אויגן, פון וועלכע עס האָט
אַרויסגעשטראַלט די זון, און דורכגעשטאַכן אים מיט איר
דורכדרינגענדיקסטן בליק. עטוואָס האָט ער דערשפּירט אין
זיין קערפער, וואָס ער האָט אַ סך מאַל אין זיין לעבן גע-
שפּירט, און פאַרוואָס ער האָט שטענדיק אזוי מורא געהאַט
ווי פאַר דער טויטלעכער זינד און וואָס ער האָט שטענדיק

געזען צו פארזאגן פון זיך מיט שטארקן ווילן און מיט לאנגע תפלות און שווערע תעניתים.

עם האָט אין אים געשריען: ער, דער אכציק-יאָריקער! ווי קומט ער דערצו?! — ער איז אין כעס געוואָרן אויף זיך און געטראַכט וועגן זיך מיט פאַראַכטונג. אַן אַכציק-יאָריקער און א כהן גדול! ער האָט צוגעווענדט זיינע געדאַנקען צו גאָט, זיינע ליפּן האָבן אָנגעהויבן צו שעפטשען אַ תפלה. אָבער דער גרויסער עולם האָט זיך אַלץ געטראָגן פאַר זיינע אויגן, און דייטלעך און קלאָר האָט זיך אויסגעטיילט פון עולם יאַזאַנס געליבטע, די בילדשיינע עתליה. נישט צו פאַרטרייבן! נישט צו פאַרטרייבן!

אָבער יאַזאַנס ווערטער האָבן פּלוצלונג אויפגעקאָכט זיין בלוט. פאַרשטאַפט זאָל ווערן דעם רשעס מויל! וואָס ער האָט געהאַט פון זיין גאַנצן לעבן, פון זיין שיינקייט און זיין קראַפּט! ער האָט עס גאָט אָפּגעגעבן! גאָט האָט דאָס אים געגעבן, און ער איז גאָטס בעל חוב געוועזן, און ער האָט גאָט ערלעך געצאָלט. זיין לעבן איז גאָטס, און ער האָט פאַר גאָט געלעבט. ווער עס לעבט אַנדערש, איז אַ רשע, איז אַ זינדיקער פאַר גאָט, איז אַ בעל חוב, וועלכער צאָלט זיינע חובות נישט.

די דאָזיקע געדאַנקען האָבן אים שטאַרק געמאַכט. עס איז אים געוועזן, גלייך זיינע מוסקולן וואָלטן אייזן געוואָרן, און זיינע אָדערן דראָט.

אָבער עתליהם געשטאַלט איז דאָך נישט פאַרשוואַנדן. זי איז געשטאַנען פאַר אים אין איר שיינקייט מיט אירע שטראַלנדיקע אויגן און דעם מאַרד און ביינער דורכגעמענדיקן בליק. ער האָט זי אָנגעקוקט מיט כעס און פאַראַכטונג, ער האָט אויך אויסגעשפּייט. דאָך דאָס האָט אַלץ דאָס בילד נישט פאַרטריבן.

ער איז געבליבן ליגן רואיק, אָן געדאַנקען אין קאָפּ, און געמאַכט זיך נישט זעענדיק. זיין פאַראַכטונג צו דער נקבה געשטאַלט האָט קיין גרענעץ נישט געהאַט. אָבער באַלד איז ער אויפגעשטאַנען פון זיין געלעגער און אָנגעצונדן

א ליכט. די ליכטיקייט מוז די ביזע געשטאלט פארטרייבן. די נאקעטע פים אראפגעלאָזן אויף דער קאלטער ערד, איז ער געבליבן זיצן און זיינע ליפן האָבן געשעפטשעט אַ תפלה. ער איז געוועזן ביז און גאַנץ צובראַכן אין גוף און נשמה. ווי קומט עס צו אים, דעם זקן? אַ, וויי, ער האָט דאָך נאָך נישט ריכטיק געלעבט. דאָס קערפערלעכע, דאָס פליישלעכע, דאָס זינדיקע האָט נאָך איבער אים די ממשלה.

ער איז אויפגעשטאַנען און האָט זיך אויסגעגלייכט. עפעס איז אים קלאָר געוואָרן. כל זמן די נשמה איז אין קערפער, מוז זי קעמפן מיטן קערפער. אזוי וויל גאָט. און ער וועט קעמפן! זיין ווילן איז שטאַרק. ער האָט נאָך אַ טאָפּ געטאָן מיטן פוס. יאָ, זיין ווילן איז שטאַרק!

און אין יענער נאַכט איז ער מער נישט געגאַנגען שלאָפן. ער האָט פאַנאָדערגעוויקלט די תורה פארן שיין פון דעם ליכט און אוועקגעזעצט זיך לערנען. ער האָט גע-וואוסט, אַז די געשטאַלט פון דער שיינער נקבה איז נאָך נישט פאַרשוואונדן. ער דאַרף נאָר צומאַכן די אויגן, וועט ער זי זען. ער דאַרף נאָר אַבווענדן דעם קאַפּ פון דער תורה, און ער וועט זי קלאָר דערזען און דערפילן. אָבער ער איז גע-וועזן רואיק. ער האָט געוואוסט, אַז ער וועט זיגן אין דעם קאַמף מיט דער געשטאַלט, וואָס קומט פון שטן. זי וועט פאַרשווינדן. און זיין שטימע אין דער תורה איז געוועזן רינדריק.

אין דער פרי איז ער אוועק אין דער וויכטע, אין דעם
 מדבר יהודה. ער האָט געזאָגט, ער וויל גאַנץ אַליין זיין נאָך
 דעם נעכטיקן רויש; ווייט פון מענטשן און זיינע געשעפטן
 וויל ער זיך אָפגעבן אַ חשבון אין זיינע מעשים: עס איז שוין
 צייט דערצו, ער איז שוין זייער אַלט. אָבער ער איז אוועק
 אין מדבר צו פאַסטן און צו פייניקן זיין לייב אין קאַמף
 מיט אַ געפיל, וואָס קומט פון שטן. באַרוועס איז ער געגאַנגען
 אין ברענענדיקן זאַמד און אויף שפיציקע שטיינער און אויף
 דערנער, אונטער די שרפהדיקע שטראַלן פון אַ תמוז-זון,
 נישט גענעסן און נישט געטרונקען, נישט פאַרגינענדיק זיך
 קיין רו. דאָך די שיינע עת־לילה איז געוועזן פאַר אים און
 הינטער אים. אַ סך מאָל האָט ער זיך געוואָרפן אויף דער
 ערד און שרעקלעך געקרעכצט. אָבער נישט פאַר מירקייט,
 און נישט פאַר הונגער און דורשט, נאָר אויס פאַרצווייפֿ-
 לונג. פאַרוואָס פאַרשווינדט זי נישט?! ער האָט זיך גע-
 קלאַפֿט אין האַרצן, געריסן אויף זיך די ברוסט. גאָט דער
 האַר, פאַרוואָס פאַרטרייבסט דו נישט פון מיר דעם שטנס
 אַנשיקעניש?!

אָבער ער האָט נישט געוואוסט, וואָס עס לויערט נאָך
 אויף אים. ווען אין אָונט נאָך אַ מאַלצייט פון פייגן און
 וואַסער האָט ער זיך אוועקגעלייגט אויף האַרטע שטיינער

אין א הייל צווישן פעלזן, א מידער, א פארצווייפלטער, גע-
פייניקט פון א ברענענדיקן פארלאנג נאך דער שיינער עתליה,
איז אים באפאלן א שרעקלעכער געדאנק, גאנץ אומדערווארטעט,
ווי א פיינט פון הינטער א באהעלטעניש.

וואָס האָט ער געהאַט פון זיין גאַנצן לעבן,
פון זיין שיינקייט און זיין קראַפֿט?!

דאָס זיינען געוועזן יאָזאַנס ווערטער, אָבער דער כהן
גדול האָט דאָס יעצט נישט געוואוסט. אזוי איבערראַשנדיק
איז עס איבער אים געקומען, אז ער האָט אויפגעקערעכצט און
אָנגעהויבן צו טרייסלען זיך, ווי פון א ווינטערפראַסט אויפן
שניי-שפיץ פון דעם באַרג לבנון.

וואָס ער האָט געטראַכט ביינאַכט אויף זיין געלעגער און
וואָס האָט אים דאָן אזוי שטאַרק געמאַכט, האָט ער יעצט נישט
געדענקט. עס האָט נאָר גענאַנט אין אים אָן אַן אויפהער:
„וואָס האָב איך געהאַט פון מיין גאַנצן לעבן, פון מיין שיינ-
קייט און מיין קראַפֿט?“ ער האָט אַפילו גערופן צו גאָט:
„גאָט מיינער, וואָס האָב איך געהאַט פון מיין גאַנצן לעבן, פון
מיין שיינקייט און מיין קראַפֿט?“

אונטער דעם דרוק פון נישט באַפרידיקטער תאוה האָט
אים זיין גאַנץ לעבן אויסגעזען ווי אַ מדבר. האַרט און
שטרענג, דערנער און שטיינער. אַלץ חובות און חובות גע-
צאָלט. דער קערפער איז געוועזן גאָרנישט, די נשמה אַלץ.
די נשמה! ווער שרייט עס יעצט אין אים? ווער בענקט עס
יעצט אין אים? די נשמה אָדער דער קערפער?

ער האָט פאַרוואָרפן דעם קאָפּ און איז געלעגן מיר און
פאַרצווייפלט. אָבער פּלוצלינג האָט ער זיך שנעל אויפגעזעצט.
מיט שרעקדאויגן האָט ער געקוקט פאַר זיך און אין זיך גע-
גראָבן: פון וואַנען ווייס ער, אז דער אמת איז געוועזן מיט
אים, אז זיין לעבן איז געוועזן דאָס אמתע, דאָס גאָט
געוואָלטע?

ער האָט זיך אויסגעצויגן אויפן בויך, דעם קאָפּ אָנ-
געשפאַרט אויף דער האַנט, די אויגן אָנגעשטעלט אין דער
וויסטער נאַכט אַריין, און געגראָבן אין זיך. ערגעץ אין דער

ווייט האָבן שאַסאַלן געוואָיעט, אַ מדבר-לייב האָט זיך הונד-
געריק צושריען — יוחנן האָט גאָרנישט געהערט. עס האָט
אים געפרעסטלט, און אין האַרץ און נשמה האָט עס אים
בלוטיק געריסן. דאָס גאַנצע פּאָלס לעבט גאַנץ אַנדערש
ווי ער. זיינען זיי אַלע רשעים, איז ער אַליין דער צדיק? אָבער
עס איז נאָר נישטאָ קיין צדיק אויף דער וועלט, וועלכער האָט
נישט געזינדיקט. וואָס הייסט זינדיקן? מען האָט אָפט גע-
לאַכט פון זיין שטרענגקייט, געשריען קעגן איר. איז ער
אפשר טאַקע צו שטרענג געוועזן? וואו איז די גרענעץ?

ער האָט אַרויפגעקוקט צום הימל. עפעס האָט ער גע-
וואַרט, אַז דער הימל וועט זיך יעצט אויפמאַן, און ער וועט
גאָט דערזען און גאָט דערהערן. און דעמאָלט וועט ער וויסן
דעם גאַנצן אמת. גאָט וועט אים אַלץ אַנטפלעקן. אים אַליין.
ער האָט נישט אָפּגעטאָן זיינע אויגן פון דעם הימל, און אַ
בענקעניש איז אויף אים אָנגעפאַלן. ער האָט געגאַרט צו זען
גאָט און צו הערן אים. אַכציק יאָר איז ער, און דעם גרעסטן
טייל פון זיין לעבן איז ער אָפּגעוועזן אַ כהן גדול, אָבער גאָט
האָט זיך צו אים קיינמאָל נישט אַנטפלעקט נישט אויפן וואַך
און נישט אין הלום. וואָס ער ווייס, ווייס ער פון אַנדערע,
פון די, וועלכע זיינען געוועזן פאַר אים. פון משהן און די
נביאים. און אויך פון זיך אַליין, פון דעם, וואָס זיין האַרץ
האָט אים געזאָגט. יעצט וויל ער וויסן פון גאָט אַליין. האָט ער
עס דען נישט פאַרדינט? אָבער שעה איז אַוועק נאָך שעה,
און דער הימל האָט זיך נישט אויפגעטאָן, און גאָט האָט זיך
נישט באַוווּזן. אין דעם הויכן הימל האָבן רואיק געבלינצלט
די שטערן און אין דער ווייטנס האָבן שאַסאַלן געוואָיעט און
אַ וויסטע-לייב האָט געשריען.

ער האָט זיך אַ וואַרף געטאָן אויפן אָרעם מיטן געזיכט
אַראָפּ און זיך צוואוויינט. גאַנץ ווי אַן אומבאַפרידיקט קינד,
און איז ווי אַ סינר אויך איינגעשלאָפּן אין זיינע טרערן.
זיין שלאָף איז געוועזן אומרואיק און קורץ. זעלטזאַמע
חלומות האָבן זיך געשפינט און געפלאַכטן, וועלכע ער האָט
נישט געדענקט מער ביים אויפכאַפּן זיך. און ער האָט גע-

וואכט, אז גאָט האָט זיך אים אפילו אין הלום נישט באַוווּן.
 זיין האַרץ איז אים געוועזן זייער שווער, און ער האָט
 באַגלייט זיין מאָרגן-געבעט מיט טיפע זיפצן. עתליהם גע-
 שטאַלט איז ווי פאַרצויגן געוואָרן מיט אַ וואַלקסן; דאָס, וואָס
 האָט אים אַרויסגעטריבן אין מדבר, איז ווי פאַרשוואונדן און
 פאַרגעסן געוואָרן. יעצט האָט ער געהאַט איין גרויסע בענקע-
 ניש: אַ ביסל נבואה, גאָטס שטימע הערן, פאַרנעמען גאָטס
 ווערטער. און מיט זיפצן און טרערן איז ער ווייטער אַוועק,
 וואָס טיפער אין מדבר, צו פייניקן זיין לייב מיט תפלות און
 תעניתים. ער איז גענאַנגען און האָט געוואַרט, זיינע אויגן
 צום הימל געווענדט, זיינע אויערן ווייט אָפן. אָפטמאָל פלעגט
 ער בלייבן שטיין מיט אַ פאַרכאַפטן אָטעם, ווייל עס האָט
 אים אויסגערוכט, אז ער זעט אָדער הערט שוין עפעס. אָבער
 יעדעסמאָל פלעגט ער נאָך אַ קורצן וואַרטן אַוועקניין ווייטער
 מיט אַ טיפן קרעכץ.

ער האָט נישט אויפגעהערט תפלה צו טאָן. „פון טיפן
 האַרצן רוח איד דיד, גאָט. גאָט, דערהער מוין קול, נייג אָן
 דינע אויערן צו דער שטימע פון מיינע געבעטן.“ און האָט
 אויך מיט שכל קלוג גערעדט צו גאָט. ער גלויבט אין משהן
 און אין די נביאים. ער ווייס געוויס, אז גאָט האָט זיך צו זיי
 אַנטפלעקט און צו זיי גערעדט. אָבער ווען ער האָט גערעדט
 צו יענע און אַנטפלעקט זיי זיין רצון, פאַרוואָס זאָל ער עס
 נישט טאָן צו אים? אויב ער איז נישט ווערט, ווייל ער אויך
 וויסן פאַרוואָס? אויב קיינער קאָן נישט זען גאָט און לעבן
 בלייבן, אַרט אים נישט, אז ער וועט שטאַרבן. מיטן גאַנצן
 האַרצן וויל ער אזא טויט. זען גאָט און שטאַרבן. אַלמעכטיקער,
 כאָטש די מינוט!

ער בלייבט שטיין און וואַרט. אַ טרויעריקער גייט ער
 ווייטער. ענדלעך האָט ער אָנגעהויבן צו רופן: „גאָט, ווען דו
 אליין ווילסט זיך מיר נישט אַנטפלעקן, דאָן שיק מיר דיין
 שליח!“

אָבער טעג זיינען אַוועק נאָך טעג. ער איז אויסגענאַנגען
 דעם מדבר אין דער לענג און אין דער ברייט, זיין קערפער

איז איינגעדארט געוואָרן, זיין געזיכט אָפּגעפּאַלן, אין טיפּע
 לעכער זיינען געזעסן זיינע מידע אויסגעלאָשענע אויגן — —
 דאָן האָט ער זיך אומגעקערט צוריק אין שטאָט, וואו מען
 איז שוין שטאַרק אומרוואַיק געוועזן איבער זיין פאַרשוויגן
 און וואו מען האָט אים אויפגענומען מיט שרעקגעשרייען און
 פאַרבראַכענע הענט איבער זיין עלגן אויסזען. מיט נאָך
 גרעסערן שרעק איז מען אַוועק פון אים, ווייל ער האָט
 אויף אַלע פּראַגן נישט געענטפּערט, זיין מויל איז געוועזן
 צוגעשלאָסן, זיין בליק שטרענג און פרעמד. און זיין פרוי
 און זיינע קינדער און זיינע פרוינט און די גאַנצע שטאָט
 זיינען אומגעגאַנגען גאַנץ פאַרלאָרן און פאַרצווייפלט, ווייל זיי
 האָבן נישט געוואוסט, וואָס עס טוט זיך מיט דעם אַלטן כהן
 גדול. די איינציקע ווערטער, וועלכע ער האָט ארויסגערעדט,
 זיינען געוועזן צום שליטהיטער, פון וועלכן ער האָט גענומען
 דעם שליטה צום בית המקדש און וועלכן ער האָט אָנגעזאָגט,
 אז קיינער זאָל נאָך אים נישט נאָכגיין. און די גאַנצע שטאָט
 איז נאָך מער אויפגערודערט געוואָרן.

נאָר איין מאָל אין יאָר — אום יום כפור — האָט דער
 כהן גדול געמעגט אַרײַנגיין אין קדש הקדשים, אין דאָס הייר-
 ליכסטע צימער פון גאָטס הויז. נאָר דאָס איין מאָל, און נישט
 באַשטראַפט צו ווערן, גאָטס בליץ זאָל אים נישט טרעפן אויפן
 אָרט. אָבער יוהנן איז יעצט אַוועק צום קדש הקדשים. ער
 האָט געוואָלט זען גאָט, און דער טויט האָט אים נישט
 געשראַקן. זיין האַרץ איז געוועזן פאַרביטערט, זיין געמיט
 שווער. ער איז נישט פון גאָטס אויסגעוויילטע. וואָס איז
 אים דאָס ווייטערע לעבן אין אומחן?

ער האָט זיך צוגעגרייט מיט טובל זיין זיך און מיט מקריב
 זיין אַ קרבן און אָנגעטאָן זיך אין ווייסן. פאַר דער טיר פון דעם
 קדש הקדשים איז ער אַ ווילע געבליבן שטיין. אויס מורא,
 אָבער אויך אויס דערוואַרטונג: טאָמער גיט אים נאָך גאָט עפעס
 אַ צייכן. שטיל איז עס געוועזן אַרום, און די האַלב־טונקלקייט
 פון דעם היכל, אין וועלכן ער איז געשטאַנען, איז ווי אָנגעפילט
 געוועזן מיט גייסטער. ער האָט זיך מיט אימה אַרומגעקוקט
 אַרום זיך, און זיין האַרץ האָט אים שטאַרק געקלאַפט. אָבער ער
 איז נישט אַנטלאָפן און פון זיין עקשנות נישט אָפגעלאָזן.
 מיט פעסטן ווילן דאָך ציטערדיקער האַנט האָט ער אויפגעעפנט
 די שווערע טיר פון קדש הקדשים, און איז מער אַרײַנגעשפרונג-
 גען ווי אַרײַנגעגאַנגען אין אים. די אויגן זיינען אים ווי גע-
 בלענד געוואָרן, די פיס האָבן זיך אים אונטערגעבויגן, זיין
 האַרץ איז אים שיר נישט צופלאַצט געוואָרן. ער האָט זיך

אָנגעשפּאַרט אָן דער וואַנט, ער זאָל נישט פּאַלן. ער האָט גאַרנישט געזען און גאַרנישט געהערט. ער איז געשטאַנען אין גרויסן שרעק.

ביסלעכווייז איז ער געקומען צו זיך. וויפל צייט איז אַריר בער? ער לעבט נאָך? ער האָט געמאַכט גרויסע אויגן, אָפּגערײסן זיך פון דער וואַנט, אַרומגעקוקט זיך. שטיל איז עס און רואיק אין דער גרויסער פינסטערניש פון דעם צימער. דעם שתייהרשטיין, וועלכער איז דאָ געשטאַנען אויף דעם אָרט פון דעם פּאַרשוואַנדענעם אָרון הקדש, האָט ער מער געפּילט, ווי געזען. שטיל. אַ ריזיקע שטילקייט. ער האָט געגלאַצט מיט די אויגן, שאַרף צוגעהערט זיך גאַרנישט. פיר ליידיקע ווענט און דער שתייהרשטיין און ער אַליין. און מער גאַרנישט. ער האָט אויפגעשריען פאַר פּאַרוואַנדערונג. און זיין יעצטיקע פּאַרוואַנדערונג איז גרעסער געוועזן פאַר זיין פּריערדיקן שרעק. ער האָט זיך אויסגעגלייכט, שטאַלץ און העזהדיק, און זיין געזיכט איז געוואָרן שטרענג און בייז. ער האָט אָנגעהויבן אַרויסצוגיין, ווי ער איז געוואוינט געוועזן: מיטן רוקן צום היכל און מיטן געזיכט צום קדש, אָבער באַלד האָט ער זיך אומגעקערט און איז אַרויס מיט פעסטע טריט פון קדש הקדשים און פון בית המקדש. —

ער איז אַוועק צו עתליהן, צו דער געליבטער פון יאַזאַ, דעם זון פון משולם.

זי האָט אים פּאַרוואַנדערט און דערשראָקן אָנגעקוקט: דער כּהן גדול ביי איר!

„איך בין געקומען נאָך דיין ליבע,“ האָט ער געזאָגט.
זי האָט אויפגעשריען און איז אָפּגעטראָטן פון אים מיט אויפגעהויבענע הענט, ווי צו פּאַרטיידיקן זיך.
„איך בין שיין און שטאַרק און בין צו פּאַרליבן זיך אין מיר. דו האָסט עס געזאָגט, און איך בין געקומען נאָך דיין ליבע.“

זי האָט געוואָלט אַנטלויפן, אָבער ער האָט איר פעסט פּאַרטראָטן דעם וועג.
„איך האָב פון מיין לעבן גאַרנישט געהאַט. גאַרנישט

געהאט פון מיין שיינקייט און קראפט. דיין יאזאן האָט עס אַליין געזאָגט. יעצט וויל איך אָניאָגן, וואָס איך האָב נישט געהאט, כל זמן איך האָב נאָך קראַפט און שיינקייט." זי האָט געוואָלט שרייען, אָבער דער האַלז איז איר ווי צוגעשנירט געוואָרן.

ער האָט זי אָנגענומען מיט פעסטער האַנט, און זי האָט זיך געדרייט און געוואָרפן, ווי ווען אַ שלאַנג וואָלט זי אַרומ געוויקלט. און ער האָט גערעדט:

"איך בין געקומען נאָך דיין ליבע. שרעקסט דו זיך פאַר מיר? עקלסט דו זיך פון מיר? איך בין דיר צו אַלט? מיינע ווייסע האָר דערמאָנען דיר די שנייאיקע קאַלטקייט פון דעם טויט. אָבער איך לעב נאָך און בין שטאַרק און הייס, און בין געקומען נאָך דיין ליבע."

און עתליה, בלייך און בלאַס, האָט זיך געדרייט אין זיינע הענט און געשעפטשעט מיט שרעק און עקל: "לאָז מיר אָפּ! לאָז מיר אָפּ!"

אָבער ער האָט זי אַריינגענומען אין זיינע אַרעפּס, א מיט זיינע שאַרפע אויגן איינגעגעסן זיך אין איר געזיכט. "איך וויל דיין ליבע. דו וועסט מיר מוזן געהערן. ווילסטו נישט מיט גוטן, וועל איך דיר צווינגען. איך בין אַלמעכטיק, דו ווייסט עס. דיין לעבן איז אין מיינע הענט, און דאָס לעבן פון דיין געליבטן און פון אַלע דייןע ליבע."

עתליה איז געקומען צו איר מול. "ניין, ניין!" האָט זי געשריען. "טויט מיר! טויט מיר אַליין!"

"דו וועסט מיר געהערן. איך וויל נישט דיין טויט, איך וויל דיר אין דיין לעבעדיקער שיינקייט. איהן בין זייער רייד, דער רייכסטער אין גאַנצן פּאָלס. איך וועל דיר אָנטאָן אין נאָלד און זילבער און אידלשטיינער ווי גרויס דו ביזט. בעט, וואָס דו ווילסט, און איך וועל דיר געבן. וואָס שרעקסטו זיך אזוי פאַר מיר? איך בין אַלט אין יאָרן, אָבער שטאַרק אין קערפער, און איך וויל מיין שטאַרקייט אויסגעניסן. געהער מיר, און דו וועסט קיין חרטה נישט האָבן."

זיינע ווערטער, וועלכע האָבן געקלונגען מיט נאָלד, און

זיין אָרעם, וועלכער האָט גערעדט פון גרויסער מענלעכער קראַפט, האָבן גענדערט עתליהם זין. זי איז געוואָרן דעם כהן גדול'ס געליבטע, אָבער נאָר אויף געציילטע טעג. ווייל אַ ווייל' דער גייסט איז באַפּאַלן דעם כהן גדול, ער האָט געוואָלט וואָס מער געניסן און אויסגעניסן, און ער האָט געביטן זיינע געליבטע מיט יעדן טאָג, באַטרונקן פון תּאווה און וויין. ווייל אויך צו שכרות האָט ער זיך איבערגעגעבן, צום גרויסן שרעק פון דעם גאַנצן פּאָלק.

זיין ווייב און זיינע קינדער און אַלע, וועלכע זיינען אמת פרום און ערלעך געוועזן, און אַלע, ביי וועמען דער כבוד פון זייער פּאָלק איז זייער טייער געוועזן, האָבן מיט פּאַרצווייפֿ' לונג אין זייערע הערצער געוואָלט אָפּרייסן אים פון דעם שרעקלעכן לעבן, וואָס ער האָט אָנגעהויבן צו פירן. זיי האָבן אויך געוואָלט וויסן, ווי קומט עס צו אים פּלוצלונג, ווי האָט ער געקאָנט אזוי פּאַרגעסן זיך און גאָט. אָבער ער האָט נישט גערעדט צו זיין; ער איז ווי שטום געוואָרן. און עס האָט אויס־געזען, אז אַלע דערמאָנונגען וועגן גאָט און דער תּורה האָבן נישט אָנגערירט זיין האַרץ און אויער.

און אַ סך, וועלכע זיינען נישט ערלעך געוועזן און ביי וועלכע דער כבוד פון זייער פּאָלק איז ווייניקער ווערט געוועזן ווי די קלענסטע פּרוטה, וועלכע איז אָנגעקומען אין זייער בייטל, האָבן זיך געכאַט צו חונפים און אויספירער פון זיין ווילן. ווייל ער האָט געוואָרפן אַרײַם זיך מיט גאַלד, און דאָס איז אַלץ, וואָס זיי האָבן פון אים געוואָלט, און וואָס מער פּאַרתאווה און פּאַרשכורט ער איז געוואָרן, אַלץ מער גאַלד איז אַרײַנגעפּאַלן אין זייערע הענט.

דאָך באַלד האָבן זיך געלאָזן פילן זיינע אַכציק יאָר. ער איז געוואָרן קראַפטלאָז און טויט פלייש, נאָר שכורן האָט ער נאָך געקאָנט, און ער איז געוואָרן אַן עסל און אַ שרעק. דאָס פּאָלק האָט געמוזט באַפּרייט ווערן פון אים, און זיין טויט איז באַשלאָסן געוואָרן. אָבער מען האָט געדענקט, וואָס ער איז געוועזן די אַכציק יאָר, און סיינער האָט נישט געוואָלט לייגן אויף אים זיין האַנט. מען האָט באַשלאָסן, אז

זיין טויט זאָל זיין אַ בכבודער, ווי פון אַ צופאַל געקומענער. און איין מאָל אין אַן אָונט, ווען ער איז אַמשטאַרקסטן באַטרונקען געוועזן, האָט מען אים אַוועקגעגנבעט פון זיינע חונפים, אַוועקגעפירט אין די בערג און געלאָזט ליגן אויף דעם ברעג פון אַן אָפּגרונט איבער אַ טיפּן וואַסער. קיינעמס האַנט האָט זיך נישט אויפּגעהויבן אַראָפּצושטויסן אים, און מיט טרערן אין די אויגן און רחמנותדיקן קאָפּשאַקלען איז מען פון אים אַוועק. — — —

ער איז געלעגן אָן אַ באַוועגונג, פאַרוונקען אין אַ טיפּן שלאָף. אָבער די ערשטע שטראַלן פון דער אויפגייענדיקער זון האָבן אים אויפגעוועקט. ער האָט אויסגעשטרעקט די האַנט ווי נאָך דעם וויין, וועלכער איז יעצט שטענדיק געשטאַנען פאַר אים. אָבער ער האָט אָנגעטאַפט די לופט. ער האָט אַרומגעפירט מיט די הענט און ענדלעך אויפגעעפנט די אויגן. ער האָט זיי פאַנאָדערגעעפנט אַלץ ווייטער און ווייטער, אַלץ גרעסער און גרעסער. וואו איז ער? ער האָט זיך אַרומגעקוקט, אין איין זייט און אין דער אַנדערער, אַרויף און אַראָפּ. ער האָט דערוועגן דעם אָפּגרונט. שווער און לאַנגזאַם איז אים קלאָר געוואָרן, אז ער ליגט אויפן ברעג פון אַ טיפּן אָפּגרונט. ווי קומט ער אַהער? ווער האָט אים אַהער געבראַכט? שווער און לאַנגזאַם האָט ער זיך אָפּגערוקט פון דעם ברעג פון דעם אָפּגרונט. ווען ער וואָלט אַריינגעפאַלן — — ער האָט באַגריפן. דאָס איז געוועזן זיין טויט־פּסע. מען האָט אים פאַרמשפּט צום טויט און די הענט פון זיינע שופטים האָבן געוואָלט בלייבן ריין. עס האָט אויפגעקאַכט אין אים. ער האָט געוואָלט שנעל אויפשטיין, אָבער די כחות זיינען נישט געוועזן מיט אים. ער האָט אַרומגעוואָרפן מיטן קאָפּ, געקלאַפט מיט די פּוּסטן אויף דער ערד, געסקריעט מיט די ציינער. מיד און גאַנץ אָן כחות איז ער ענדלעך ליגן געבליבן, און אַ וויילע שפּעטער האָט ער אָנגעהויבן אַרומצוקוקן זיך. וואו איז ער אין דער וועלט?

ער האָט געזען פאַר זיך אַ גרויס וואַסער אַרומגערינגלט מיט גרינע בערג. עס האָט אויסגעזען ווי אַ גרויסער קעסל,

איבער וועלכן עס האָט זיך אויפגעהויבן די קעניגין פון טאַג, ריין און יונג און פלאַמענדיק. פון די בערגזוועלדער ווייט און ברייט האָט זיך אויפגעהויבן צו איר אַ לייכטער, בלויער נעפֿל. די ערד האָט זיך אָפגעדרעקט פאַר דער זון, מיט תענוג איינגענומען אין זיך אירע שטראַלן, און אין העלן גרין איר צוגעיובלט. גאַנץ אין דער נאַנט האָט געפינקלט און גע-בלענדט די אויגן דער שנייאיקער שפיץ פון דעם לכּוון, שטיפעריש אָפּוואַרפנדיק פון זיך מיט אַלע רעגנבוין-פאַרברן די שפּיין-שטראַלן פון דער זון. און דער שטילער טיפּער בערגים האָט אַריינגענומען אין זיך די גאַנצע ליכטיקייט פון הימל און ערד און פאַרדאַפלט די הערלעכקייט.

יוחנן איז געלעגן און געקוקט און נישט אָפּגעגעבן זיך קיין רעכנשאַפט, וואָס אַזוינס זעט ער, אָבער ער איז גאַנץ אָנגעפילט געוואָרן פון דער הערלעכקייט. און פּלוצלונג האָבן זיינע ליפּן אָנגעהויבן צו שעפטשען:

„בענטש מיין נשמה, גאָט: גאָט, דו ביזט זייער גרויס, הערלעכקייט און פּראַכט האָסטו אָנגעטאָן. וויקלסט זיך איין אין ליכט ווי אין אַ קלייד, שפּרייטסט אױס דעם הימל ווי אַ לייכער.“

ער האָט עס געשעפטשעט, און זיין גייסט איז נישט געוועזן מיט אים. ער האָט נישט געוואוסט, וואָס פון זיינע לעפּצן קומט אַרויס. ער האָט עס איבערגעחזרט עטלעכע מאָל. אַלץ די זעלביקע פּסוקים. „בענטש מיין נשמה, גאָט: גאָט, דו ביזט זייער גרויס, הערלעכקייט און פּראַכט האָסטו אָנגעטאָן...“ און אין האַרצן איז אים געוואָרן ווייך און ווייכער. דאַן האָט ער דערהערט, וואָס ער שעפטשעט, און דער-שראַקן זיך. גאָטס נאָמען אויף זיינע ליפּן, און ער איז פול פון גאָט — פון גאָט, קעגן וועלכן ער האָט בוגד געוועזן, קעגן וועלכן ער איז העזהדיק אויפגעשטאַנען! ער האָט זיך צו-וויינט. גאַנץ שטיל, אָן דעם קלענסטן טאָן, אָבער זיין האַרץ איז אים גאַנץ צוריסן און צוכראַכן געוואָרן. אויף דער לעצטער צייט האָט ער געוויינט, אויף דעם מיאוסן לעבן, וואָס ער האָט געפירט, און זיין שטילער געוויין איז געוועזן פול

פון גרויסן בראך, פול פון תשובה און חרטה, אָבער זיינע אויגן האָבן זיך נישט אָפגעווענדט פון דער גרויסער שיינ־קייט און ליכטיקייט אַרום אים. און עס איז אים געוועזן, ווי ער וואָלט יעצט באַגריפן, וואָס ער האָט זיין גאַנץ לעבן נישט געוואוסט. ווער עס באַשאַפט אַזויפיל שיינקייט און הערלעכקייט, קאָן נישט זיין בלויז שטרענג און האַרט. און אין זיין גרויסער צובראָכנקייט האָט אים אויסגעפילט די טרייסטלעכע האַפענונג, אַז גאָט איז גוט, פול־החמנות און ליבע.

ער האָט געוואָלט אויפשטיין און אַראָפּגיין צוריק צו די מענטשן און זאָגן זיי, וואָס ער האָט זיך דערוואוסט, אָבער זיינע כחות האָבן אים פאַרלאָזן. דאָן האָט ער געוואוסט, אַז זיין סוף איז געקומען. ער האָט זיך דערשראָקן. גאָט, נאָר נישט בלייבן ליגן דאָ אין טויטער העסלעכקייט! אָבער באַלד האָט ער זיך באַרואיקט. ער האָט אָנגעהויבן צו שעפטשען אַ תפלה, האַלטנדיק די אויגן ווייט אָפן אויף גאָטס שיינער וועלט. און ווען ער האָט דערפילט, אַז די אויגן ווערן אים שווער, האָט ער נאָר איין באַוועגונג געמאַכט — און ער איז ווי אַ בליי אַראָפּגעפאלן אין דאָס טיפּע וואַסער.

1912.

די נסיונות פון רבי עקיבא

החהו, איז רבי עקיבא געוועזן א שטרענגער פרומער ייד!
קוים א גלייכער צו אים אין גאנץ יהודה.

זיינע טעג און זיינע נעכט האָט ער אוועקגעגעבן דער
תורה, אַליין זי געלערנט און אנדערע זי איבערגעגעבן. די צאָל
פון זיינע תלמידים איז געוועזן אַ גאַנצע אַרמיי, און ווער עס
האָט זי פון אים געהערט, האָט געפילט, ווי ער וואָלט גע-
טרונקען פון דעם קוואַל פון לעבן.

אַבער נישט בלויז דער תורהס וואָרט, נאָר אויך ווי אַפֿ-
צוהיטן זי האָט ער געלערנט, און ווי צו דערווייטערן זיך פון
אן עברה. ער האָט געוואָרנט, פון לאַכן און שפּילן און
לייכטזיניקייט, ווייל לאַכן און שפּילן און לייכטזיניקייט פירן
צו זינד.

ער האָט געלעבט אין גרויסער איינפאַכקייט און אָפּגע-
זאָגט זיך פון אַלע תענוגים. ער איז געוועזן פאַרליבט אין זיין
ווייב, דער שיינער רחל, דער קלוגער און געבילדעטער טאָכ-
טער פון כלבא שבוע, אַבער אום דער תורה גאַנץ צו געהערן,
האָט ער זיך אָפּגעשיידט פון זיין געליבטער, איז ער געוואָרן
א פרוש.

דאָס איז אים זייער שווער אָנגעקומען. ער האָט שטאַרק
געבענקט נאָך זיין ווייב, און ער איז נאָך געוועזן אַ מאַן אין
די בעסטע יאָרן. אום נישט שוואַך צו ווערן, אום צו קאָנען
אויסהאַלטן די אָפּגעשיידנקייט, די פרישות, האָט ער זיך
געגעבן אַ נדר, אז ער וועט זיך נישט אומקערן צו זיין ווייב,
ביז ער וועט נישט האָבן צוועלף טויזנט תלמידים. דאָס האָט

ער געטאָן, ווייל ער האָט געהאַלטן, אז אַ נדר איז אַ צוים אַרום פֿרישות. ער וועט מוזן האַלטן דעם נדר, און זיין אָפֿי געשיידנקייט פֿון זיין ווייב וועט ממילא אָפֿגעהיט ווערן. דאָס האָט אים אָבער געמאַכט שטרענג צו אַלע אַנדערע. וואָס ער קאָן, דאַרפֿן אַלע קאָנען. און ער האָט געפֿאַדערט פֿון אַלעמען די גרעסטע אָפֿגעהיטקייט פֿון תּאוּוה־זינד און מיט שאַרפע ווערטער געשטראַפֿט די ווייבער־לוסט אין די הערצער פֿון די מענער.

האַבן די שוואַכע, די, וועלכע האָבן נישט געקאָנט ביי שטיין דער ווייבער־לוסט אין זייער האַרצן און זיינען גע־שטרױכלט געוואָרן אין תּאוּוה־זינד, אזוי גערעדט אַנטקעגן אים:

„וואָס ער האָט זיך געקאָנט אָפֿשיידן פֿון זיין פֿרוי, איז נאָך קיין ראיה נישט, אז ער קאָן נישט געשטרױכלט ווערן. זאָל נאָר דער שטן צוטֿרעטן צו אים איין מאָל אין דער גע־שטאַלט פֿון אַ נאַקעטער פֿרוי, און די תּאוּוה וועט אים באַ־פֿאַלן פֿלוצלונג, ווי אַ פֿיינט פֿון זיין באַהעלטעניש, און אוועק־היבן ביי אים אַלע זיינע הוישים, ווי אַן אַיבערפֿאַלער זיין רויב אין מיטן נאַכט.“

און זיי האָבן צוגעגעבן צו זייערע תּפֿלות, אז גאָט זאָל אים ברענגען צו אַזאַ נסיון, און צו זייער אייגענער שטראַף האָט גאָט זייער תּפֿלה דערהערט.

ווען רבי עקיבא האָט פֿאַרלאָזן זיין ווייב, האָט ער אויך פֿאַרלאָזן די שטאָט, אין וועלכער זי האָט געוואוינט. דאָס האָט ער געטאָן נישט אזוי פֿון זיינעטוועגן, די נאָנטקייט פֿון זיין געליבטער ווייב זאָל אים נישט רייצן, ווי פֿון אירטוועגן, זיין נאָנטקייט זאָל איר שוין נישט צופֿיל וויי טאָן. און כדי זיין פֿרוי אין איר ווייבערשער שוואַכקייט זאָל נישט נאָכפֿאַרן נאָך אים און נאָכקומען נאָך, אים אין דעם נייעם אָרט, וואו ער וועט זיך באַזעצן, האָט ער זיך אין ערגעץ נישט באַזעצט אויף לאַנג און איז ארומגעפֿאַרן פֿון שטאָט צו שטאָט, לאַנג־־אײן, לאַנג־אײן.

איז ער איין. מאָל אין זיין וואַנדערונג אָנגעקומען אין אַ
 לאַנד, וואו עס האָבן געהערשט גאַנץ מערקווירדיקע זיטן און
 מנהגים, און איינער פון די מנהגים איז געוועזן, צו פאַרזיסן
 די נעכט פון פאַרנעמע געסט מיט פרויען-געזעלשאַפט.
 און עס איז געוועזן, ווען דער הערשער פון יענעם לאַנד
 האָט זיך דערוואוסט פון רבי עקיבאס אָנקומען און וואָס פאַר
 אַ גרויסער גאַסט דאָס איז, האָט ער געשיקט צו אים אויף
 דער נאַכט צוויי שיינע פרויען, פון די שענסטע אין זיין לאַנד.
 אויף וויבער-אופן האָבן די ביידע זיך געפלייסיקט זייער שיינ-
 קייט צו פאַרגרעסערן און זייער רייז צו פאַרשטאַרקן. זיי
 האָבן זיך פריש געמאַכט מיט באַד און וואַסער, דעם באַשיכור-
 דיקן ריה פון זייערע יונגע לייבער האָבן זיי נאָך באַרוישנדיקער
 געמאַכט מיט זעלטענע פאַרפומען, און אויסגעפּוצט זיך פאַר-
 פירערש ווי כלות אין זייער התונה-נאַכט. און זיי זיינען
 געקומען צו רבי עקיבאן אין שטראַלנדיקער האַלבנאַקעטקייט,
 מיט אַן איינלאַדנדיקן שמייכל אויף זייערע קאַרשן-ליפן, מיט
 דעם פייער פון תאוה און גענוס אין זייערע פלאַקערנדיקע
 אויגן.

זיי האָבן געוואוסט, אז זיי גייען צו אַ זייער פאַרנעמען
 גאַסט, אָבער זיי האָבן נישט געוואוסט, אז זיי וועלן געפינען
 אַ זייער שיינעם און ווי אַ ריז געבויטן מאַן. ווען זיי האָבן
 אים דערזען, האָט זיך די תאוה נאָך מער צוברענט אין זיי,
 און יעדע האָט געזען אַרויסצוברענגען פאַר אים דאָס
 רייזנדסטע און אויפרייצנדיקסטע פון איר קערפער..

„קום צו מיר,“ האָט די איינע געזאָגט.

„קום צו מיר,“ האָט די אַנדערע געבעטן.

און זיי האָבן זיך געדריקט צו אים מיט זייערע נאַקעטע
 לייבער, און יעדע איינע האָט גערימט איר קערפער און זיינע
 רייזן און דעם גענוס, וועלכן ער פאַרשאַפט.

„מיין קערפער איז ווייס, ווי די פולע לבנה.“

„און מיין קערפער רויטלט זיך ווי די אויפגייענדיקע זון.“

„אין מיין אומאַרמונג ליגסט דו ווי אין וואַרימער גענוג-
 פוך.“

„און אין מיינע אַרעמס וועסטו פילן די ווייבקיט און וואָ-
רימקייט פון ערשט אָפגעשאַרענער שעפסן-וואָל.“

„דער קוש פון מיינע ליפן, איז ווי דער וויין פון דמשק.“
„און מיינע ליפן זיינען ווי די פולע טרויבן, אין וועלכע

די זונען-שטראַלן האָבן אויסגעקליבן פאַר זיך אַ הויב.“

און אזוי ווייטער — די שטייפקייט פון זייערע בריסט
און די סאַמעט-גלאַטקייט פון זייער הויט, די אַנטציקונג פון
זייערע פיס און די פאַרשכורונג פון זייערע צערטלעכקייטן.
די איינע האָט אים אַרומגעוויקלט מיט אירע שוואַרצע האָר,
אין אירע בלאַנדע האָט אים פאַרפלאַנטערט די אַנדערע. און
וואָס שפעטער אין דער נאַכט איז זייער תאוה אַלץ מער גע-
וואַקסן, און זייערע נאַקעטע קערפער האָבן זיך געדרייט און
געקרימט, געפייניקט און געמאַטערט אין שטייגנדיקער לוסט.
„קום נעם מיך,“ האָט די איינע געבעטלט.

„קום נעם מיך,“ האָט די אַנדערע געלעכצט.

אַבער רבי עקיבא איז געזעסן צווישן זיי און האָט — גע-
שפייט. אַ גאַנצע נאַכט איז ער געזעסן צווישן ביידן און גע-
שפייט און נישט אומגעקוקט זיך אויף זיי. ער האָט נישט
געפרוואווט צו צעשטרויען זיך מיט תורה-געדאַנקען, ווייל ער האָט
נישט געוואָלט אַרײַנברענגען די תורה אין דער געזעלשאַפט
פון צוויי נאַקעטע נקבות. ער האָט נאָר געוואָלט אַרײַנאַרבעטן
זיך אין אַן עקל־געפיל, אַרויסרופן אין זיך אַ שרייענדיקן ווידער-
וויילן.

און ער איז געזעסן און האָט געשפייט — שטאַרקער אַלץ,
אומגעדולדיקער, מיט וואַקסנדיקן עקל, מיט שטייגנדיקער אָפ-
שטויסלעכקייט. צולעצט אַבער — רואיך, גלייכגילטיק, אייז-
קאַלט.

צו ערשט האָבן אים ביידע שיינקייטן אָנגעקוקט גאַנץ
פאַרוואונדערט. פאַרוואָס שפייט ער? פאַרוואָס רירט ער זיי
נישט אָן? איז ער אַ נאַר? איז ער משוגע? זיינען זיי נישט
שיין גענוג? נישט יונג גענוג? נישט תאוהדיק גענוג?
זיי האָבן אים געפרעגט, אַבער זיי האָבן קיין ענטפער
פון אים נישט געקראָגן. דאַן האָבן זיי געוואָלט אים פאַרלאָזן.

אָבער ווען זיי האָבן אים ווידער אָנגעקוקט און געזען ווי שיין ער איז, און ווידער אַרײַנגעקוקט אין זײַנע אויגן און געזען, ווי די קלוגקײַט שטראַמט פון זיי אַרויס, האָבן זיי זײַן מערקט ווירדיק באַנעמען פאַרנעסן און פון זײַן שפּײַען נישט אויס-געמאַכט זיך און אַרױפגעוואָרפן זיך אויף אים מיט זײַער נאַקעטקײַט און דעם פּײַער פון זײַערע לײַבער, און געבעטן זיך און געבעטלט און גערעכצט און פאַרשיכורט גערופן:

„נעם מיך.“

„נעם מיך.“

די גאַנצע נאַכט אַזױ. און גאַנץ מיד און קראַפטלאָז זײַנען זיי אין דער פּרי אַוועק צום הערשער און באַקלאַגט זיך פאַר אים אויף רבי עקיבאַן. פאַרצױפּלונגספול האָבן זיי זיך גלעבעט:

„לײַבער דער טױט, ווי נאָך אַ מאָל דער דאָזיקער מאַן.“

האַט דער הערשער געשיקט נאָך עקיבאַן און אים גע-פרעגט:

„פאַרוואָס ביזטו זיך נישט באַגאַנגען מיט די פּרױען, וועלכע אײך האָב דיר געשיקט, ווי מענטשן-זײַן באַגײען זיך מיט פּרױען? זײַנען זיי נישט שײַן? זײַנען זיי נישט מענטשן-קינדער ווי דו? האָט דער, וואָס האָט דײך באַשאַפן, נישט באַ-שאַפן זײַך?“

ווען רבי עקיבא וואָלט געענטפערט, אַז ער וואָלט באַ-גאַנגען אַ זינד, ווען ער וואָלט מיט זיי פאַרבראַכט די נאַכט, ווי מענטשן-זײַן פאַרברענגען מיט פּרױען, וואָלט דער הער-שער זיכער אין כעס געוואָרן. פירט דען זײַן גאַסטפּרײַנד-לעכקײַט צו זינד? איז זײַן הכנסת-אורחים אַן אָנטרײַבערין צו עברות?

אין זײַן חכמה האָט עס רבי עקיבא גלײַך אײַנגעזען, און ער האָט געענטפערט מיט אַ גאַנץ אומשולדיקער מינע:

„וואָס האָב אײך געקאַנט מאַכן? אײדער זיי זײַנען געק-מען צו מיר, האָבן זיי זיך געוויס אָנגעגעסן מיט אומרײַנע זאַכן, און דער גערוך, וועלכער האָט דערגרײכט צו מיר פון

זיין, איז געוועזן דער גערוד פון פלייש פון נבלות און טרפות און שרצים."

און רבי עקיבא האָט שנעל פאַרלאָזן דאָס דאָזיקע לאַנד מיט איר מערקווירדיקער נאַטפּריינדלעכקייט, גליקלעך אין דעם באַוואוסטזיין, אַז ער איז בייגעשטאַנען דעם גרעסטן נסיון, פּול מיט דאַנק צו גאָט, וואָס ער האָט אים אַזוי וואונדערבאר געשטאַרקט דאָס האַרץ.

אַבער ווייל דעמאָלט גראָד האָט די צאָל פון זיינע תלמידים דערגרייכט די צאָל צוועלף טויזנט און דער צוים אַרום זיין אָפּגעשיידנקייט פון זיין ווייב איז דערמיט אַראָפּגעפאַלן, איז ער אַוועק צו איר. ווען ער איז צוגעקומען צו דער טיר פון זיין הויז, האָט ער דערהערט, ווי אַ פּרעמדע פרוי פּרעגט ביי זיין ווייב:

"פּרייסטו דיר, וואָס דיין מאַן קומט מיט צוועלף טויזנט תלמידים?"

און זיין ווייב האָט געענטפּערט:

"נאָך מער וואָלט איך מיר געפּרייט, ווען ער וואָלט געסוּמען מיט פיר און צוואַנציק טויזנט."

און רבי עקיבא האָט די טיר פון זיין הויז נישט אויפגעפּענט און איז צו זיין פרוי נישט אַריין. ער האָט ווידער אַרויפגעלייגט אויף זיך די אָפּגעשיידנקייט און אויפגעשטעלט אַ נייעם צוים אַרום איר מיט אַ נדר, אַז ער וועט זיך צו זיין ווייב נישט דערנענטערן, ביז ער וועט נישט האָבן פיר און צוואַנציק טויזנט תלמידים. און ער איז צוריק אַוועק צו וואַנדערן איבער שטעט און לענדער, צו פאַרשפּרייטן גאָטס וואָרט און צו זאַמלען תלמידים.

אַבער פון יעצט אָן איז ער נאָך שטרענגער געוואָרן צו אַלעמען אין זיינע פרומע פּאָדערונגען, און זיינע שטראַף־דיד זיינען נאָך שאַרפּער געוואָרן. ווער עס איז בייגעשטאַנען אַזעלכע גרויסע נסיונות, אַזוי ווי ער, האָט דאָס פּולע רעכט אויך פון אַנדערע צו פּאָדערן שטרענגקייט און איינגעהאַלטן

קייט. און ער פלעגט אָפּלאַכן און חוזק מאַכן און לענות טרייבן פון אַלע, וועלכע זיינען באַגאַנגען אַן עברה. ער האָט פאַרנעסן דעם כלל: דו זאָלסט דיר אַליין נישט גלויבן ביז דעם טאָג פון דיין טויט. און אין הימל האָט מען באַשלאָסן, אים דעם כלל צו דערמאָנען.

זיין וועג איז שפעטער איין מאָל געגאַנגען אין אַ שיינער געגנט דורך וואַלד און פעלד. עס איז געוועזן אַ וואונדער־ באַרער טאָג. די זון אין מיטן הימל האָט נישט געברענגט, נאָר געלאַכט און געזונגען פון דער הערלעכקייט פון לעבן, און גענאָסן פרייד אויף דעם גאַנצן אַרוב, און וואַלד און פעלד, און בוים און גראַז, און אַלע חיות און פויגל און פּויער האָבן מיט איר מיטגעלאַכט און מיטגעזונגען. און רבי עקיבא איז אָנד געפילט געוואָרן פון דער גרויסער פרייד, האָט פאַרנעסן דאָס שטיק תורה, וואָס איז אים געלעגן אין קאָפּ און אויף די ליפּן אַ וויילע פריער, און נישט געקאָנט אָפּרייסן די אויגן פון דער אַרומיקער זוניקער פּראַכט.

פלוצלונג איז אים געוועזן, ווי עמיצער וואַלט אים אַ שטופּ געטאָן צוריק. אָבער דאָס איז קיינער נישט געוועזן, ווי נאָר זיין אייגן בלוט, און דער קלאַפּ, וועלכן ער האָט דערשפּירט, איז נאָר געוועזן דער קלאַפּ פון זיין אייגענעם האַרץ. נאָרן אים זיינע אויגן נישט? ער רייסט זיי ווייט פאַר־ נאַנדער און קוקט זיך גוט איין.

ניין, זיינע אויגן זעען קלאָר: אַ וואונדער־שיינע נאָקעטע מיידל אויף דעם שפיץ פון אַ טייטלבוים! ער וויל זיינע אויגן נישט גלויבן, אָבער די מיידל קוקט אַראָפּ צו אים און לאַכט צו אים אַזוי רייזנדיג, באַשכונדליק מיט דער וויסקייט פון אירע פּערל־ציין.

און זי איז אַזוי שוין און אנטזיכנדיג, אַז די זון האָט איר חת־גאַנג פאַרנעסן. זי האָט זיך אָפּגעשטעלט, די ליכטיקע, אין איר וועג און אַרומגענומען דער מיידלס נאָקעטן לייב מיט אירע שטראַלן, רוזיק באַמאָלנדיק אים און אָנפילנדיק זיינע אַדערן ווי מיט רויטן וויין.

אויך רבי עקיבא איז געבליבן שטיין, נישט געקאנט זיך
 רירן פון אָרט, נישט געקאנט אָפּרייסן זיך פון דער בלענדנדיקער
 שיינהייט. זיין האַרץ האָט אים שטאַרק געקלאַפּט, זיין קער-
 פּער האָט אים געברענט, זיין צונג איז אים גאַנץ טרוקן גע-
 וואָרן. ער איז געשטאַנען ווי באַטויבט און האָט אַליין נישט
 געהערט, ווי ער האָט קוים אַרויסגערעדט:
 „ווער ביזט דו?“

און דאָס וואונדער אויפן בוים האָט צו אים פאַרפירעריש
 אַראָפּגעלאַכט:

„קום אַרויף, און איך וועל דיר זאָגן.“

„וואָס טוסט דו דאָרטן?“

„קום אַרויף, און דו וועסט זען.“

„זאַמלסט דו דאָרטן טייטלען?“

„אויף וואָס דאַרף איך זיי? איך נער מיך און נער אַנדערע

מיט מיין אייגענער זיסקייט. ווילסט דו זי נישט פאַרווכן?“

„פאַרוואָס ביסט דו נאַסעט?“

„כדי די שטראַלן פון דער זון זאָלן מיך געניסן, און דער

ווינט, און דער באַרג, און דער טאָל, און דער הימל, און גאָט.“

„ווי קאַנסטו דאָרטן אזוי ליגן?“

„אַ בעט האָב איך דאָ פון צווייגן און בלעטער, אַ געלעגער

פאַר מיר און פאַר די, וועלכע איך לאָד איין מיך צו געניסן.

און ווייך איז מיין געלעגער און דופטנדיג, אָבער נאָך ווייכער

און דופטנדיג בין איך. ווילסטו אונז נישט פילן?“

און אין פולער פאַרגעסנקייט, אויסגעפילט פון איין גרויסן

באַנער, איז רבי עקיבא צוגעטראָטן גאַנץ נאָנט צום בוים און

קוים אַרויסגעאַטעמט:

„ווי קום איך צו דיר אַרויף?“

און די הערלעכע האָט בשופּדיק אַראָפּגעלאַכט:

„ביזט דו קיינמאָל קיין יונג יונגל נישט געווען? וואָס

האַסט דו געטאָן, ווען אַ שיינער עפּל האָט דיך גערייצט גאַנץ

הויך צווישן די צווייגן פון דעם עפּלבוים? האָסט דיינע יונגל-

קליידער אָפּגעלייגט, געמאַכט זיך אזוי לייבט ווי מעגלעך און

אַרויפגעקלעטערט אויפן בוים נאָך דעם שיינעם, רופּנדיקן עפּל.

בין איך ווייניקער פאר דעם עפֿל? לוינט זיך נישט ארויפצוי-
 קלעטערן נאָך מיר? אָדער ביזטו אַלט און דיינע ביינער זיי-
 נען פאַרגליווערט, און דאָס קלעטערן איז נישט מער פאַר דיינע
 יאָרן און דיינע כחות? לייג אָפּ דיינע קליידער, דו דאַרפסט
 זיי דאָ אויבן סיי ווי סיי נישט האָבן, מאַך דיך לייכט, און
 מיט דער גאַנצער יוגנט, וועלכע האָט יעצט ניי אויפגעלעכט
 אין דיר, קלעטער צו מיר אַרויפֿ..."

גאַנץ פאַרכשופט און באַטרונקען, מיט גרויסער שנעלקייט,
 געטריבן פון בייטשנדיקער אומגערולד, האָט רבי עקיבא אַראָפּ-
 געוואָרפן פון זיך די קליידער, אָנגעכאַפט זיך אָן דער פּאַלמע
 און גענומען קלעטערן אַרויפֿ. מיט נאַקעטע הענט און פיס
 אַרום דעם קראַציקן בוים און מיט די ברענענדיקע אויגן אַרויפֿ
 צו איר, טרינקענדיק פון איר שיינקייט, זויגנדיק די וואַרימע
 רויטקייט פון אירע אָדערן. ער האָט נישט באַמערקט, ווי
 זיין הויט איז צוקראַצט און צוריסן געוואָרן פון דעם בוים,
 און אז בלוט האָט אָנגעהויבן צו רינען איבער זיין לייב. ער
 האָט געקלעטערט העכער און העכער.

און זי האָט אים געצויגן מיט אירע כּשוף־אויגן ווי מיט
 שטריק, און איר באַשיכורנדיקע שטימע איז געוועזן אַ לייב-
 טער פאַר אים. צווישן אירע הערלעכע פּערל־ציין איז עס
 געגאַנגען ווי זינענבאַרויבנדיקער וויין:

„קום־ים! קום־ים! קום־ים!“

אָבער ווען ער האָט דערגרייכט די העלפט פון דער פּאַל-
 מע, איז ער פּלוצלונג געקומען צו זיך. ווי אַ קאַלמער ווינט
 וואָלט אים אייזיק באַפעכלט און אַראָפּגעבלאָזן עפעס פון זיינע
 אויגן און געמאַכט אים זען די גאַנצע לעכערלעכקייט און אימ-
 ווירדיקייט פון זיין לאַגע. ער, דער גרויסער תּנא, לערער און
 שטראָפּער ביי יידן, קלעטערט האַלב נאַקעט אויף אַ ריוני-
 בוים, געשטופּט און געפייטשט פון עקלהאַפּטער תּאוה! ער
 האָט זיך מער אַראָפּגעוואָרפן ווי אַראָפּגעקלעטערט פון בוים,
 צוזאַמענגעדרייט זיך אין אַ קנויל ביים פוס פון בוים און ביי-
 טער זיך צוואוויינט.

א ביזע, אפלאכנדיקע שטימע האָט גערעדט איבער אים:

„ווען מען וואָלט נישט אָנגעזאָגט אין הימל, אז מען זאָל דיך און דיין תורה שויגען, וואָלט דאָ דיין לעבן נישט ווערט געוועזן יעצט קיין צוויי פרוטות.“

רבי עקיבא האָט נאָך ביטערער געוויינט און געקלאָפּט זיך אין האַרצן און געשלאָגן זיך אויפן קאָפּ.

און אז ער האָט זיך אָנגעטאָן און איז אַוועק זיין וועג, האָט די זון נישט געלויבטן מער, הימל און ערד זיינען געוועזן כמאָרנע און גרוי, און דאָס לאַבן און זינגען פון דעם גאַנצן אַרום האָט אויפגעהערט. אָדער אפשר האָט זיך עס אים בלויז אויסגעדוכט, ווייל זיין האַרץ איז געוועזן באַקלעמט און זיין נשמה האָט געטרויערט, און ער האָט נישט געקוקט נישט רעכטס און נישט לינקס און זיינע אויערן זיינען טויב גע-וועזן פאַר דער אויסערער וועלט.

ער האָט זיך געפילט באַשעמט און דערנידריקט. און ער האָט געוואוסט, אז פון יעצט אָן וועט ער שוין נישט לאַבן פון די, וועלכע באַנייען אָן עברה.

יעצט האָט ער באַגריפן די שוואַכקייט פון דעם מענטש און די געפאַרן־פּוּלַקייט פון דעם לעבן, און זיינע ליפן האָבן ביטער געשעפטשעט:

„מיר זיינען אלע דאָ ווי פאַרבּרעכער, וועלכע שטייען אונטער ערבות, און אַ זינדיגעִץ איז אויסגעשפּרייט איבער דעם גאַנצן לעבן.“

ורובל

דאָס איז געוועזן אין די טעג פון אחשוורש, דינס
 אחשוורש, וועלכער האָט געקעניגט פון הודו ביז כוש, הונדערט
 און זיבן און צוואַנציק מדינות. אין דעם דריטן יאָר פון
 זיין קעניגן איז ער אין כעס געוואָרן אויף ושתי זיין פרוי,
 ווייל זי האָט איין מאָל זיין ווילן נישט געטאָן, און האָט
 אָפגעטאָן זי פון זיך. און אז זיין כעס איז געשטילט געוואָרן,
 האָט ער שטארק באַדויערט וואָס ער האָט געטאָן און זיין
 האַרץ איז פול געוואָרן מיט בענקעניש נאָך ושתי. און עס
 האָבן געזאָגט זיינע דינער: „זאָל מען אויפּווכן פאַר דעם
 קעניג אין אַלע מדינות פון זיין קעניגרייך יונגע מיידלעך
 און שיינע. און דאָס מיידל וואָס וועט געפּעלן ווערן דעם
 קעניג, זאָל קיניגן אָנשטאַט ושתי.“ און דאָס איז געפּעלן
 געוואָרן דעם קעניג און ער האָט אַזוי געטאָן.

א יונגער ייד האָט געלעבט אין שושן הכירה, און זיין
 נאָמען איז געוועזן זרובבל דער זון פון שאלתיאל. פון דודס
 קעניגלעכן הויז האָט ער אָפגעשטאַמט, אן אייניקל פון דעם
 לעצטן יידישן קעניג, און קעניגלעך איז געוועזן זיין אויסזען.
 הויך אין וואוס און ברייט אין די שולטערן, אין זיינע
 טיפע שוואַרצע אויגן איז געלעגן דער בליק פון אַ הערשער,
 אין זיינע לאַנגע שוואַרצע האַר אין דעם נאַסן האָבן ערות
 געזאָגט פון זיין קראַפט. ווער עס האָט אים געזען, האָט אים
 ליב געקראָגן און אָפשיי געהאַט פאַר אים, און די יידן זיינען
 געוועזן שטאַלץ מיט אים. זייער זעלכסטשטענדיקייט, די נאָך

נישטן לאנג פארלארענע, האָט ער זיי דערמאָנט, און געוועקט אין זיי געדאָנקען וועגן אַ בעסערער, זעלבסטשטענדיקער צור-קונפט. און אַ יונג יידיש מיידל איז געוועזן אין שושן, און זי האָט געהייסן שושנה, און מער פאר אַלץ האָט זי געליבט זרבבל. זיין שפּילצייג איז זי געוועזן און זיין לאַסקע, זיין טרייסט אין שווערע מינוטן און זיין אָפרו נאָך האַרטער אַרבעט. קליין און צאָרט, ווייס דאָס געזיכט און שוואַרץ די האָר. איר גאַנצע נשמה איז געלעגן אויפגעדעקט אין אירע שוואַרצע אויגן אונטער די שוואַרצע זיידענע פּערימלעך פון די ברעמען און דאָס איז געוועזן די ליבלעכקייט אַליין. העל איז געוועזן איר לאַכן און האָט געגלעט די אויערן פון אַלע אירע הערער ווי זיידנס פון רמשק. און שטענדיק האָט גע-לאַכט איר מויל, און פון אירע האַלב אָפּענע ליפּן האָבן אַרויסגעפינקלט וואונדערזאָם ווייסע קליינע ציינדעלעך.

און עס איז געוועזן, ווען אחשוּרש האָט באַפּוילן צו זיך די שיינע טעכטער פון זיינע אונטערטאָנען אויף אויסצוקלייבן פון זיי אַ ווייב פאר זיך אָנשטאָט ושתין, האָט זרבבל גע-וואוסט, אַז זיין שושנה וועט זיין די אויסגעוויילטע. און ער האָט זי באַהאַלטן אין אַן אָרט, וואו דעם קעניגס דינער זאָלן זי נישט קאָנען דערגרייכן, און איז נישט אָפּגעטראָטן פון איר, ווי אַ לייב גרייט אָנצופאַלן אויף יעדן, ווער עס וועט שיקן נאָך איר זיין האַנט. אָבער צוערשט האָט ער איר געזאָגט:

„שיין ביזט דו, שושנה, און עס איז נישטאָ קיין גלייכן צו דיר אונטער דער זון. פון אַלע טעכטער יהודהס ביזט דו די שענסטע, און אומזיסט וועט מען זוכן נאָך איינע צו דיר צווישן אַנדערע פעלקער. דער בליק פון דייןע אויגן איז די זיסטע באַרירונג, און דער קוש פון דיין מויל איז די אייביקייט. ווי אַ הויך פון אַ בלום איז דיין קערפּער און געלייטערט און זעליק איז זיין געניסער. צו ווילסטו נישט, זאָג מיר, שושנה, גענומען ווערן אין דעם קעניגס הויז? און עס וועט זיין, אַז ווען אחשוּרוש וועט דיך דערזען, וועט ער אַראָפּלאָזן זיך פאר דיר אויף די קני, גלייך

ווי די געטין עשתרות וואָלט זיך אים באַוויזן אין איר שענסטער געשמאַלט. און דו וועסט ווערן דעם קעניגס ווייב, אַ קעניגין פון הודו ביז כוש, פון הונדערט און זיבן און צוואַנציק מדינות. און גרויס און מעכטיק וועסט דו ווערן, אַ הערשערין איבער לעבן און טויט פון אלע דעם קעניגס אונטערטאַנען, און אלע וועלן ציטערן פאַר דיר. זאָג מיר, שושנה, און דו ביזט גלייך פריי, איך אליין עפן אויף די טיר פאַר דיר..."

אַבער נישט געלאָזן ענדיקן האָט זי אים, און אַרויפגעלייגט איר ווייכע קליינע האַנט אויף זיין מויל. זי האָט זיך צוגע-דיקט צו אים מיט איר צאַרטן בלומען-קערפער און איר קאַפּ אַרויפגעלייגט אויף זיין שטאַרקער ברוסט, און וויינענדיק דיס און דערשראַקן איז געוועזן איר שטימע:

"וואָס שרעקסט דו דיין שושנה, דו ביזער זרובבל? מאָל מיר דעם טויט אויס און פאַרניכטונג, רעד מיר פון שקלאַ-פּעריי און שווערע קייטן, זאָג מיר, אַז העסלעך וועל איר ווערן, מיט אַ געזיכט פון אַ מצורעת, און דו וועכט דיין שושנה אזוי נישט דערשרעקן, ווי מיט דייע רייד פון דעם קעניג און זיין קעניגרייך. און ווי האָסטו געקענט אזוי רעדן, זאָג מיר, מיט וואָס האָב איר מיך אזוי פאַרזינדיקט? ווייסט דו דען נאָך נישט, ווי שטאַרק מיין ליבע איז צו דיר? זאָג מיר, מיט וואָס זאָל איר עס דיר נאָך באַווייזן, איז איר וועל עס טאָן. מיט פאַרשיידענע שפּראַכן רעדט די ליבע, און האָב איר דען נישט אויף זיי אלע צו דיר געשפּראַכן? האָב איר נישט געוואָרקעט ווי אַ טויב צו דיר און האָב איר נישט געשריען מיט פּלאַמען-צונגען פון ליידנשאַפט? האָב איר נישט געלאַכט אין דייע אומאַרמונגען מיט מיין העלסטן לאַכן, און האָב איר דען נישט געוויינט פאַר אויפגיין אין דער זיסקייט פון מיין ליבע? דו ביזער זרובבל, דו איינציקער מיינער! ווי אַ קראַנקע טויב איז יעצט מיין ליבע, אַראָפּ געלאָזן האָט זי אירע פליגלען און אין טיפּער טרויער פאַר-וואַרפן איר מידן קאַפּ, און דו האָסט דאָס זי פאַרוואַנדעט!"

שטאַרק צוגעדריקט צו זיך האָט זי זרובבל, און זיין האַרץ

האָט אין אים געשריען פאַר אַנטציקונג. ער האָט זי נישט אָפּגעשטעלט אין אירע רייד, און יעדעס וואָרט פון אירע פּורפּור־ליפּן האָט שווערער געמאַכט זיין אָטעם. ער האָט נישט געקאָנט רעדן, שווער געהויבן האָט זיך זיין ברוסט און מיט זיינע לייכטנדיקע אויגן האָט ער געטרונקען פון איר ליבע, און זיי זיינען געוועזן ווי אַ ים, וועלכן מען קאָן נישט אַנפּילן.

און שושנה האָט אַרויפגעוואָרפּן אַרום זיין נאַקן אירע נאַקעטע ווייכע אָרעמס און זי האָט געשעפטשעט צו אים, און איר קול איז געוועזן ווי דער קול פון אַ ווייטער פּירל:
 „דו ביזט מיין קעניג און מיין קעניגרייך איז דיין ליבע. גרעסער און רייכער איז עס ווי דעם קעניג אהשורשעם. עס פאַרגייט די זון קיינמאָל נישט אין מיין קעניגרייך, און איך געוועלטיק אין אים אומבאַגרענעצט. דיין שטאַרקע ברוסט איז מיין פעסט לאַנד, אויף איר בוי איך מיינע הער־לעבסטע פּאַלאַצן. דינע אויגן זיינען מיינע ימים, איך טונק מיך אין זיי ווי די אונטערנייענדיקע זון און ווי די אויפ־נייענדיקע קום איך פון זיי אַרויס און מיין וועלט איז הערלעך און ליכטיק. דינע מעכטיקע אָרעמס זיינען מיינע אַרמייען און זיכער פיל איך מיך אונטער זייער שוץ. איך וויל קיין אַנדער קעניגרייך נישט און די גאַנצע וועלט אָן דיר וועט מיר זיין צו ענג און צו עלנר. מיין ליבער, מיין איינציקער, מיין פעסטונג און מיין זון, באַשיץ דיין שושנה, באַהיט דיין קעניגין!“

פעסטער צוגעדריקט צו זיך האָט זי זרעכט, און זיין שטיכע האָט געציטערט פאַר אויפּרעגונג, און דאָך האָט זי גערעדט פון גרויסער קראַפט:

„מיט דיר איז זרעכט, און וויי צו יענעם, ווער וועט אויסשטרעקן נאָך דיר די האַנט, און זאָל עס זיין דער קעניג אַליין. אָבער רעד צו מיר, שושנה, רעד צו מיר, מיין הער־לעכע. עפּן מיר אויף דעם גן עדן מיט דינע ווערטער, און איך בין דער גאָט, וועלכער וואוינט אין אים. וואָרקע מיר, מיין טייבעלע, און פיל אָן מיין האַרץ מיט זעליקייט.“

און שושנה האָט אויפגעלאַכט מיט איר העלסטן לאַכן
און דאָן האָט זי געפליסטערט:

„קליין איז שושנה, אָבער גרויס איז איר ליבע, און ווי
דער ים האָט זי קיין ברעג. אָבער שושנה וויל באַצאָלט זיין,
און זי לעכצט נאָך אַ קוש!“

פיערריק האָט זיך זרבבל צוגערריקט צו איר און נאָך
פיערריקער איז געוועזן זיין קוש. לאַנג האָט ער זיינע ליפן
נישט אוועקגענומען פון אירע ליפן, און עס איז געוועזן
ווי ער וואָלט אויסגעלעבט אין דעם קוש זיין גאַנץ לעבן.
און ווידער און ווידער האָבן זיי זיך צוגויפגעגאַסן אין זייערע
קושן, און שושנה האָט געלאַכט מיט איר העלסטן לאַכן.
און פֿלוצלונג האָט זי פאַרוואָרפן איר קאַפּ און אויפגעהויבן
צו אים איר בליק פול מיט חן, און שטיפּעריש און זעליק־
זיס איז געוועזן איר שטימע:

„און וואָס וואָלט זרבבל געטאָן, ווען שושנה וואָלט אוועק
צום קעניג אהשורש?“

אַ ציטער האָט געטאָן זרבבל מיטן גאַנצן קערפּער און
צוגעמאַכט זיינע אויגן. באַלד האָט ער זיי אויפגעפנט און
פינסטער איז געוואָרן זיין בליק, און ער האָט זי פעסט אַרומ־
גענומען ווי צו שיצן זי, אַז קיינער זאָל זי נישט אוועק־
נעמען, און זיין אַטעם איז געוועזן שווער, און ער האָט גע־
זאָגט, און זיין שטימע איז געוועזן האַרט:

„איך קען אַ גרויסן פעלזן, הויך איבער אַ טיפן אָפּגרונט.
אויף אים וואָלט זרבבל אַרויפגעקלעמערט און דאָרטן אויבן
וואָלט ער אויסגעשריען זיין אומענדלעכן ווייטיק. און אין
שטויב וואָלט צופאַלן דער פעלזן פון זיין אויפשריי און
וואָלט פאַרשוואַנדן אין דעם אָפּגרונט מיט זרבבלן.“

און שושנה האָט געציטערט מיטן גאַנצן קערפּער, בלייך
איז געוואָרן איר געזיכט און אירע ליפן האָבן זיך קוים
באוועגט:

„זיי מוחל מיר, וואָס איך האָב דאָס געזאָגט.“

און זרבבל האָט זי צוגעדריקט צו זיך מיט דער גאַנ-
צער מאַכט פון זיין ליידנשאַפט, און זיינע אויגן האָבן
געברענט, און ער האָט אַרויפגעדריקט אויף איר זיין
פיערדיקן קוש:
„מיינע ביסטו, אַליין און איינציק, אין אַלע אייביקייטן!“

נאך דער דאזיקער געשיכטע האָט דער קעניג אהשורש
 אויסגעקליבן זיך פאר אַ ווייב אסתר, דאָס שוועסטערקינד
 און די אָנגענומענע טאָכטער פון דעם ייד מרדכי, דעם
 זון פון יאיר. און המן דער זון פון המדתא, דער אנגי, האָט
 אויסגענומען ביים קעניג אהשורש און זיין שטול איז געטאָן
 געוואָרן איבער אַלע מיניסטאַרן. און אַלע, וועלכע האָבן
 געדינט אין דעם קעניגס הויף, האָבן זיך געבויגט און געבוכט
 פאר אים, נאָר דער ייד מרדכי נישט. און דאָס האָט
 פאַרדראַסן דעם זון פון המדתא, און זיין האַרץ איז פול
 געוואָרן מיט צאַרן. אָבער עס איז אים נישט אָנגעשטאַנען
 נקמה צו נעמען אין מרדכי'ן אַליין. זיין כעס איז געוועזן ווי
 אַ ים, וועלכער גיסט זיך אַריבער איבער זיינע ברעגן, און אין
 אים האָט ער געוואָלט פאַרטרינקען און אומברענגען דאָס
 גאַנצע יידישע פּאָלק. דאָן איז ער געקומען פאר דעם קעניג
 און האָט אויסגעבעטן ביי אים די דערלויבניש צו פאַרניכטן
 די יידן. געלט האָט ער אים אָנגעבאָטן, צען טויזנט צענטנער
 זילבער, און מיט גלאַטע ווערטער האָט ער גערעדט.
 „פאַראַן אַ פּאָלק, צווייט און צושפרייט צווישן די
 פעלקער אין אַלע מדינות פון דיין קעניגרייך, און זייערע גע-
 זעצן זיינען פאַרשיידענע פון די געזעצן פון יעדן אַנדערן
 פּאָלק, און די געזעצן פון דעם קעניג היטן זיי נישט אָפּ,
 און דעם קעניג לוינט זיך נישט צו לאָזן זיי אַזוי ווייטער.“

גיפט איז עס געוועזן אין די אויערן פון דעם קעניג,
 גיפט אין זיין הארצן, און ער האָט זיך אָפּגעזאָגט אַפילו
 פון דעם געלט. ער האָט אַראָפּגענומען פון זיך זיין רינג
 און איבערגעגעבן אים צו דעם אנגי, צו טאָן מיט די יידן, ווי
 זיין האַרץ גלוסט. און המן האָט פונאַנדערגעשיקט אַ באַפעל
 אין דעם קעניגס נאָמען, געשטעמפלט מיט דעם קעניגס רינג,
 אין אַלע הונדערט און זיבן און צוואַנציק מדינות פון דעם
 קעניג אחשוורש, אויסצוהרגענען און צו פאַרניכטן און צו
 פאַרטייליקן אַלע יידן, יונג און אַלט, קינדער און פרויען,
 אין איין טאָג, דעם דרייצנטן פון דעם צוועלפטן חדש, דאָס
 איז דער חדש אדר.

און די יידן האָבן זיך דערוואוסט פון אַלץ, וואָס איז
 געטאָן געוואָרן, און אַ גרויסע אימה איז אָנגעפאַלן אויף זיי,
 אומגענדלעך איז געוועזן זייער שרעק. זיי האָבן אויפגעהויבן
 אַ געשריי, אַ גרויסן און ביטערן, די קליידער אויף זיך צו
 ריסן, און אין זעק זיך אָנגעטאָן און מיט אַש באַדעקט די
 קעפּ. זיי האָבן געזוכט נאָך עצות און נישט געפונען זיי. ווער
 וועט זיי אָפּראַטעווען פון דעם זיכערן טויט? וואו זאָלן
 זיי זיך קערן און וואוהיין זאָלן זיי זיך ווענדן, וואו זאָלן
 זיי זיך באַהאַלטן און וואוהיין זאָלן זיי אַנטלויפן? און אין
 זייער גרויסן אומגליק האָבן זיי אויפגעהויבן זייערע אויגן
 צו דער קעניגין. אסתר מוז העלפן, די יידישע טאָכטער אויף
 דעם קעניגלעכן טראָן. און מרדכי, איר שוועסטערקינד, האָט
 זיך געווענדט צו איר, זי זאָל קומען פאַרן קעניג און בעטן
 אים פאַר איר פּאָלס. נישט אַנטשליסן האָט זיך געקאָנט אסתר,
 ווייל ווער עס קומט פאַר דעם קעניג נישט גערופענערהייט
 מוז געטויט ווערן, און זי איז נישט גערופן געוואָרן שוין
 דרייסיק טעג. שאַרפע ווערטער האָט איר אָנגעזאָגט מרדכי:
 „דו זאָלסט נישט מיינען, אַז דו פון אַלע יידן וועסט גע-
 ראַטעוועט ווערן, ווייל דו ביסט אין קעניגלעכן הויז. דען
 ווען דו וועסט אין דער איצטיקער צייט שווייגן, וועט הילף
 און רעטונג קומען צו די יידן פון אַן אַנדער אָרט, און דו
 און דיין גאַנצע משפּחה וועט פאַרלאָרן גיין; און ווער ווייט,

צי ביסטו נישט געקומען צו מלוכה נאָר צוליב דער צייט. "
 און אסתר האָט געלאָזן ענטפערן צו מרדכי: „גיי און זאָמל
 צונויף אַלע יידן, וועלכע געפינען זיך אין שושן און פּאַסט
 פאַר מיר און איר זאָלט נישט עסן און נישט טרינקען דריי
 טעג, טאָג און נאַכט, אויך איד מיט מיינע מיידלעך וועלן אזוי
 פּאַסטן. און דאָן וועל איד קומען פאַרן קעניג נישט נאָך
 דעם געזעץ, און בין איד פאַרלאָרן, דאָן בין איד פאַרלאָרן."
 און מרדכי איז געגאַנגען און האָט געטאָן ווי אסתר האָט אים
 אָנגעזאָגט. און די יידן האָבן זיך פאַרהיבן אין זייער זאַמל־
 הויז אין שושן, און געוויינט און געפּאַסט און געיאָמערט
 און געהאַפט אויף אסתר. און עס איז געוועזן, אז ווען איינער
 האָט אויפגעפנט די טיר און איז אַריינגעקומען, האָט מען
 אים באַגעגנט מיט פון טרערן פאַרשטיקטע שטימען: וואָס
 זאָגט אסתר? וואָס טוט אסתר? וואָס הערט זיך פון אסתר?

און זרכבל, ווען ער האָט זיך דערוואוסט פון המנס גזרה, האָט זיינע קליידער נישט צוריסן און זיין קאָפּ מיט אַש נישט באַדעקט. זיינע לאַקסן האָבן זיך נאָך מוטיקער צור וואָרפן אויף זיין נאָקן און זיינע אויגן האָבן זיך אָנגעצונדן מיט אַ ווילדן כעס. זיינע הענט האָבן זיך צונויפגעדרוקט אין אייזערנע פויסטן און ער האָט זיי געטרייסלט אין דער לופטן ווי די פליגלען פון אַן אַדלער, און ער האָט אויפגעהויבן זיין שטימע, און זי איז געוועזן ווי די שטימע פון אַ דונער: „אַ, זיין וועלן הרטה האָבן! אַ צוזאַמענגעלאָפּענער הויפן איז זיי דאָס יידישע פּאַלקס, לייכט צו פאַרניכטן און צו פאַרטיליקן, אַ רעכטלאָזע מאַסע, מיט וועלכער יעדער קאָן טאָן, וואָס ער וויל. אָבער זיי וועלן זען, אַז עס איז נישט אַזוי, ווי זיי האָבן זיך פאַרגעשטעלט. צו טייער וועלן זיי באַ צאָלן פאַר יעדעס יידישע לעבן, און אונזער אונטערנאָנג וועט זיין זייער גרעסטער בראַך. זיי וועלן הרטה האָבן! זיי וועלן הרטה האָבן!“

און ווי ער האָט אַזוי גערעדט מיט אַ שמאָלץ אויפגע הויבענעם קאָפּ און מיט פויסטן, צו שטאָל און אייזן געוואָר רענע, איז אָנגעקומען אַ שליח און האָט אים איבערגעבראַכט דאָס געשפרעך צווישן מרדכי און אסתרן און גערופן אים אין דאָס זאַמלהויז, וואו אַלע יידן האָבן זיך אָנגעהויבן צו פאַרקלייבן צו פאַסטן פאַר אסתרן דריי טעג און דריי נעכט.

זרבבלס אויגן האָבן אויפגעפלאַקערט מיט אַ גרימצאָרן און ער האָט געזאָגט צום שליה:

„גיי זאָג צו דעם, ווער עס האָט דיך געשיקט, אַז דאָס שיקזאַל פון אַ פּאָלקס קאָן נישט אָפהענגען פון אַ פרוי און פון דעם, ווי ווייט זי קאָן געפעלן איר מאַן. גיי זאָג אים, אַז נישט צו פּאַסטן איז יעצט די צייט און נישט צו וויינען. מיט געווער אין די הענט וויל מען די יידן פאַרניכטן, מיט געווער אין די הענט דאַרפן די יידן שטיין פאַר זיך.“

און צו די, וואָס אַרום אים, האָט ער זיך געווענדט:
 „איר האָט געהערט, וואָס איר האָב געזאָגט, גייט און טראָגט עס פונאַנדער אין פּאָלקס, אַז אַזוי האָט געזאָגט זרבבל דער זון פון שאַלתיאל דער זון פון יהויכין קעניג אין ירושלים: זאָל מען זיך צוגנויפקלייבן אין דעם זאַמלטהויז, אויב מען וויל, אָבער נישט אויף צו פּאַסטן און צו וויינען, נור אויף אָפּצוקלערן, ווי צו פאַרטיידיקן זיך.“

אָבער די, וואָס אַרום אים, האָבן אים נישט גערן גע- פּאָלגט, און איינער האָט געזאָגט:
 „זאָל מען אָפּוואַרטן און זען, וואָס וועט זיין מיט אַסתרן.“

און זרבבל איז רויט געוואָרן פאַר כעס און האָט אויס- געשריען צו דעם זאָגער:

„מען זעט אין דיר, אַז דו ביזט דער זון פון אַ דינסט און דיין נשמה איז די נשמה פון אַ געבוירענעם קנעכט. גיי פון מיינע אויגן און לאָז זיך נישט מער זען!“

און זיינע שליהים זיינען אַוועקגעגאַנגען פון אים, פונאַנ- דערצוטראָגן זיינע ווערטער אין דעם פּאָלקס, אָבער מיט אַקסלצוקן און מיט אַ פאַרבאָרגענעם לאַכן.

און זרבבל איז אויפגעשטאַנען און איז אַליין אַוועק צום זאַמלטהויז, צו רופן די יידן צום קאַמף און צו זעלבסט- פאַרטיידיקונג. אויפן וועג צום זאַמלטהויז האָט ער באַזוכט אַ סך הייזער. אָבער אין דאָס רוב הייזער האָט ער געפונען בלוז פרויען און קינדער אָדער קראַנקע און אַלטע, וועלכע האָבן פאַר עלטער נישט געקאַנט רירן זייערע פיס. וואָרום

אלע מענער, יונגע און אלטע, וועלכע האָבן נאָר געהאט קראַפט אין זייערע לענדן, זיינען געוועזן פאַרקליבן אין דעם זאַמלהויז. און אומעטום, וואו ער איז נאָר אַריינגעקומען, האָט ער געפונען טרערן און פאַרצווייפלונג, זעק אויף די לייבער און אַש אויף די קעפּ. און אומעטום האָט מען אים מיט יאָמער צוגעשטאַמלט: וואָס טוט אסתר? צי ווייס ער נישט עפעס פון אסתרן? צי האָט אפשר דער קעניג נישט באַשטעלט צו זיך אסתרן? און אז ער האָט אָנגעהויבן צו רעדן וועגן קאַמף און זעלבסטפאַרטיידיקונג, האָט מען אים אָנגעקוקט, ווי ער וואָלט גערעדט אַן אומבאַקאַנטע שפּראַך. און אַ זייער אַלטער מאַן האָט אים געזאָגט מיט קוים באַ-וועגלעכע ליפּן און אַ שוואַכער שטימע:

„וועגן קאַמף רעדסט דו און זעלבסטפאַרטיידיקונג. יונגער מענטש, איך האָב נאָך געקאָנט דיין זיידע יהויבין און דיין עלטערפּעטער צדקיה. די האָבן זיך אויך געריסן אין קאַמף און אויפגעהויבן זייער קאָפּ קעגן נבוכדנצר, און דער סוף איז געוועזן אונזער גלות. ניין, יונגער מענטש, רוף נישט צו קאַמף און זעלבסטפאַרטיידיקונג. פאַסטן דאַרף מען, נאָר פאַסטן, און אסתר המלכה וועט אונז שוין אַרויסהעלפּן.“

און זרבבל האָט באַגריפּן, אז דעם אַלטנס רייד זיינען דעם גאַנצן פּאָלקס רייד, און ער איז אַוועק צום זאַמלהויז מיט אַן אַראָפּגעלאָזענעם קאָפּ און לאַנגזאַמע טריט.

אין דער טיר פון דעם זאמלהויז איז זרבבל געבליבן שטיין און האָט באַקוקט די גרויסע עדה. און ווען ער האָט דערזען די מענער מיט די פאַרווייניגטע אויגן און מיט די הענט אויפן קאַפּ, האָבן זיינע אויגן געשאָסן מיט בליצן, און זיינע דינע ליפן זיינען ווייס געוואָרן פאַר כעס און פאַראַכט-טונג. און עס האָבן אים אַרומגערינגלט די פאַרזאַמלטע, די אַלטע פאַרויס און הינטער זיי די יונגע:

„וואָס האָסטו אונז געבראַכט, זרבבל?“ האָבן אים די אַלטע געפרעגט, „עפן אויף דיינע ליפן און זאָג אונז, וועלכע ניס, און וואָס הערט זיך און וואָס ווייסטו פון אַסתרן?“

אַבער דאָס איז געוועזן צו זיין כעס, ווי בוימאייל צו אַ פיער, און ער האָט אויפגעטאָן זיין מויל צו רעדן שאַרפע ווערטער:

„וואָס פרעגט איר מיך וועגן אַסתרן? וואָס ווילט איר, איר גרויבערדיקע, פון דער פרוי? און וואָס זאָל איך אייך זאָגן וועגן איר — בין איך דען איר געליבטער און איך זאָל אייך אויסדערציילן אירע שיינקייטן, די זיסקייט פון איר סעפּער און ווי רייצנד זי איז אין דער ליבע?“

דערשטיינט האָבן אים אָנגעקוקט די פאַרזאַמלטע, און די אַלטע האָבן אים ווידער געזאָגט:

„וואָס איז מיט דיר, זרבבל, און וואָס האָסטו דען אויף דיין האַרצן? אין כעס ביסטו און רעדסט צו אונז אַזוינע האַרבע ווערטער. אָדער ווייסט דו גישט, וואָס עס איז געשען?

אז א גרויס אומגליק שטייט פאר די יידן, די פולשמענדיקע פארניכטונג? און ווער קאן אונז העלפן, אויב נישט די קענינין אסתר? אדער ווייסט דו אן אנדער הילף? זאג אונז, און מיר וועלן הערן."

און זרבבל האָט זיך אויסגעגלייכט אין זיין גאנצער גרויס, זיינע אויגן האָבן זיך אָנגעצונדן, און פון שטאָל און אייזן איז געוועזן זיין שטימע:

"יא, איך קען אן אנדער הילף, און איך בין געקומען זי אייך צו זאָגן. אין אייך ליגט זי, אין אייער מוט און אין אייערע אָרעמס!"

מיט אָפענע מיילער פאר פארוואונדערונג און דערשטוי-
נונג זיינען די פארזאמלטע געבליבן שטיין, און זרבבל האָט
ווייטער גערעדט, און זיין שטימע איז געוועזן פול ווארימקייט:
"וואָס קוקט איר מיך אזוי אָן? אָדער פארשטייט איר
נישט, וואָס איך האָב געמיינט? אין אייך אַליין ליגט אייער
הילף, אין אייער מוט און אין אייערע אָרעמס. וואָס האָט
איר אייך אזוי פארללאָרן? און פארוואָס האָט איר אייך באַ-
דעקט מיט אַש, און אייער פאסטן צו וואָס? איר שוואַכט אָפּ
אייער קערפער און ווילט לייכטער מאַכן אייערע פיינט זייער
אַרבעט? און אייך זאָג אייך, באַוואָפנט אייך בעסער. גורט אָן
אייערע לענדן און קרעפטיקט אייערע מוסקולן. אָנשטאָט צו
פאַרברעכן די הענט אויפן קאַפּ אין פאַרצווייפלונג, לערנט זיי
צו פירן אַ שווערד, און אָנשטאָט צו בלענדן אייערע אויגן
מיט טרערן, לערנט זיי צו צילן מיט אַ פּייל. נישט ווי די
שעפסן וועלכע ווערן לייכט געטריבן צו דער שחיטה, נאָר
ווי די לייבן זאָלט איר זיין, וועלכע טרעטן אַרויס קעגן זייערע
יעגער. אַ שפּיל איז עס אין די הענט פון יעדן איינציקן צו
כאַפּן אַ שעפּס און קוילן עס, אָבער עס ציטערט דאָס האַרץ
פון דעם לייבניעגער און אייער פון טויזנטער קאָן עס זיי,
איר זיצט און וויינט און פאַסט און פייניקט אייך, און אונז
זערע פיינט וועלן שפּאַטן און לאַכן. מיר דאַרפן אינזערע
שווערן נישט שאַרפן, וועלן זיי זאָגן, און מיט אינזערע
הונטרייטשן וועלן מיר אַוועקלייגן טויט די פאַרהונגערטע

און דערשראָקענע יידן.. און זיי וועלן לויבן המנען פאר דער דערלויבניש, וועלכע ער האָט באַקומען פון דעם קעניג, און פרייען זיך שוין אין פאַראַויס אויף דאָס יידישע איינגטום, וואָס וועט זיי אַזוי לייכט אָנקומען. אָבער ווען זיי וועלן וויסן, אז מיט גבורה וועט איר זיי באַגעגענען און מיט מוט, אז אייערע הענט זיינען געלערנט צו פירן דאָס שווערד און אייערע אויגן צו צילן מיט אַ פייף, מיט כבוד וועלן זיי אויף אייך קוקן און מיט רעספעקט. נישט לאַכן און שפּאַמן וועלן זיי, נאָר גוט זיך איבערלייגן. און זיי וועלן זאָגן, מיר האָבן די דערלויבניש פון המנען, אָבער ווער וועט דערנערן אינווערע אַלמנות און יתומים, ווען מיר וועלן פאַלן פון די יידישע הענט."

און ווען ער האָט אַזוי גערעדט און נאָך מער, האָבן געשאַקלט זייערע קעפּ די אַלטע, און די יונגע האָבן געקוקט צו דער ערד אין אַ פאַרלעגנהייט. און ענדלעך האָבן די אַל-טע נישט אויסגעהאַלטן און איבערגערירן אים אין זיינע רייד. און עס האָבן אים געזאָגט די אַלטע: "יונג אין יאָרן ביסט דו, זרבבל, און נאָך דייע יאָרן נאָך אַזוי רעדסט דו." אָבער זרבבל איז זיי אַריינגעפאַלן אין די רייד און זיין שטימע איז געוועזן פול מיט פאַראַכטונג:

"יונג אין יאָרן בין איך! ווי האָב איך נישט געזען, אז דאָס וועט זיין אייער ענטפער! יונג אין יאָרן בין איך! אָבער וואָס טויגן אייך אייערע ווייסע האָר, ווען איר ווייסט אייך קיין עצה נישט און הענגט אייך אָן אָן דעם אַגמערקלייך פין אַ פרוי? יונג אין יאָרן בין איך! אָבער יונג אין יאָרן און נאָך יינגער איז געוועזן מיין זיידע דוד און ער האָט דאָך אַרויס-געהאַלפן דעם פּאָלץ ישראל פון גליתן. אַזוי ווי איר יעצט, זיינען דאָמאָלט אויך געשטאַנען אייערע מענער אין פאַר-צווייפלונג. דערשראָקן זיינען זיי געוועזן און פאַרציטערט און האָבן נישט געוואוסט ווי צו העלפן זיך. דאָן איז געקומען דער יונגער דוד און האָט געבראַכט זיי די רעטונג. יונג אין יאָרן, אָבער ער האָט געוואוסט, אז אַ קליין שטיינדל, גוט געצילט און גוט געטראָפן, איז שטאַרקער פון תעניתים, מעכטיקער

פאר טרערן. דערפאר זאג איך איך, וואָס ציילט איר מיר די יאָרן, זעט, איך ברענג אייך די רעטונג. זייט נישט ווי די ווייבער, די וויינערקעס, וועלכע וויינען ביי אלץ, וואָס עס מאַכט זיך מיט זיי. מענער זייט, וועלכע פילן די קראַפט פון זייערע אַרעמס און די מאַכט פון זייערע לענדן. קומט און לאָמיר אויסרופן אַן אויסרוף אין די גאַסן: „געקויפט האָט המן דאָס יידישע פּאָלק און איבערגעגעבן עס צו פאַר-ניכטונג, אָבער נישט אַ חפץ איז דאָס יידישע פּאָלק, וואָס קאָן געקויפט און פאַרקויפט ווערן, און נישט לייכט, וועט זיך איינגעבן זיין פאַרניכטונג. באַוואָפנט האָבן זיך די יידן און זייערע אַרעמס ווערן געלערנט צום קאַמף. און עס וועט זיין, אז עס וועלן קומען זייערע פיינט צו פאַרניכטן זיי און צו פאַרטיליקן, וועלן זיי שטיין פאַר זייערע לעבנס, ווי די לייבינטעס פאַר זייערע קינדער, און יעדער געפאַלענער ייד וועט צוערשט אוועקשיקן אין טויט צען פון זיינע קעגנער,“ קומט און לאָמיר אויסרופן דעם אויסרוף און איר וועט זען, ווי לענגער עס וועלן ווערן די פנימער פון אונזערע קעגנער און ווי אָפהענטיק זיי וועלן ווערן. וואַרפט אַראָפּ, זאָג איך איך, די זעק, שיט אַראָפּ פון אייך די אַש און גלייכט אויס אייערע פלייצעס. גורט אָן אייערע לענדן און נעמט שווערן דאָפּלשנידיקע אין אייערע הענט. און איר וועט זען, אז די ישועה וועט צו אייך קומען און אייער ברכה וועט פאַלן אויף זרבלן.“ זיין געזיכט האָט געפלאַקערט און מיט אַ פירער־אויג האָט ער באַטראַכט די פאַרזאַמלטע. אָבער אַלע אויגן זיינען געוועזן אָפּגעווענדט פון אים און די אַלטע האָבן געשאַקלט מיט די קעפּ. און אז די טיר האָט זיך גראָד אויפגעפנט און מדרכי איז אַרײַנגעקומען, האָבן זיך אַלע אַ לאָז געמאָן צו דעם נײַ־אָנגעקומענעם און אַרומגערינגלט אים און פאַרשאַטן אים מיט זייערע פראַגן: וואָס זאָגט אַסתר? וואָס טוט אַסתר? וואָס הערט זיך פון אַסתר?

און מרדכי, דער זון פון יאיר, איז געוועזן אָנגעמאָן אין אַ זאָק און גאַדעקט מיט אַש. זיין שטערן איז געוועזן דורכגעשניטן מיט טיפע קנייטשן און זיינע אויגן זיינען גע-וועזן פאַרוואַרגט, און עס איז געוועזן צו זען, אז פיל גע-דאַנקען באַדריקן זיין מוּת. און ער האָט אויפגעמאָן זיין מויל און געענטפערט צו די פרעגער:

„נאַרנישט הערט מען פון אסתרן. און וואָס ווילט איר דען פון איר הערן? ווייסט איר דען נישט, אז דריי טעג האָט זי זיך אויסגעבעטן, און היינט איז ערשט דער ערשטער?“
און אַלע פאַרוואַמלטע האָבן אַראָפּגעלאָזן אין טרויער זי-ערע קעפּ, און געווישט זיך די אויגן. און אז מרדכי האָט זיך אַראָפּגעלאָזן אויף אַ זיצבאַנק מיט אַ שווערן זיפּ, האָבן זיפּצן און קרעכצן פון אַלע הערצער אָנגעפילט דאָס גאַנצע הויז.

און זרובבל איז געשטאַנען אַליין, און קיינער האָט זיך אויף אים נישט אומגעקוקט. ביטער איז אים געוועזן אויפן האַרצן צום אויפשרויען, און מיט זיינע פויסטן וואַלט ער געשלאָגן רעכטס און לינקס, און ער האָט באַפרייט זיין גע-מיט מיט אַ ווילדן לאַכן. אַלע אויגן האָבן זיך אויפגעהויבן אויף אים אין פאַרוואונדערונג און מרדכי האָט געזאָגט:
„זרובבל, אויסגעפוצט איז זיינע שיינע קליידער, לאַכט מיט אַזאַ בייסענרן געלעכטער — וואָס איז מיט אים דאָס מער?“

און די אלע, וואָס אַרום מרדכי, האָבן זיך פונאָנדער- גערוקט, ווי צו געבן זרבבלן אַ וועג, ער זאָל קאָנען צוגיין צו מרדכי. אָבער זרבבל איז געבליבן שטיין אויף זיין אָרט, און פול מיט פאַראַכטונג און ביטערקייט האָט ער אויסגע רופן:

„זאָגט אים, וואָס מיט מיר איז דאָס מער!“

און אין קורצע ווערטער האָבן זיי איבערגעגעבן מרדכי זרבבלס רייד. אז ער רופט צום קאַמף דאָס פּאַלק, האָבן זיי דערציילט, און עצהט נישט צו פאַרלאָזן זיך אויף אַסתרן. און מרדכי האָט אויפגעהויבן זיינע אויגן צו זרבבלן, און זיי האָבן זיך איינער דעם אַנדערן אָנגעקוקט, ווי צוויי פיינט- לעכע קעמפער, וועלכע מעסטן זיך מיט זייערע כחות. און דאָן האָט מרדכי געזאָגט און ער האָט געצויגן יעדעס וואָרט:

„אין יעדער צייט זיינען פאַראַן מענטשן, וועלכע מיינען, אז די לייכטסטע זאָך דורכצוברעכן אַ וואַנט איז מיטן קאַפּ.“ און זרבבל האָט אָפּגעענטפערט מיט עפל און שפּאַט: „אָבער נישט יעדע צייט האָט דאָס אומגליק צו האָבן אַ פירער מיט דעם מוט פון אַ שוואַכער יידענע, וועלכע קאָן נאָר אויפהויבן די הענט אויפן קאַפּ און ביטער שרייען!“

און די פאַרזאַמלטע האָבן אַריבערגעטראָגן זייערע בליקן פון מרדכי אויף זרבבלן און פון זרבבלן אויף מרדכי. עס איז געוועזן, ווי צוויי קעמפער וואָלטן אַרויסגעטראָגן פאַר זיי צו: ראַנגלען זיך און אומצוואוואַרפן איינער דעם אַנדערן. און זיי האָבן זיך אין גאַנצן פאַרטיפט אין דעם, וואָס דאַרף פאַרקור- מען פאַר זיי, און האָבן זייער גרויס אומגליק פאַרגעסן. אָבער דאָך האָבן זיי זיך אלע ענגער אַרומגעקליבן אַרום מרדכי, און עס איז געוועזן, גלייך ווי זיי וואָלטן געוואַרט פון אים אויף שוץ קעגן זרבבלן.

און מרדכי האָט געפילט, אז אלע זיינען מיט אים און קיינער איז נישט מיט זרבבלן, און ער האָט געזאָגט די שמע- כעדיקע ווערטער:

„כעסער אַ שוואַכע יידענע אַלס פירערין ווי אַ משונענער, וועלכער רייסט זיך אויף גלייכע ווענט. די שוואַכסטע יידענע

קאן פארהיטן פון אן אומגליק, אָבער דער קלענסטער משור
גענער קאָן אָנברענגען די שווערסטע אומגליקן. נישט באַ
ליידיקן וויל איך דיר, זרבבל, אָבער דאָס, וואָס דו ראַטסט,
איז משוגעת."

ביטער אייסגערופן האָט זרבבל:

"וויי צו אַ פּאָלק, וועלכן מען פרעדיקט, אז זעלבסט
פארטיידיקונג איז משוגעת, און נאָך מער וויי צו אַ פּאָלק,
ביי וועלכן אזא פּרעדיק געפינט אָפּענע אויערן. טויטע ביי-
נער איז אזא פּאָלק, פון וועלכע יעדער סימן פון לעבן איז
ארויסגעפלוין."

מרדכי איז אים אַרײַנגעפאלן אין די רייד און זיין קול

איז געווען רואיק און זיכער:

"ויער יאָנט, אז זעלבסטפארטיידיקונג איז משוגעת? ביז
איך דען נישט פאר זעלבסטפארטיידיקונג? וויל איך דען, אז
מיר זאָלן אונז אַליין אויסמאַרדן נאָך איידער אונזערע פיינט
וועלן אונז באַפּאַלן? וויל איך דען, מיר זאָלן אויפהערן צו
זיין? וויל איך דען נישט אָפּראַטעווען אונזער פּאָלק? אונז
זער פּאָלק זאָל זיך פּאַרטיידיקן, אָבער די וועגן צו זעלבסט
פארטיידיקונג זיינען פאַרשיידן, און דיין וועג, זרבבל, איז
משוגעת."

און זרבבל איז געשטאַנען און האָט געקוקט אויף מרדכי'ן

ווי ער וואָלט אים נישט פאַרשטאַנען, און געפרעגט אין גרוי
סער פאַרױאונדערזינג, און זיין שטימע האָט געציטערט:

"ווי לאַנג הייסט זעלבסטפארטיידיקונג פון אַ פּאָלק
דאָס שיינע געזיכט פון אַ יונגער פרוי? איז אסתר לייב
אונזער פארטיידיקונג?"

און ווידער האָט מרדכי רואיק און זיכער געזאָגט:

"דו רופסט אונז זעלבסטפארטיידיקונג נאָר די קראַפט
פון די אַרעמיק, און איך רופ זעלבסטפארטיידיקונג אויך די
קראַפט פון שיינקייט און די קראַפט פון געלט. דו ביסט
יונג, זרבבל, און דו ווייסט זיכער די קראַפט פון שיינקייט.
זאָג, איז זי נישט דער זיכערסטער וועג? דעם קעניגס האַרץ
קאָן אונז געקויפט ווערן דורך שיינקייט, און אסתר מוז עס

טאָן. איז אסתר דען נישט מיין פעטערס טאָכטער? איז זי מיר אליין דען נישט געוועזן ווי אַ טאָכטער? איז זי דען נישט אונזער אַלעמענס פלייש און בלוט? און דאָך האָבן מיר איר אָנגעזאָגט, זי זאָל איינשמעלן איר לעבן און גיין צום קעניג נישט גערופענערהייט. און ווען איר שיינקייט וועט דעם קעניג נישט רירן אזוי זי וועט אומקומען, וועלן מיר אויסקלייבן נאָך אַ שענערע יידישע טאָכטער. און ווען מיר זאָלן דאַרפן מקריב זיין אַלע איינזעע שיינע טעכטער און שוועסטער און פרויען, אַ גרויסער ווייטיק וועט עס אונז זיין און שווער וועט עס אונז פאַלן, אָבער טאָן וועלן מיר עס. איז עס דען נישט זעלבסטפאַרטידיקונג? און ווען אונזער שיינקייט וועט נישט העלפן, וועלן מיר אונז פאַרטידיקן מיט אונזער געלט, מיט אונזער האָב און גאָב. המן האָט אונז געקויפט מיט צען טויזנט צענטנער זילבער, וועלן מיר אונז אָפּקויפן מיט צוואַנציג, מיט דרייסיק און מיט פערציק. פון אייביק אָן זיינען דאָס געוועזן די זיכערסטע מיטלען צו זעלבסטפאַרטידיקונג. איז יעקב אבינו נישט ניצול געוואָרן פון זיין ברודער עשו דורך זיין האָב און גאָב? האָט זיך נישט דער קעניג אָסאָ דיין עלטער־עלטער־זידע אָפּגעראַטעוועט פון בעשאַ מלך ישראל דורך אָפּקויפן בן הדר דעם קעניג פון ארם? און האָט אונז יהודית נישט אַרויסגעהאַלפן מיט איר שיינקייט פון האַלאָפּערנוס? אָבער דיין זעלבסטפאַרטידיקונג איז זעלבסט־פאַרניכטונג. קליין און ווינציק זיינען מיר צווישן די פעל־קער אין די הונדערט און זיבן און צוואַנציק מדינות. ווער וועט מורא האָבן פאַר אונזער געווער? ווער וועט זיך אויס־מאַכן פון דער קראַפט פון אונזערע אַרעמס? און עס וועט נאָך זיין, אז דער קעניג וועט דערהערן, אז די יידן באַ־וואָפענען זיך, וועט ער נאָך אַרויפשיקן אויף אונז זיין שטאַרקן חיל, דעם צו מלחמה געלערנטן, און פון אונזער גאַנצן פּאָלק וועט נישט בלייבן קיין שריק ופּליט. געפעלט דאָס דיר אזוי, זרעכט?

אָבער זרעכט האָט אויסגעשריען הויך און ביטער:
 „שאַם און שאַנד איבער דיך און איבער אַלע, וועלכע

גייען מיט דיר! שאם און שאנד איבער דאָס גאַנצע יידישע פּאָלק, וואָס זעט אין געלט זיין הילף און אין די שיינע ליי- בער פון זיינע טעכטער זיין זעלבסטפאַרטיידיקונג! יעצט וועל איך צורייסן מיינע קליידער און וועל אָנטאָן אַ זאַק און באַ- דעקן מיין קאָפּ מיט אַש! יעצט וועל איך וויינען און קלאָגן מיין ביטערסטן קלאָג! טויט איז מיין פּאָלק, אַ צופּוילטע נבלה איז מיין פּאָלק. אַ פּלאַץ איז עס נאָר פאַר ווערים, פאַר קריבער און פּויער, און אַלע לעבעדיקע גייסטער האָבן עס פאַרלאָזן. וואו נעם איך ווערטער, מיין עקל אויסצור- דריקן און וואו נעם איך דעם דונער, אויף אויסצודונערן מיין כעס? וואו זיינען דייןע גבורים, יהודה? וואו זיינען דייןע העלדן, ישראל? זע, ווער דייןע פירער זיינען, הער, וואָס זיי לערנען דורך! אין זייער געמיינקייט שטעלן זיי זיך נישט אָפּ אַפילו פאַר דאָס הייליקסטע, און די ערע פון דייןע טעכטער איז ביי זיי ווייניקער ווערט, ווי דאָס אומנוצלעכסטע לעבן! אַלטער לייב, אין אַ הונט ביסטו פאַרקערט געוואָרן!" נאָך לופט האָט זרעכעל געראַנגלט און עס האָבן אים ווערטער פאַרפעלט. און ער האָט צוריסן אויף זיך זיינע קלייד- דער, און געריסן זיך די האָר, און געשריען ווי און ביטער. ער האָט געטרייסלט די הענט אין דער לופט איבערן קאָפּ און אַלץ געחזרט: „שאם און שאַנד! שאם און שאַנד!" און ער איז אַרויס פון דעם זאַמלהויז מיט נישט פעסטע טריט, ווי אַ שכור.

גאַנץ דערשראָקן און נזדעזע האָבן אים נאָכגעקוקט די פאַרזאַמלטע און קיינעמס מויל האָט זיך נישט אויפגעטאָן אויף צו זאָגן אַ וואָרט. נאָר מרדכי האָט זים אָפגעשמייכלט און אַרויסגערעדט די געפליגלטע ווערטער:

„צי איז עס דען נישט ריכטיק? עס איז בעסער צו זיין אַ לעבעדיקער הונט אַלס אַ טויטער לייב?"

אַבער די פאַרזאַמלטע איז עס געוועזן, גלייך ווי עמיץ וואָלט זיי פאַראומרייניקט און באַשמוצט. און דאָך האָט קיי- נער נישט געפונען אין זיך דעם זַמוט אַוועקצוגיין נאָך זרעכעלן.

און זרבבל איז אַוועק צו שושנה, אויסצורעדן פאַר איר זיין האַרץ און אויסצושרייען זיין כעס. מיט שנעלע טריט איז ער געגאַנגען, האָט נישט געקוקט רעכטס און לינקס, און שווער געקרעכצט: „וויי צו דער בושה! וויי צו דער הרפה!“ מיט רעש האָט ער אויפגעפנט די טיר פון שושנהס הויז, און ער האָט געהאַט דאָס געפיל, אַז ער וועט זיך אַרויפּוואַרפן אויף שושנהס ברוסט און אויסיאַמערן זיין גרויסן בראָך. אויף זיין פאַלקס, וואָס ער האָט פאַרלאָרן, וועט ער וויינען, אויף דער אַכטונג צו אים און דעם גלויבן אין אים, וועלכע זיינען אַוועק און וועלן זיך קיינמאָל נישט אומד קערן מער. אָבער ווען ער האָט דערזען שושנה, איז ער געבליבן שטיין ווי צוגעשמירט, און זיין מויל האָט נישט געקאַנט אַרויסברענגען קיין טאָן. אין אַ זאָק איז שושנה גע- וועזן אָנגעטאָן און בלייד, אירע אויגן רויט פון פיל וויינען, און איר קליינע געשטאַלט האָט אויסגעזען נאָך קלענער און ווי איינגעצויגן. און ווען זי האָט דערזען דעם אַריינקומענדיקן זרבבל, האָט זי אויסגעבראַכן אין אַ גרויס געוויין, ווי ווען זי וואַלט עס לאַנג איינגעהאַלטן. און דאָן האָט זי געזאָגט, שלינד גענדיק די טרערן:

„ענדלעך ביסטו דאָ! ענדלעך ביסטו דאָ! — אַז מיט דיר איז וואָס געשען, האָב איך געגלויבט, און איך האָב גע- שיקט נאָך דיר, און מיינע שלוחים האָבן דיר נישט גע- קאַנט געפינען. אָבער זיי האָבן מיר געבראַכט די ידיעה, אַז

געזונט ביסטו און גאנץ און דו לויפט ארום אין פאלק און פאָדערסט עם אויף צו אַ באַוואַפנטן ווידערשטאַנר. איך האָב נישט געוואָלט גלויבן און איך האָב זיי געזאָגט, אַז ליגן האָבן זיי מיר געבראַכט. דאָך מער און מער זיינען אַנגעקומען צו מיר די דאָזיקע ידיעות און איך האָב געמוזט גלויבן, און פינסטער און טרויעריק איז מיר געוואָרן מיין וועלט. דו ביזער זרבבל, ווי האָסטו געקאָנט פאַרגעסן מיך אין אזא שרעקלעכער צייט? ווי האָסטו געקאָנט מיך לאָזן אַליין אין אַ שעה פון געפאַר? ווייסטו דען נישט, אַז שרעק קעדיק איז דיין שושנה, און ביי דער קלענסטער סכנה פאַר גייט איר געמיט? אַ, איך בין צום שטאַרבן! איך בין צום שטאַרבן!" ווי פאַרגליווערט איז זרבבל געשטאַנען, זיינע אויגן האָבן געברענגט, ווי אונטער הייסער אַש, זיין בליק איז געוועזן שטרענג און צאָרגדיק און זיין שטימע שניידדיק:

"דו ווייסט, וואָס איך האָב געטאָן, און דו קאָנסט צו מיר אזוי נאָך רעדן? זרבבל איז געגאַנגען אויפפאַרערן דאָס יידישע פּאָלק צו זעלבסטפאַרטידיקונג, צו באַוואַפנטן ווי דערשטאַנר, און זיין שושנה האָט זיך אָנגעטאָן אין אַ זאַק, גאַנץ פאַרלאָרן פאַר שרעק! ביסטו דאָס שושנה? ביסטו דאָס מיין ליבע? איז דיין האַרץ נישט אָנגעפילט געוואָרן מיט מוט און האָט עם אין דיר נישט געשריען פאַר אַנטציקונג, וואָס נישט צווישן די שרעקעדיקע איז זרבבל און נישט צווישן די פאַרצווייפלטע איז זיין פּלאַץ?"

נאָך ביטער געוויינט האָט אַלץ שושנה און אַלץ געחזרט: "אַ, איך בין צום שטאַרבן! איך בין צום שטאַרבן!" זיין קאָפּ האָט זרבבל געשאַקלט און ביטער געשמיירט קעלט:

"איך האָב געמיינט אַ טרייסט וועל איך געפינען ביי דיר, אַ רפואה צו מיין אָנגעווייטיקטן האַרצן. שושנה וועט מיך פאַרשטיין און וועט זיין מיט מיר, האָב איך געטראַכט, און זי וועט מיך קרעפטיקן. אָבער וויי צו מיין עלנט, וואָס איז אזוי גרויס! מיט טרערן האָט מיך שושנה באַגעגנט, מיט

קליינמוטיקייט און הארבע אויסדרייד. און זי האָט קיין אויערן
נישט פאַר מיר און קיין האַרץ..."

אַבער שושנה האָט אויפגעהויבן דעם קאַפּ, די ליפּן צו-
זאַמענגעצויגן אין אַ בייזער מינע און אָנגערוקט געזאָגט:

"איך קאָן קיין אויערן נישט האָבן פאַר דיר און קיין
האַרץ. ווייל וואָס דו ווילסט איז משוגעת, און דו ביסט צו
שפּאַט אויף אַלע לעפּצן. אַ פּאַנטאַזיאַר, זאָגט מען, איז זרבל
און אַ מענטש פון חלומות. ער וויל וואָס איז אוממעגלעך,
און ראַט, וואָס איז געפערלעך. דאָס קליינע יידישע פּאָלק
וויל ער אויפהייבן קעגן דעם אומציייליקן פיינט און רופט
עס זעלבסטפאַרטיידיקונג. פאַרוואָס ראַט ער נישט בעסער,
אַז גרויס און קליין, מענער און פרויען, זאָל זיך דאָס יידישע
פּאָלק אַריינזאָרפן אין די טייכן און ימים, וועלכע דורכפלייצן
די הונדערט און זיבן און צוואַנציק מדינות? אזוי פרעגן אַלע
און שאַקלען אויף דיר די קעפּ. זיינען זיי דען נישט גע-
רעכט און זיינען דען זייערע רייד נישט ריכטיק? ווי האָב
איך דאָ געקאָנט אַנטצייקט זיין, און די פרייד פון וואַנען זאָל
זי צו מיר קומען? ווייל דו האָסט מיך פאַרגעסן, געלאָזן
מיך אליין און ביסט אַוועק נאָך געפערלעכע חלומות?"

דערהעכערט זיין קול האָט זרבל און געזאָגט די שאַרפע
ווערטער:

"ווען מיט דערנער וואַלסטו מיר גערראַשן מיין לייב
און מיט עקדישן, וואַלסטו מיר נישט אזוי וויי געטאָן ווי מיט
דיינע רייד. ווען די אַלע שפּאַטער האָבן געלאַכט פון מיר,
איז מיין האַרץ געוואָרן אָנגעפילט מיט כעס און פאַראַכטונג
און איך האָב מיך געפילט שטאַרק אין מיין שנאה. אָבער
ווען דו ביסט צוגעשטאַנען צו דעם שפּאַט און צוגעגעבן דיין
קול צום געלעכטער, בין איך דער אומגליקלעכסטער און דער
עלידסטער אונטער דעם הימל. פרעמד ביסטו מיר געוואָרן,
שושנה, מיט דיינע רייד האָסטו אויסגעגראָבן אַן אָפּגרונט
צווישן אונז, און ווען זרבל, האָט פאַרלאָרן שושנה, האָט ער
פאַרלאָרן זיין לעבן."

און מיט שרעק אין די אויגן האָט שושנה אויסגעשריען:
 „אָ, ווי קאַנסטו אזוי רעדן?“

און ווי זי האָט אים אזוי אָנגעקוקט מיט אירע דער-
 שראָקענע אויגן און אירע כאַסן האַכן געפלאַמט, איז גערירט
 און ווייך געוואָרן זרבבלס האַרץ, און ער האָט זיך אַ לאַז
 געטאָן צו איר מיט ליבע און ליידנשאַפט, צוגעדריקט זי צו
 זיך מיט זיין גאַנצן ברען און לאַסקע און געשעפטשעט:
 „מײן איינציקע, מײן ליבע, זיי דו מיט זרבבלען, לאַך
 דו נישט אויס פון מיר, גלויב דו אין מיר. גלויב, אַז נישט
 משוגע בין איך געוואָרן און נישט קיין מענטש פון חלומות.
 גלויב, אַז צו גרויסע זאַכן בין איך געבאָרן געוואָרן און גרויסע
 זאַכן וועל איך אויספירן. איך וועל אויפנעמען אַ קאַמף מיט
 די שפּאַטער און פּאָלספּאַרפירער און וועל זיי פאַרניכטן.
 איך וועל אויסלערנען מײן פּאָלק שטאַלץ צו זיין און וועל
 אים פירן צום זיג. זיי דו מיר דער ברונען, פון וועלכן איך
 זאָל שעפן זאַפט פאַר מײן מאַרד, קראַפט פאַר מײנע אָדערין.
 גים מוט אין מיר אַרײן און מונטער אויף מײן מידע זעלע.
 זאָג מיר, אַז איך בין גערעכט און די, וואָס לאַכן פון מיר,
 זיינען געשלאָגן מיט בלענדעניש. זאָג מיר, אַז דו האָסט
 אַ טעות געהאַט און נאָר אויף אַ קליינער וויילע ביסטו אָפּ-
 געשטאַנען פון דיין זרבבל.“

אָבער שושנה האָט געוויינט, דאָס געזיכט באַהאַלטן אין
 אירע הענט, און שטיל געמורמלט: „איך קאָן נישט! איך
 קאָן נישט!“

מיט גרעסטער ליידנשאַפט האָט זרבבל איבער איר גע-
 רעדט:

„זעסט, זיי ווילן זיך אויסקויפן פון דער סכנה מיט
 דעם לייב פון אסתרן. זיי שיקן זי, זי זאָל איינשטעלן איר
 לעבן און אַלײן ווילן זיי יוצא זיין מיט פאַסטן. און ווען
 אסתרס לייב וועט נישט העלפן, וועלן זיי אָנווענדן געלט,
 אָדער אַן אַנדער שיינעם ווייבער-לייב, אָדער ביידע זאַכן אין
 איינעם. זאָג, איז עס נישט העסלעך, שושנה? איז עס נישט
 געמײן און פּחדניש? אַלץ שרייט אין מיר קעגן דעם, שרייט

אין דיר גאָר נישט קענן דעם? מענער זאָלן שיקן אין פאָר-
 אויס אַ פרויענלייב! שושנה, איך האָב קיין ווערטער נישט,
 ווי נידערטרעכטיק דאָס איז! פילסטו עס, שושנה? פילסטו
 דיך נישט, ווי באַשמוצט, דערנידעריקט, באַשפּייט? שושנה,
 זע, ווי עס ציען זיך אָן מיינע מוסקולן — פילסטו מין
 קראַפט? מיינע הענט פיל איך ווי ריזנפליגלען אויף אַריבער-
 צוטראַגן מין פאָלק איבער אַלע תהומען און געפארן. פאר-
 וואָס האָבן זיי מורא צו נעמען געווער אין זייערע הענט?
 זיגן אָדער פאָלן, אָבער נישט אָפּקויפן זיך. מענער, וועלכע
 באַהאַלטן זיך הינטער אַ פרויען-קליידל, האָבן קיין שום ערני-
 געפיל נישט, און מין גאַנץ פאָלק זאָל באַשטיין פון אַזעלכע
 מענער? זרבבלס פאָלק זאָל קיין ערנגעפיל נישט האָבן?
 שרייט אין דיר גאָרנישט קעגן דעם, שושנה?"

גאָר שטיל איז געוועזן שושנה אין זיינע אַרעמס און
 האָט קיין וואָרט נישט געזאָגט. און ער האָט אַלץ געדונגען
 אין איר און ליידנשאַפטלעך אַריינגעקוקט איר אין די אויגן
 און אַלץ געבעטן: „זאָג מיר, שושנה, זאָג מיר!“
 און ענדלעך האָט שושנה שטיל אַרויסגערעדט: „רו בלייב
 מיט מיר, זאָלן זיי טאָן, ווי זיי פאַרשטייען.“
 „צו שאם און צו שאַנד פאַר דעם גאַנצן יידישן
 פאָלק?!“ זרבבל האָט עס אַרויסגעשריען און אַ גרויסער

טרויער האָט אים פּלוצלונג אָנגעפילט.
 דאָן האָט שושנה געזאָגט אירע אומפאַרויכטיקע ווער-
 טער: „זיי זיינען די מערהייט, דער רבי, זיי פאַרשטייען
 עס בעסער!“

און זרבבל איז אויפגעשפרונגען, ווי אַ שלאַנג וואָלט
 אים אַ ביס געטאָן. ער האָט געוואָלט אויפשרייען מיט ביטערע
 קולות, אָבער ער האָט דערפילט, ווי אַ גרויסער כעס שטייגט
 אין אים אויף. ער האָט אַרויפגעלייגט זיין האַנט אויף זיין
 האַרץ און געריבן זיך די ברוסט, און פּלוצלונג האָט ער
 זיך אַ קער געטאָן צו דער מיר. אָבער ביי דער טיר איז ער
 געבליבן שטיין און האָט אָנגעשפאַרט זיך און געזאָגט, און
 זיין קול איז געוועזן הייזעריק:

„דו וועסט מיך מער נישט זען, שושנה!“
 א שוידער איז דורכגעגאנגען שושנהן דורך אלע גלידער
 און פול שרעק און פארצווייפלונג האָט זי אויסגעשריען:
 „אַבער, זרבבל!“

און ער האָט ווידער אַרויסגעשעפטשעט:
 „דו וועסט מיך מער נישט זען, שושנה!“
 דערשראָקענער האָט אויפגעשריען שושנה: „אַבער,
 זרבבל!“ און זי האָט צוגעטראָגן אירע ציטערדיקע בלייכע
 הענט צו אירע באַקן און איר בליק איז געוועזן ווי פון אַ
 דערשראָקענער פאַרוואַנדעטער טויב.
 און זרבבל האָט גערעדט און זיין שטימע האָט געצוי-
 טערט:

„איך ליב דיך און שטאַרק ווי דער טויט איז מיין ליבע.
 ביינאַכט אויף מיין געלעגער וועל איך דיין נאָמען רופן, און
 מיין האַרץ וועט פאַרגיין פאַר בענקעניש. מיט די נעגל פון
 מיינע פינגער וועל איך מיר מיין ליוב צוקראַצן און מיינע
 אויגן וועלן ברענען אונטער זוּדיקע טרערן. אַבער נישט דו
 קאָנסט זיין זרבבלס ווייב, נישט דו די מוטער פון זיינע
 קינדער. דו וועסט מיך מער נישט זען, שושנה!“
 שווער געוואָרפן האָט זיך שושנהם ברוסט, איר שנעי-
 לער אָטעם איז געוועזן דורכגעוויקט מיט טרערן, און האַרץ-
 רייסנדיק איז געוועזן איר אויסגעשריי: „זרבבל!“
 אַבער ער האָט שוין אויפגעפנט די טיר, און שטייענ-
 דיק אין איר, האָט ער צוגעווענדט צו שושנהן זיין געזיכט
 און פעסט אַרויסגערעדט: „גיי און לערן דיך צו זיין זרבבלס
 ווייב!“ און דאָן האָט ער צוגעמאַכט די טיר הינטער זיך.
 זי האָט אויפגעשריען און דאָס איז געוועזן דער געשריי
 פון אַ פאַרוואַנדעטער הירשין. זי איז צוגעשפרונגען צו דער
 טיר, אַבער אירע פיס האָבן זיך איר אונטערגעבויהט. זי האָט
 אויסגעשפרייט די הענט אויף דער צוגעמאַכטער טיר, און גע-
 קרעכצט און געוויינט אין איר גרויסן אומגליק. זי האָט נישט
 גערעדט, איר האַלז איז איר צוגעשנירט געוואָרן, און די צונג

האָט זיך נישט באַוועגט. ערשט שפּעטער האָט זי געקאָנט אַרויסשעפטשען גאַנץ שטיל: „זרבבל, זרבבל, זרבבל!“ נאָך זיין נאָמען האָט זי שטיל געפֿליסטערט און מער האָט זי נישט געקאָנט. דאָן האָט זי זיך אַרויפגעוואָרפֿן אויף איר געלעגער מיט די הענט אויפֿן געזיכט, גאַנץ צונויפגעקאָרטשעט, און עס איז איר געוועזן, ווי עמעץ וואָלט זי געפֿאַטשט.

און זרבבל האָט געשפּרייזט דורך נאַכט און פינסטער־ניש, ווייט הינטער דער שטאָט, אין טיפּער איינזאַמקייט, דאָרטן וואו אַ גרויסער פּעלזן האָט זיך אויפֿגעהויבן איבער אַ טיפֿן אָפּגרונט.

.II

אזוי האט עס געווען זיין

דער מאן האָט געלעבט אין דרום, די ווייב — אין צפון.
שוין עטלעכע יאָר אזוי. זי מיט די קינדער אין דער
צפון־שטאט, וואו זייער הייזל איז געשטאַנען, וואו ער און
זי זיינען געבאָרן געוואָרן, חתונה געהאַט און פינף קינדער
אַרויסגעבראַכט אויף דער וועלט. ער — אין דער ווייטער
דרום־שטאָט, וואוהין די ביטערע פּרנסה האָט אים פאַר־
טריבן. עס האָט געזאָלט זיין נאָר אויף אַ קורצער צייט. אויף
הרשים. עס האָט זיך אָבער אויסגעלאָזן יאָרן.

האַבן זיי זיך געשריבן בריוו. בענקענדיקע, אָפט מיט
טרערן־פּלעקן. צוגעוואונטשן זיך ביים סוף פון יעדן בריוו, אַז
נאָט זאָל זיי שוין אין גיבן צוזאַמענברענגען.

צווישן דער צפון־שטאָרט און דער שטאָט אין דרום אין
געפלאַסן אַ גרויסער טייך. הונדערטער און הונדערטער מיילן
לאַנג. אָבער פאַר זיי איז ער געוועזן אַ דערנענטערונג, אַ פאַר־
בינדונג. אַ שטענדיקער גרום.

זי האָט געקאָנט שטיין אויף דער בריק אין צפון, נאָכ־
קוקן די אוועקלויפּטריקע וואַסערן, באַגלייטן זיי מיט בענקענ־
דיקע בליקן, שיקן מיט זיי איר האַרץ. זיי גייען דאָך נאָך
דרום. ער האָט געקאָנט שטיין אויף דער בריק אין דרום,
קוקן אויף די אָנקומענדיקע וואַסערן, פּרעגן מיט די אויגן.
זיי קומען דאָך פון צפון.

איין מאָל אין אַ זומער האָט זי אים געשריבן:
„איך האָב זיך נעכטן געבאָרן. די וואַסערן זיינען אַרײַ־
בער איבער מיין קערפּער און אוועק צו דיר אין ווייטן דרום.
כאָפּ זיי איבער און באַד זיך אין זיי...“

דאָס איז געוועזן גאַנץ מערקווירדיק פאר אַ פּערציק - יעריקער יידענע. די בענקעניש מאַכט פון די איינפאַכסטע מענטשן זעער און דיכטער.

זי איז געוועזן אַ פרומע פרוי. ווען זי האָט עס אויפֿגעשריבן, האָט זיך זיך פאַרשעמט. איז רויט געוואָרן, אַרומגעקוקט זיך, צי האָבן די ווענט נישט געזען, וואָס זי האָט אָנגעשריבן. אָבער די פאַר שורות זיינען איר זייער געפֿעלן געוועזן. עפעס אַרויסגעקומען פון אַ ווייטער טיפּקייט אין איר. זי האָט געקוקט אויף זיי, איבערגעלעבט זיי נאָך און נאָך. געפֿילט די באַרירונג, געזען די באַרירונג.

ווייט איז דער מהלך. די וואַסערן, וועלכע טראָגן זיך דורך צווישן די צפון־ברעגן, האָבן אַ סך צו דערצייילן, ווען זיי גייען דורך צווישן די ברעגן אין דרום. שיפֿ, גרויסע און קליינע, זיינען אַריבער איבער זיי, פאַראַמען, לייזעס, פֿליט... פאַרליבטע פאַרלעך האָבן זיך גערודערט... מענטשן האָבן זיך געבאָדן, מענער, פרויען, קינדער... עטלעכע דערטרונקען געוואָרן, עטלעכע דערטרונקען זיך... אָבער די וואַסערן, וועלכע זיינען אַריבער איבער איר, באַרירט זי, געקושט זי, זיי וועלן אָנקומען אין ווייטן דרום אומבאַרירט. וועלן ברענגן גען צו איר מאַן דעם אָפֿדרוק פון איר נאַקעטן קערפֿער... אין די ווייטערדיקע בריוו פֿלעגט זי פאַרשעמטערהייט נאָר קורץ דערמאָנען: „נעכטן האָב איך זיך געבאָדן...“ אָדער: „היינט גיי איך זיך באַדן...“ נישט מער. ער וועט שוין פאַרשטיין. זי האָט געשאַפֿן אַ סוד צווישן זיי ביידן. און זי האָט זיך געפֿילט געהויבענער מיט דעם סוד.

און ער האָט נאָך האַרציקער און פרומער געבעטן ביים סוף פון זיינע בריוו, גאָט זאָל שוין רחמנות האָבן און צו זאַמענברענגען זיי.

אזוי אויך, און נאָך שטאַרקער, אין דעם בריוו, וועלכן ער האָט איר צוגעשיקט מיט זיינעם אַ באַקאַנטן. ער האָט איר דאָרטן פאַרגעשטעלט דעם איבערברענגער פון דעם בריוו. אַ מלמד. פון זייער געגנט טאַקע, פון אַרום זייער שטאָט. ער האָט פאַרזוכט זיין מזל אין דער דרום־שטאָט, אָבער האָט

דאָרטן גאָרנישט דערגרייכט, איצטער פאָרט ער צוריק צו פאָרויפן זיין מול אין זייער צפון־שטאָט. און ער האָט אים ווייטער פאָרגעשטעלט: אַ גרויסער למדן; איינער, וועלכער האָט געמענט זיין מער ווי אַ מלמד. און אַ זייער פרומער ייד, אַן אמתער צדיק. און ער האָט איר פאָרגעשלאָגן: זאָל ער וואוינען ביי איר. סיוויסויי שטייט דער חדר ליידיק. דאָס צימער הינטער דער קיך. וועט זיין גוט, ווען דער מלמד וועט זיך אהין אַריינקלייבן. ער וועט זיין אַ גוטער מדריך פאר די ביידע יינגערע יינגלעך. ביז גאָט וועט רחמנות האָבן און אזוי ווייטער. דער פרומער קרעכץ, וועלכן ער האָט געגעבן, בשעת ער האָט געשריבן זיינע לעצטע שורות, איז געלעגן אויף די ווערטער, האָט אַראָפגעשריען פון זיי, אַרויסגעכליפעט, אַרויסגעשלוכצט.

און אַרויסגערופן ביי איר פונקט אזאָ קרעכץ. מיט ביי טערע זודיקע טרערן. מוז ער נעבעך זיצן דאָרטן, און דאָ זאָל זי האָבן אַ ווילד־פרעמדן פאר אַ מדריך פון אירע קינדער! ווען וועט שוין גאָט רחמנות האָבן?...

דער מלמד איז געבליבן וואוינען ביי איר. אַריינגעקליבן זיך אין דעם צימער, וואָס איז געוועזן הינטער דער קיך. אַ גאַנץ אָפגעזונדערט צימער, ווי עס וואָלט גאָר קיין שייכות נישט געהאַט מיט די אַנדערע חדרים. אַ דירה פאר זיך. אָבער אויסער דעם האָט זי נאָך געהאַט אַ גרויסן זון אויסער די צוויי יינגערע. אַ גרויסער זון, וועלכער איז שוין געשטאַנען אין שידוכים. און צוויי אונטערגעוואַקסענע טעכטער, כלה־מידר לען. קיין אחריות נישט, אַז דער פרעמדער ייד — אַ מלמד און אַ זייער פרומער, אַן אמתער צדיק — וועט פאַרנעמען דאָס צימער, וואָס שטייט ביי איר ליידיק.

אך, זיי האָבן פאַרגעסן די לאַנגע ווינטער־אָונטן, ווען דער גרויסער זון און די אונטערגעוואַקסענע טעכטער וועלן אַוועקגיין צו פריינט אָדער אין טעאַטער, צו טאַנץ און פריי־לעכטייט, און די יינגערע יינגלעך וועלן שלאָפן אין זייער צימער דעם געזונטן שטאַרקן שלאָף, וועלכן יונגט שלאָפט. דאָס איז טאַקע באַלד געוועזן אזוי, איינמאָל אין אַ לאַנג־

גער קאלטער ווינטערנאכט. די עלטערע קינדער זיינען אין דער היים נישט געוועזן. די יינגערע האָבן שטארק געשלאָפן. דער מלמד איז ערשט נישט לאַנג געקומען פון בית מדרש און זיין בלאַט גמרא, האָט אָפגעגעסן וועטשערע, אָפגעכענטשט. געבליבן אַ וויילע רואיק זיצן אויף דער קאנאָפּע ביים עס-טיש אין דעם גוט אָנגעהייצטן עס-צימער. געכאַפּט אַ פּאָר ווערטער מיט איר, ווען זי האָט אָפגערייניקט פון טיש. אַרויף אויף אַ קורצן געשפרעך וועגן איר מאַן אין דער ווייטער דרום-שטאָט. ביידע האָבן גערעדט אין אַ טאָן פון שווערן גע-מיט, פון פרידלעךזייקייט.

אַ וויילע נאָך האָבן זיי אַזוי גערעדט. כאַלר איז עס געוואָרן זייער שטיל. נאָך די גריל אונטערן אויוון האָט נישט אויפגעהערט איר גרילצן, און פון אַ שלאָפצימער האָט זיך געהערט דאָס שטאַרקע סאָפּען פון די שלאָפנדיקע יינגלעך. פּלוצלונג איז זיי קלאָר געוואָרן, אַז זיי זיינען אַליין. זיי גאַנץ אַליין מיט דער שטילקייט, וועלכע האָט געדריקט אויף זיי פון אַלע זייטן, און מיט דער גריל און דעם אַטעמען פון די שלאָפנדיקע קינדער. און — מיט זייער פרומקייט. אָבער זיי האָבן זיך ביידע פאַרלאָרן, אומרואיק געוואָרן. די היץ אין צימער איז געוואָרן אומדערטרעגלעך. כאַטש נעם און רייס אויף די טיר און פענסטער און לאָז אַריין אין שטוב דעם גאַנצן פּראָסט. זיי האָבן פאַרגעסן וועגן וואָס זיי האָבן גע-רעדט, איידער זיי זיינען אַנטשוויגן געוואָרן, נישט געפונען קיין ווערטער פאַר אַ נייעם געשפרעך.

זי איז געשטאַנען פאַר דער טיר פון דעם גרעסערן צי-מער, וואָס זיי האָבן גערופן זאַל און וואָס איז געוועזן אַ דורכגאַנג צו איר שלאָפצימער, האָט זי זיך אַרויסגעשאַרט דורך דער טיר, אַרויסגעגנבעט. פאַרמאַכט זי הינטער זיך. די שלאָפצימער-טיר אפילו פאַרשלאָסן הינטער זיך. אויסגעטאָן זיך מיט גרויסער אומרואיקייט, אַריינגערקאָכן אונטער דער קאָלדע ווי צו באַהאַלטן זיך פון עפעס.

און ער האָט זיך דערשראָקן אויפגעהויבן פון זיין זיין

ביים טיש. ווי געטריבן דורכגעגאנגען דאָס עס-צימער און דורך דער קיך אין זיין צימער אַרײַן. לאַנג און פרום געלייענט קריאת־שמע. פאַררעדט, פאַרשריען עפעס אין זיך. מורא געײַ האַט אויפצוהערן די קריאת־שמע.

ביידע זיינען זיי שווער איינגעשלאָפֿן. —

דערנאָך זיינען געקומען אָוונטן, ווען זי האָט געבעטן די אונטערגעוואַקסענע טעכטער, זיי זאָלן בלייבן אין דער היים, נישט אַוועקגיין. אַ פּאָר מאָל האָט זי זיי פאַרבאָטן אַוועקצורגיין. מיידלעך, דאַרפֿן זיך נישט אַרומשלעפֿן ביי דער נאַכט! מיט דעם עלטערן זון האָט נישט געהאַלפֿן נישט קיין בעטן נישט קיין פאַרבאָטן. אָבער אויך מיט די אונטערגעוואַקסענע טעכטער האָט עס נישט שטענדיק געהאַלפֿן. און עס זיינען געוועזן אָוונטן, ווען זיי האָבן געמוזט שפעט אַרבעטן. זיי זיינען געוועזן שניידערקעס, און דער עולם האָט חתונה. און נישט שטענדיק האָט מען געקאָנט בעטן אָדער פאַרבאָטן. די קינדער האָבן געקאָנט פרעגן: וואָס איז עס פאַר אַ נייעט? וואָס עפעס פֿלוצלונג זאָלן זיי נישט דאַרפֿן אָדער נישט טאָרן אַרויסגיין פֿון שטוב? זיי קאָנען נאָך חס ושלום אָנהייבן צו פאַרשטיין!...

גאַנץ אָפט אין אַזעלכע איינזאַמע אָוונטן פֿלעגט דעײַ מלמד אָנטאָן זיין אַרעם, אָפּגעטראָגן פּוטערל און פאַרלאָזן זיין וואַרעם, ליכטיק צימערל, מיט אַ קרעכץ און אַן אָנגע־רוקטן געזיכט. אין בייסנדיקן פּראָסט און פינסטערער נאַכט טאַפּטשען זיך אין טיפֿן שניי, אַוועקראַטעווען זיך אין קאַלטן פינסטערן בית מדרש.

אָבער אַז ער פֿלעגט בלייבן אין דער היים, איז געלעגן איבערן הויז אומרואיקייט, און האַרצעקלאַפעניש, און אַ לױערנ־דיקער שרעק. כאָטש ער איז געזעסן איינגעשפּאַרט אין זיין צימער איבער אַ בלאַט גמרא. —

איינמאָל אין אַזאַ אָוונט, ווען זי איז שוין געלעגן אין בעט, אַן אומרואיקע, נערוועזע, דערשראָקענע פאַר זיך אַליין, האָט זי זיך דערמאָנט, אַז זי האָט פאַרגעסן אויפֿן אויוון דעם גרויסן זונג קאַלדרע. צופֿעליק אויסגעגאַסן אויף איר אַ קענדל

וואסער, האָט זי זי אוועקגעלייגט אויסצוטריקענען. ווען ער וועט קומען, וועט ער זוכן, אין כעס ווערן, זי אויפֿוועקן. איז זי אַרויס פֿון בעט, אוועק צום אויוון. געגאַנגען איינגעוויקלט אין דער דיקער פינסטערניש פֿון די חדרים. נישט אָנגעצונדן קיין ליכט, ווייל אין ליכטיקן וואָלט זי דערזען די אומראי־ קייט און דעם לוייערנדיקן שרעק.

דער מלמד האָט אויך שוין לאַנג געענדיקט זיין בלאַט נמרא, אויסגעלאָשן זיין לאַמפּ און אַריין אין בעט. אָבער עס האָט אים עפעס געטרייסלט אַ צאָן אָן אַ צאָן. האָט ער באַשלאָסן, ער וועט אַרויפקריכן אויפֿן הייסן אויוון.

ביים אויוון האָט די פינסטערניש זיי אָנגעשלאָגן איינס אָן אַנדערן. צוויי כמעט נאָקעטע קערפּער פֿון אַ מאַן און אַ פּרוי. אַ שרעק, כמעט אַן אויפגעשרי. אַן אַרומטאַפֿן אין שרעק און שוואַרצן חשך. דאָס אַרומטאַפֿן איז געוואָרן אַן אומאַרמונג. אַן אַרויסקרעכצן פֿון אַ באַפּרייטן לאַנג־איינ־ געהאַלטענעם באַגער. אין פאַרגעסנקייט.

נאָך דער פאַרגעסנקייט איז געקומען שרעק און פאַר־ צווייפֿלונג. אַ טאָג שפעטער איז דער מלמד אוועקגעפּאַרן פֿון שטאָט. אפשר אוועק אָפּצורייכטן גלות. געהייסן האָט עס: אַ שלעכטער בריוו פֿון דער היים.

זי אָבער האָט געמוזט באַהאַלטן איר שרעק און פאַר־ צווייפֿלונג. זי וואָלט אָפּגעוויינט גאַנצע טעג, אָבער טרערן זיינען פאַררעטער. זי האָט נישט געטאַרט בלייבן ווערן. נישט געטאַרט אַראָפּ פֿון געזיכט. די עלטערע קינדער זאָלן נאָר־ נישט באַמערקן, זאָלן גאָרנישט פרעגן, זאָלן נישט קוקן אויף איר מיט פאַרוואַנדערונג.

איז איר געזיכט געוואָרן אַ מאַסקע. ווען זי איז געוועזן אַליין, האָט זי זיך געריסן די האָר, געקלאַפט אין קאָפּ, גע־ קניפֿן דעם לייב, בייז, אכזריותדיק געקניפֿן זיך דעם לייב. אָבער נישט געוויינט, און אירע קינדער פלעגט זי באַגעגענען מיט דער געוויינלעכער רואיקייט.

ווען גאָט וואָלט נאָר אַזוי נישט געזען, ווי אירע קינדער דער האָבן גאָרנישט געזען! זי האָט נישט אויפֿגעהערט צו

רעדן צו גאָט. אין האַרצן, שטיף, אָן אַ באַוועגונג פֿון די לײַפֿן. ער זאָל פֿאַרגעסן, וואָס ער האָט געזען אין דער פינסט-טערניש פֿון דער נאַכט. ער זאָל איר מוחל זיין. ער זאָל זי נישט באַשטראַפֿן, זאָל עס בלייבן אין דער פינסטער. זי האָט געצײלט די טעג און געלעבט אין האַפֿענונג.

און ווען זי האָט אָנגעצײלט אַ געוויסע צאָל טעג, איז אַ שוידער דורך איבער איר לײַב, און די האָר האָבן זיך איר אָנגעצונדן אויפֿן קאָפּ האַרט בײַ די וואָרצלען. טאָג איז אַרײַ בער נאָך טאָג, און דער שוידער איז געשטיגן. האָט זי אין די קומענדיקע טעג געפרוואָווט עטלעכע מאָל אויפֿהויבן די שווערע קאָמאָד, כמעט אויפֿגעריסן זיך. און איין טאָג איז זי שײַר נישט געפֿאַלן אין חלשות פֿון אַרױפֿקריכן און אַראָפּשפּרינגען פֿון אַ שטוף, און אַפֿילו פֿון טיש.

איז יענעם טאָג האָבן די קינדער באַמערקט, אַז זי זעט שלעכט אויס. שטאַרק אַראָפּ פֿון געזיכט. וואָס איז מיט איר? אָבער דאָס איז געוועזן קורץ פֿאַר פּסח. האָט זי געהאַט אַ גוטן תּירוץ, ערב פּסח. זי האָט אַ סך צו טאָן.

די קינדער האָבן זיך בלײַז געוואונדערט, וואָס אַרבעט זי דעם ערב פּסח שווערער ווי אַלע ערב פּסח. און די ייִנגערע טאָכטער האָט אומפֿאַרויכטיק אַרױסגערעדט:

„דער טאַטע וועט דאָך נישט קומען!“

דאָס זײַנען געוועזן רעטונגסווערטער פֿאַר איר. זי האָט זיך אָנגעכאַפּט אָן זײַ. איצטער האָט זי געקאָנט אויפֿשרײַען, אַרױסיאָמערן. זי איז געוואָרן היסטעריש, געוויינט לאַנג און ביטער. אַ געוויין פֿון אַן אומבאַגרייפֿלעכן אומגליק. די קינדער האָבן געמײַנט, אַז זײַ האָבן אָנגערירט דער מאַמעס וואונד און האָבן מיטגעוויינט. געהאַלפֿן דער מאַמען אַרױס-צואוויינען די בענקעניש נאָכן טאַטן.

פֿון דעם טאָג אָן האָבן זײַ זי געזען אָפּט מיט פֿאַר-וויינטע אויגן, אָבער האָבן קײַן קשיות נישט געפֿרעגט. קײַן וואָרט נישט אַרױסגערעדט. מורא געהאַט ווידער אָנצורירן די וואונד.

און ווען זי האָט אָנגעצײלט זעקס חדשים, איז עס

געוועזן דער חדש אב, מיטזומער און זייער היים, און זי איז געגאנגען באַרן זיך.

יונג איז דער טייך ביי דער צפון־שטאָט. נאָך נישט ווייט פון זיין אָנהויב, אָבער שוין ברייט און טיף און זייער גע־פערלעך, דער עיקר, ווייל ער האָט קעסלגריבער, טיפע אָפֿ־גרוינטן, וועלכע פאַרשלינגען די מענטשן, וועלכע פאַלן אין זיי אַריין. אַ סך אַזעלכע קעסלגריבער, הויפטזעכלעך ביים פּלאַץ, וואו מען באַרט פּערד, און וואו עס באַרן זיך גוטע שווימער.

איז זי אַוועק באַרן זיך אין דעם פּלאַץ, וואו עס באַרן זיך גוטע שווימער, ווייל זי איז געוועזן גאָר אַ גוטע שווימערין.

זי איז אַריין אין וואַסער מיט לאַנגזאַמע שריט. די אַרעמס צוגעדריקט צום לייב, האַנט אַרויפגעלייגט אויף האַנט, ווי זי וואָלט איר נאַקעטן בויך פאַרשטעלט. געגאנגען און צוגעהערט זיך צו דעם, וואָס אונטער אירע פיס. געזוכט מיט אירע פיס, אָבער איר גאַנץ וועזן איז געוועזן ביי איר מאַן אין ווייטן דרום. זי האָט שווער געאַטעמט, און, טרערן האָבן פאַרבלענדט אירע אויגן, געקויקלט זיך אַראָפּ די באַסן, געפאַלן ווי רעגנטראָפּן אין טייך אַריין. און איר גאַנץ וועזן האָט גערעדט, געשריען:

„איך גיי זיך באַרן, מיין מאַן...“

אַ טראַג — און זי האָט דערפילט, אַז דער גרונט איז פאַרשוואַונדן פון אונטער איר פוס. עס האָט איר אַ קלאַפּ געמאַן אין האַרצן. זי האָט שיר נישט אַ כאַפּ געמאַן זיך אויף צוריק. שיר נישט אַוועקגעריסן די הענט פון בויך און אויסגע־שפּרייט זיי צום שווימען. זי האָט דאָך נאָך געוואָלט דער־רעדן צו איר מאַן, אָנזאָגן אים וועגן די וואַסערן, וועלכע וועלן אַריבער איבער איר נאַקעטן קערפּער און דערטראַגן זיך צו אים. אָבער זי האָט שטאַרקער צוגעדריקט די אַרעמס צום לייב, צוגעמאַכט די אויגן, געמאַכט נאָך אַ טריט און איז פאַר־שוואַונדן. זי איז געפאַלן אַראָפּ, ווי זי וואָלט זיך געצויגן אַראָפּ מיט כוח. ווי אין איר בויך וואָלט געלעגן אַ שווערער שטיין...

1925.

זי איז געוועזן העסלעך

1.

זי איז געוועזן העסלעך, אומברחמנותדיק העסלעך.
א פאקנגעזיכט, וואס האט אויסגעזען ווי אן ארבעס־זיפ.
א ברייטער, פלאטשיקער נאָז, וועלכער איז אַרויפגעזעצט גע-
וואָרן אויף איר פנים מיט אזא קראַפט, אז ער איז איינגע-
זונקען מיט זיין קנאָכן טיף צווישן אירע אויגן און איבערגע-
לאָזן אויבן צווישן די באַסן אַ ברייט שטיק פלייש און צוויי
לאנגע ברייטע נאָזלעכער. דער קאטאסטראָפאָלער צוזאַמענ-
שטויס פון דעם נאָז מיטן געזיכט האָט מסתמא אויך צו-
טרדייסלט די ציינער אין איר מויל. זיי זיינען איר אויסגע-
וואקסן אין מגושמדיקער אומאַרדענונג, קריכנדיק איינע איי-
בער די אַנדערע, שטופנדיק איינע די אַנדערע, פאַרלויפנדיק
איינע די אַנדערע דעם וועג.

אַבער איר קערפער איז געוועזן שיין, שלאַנג און גראַ-
ציעז, מוסקולדיק און בויגזאַם, איבערגעצויגן מיט אַ פראַכטי-
פול ווייסער הויט, וועלכע וואָלט אזוי תאוהדיק געגלעט גע-
וואָרן פון אַ מאַנס האַנט. באַצירט מיט צוויי שטייפע בריסט-
לעך — ווייסע טויבן בריסטלעך, און באַטורמט מיט אַ האַלז,
וואָס איז געוועזן ווי פון אַלאַבאסטער — אויף דיכטער-
לשון.

2.

פון הינטן געזען, זיינען איר מענער נאָכגעלאָפן. מיט
באַוואונדערונג, מיט התפעלותדיקער דערוואַרטונג, גרייט הנאה

צו האָבן פון דעם געזיכט, וואָס די אויגן וועלן דערזען. ביים אָניאָגן זי, האָבן זיי אויפגעשוידערט. א צי געטאָן זיך פון איר, ווי זיי וואָלטן אָפגעשטופט געוואָרן. פֿיס האָבן זיך אונט־טערגעבראַכן, אויגן האָבן זיך אָנגעפֿילט מיט עסל, אויף די ליפֿן האָט זיך געבעטן אַ קללֿה.

זי האָט געהערט די אייליקע באַוואַנדערנדיקע מענער־טריט הינטער זיך און געזען די גרויזאָמע אַנטווישונג ביים אָניאָגן זי. אין אָנהויב האָט עס זי געטריבן צו פאַרצווייפֿלונג, שיר נישט צו זעלבסטמאָרד, באַלד האָט זי אָנגעהויבן צו פאַרשנעלערן אירע טריט, אום נישט אָנגעיאָגט צו ווערן. איר גאַנג אין די גאַסן איז געוואָרן אַן אַנטלויפֿן און אַ גע־יעג. דערנאָך האָט זי אָנגעהויבן צו באַהאַלטן איר געזיכט, שפעטער האָט זי צוגעגעבן צו איר העסלעכקייט אַ בייזן גיפֿ־טיקן בליק, וועלכער האָט פאַרגרעסערט די שרעק פון דעם אָניאָגער.

נאָך שפעטער האָט זי געוואָלט ווערן גלייכניגליטיק, אָבער דאָס איז איר נישט געלונגען. איר שיינער געזונטער קערפֿער האָט געבענקט נאָך פֿריד — נאָך דער פֿריד פון ליבע, פון אומאַרמונג, פון מענער־לאַסקע. ביי דער נאַכט אויף איר געלעגער פֿלעגט זי זיך ציען און ווינדן און קרימען, מיט קלאַפֿנדיקע פֿולסן און ברענענדיקע אויגן. האָט זי געוואָלט די נאָכלויפֿנדיקע טריט, געוואַרט אויף זיי, צוגעהערט זיך צו זיי.

ביז ענדלעך האָט זי געהאַט פאַר דעם אָניאָגער אַ שמייכל אויף אירע ליפֿן. אפשר וועט דער שמייכל פאַר־שמעלן איר העסלעכקייט, אָפשוואַכן די שרעק, דערהאַלטן אין דעם אָניאָגער עפעס פון זיין פֿריערדיקער באַוואַנדערנ־דיקער נייגריקייט. דער שמייכל האָט געדאַרפט הייסן, אַז זי לאַכט איבער זיין אַנטווישונג און לאַרט אים איין מיט־צולאַכן.

.3

ווען זי וואָלט געוועזן רייך, וואָלט זי זיך מסתמא גע-
 קויפט אַ מאָן. עס איז נישטאָ קיין מיאוסקייט, אָן וועלכער
 מען זאָל זיך נישט אָנכאַפן, אויב זי איז נאָר איבערגעדעקט
 מיט גאָלד.

אַבער זי איז געוועזן אַן אַרעמע לוינסקלאַפּין, וועלכע
 האָט אָפט אָפּגעשפּאַרט פון מויל און אויסגעגעבן אויף קלוי-
 דער, ווייל דער שיינער קערפּער האָט עס געפּאַדערט. נאָר אין
 וואָכן פון אַרבעטסלאָזיקייט פלעגט זי טראַכטן, אַז ווען זי
 וואָלט געהאַט אַרבעט, וואָלט זי אָנגעהויבן צו קלייבן אויף
 נדן...

אַדער ווען די מורא פאַר זינד וואָלט זי נישט אַרומגע-
 נומען ווי מיט שטעכיקן דראַט, דעמאָלט וואָלט זי געוויס גע-
 קריגן אַ בעלן אויף זיך. אַ צייטווייליקן בעלן, וועלכער וואָלט
 אין דער פינסטערניש פון דער נאַכט פאַרגעסן איר העס-
 לעכקייט און געדענקט נאָר די צאַרטקייט און הערלעכקייט
 פון איר יונגן קערפּער. זי האָט זיך פאַרגעשטעלט, ווי זי וואָלט
 דאָס דערגרייכט. זי וואָלט זיך פאַרדעקט דאָס געזיכט, וואָלט
 אַרויס ביי דער נאַכט אין גאַס... אַבער זי האָט זיך פאַרשעמט
 פאַר אירע געדאַנקען, אויסגעשפּייט... איר האַרץ האָט איר
 געקלאַפּט. אַ, ניין, זי וועט עס קיינמאָל נישט טאָן!

האָט זי געוואוינט אין אַ הויז אויף דער מערבֿ־זייט פון
 דער דריטער עוועניו, איין שטאָק איבער דעם עלעוויטער.
 אין גערויש פון אָן אַן אויפהער לויפנדיקע צוגן, טראַמוואַים,
 אויטאָמאָבילס, וואַגנס אויף האַרטן שטיינער־ברוק, דורכגע-
 מישט מיט מענטשלעכע קולות. איבער דעם דאָזיקן גערויש
 האָט זי אין איר צימער, וואָס איז אַרויס צו דער גאַס, נישט
 געהערט איר אייגענעם קול, אַבער אויך נישט — די איי-
 גענע געדאַנקען, און אויך נישט די אייגענע בענקעניש נאָך
 פרייד, דעם אייגענעם רוח צום לעבן.

.4

איז געוועזן א נאכט אין פריילינג, ווען דער געשריי נאך פרייד האָט אַרביבערגעשריען אין איר דעם טומעל פון באַן און גאַס, אַ שלאָפלאָזע אויסמאַטערנדיקע נאַכט. איר קערפער איז איר געוועזן אַזוי זיס און אַזוי שווער. זי האָט אים געגלעט און געלאַסטשעט און — געוואָלט פטור ווערן פון אים, באַפרייען זיך פון אים. אַ גאַנצע נאַכט אַזוי. געדרייט, גע־קרימט זיך, נישט געפונען זיך קיין אָרט, נישט געהאַט קיין רו.

אין דער פריי איז זי נישט געגאַנגען צו דער אַרבעט. קיין כוח נישט געהאַט, אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט: זאָל זיין!

זי איז געזעסן אין איין העמד ביים פענסטער, געקוקט אויף די לויפנדיקע צוגן, געדאַנקענלאָז, מיד, פאַרשלאָפן. די צוגן זיינען געוועזן געפאַקט מיט מענטשן, וועלכע האָבן גע־איילט צו זייערע באַשעפטיקונגען. פנימער האָבן זיך גע־טראַגן פאַרבוי איר, אומציייליקע פנימער פון מענער און פרויען, און זי איז געווען פאַראינטערעסירט. זי האָט נאָר נישט געקלערט, נאָר געקוקט, און איז מיט עפעס אויסגעפילט געוואָרן. ווי גוט, ווען זי וואָלט געקאַנט אַזוי אַפּויצן איר גאַנץ לעבן!

אַ יונגער מענטש אויף דער פלאַטפאָרם פון אַ פאַרבוי־לויפנדיקן צוג האָט באַמערקט די כמעט נאַקעטע פרויענ־געשטאַלט ביים פענסטער און אויפגעצוקט. ער האָט איר העסלעכקייט נישט געזען, אַ שמייכל געטאָן צו איר, עפעס צוגעשריען און צוגעוואָרפן אַ קוש.

אַ סעקונדע בלויז.

דער צוג האָט אים שנעל אַוועקגעטראָגן ווייטער, אָבער אין דער לופט הינטער אים זיינען געבליבן הענגען אַ שמייכל, אַ צורוף און אַ קוש. זי האָט זיי געזען פאַר זיך, זיי האָבן זיך געהוידעט אין דער לופט אונטן איבער דער אייזערנער

פאָרענטשע פון דער הויבבאן אויפן וועג צו איר פענסטער.
 אַ שמיכל און אַ וואָרט און אַ קוש.
 זי האָט האַרט צוגעדריקט דעם קאַפּ צו דער שויב, דער-
 נאָך אויפגעהויבן דאָס פענסטער, אַרויסגערוקט דעם קאַפּ און
 נאָכגעקוקט דעם פאַרשווינדנדיקן צוג. ווען זי האָט אים מער
 נישט געקאָנט זען, האָט זי אומגעקערט איר בליק צום אָרט,
 וואו עס זיינען געבליבן הענגען אין דער לופט דער שמיכל
 און דאָס וואָרט און דער קוש. אַ מילדער שמיכל האָט אַרויפ-
 געשוועבט אויף אירע ליפן. די מידע נשמה אין דעם מירן
 קערפער האָט הנאה געהאַט.
 אַ צוג איז אָנגעלאָפן. זי האָט געקוקט אויף די פנימער און
 געזוכט אַ בליק. אפשר ווידער אַ שמיכל, און אַ וואָרט, און
 אַ קוש... זי האָט אַראָפּגעלאָזן דאָס פענסטער. הינטער די
 שויבן וועט מען זען איר נאָקעטקייט, אָבער נישט איר העס-
 לעכקייט...

5

איר איז וואָס איינגעפאַלן. אַ הייסע בלוטכוואַליע האָט
 זיך צוגאַסן איבער איר קערפער. אירע אויגן האָבן געברענט.
 אַ וויילע נאָר איבערגעלייגט און — אַראָפּגעוואָרפן פון זיך
 דאָס העמד. געבליבן מוטער-נאַקעט.
 אַ צוג פון פינה וואַגאַנען איז אָנגעלאָפן, פאַרבויגעלאָפן,
 אָנגעפאַקט מיט מענטשן אינעווייניק און דרויסן אויף די
 פלאַטפאָרמען. מען האָט באַמערקט אַ נאַקעטן פרויענקער-
 פער האַרט ביים פענסטער. אין דעם ערשטן וואַגאַן, אין
 דעם צווייטן וואַגאַן, אין דעם דריטן, דעם פערטן, דעם
 פינפטן... אַ דורכצוקונג דורך אַלע מענערקערפער. אַן אויפ-
 געשריי, אַן אויפאַטעמען, אַ דרויעניש מיט די קעפּ, אַן
 אַרויסבויגעניש פון די פענסטער, אַן אַריבערבויעניש איבער
 די טירלעך פון די פלאַטפאָרמען, אַ קריכעניש איינער איבער
 דעם אַנדערן אין דעם ערשטן וואַגאַן, אין דעם צווייטן, דעם
 דריטן, דעם פערטן, דעם פינפטן... איינהאַלטן דעם צוג...

אָפּשטעלן אים... שטופן אים צוריק... א באַדויערן, וואָס דער צוג גייט אזוי שנעל... אין ערשטן וואַגאָן האָט מען באַדויערט, וואָס מען איז נישט גלייכצייטיק אין צווייטן, אין צווייטן האָט מען באַדויערט, וואָס מען איז נישט גלייכצייטיק אין דריטן און אזוי ווייטער.

אויף דער הינטערשטער פּלאַטפּאָרם פון דעם פינפטן וואַגאָן איז געוועזן אַ געדראַנג, אַ שטופּעניש, וועלכע האָט זיך שיר נישט געענדיקט מיט אַ קאטאסטראָפּע.

מען האָט זי יצוין לאַנג נישט געקאָנט זען, אָבער די אויגן זיינען געוועזן ווי צוגעהעפט צו דעם פּלאַץ פון דעם פענסטער. באַלד איז אויך דאָס פינפטשטאַקיקע הויז פאַרשוואונדן אין דעם געמיש פון די הייזער. אָבער מען האָט נישט אויפגעהערט אַרויסצובויגן זיך, אויסצוליקען זיך די קעפּ, אויסצוקוקן זיך די אויגן...

6.

זי האָט געזען די באַוועגונג, וועלכע זי האָט אַרויסגערוּפּן, די אַרויסבוֹיגעניש און אַריבערבוֹיגעניש, געפילט דעם געשריי און די אויפצוקונג, אויפגעכאַפט די אומצויליקע בליקן, און איז געשטאַנען ווי צוגעקלעפט, דערביי געציטערט אין אַלע אברים.

ווען דער צוג איז פאַרשוואונדן, האָט זי זיך קוים געקאָנט אָפּרייסן פון פענסטער. אַ מידע אַריינגעוואָרפן זיך אין בעט, מירער נאָך ווי פריער, אָבער מיט דעם מערקווירדיקן געפיל פון באַפרידיקונג, דערפילונג.

מענער, אַ סך מענער, אין וואַגאָן נאָך וואַגאָן, האָבן געוואָרפן אויף איר הונגעריקע, גיריקע בליקן, געשטופט און געריסן זיך צו כאַפן אויף איר אַ קוק. זיי האָבן אַוועקגעפירט איר נאַקעטן קערפער מיט זיך. זיי וועלן אים אַרומטראָגן מיט זיך דעם גאַנצן טאָג. ווען זיי וועלן פאַרן פאַרנאַכט אַחיים, וועלן זיי זי זוכן אין די פענסטער. און מאַרגן אין דער פרי וועלן זיי זי ווידער זוכן, וועלן זי דערוואַרטן, וועלן זיך פילן

אַנטוישט, ווען זיי וועלן זי נישט זען, וועלן דערצייילן און רעדן, וועלן דערצייילן זי ווי אַ וואונדער. זי וועט ווערן אַ לעגענדע.

אַבער אויך איר קערפער וועט געדענקען. וועט געדענקען די אומציייליקע בליקן, דעם נייגער אין זיי, און דעם הונגער אין זיי.

איר קערפער האָט זיך אָנגעגאַסן מיט פרייד.

זי קאָן לאַכן, לאַכן.

אַבער זי האָט באַהאַלטן דעם קאַפּ אין קישן און ביטער געוויינט.

1931.

ד' שווארצע קאץ

עם רעגנט שוין צוויי טעג. א שטילער, פאמעלעכדיקער רעגן, אָבער אָן אַן אויפהער. אָפטמאָל שטאַרקט ער זיך. ער הויבט אָן צו קלאַפּן איבער מיין דאָך מיט גרויסן כּעס און שנעלקייט. דאָן דוכט זיך, ער וועט יעצט נעמען אַ סוף. יעצט וועלן זיך די גרויסע געדיכטע וואָלקנס אויסליידיקן, און דער רעגן וועט אויפהערן. אָבער דער גרויסער כּעס לייגט זיך, אויף מיין דאָך ווערט שטילער און שטילער, דאָך דער רעגן גייט און גייט, שטיל און פּאַמעלעך. אָפטמאָל אזוי שטיל, אַז עס דוכט זיך, ער האָט אויפגעהערט. דעמאָלט קוק איך אַרויס אין פענסטער, מיט אַ קליינעם שטראַל פון האַפּענונג, אַז איך וועל דערזען אַ קלערערן הימל. אָבער אָן די אָפטע, נישט אויפהערנדיקע רעדעלעך אַוויפן טראַטואַר פאַר מיין הויז, דערקען איך דעם אייביקן רעגן. דעם זייביקן...

איך לָאָז אַראָפּ די פאַרהאַנגען און צינד אָן די עלעקטרי. זאָל זיין נאַכט. און איך וועל זיך אוועקזעצן אויף מיין גרויסן שטול ביי מיין שרייבטיש און נאַכגיין נאָך מיינע געדאַנקען און טראַכטן און טראַכטן פון — — —

פון מיין גליק — אָדער מיין אומגליק?

דאָס איז אזוי פּלוצלונג איבער מיר געקומען און איך ווייס נישט, ווי איך זאָל עס נעמען. אייערנעכטן האָט עס גע יובלט אין מיר, אָבער היינט איז מיר מיין האַרץ אזוי שווער, אזוי שווער... איך ווייס, דאָס לָאָזט אויף מיר אָן דער איי ביקער רעגן, דאָס ווייגענדיקע און יאָמערנדיקע גרויע, שוואַרץ-גרויע דרויסן. אָבער דאָך בין איך אזוי אומרויאַק. פון אינע-

ווייניק ארויס, טיף פון האַרצן און דער נשמה קומט עס איבער מיר. און מיר דאַכט, אז איך דאַרף אומרואיס זיין, און איך באַגרייף נישט, ווי אזוי האָב איך אייערנעכטן געד קאַנט אזוי פֿריילעך זיין — און מיך פֿאַרדריסט, וואָס איך קאָן נישט מער אזוי פֿריילעך זיין.

גאַנץ פֿלוצלונג. גאַנץ פֿלוצלונג...

זאָל עס זיין בלוז מיט צען טעג צוריק?

בלוז מיט צען טעג צוריק.

זי האָט מיר געבראַכט אַ מאַנסקריפט, איך זאָל עס איבערלייענען און זאָגן איר מײַן מיינונג.

ינג — אפשר צוואַנציק און אפשר נאָר אַכצן.

און שײַן. — שײַן? — יאָ, אַפֿילו זייער שײַן. ווי איך האָב איר נאָר אויפגעמאַכט די טיר און דערזען זי, איז מיר עפעס גאַנץ מאָדנע געוואָרן ביים האַרצן.

די אויגן! די טיפע שוואַרצע אויגן אונטער די גרויסע שוואַרצע ברעמען! זיי האָבן מיך גלייך דורכגעדרונגען. איך האָב זיך פון זיי נישט געקאַנט אָפֿרייסן. און נאָר אזוי זיך, אין האַלב־באַוואוסטזײַן, האָב איך געהאַט אַן אַנונג, אז די אויגן זיצן אין אַ לענגלעכן, שוואַרצהנעוודיקן, זייער יונגן געזיכט, און אז איבער אַ נידעריקן, צירלעכן שטערן שטיפן עטלעכע שוואַרצע לעקלעך, און אז די גאַנצע געשטאַלט איז זייער שלאַנט און בויגיק, כמעט יינגליש.

און איר שטימע! ווי אירע אויגן. טיף און פון אַ טונקעלן קלאַנג, און אזוי וואַרים. שוין ווען זי האָט געפרעגט, צי וואוינט דאָ נישט הער זאָ-אונזאָ און צי בין איך עס נישט אַליין? — מיינע אויגן און מיינע אויערן זיינען געוואָרן אזוי פול פון איר, אז איך האָב כמעט פֿאַרגעסן, אז איך דאַרף זי נישט האַלטן אין דער טיר, אז איך דאַרף זי בעטן אַריינצור קומען.

זי האָט עס אַליין געמאָן. איז אַריין אין מײַן צימער, בין ווייט אין מיטן און איך האָב לאַנגזאַם צוגעמאַכט די טיר, נישט אָפֿווענדנדיק פון איר די אויגן, און געבליבן שטיין ווי היפּנאָטיזירט, און נישט געוואוסט, צי דאַרף איך עפעס

פרענן צי ווארטן, ביז זי אליין וועט מיר זאָגן, ווער זי איז און וואָס זי וויל פון מיר.

זי האָט אויפגעלאַכט. טיף און וואַרים און קלאַנגפול, פאַרוואָס בעט איך זי נישט זיצן?

אך, יאָ. אַנטשוּלדיקט. און איך, דער פּאָטער פון אַ טאַכטער טער באַלד אין אירע יאָרן, בין דאַכט זיך רויט געוואָרן פון פאַרלעגנהייט. איך האָב זיך אַ וואָרף געטאָן אונטערצוטראָגן איר אַ שטול, אָבער זי האָט זיך שוין אליין אויסגעקליבן איינעם און אוועקגעזעצט.

זי רעדט אויך ווייטער, ווערליך איך האָב זיך אוועק געזעצט אויף מיין גרויסן שטול ביי מיין שרייבטיש און גע-קוקט, געקוקט אויף איר, און מיינע אויערן האָבן דורשטיק און פאַרוואונדערט געזיגן אין זיך דעם קלאַנג פון איר שטימע. זי זאָגט מיר, זי האָט זיך מיך פאַרנעשטעלט פונקט ווי איך בין. זי האָט געלייענט אַלץ, וואָס איך האָב געשריבן, זי קען זייער גוט אַלע מיינע שריפטן, און אויסגעמאַכט זיך אַ בילד פון מיר. און דאָס בילד איז ריכטיק. נאָר האָט זי נישט גערענקט, אז איך האָב אַזויפיל גרויע האָר. אָבער דאָס מאַכט נישט אויס. איך בין דאָך יונג. דאָס ווייס זי גאַנץ באַשטימט. נאָר זי האָט נישט קיין באַגריף פון מיין שטימע. דאָס גיט זי מיר אַן אָנצוהערעניש, אז איך האָב נאָך גאָר נישט גערעדט, און זי לאַכט.

איך לאַך מיט, אין געפין נישט וואָס צו זאָגן. איך האָב דאָס געפיל, אז איך דאַרף זאָגן עפּעס באַדייטנדעס, אז דאָס יונגע מיידלשע וועזן מיט דער שיינער יונגלישער פיגור, וואָס קען אַלע מיינע שריפטן און האָט אַ פּולשטענדיק בילד פון מיר, וואַרט יעצט פון מיין מויל זאָלן אַרויסקומען באַדייטונגספולע און קלאַנגפולע ווערטער. און איך וויל נישט זיין אומבאדייטנדיג. איך וויל נישט אַרויסרעדן פשוטע, גע-וויינטלעכע, בשר דמישע ווערטער. שמייכל איך און שווייג און וואַרט, זי זאָל ווייטער רעדן.

זי קוקט זיך אַרום אין צימער, שטעלט אַ מאַמענט אָפּ אירע בליקן אויף די בילדער, וועלכע הענגען אויף די ווענט

פון מיין צימער. און באלד טראַגט זי זיי ווידער אַריבער אויף מיר: שאַרפע, טיפע בליקן, מיט אַ גרויסער פראַנע אין זיי. און אָט העלט דאָרטן אויף אַ פיינער איראָניע־שמיכל.

ווייל איך פּרעג נישט, זאָגט זי מיט איר טיפער שטימע, מוז זי מיר שוין אַליין זאָגן. פאַרוואָס קומט מען צו אַ באַרימטן שריפטשטעלער? נאַטירלעך, זי האָט שוין לאַנג געוואָלט מיך קענען, אָבער דאָך גלאַט אזוי זיך, וואָלט זי נישט געוואָגט צו קומען. איצט אָבער איז זי געקומען ווי צו אַ דאָקטאָר אָדער אַן אַדוואָקאַט, פּראָפּעסיאָנעל, נאָך אַ מיינונג, נאָך אַן עצה. זי האָט עפעס אויפגעשריבן און וויל האָבן די קריטיק פון אַן אויטאָריטעט. וויל איך זיך מטריח זיין?

איך ענטפער העפלעך, העפלעך: געוויס, מיטן גרעסטן פאַרגעניגען.

זי לאַכט. אַ, זי גלויבט נישט, אַז איר געשרייב וועט מיר מאַכן פאַרגעניגן. שוין די האַנטשריפט אַליין — עט־וואָס אוממעגלעכס. זאָל זי מיר פּילייכט איבערלייענען? איך וואָלט געוואָלט הערן דעם קלאַנג פון איר שטימע. אָבער דאַן וועט זי קוקן הי גאַנצע צייט אין דעם מאַנס־קריפט און איך וועל אירע אויגן נישט זען.

און זי גיט צו: „איך לייען אָבער שלעכט. מיין פּאָר־לייענען איז נאָך ערגער ווי מיין שריפט.“ און זי לאַכט: זי וויל אויך נאָרנישט פּאַרלייענען. לייענט זי איצט פּאָר, וועל איך גלייך אַרויסקומען מיט מיין מיינונג, און זי וועט מוזן אויפשטיין און זאָגן „אַ גוטן טאָג“ און מער נישט קומען. זי וועט בעסער איבערלאָזן דעם מאַנסקריפט, און דאַן וועט זי קומען — זי וויל דווקא קומען און הערן דעם ענטפער, זי וויל אים נישט שריפטלעך. זי וועט געוויס האָבן אַ סך פראַגן צו שטעלן, וועט זי ליכער קו־ן־מען — און איך וועל נאַטירלעך נישט האָבן איבערגע־לייענט, וועט זי מוזן קומען נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל... זי לינגט־אַרויף אַ קליינעם מאַנסקריפט אויף מיין טיש

און איך דערזע צום ערשטן מאל איר האנט. א קליין, שמאל הענטל, א ווייסע צארטע הויט, דורך וועלכער עס זעען זיך ארויס די קנאכן-ליניען, — פיינע, ליבע קנאכן-ליניען.

איך נעם דעם מאנוסקריפט, באקוק דאס טיטלבלאט, קוק אריין אין אנהויב, קוק אריין אינמיטן, און פיל אירע טיפע שווארצע אויגן אויף מיר. און הויב איך אויף מיינע אויגן, טרעה איך זיך מיט אירע בליקן און מיט דער גרוי-סער פראגע אין זיי און מיט דער לייכטער איראָניע.

עמיץ האָט אַ קלאַפּ געמאַן אין מיין פענסטער. איצט האָט עס אויך אָפּגעמיאַזקעט. איך ווייס, אז אַ קאָץ האָט זיך עס פאַרקליבן אויפן געזיכט פון מיין פענסטער, כדי צו באַהאַלטן זיך פון דעם נישט אויפהערנדיקן רעגן. איך ווייס עס באַשטימט און דאָך שטיי איך אויף פון מיין שטול און גיי אַ קוק טאָן. דאָס איז אַ ביסל צושטרייאונג אין מיינע געדאַנקען. און גלאַט אַ ביסל באַוועגונג. מיינע פיס זענען מיר ווי אייז. —

איך הייב אויף דעם פאַרהאַנג און שוידער אויף, דער-שרעק זיך. אַ גרויסע שוואַרצע קאָץ קוקט אַרויף צו מיר פון דער שוואַרצקייט פונם דרויסן מיט אירע פאַספאַרירנ-דיקע, ברענענדיקע אויגן. איך האָס אַ שוואַרצע קאָץ. איך בין נישט אַבערגלויבעריש, אָבער דאָך ליגט אין מיין זכרון און אין מיינע נערוון אַלץ, וואָס דער אַבערגלויבן האָט באַשאַפן וועגן אַ שוואַרצער קאָץ. איך קלאַפּ אָן אין פענסטער, זי זאל אוועק. אָבער זי מאַכט זיך נישט אויס פון מיין קלאַפּן. זי דרייט זיך אום, זוכט אויס אַ באַטוועמען פלאַץ און לייגט זיך אוועק. איך בין אין באַגריף אויפצו-עפענען דאָס פענסטער און אַראָפּוואַרפן זי אין גאַס אַריין. אָבער איך וויל זיך אָן איר נישט אָנרירן. און איך האָב אויך רחמנות. דרויסן רעגנט עס, רעגנט עס. זאל זי ליגן און רוען אין טרוקענעם פלאַץ. וועמען אַרט עס.

איך לאָז אַראָפּ דעם פּאַרהאַנג און קער זיך אום צו
מיין שרייב־טיש.

נאָר אַ ביסל באַרואיקן זיך וועגן דער שוואַרצער קאַץ
אינדרויסן, און איך וועל ווייטער נאָכגיין נאָר מייע גע-
דאַנקען.

אַלזאָ — פון מיין גליק און מיין אומגליק. — האָב
איך נישט פריער געטראַכט: אָדער מיין אומגליק? —
איך האָב איר געזאָגט: גוט. זי קאָן מיר לאָזן דעם
מאַנסקריפט. איך וועל אים איבערלייענען, אויפּמערקזאַם אי-
בערלייענען און זאָגן איר די מיינונג.
דעם גאַנצן אמת?
געוויס.

ווען דאַרף זי קומען נאָך דעם ענטפער?
איך זאָג איר: אין עטלעכע טעג אַרום.
פאַרוואָס אין עטלעכע טעג אַרום? פאַרוואָס נישט מאָרגן?
זי וועט קומען מאָרגן. דאָס ווערק איז אַ קליינס, מען קאָן
עס איבערלייענען אין ווייניקער ווי אַ האַלבע שעה.
גיב איך איר נאָך. גוט, זאָל זי קומען מאָרגן. —
מיין פרוי איז אַרײַנגעקומען אין צימער. איך שטעל זיי
פאַר. מיין פרוי איז פריינטלעך און שמייכלט, אָבער זי איז
אַנגערוקט און טרוקן און האַרט.
זי שטייט אויף פון אַרט. איצט וועט זי גיין.
מיין פרוי לאַכט: „פאַרטרייב איך אייך?“
זי ענטפערט ווי אָן אַ זייט: ניין. נאָר זי איז שוין גענוג
געזעסן.

און אין דער טיר זאָגט זי באַליידיקט: „דעם מאַנס-
קריפט וועט איר דאָך לייענען אַליין?“
אַ מאַמענט פיל איך ווי אַוועקצוגעבן איר דעם מאַנסקריפט,
נקמה צו נעמען אָן איר פאַר מיין ווייב.
אָבער זי האָט צוגעמאַכט די טיר און איז אַוועק, נישט
אַפּוואַרטנדיק אויף קיין ענטפער. אפשר האָט זי באַמערקט

דאָס אומאָנגענעמע פייערל, וואָס האָט זיך אָנגעצונדן אין מיינע אויגן.
 „וואָס איז דאָס פאַר אַ פּרעכע קאָץ?“ פּרעגט מיך מיין פּרוי.

איך צולאָך זיך. — — —

זי איז אויף מאָרגן נישט געקומען. און אויך נישט אויף איבערמאָרגן. אָבער איך האָב ביידע טעג געדענקט, אַז זי איז נישט געקומען. איך האָב נישט געוואָלט פון דעם טראַכטן, אָבער דאָס איז געלעגן אין מיר, האָט מיך אומרוואַיק געמאַכט. אַז זי האָט פאַרשפּראַכן צו קומען, דאַרף זי האַלטן וואָרט. איך האָב איר מאַנוסקריפּט איבערגעלייענט. אַ זייער שלעכטע דערציילונג. עס זאָל געשילדערט ווערן די בענקעניש פון אַן איינזאַמער נאָך אַן אומבאַקאַנטן. אָבער די ווערטער זיינען געוועזן שוואַך און די פאַרבן בלאַס. און איך ווער נישט פּרוי פון דעם געדאַנק, אַז אפּשר האָט זי זיי אָנגעשריבן, אום אַן אויסרייד צו האָבן צו מיר צו קומען: „די פּרעכע קאָץ!“ אויפן דריטן טאָג איז זי געקומען. אין טיר לאַכט זי צו מיר מיט איר טיפן, קורצן לאַכן:

„געוואָרט?“

איך כאַפּ און דערצייל דיר, דו קאָץ!

איך לאָז זי אַרײַן אין צימער. זי טרעט אַרײַן ביז אינעם מיטן, קוקט זיך אַרום, קוקט אַהין, פון וואָנען מיין פּרוי איז אייערנעכטן אַרײַנגעקומען, ווענדט איר טיפן בליק אויף מיר, נעמענדיק זיך אַ שטול, און רעדט אַרויס מיט איר טיפער, ווי מיט סאַמעט-באַצויגענער שטימע: „האַט איר איבערגעלייענט מיין מאַנוסקריפּט?“

איך וויל איר זאָגן דעם אמת, אָבער איך דערפיל, אַז איך קאָן זי נישט אוועקשיקן פון מיר אויף שטענדיק, אַז איך וויל, זי זאָל נאַכאַמאָל קומען צו מיר, און איהן ענטפער: „גע-לייענט, אָבער נישט איבערגעלייענט. איר וועט מיר מוזן אַנט-שולדיקן.“

„וואו זייט איר שטיין געבליבן?“

יא, וואו זאגט מען איר, בין איך שטיין געבליבן?

„איר האָט נאָך אפשר נישט אָנגעהויבן צו לייענען?“
 פרעגט זי, ווען איך ענטפער איר נישט גלייך.
 איך פאַרזיכער איר, אז איך האָב יאָ געלייענט, הייב איר אָן
 צו דערציילן דעם אינהאַלט און פאַרראַט זיך מיט קענטשאַפט
 פון דעם סוף.
 „האָט איר דאָך אינגאַנצן שוין איבערגעלייענט!“ לאַכט
 זי.

איך פאַרענטפער: יאָ, אויבערפֿלעכלעך, מער דורכגעבלעך
 טערט.

און זי זאָגט מיט איר טיפער, טיפער שטימע:
 „אָ, אזוי טיף איז מיין ווערקל נישט, אז איר זאָלט עס
 דאַרפן לייענען צוויי מאָל. איר קאָנט מיר זאָגן אייער מיינונג.
 איך וועל נישט וויינען, ווען מיין ווערקל טויג נישט. איך ווייס
 אַליין, אז עס איז נישט פיל ווערט. און וועגן מיין נאָכאָמאָל
 קומען צו אייך, דאַרפט איר זיך נישט זאָרן. איך האָב גע-
 בראַכט נאָך אַ מאַנוסקריפט, אויפגעשריבן פאַר די צוויי טעג.“

גאָט, וואָס איז עס? ! פוי, ווי איך האָב זיך דערשראָקן!
 די שוואַרצע קאָץ איז אַריינגעשפרונגען אין צימער.
 איך קוק זי אָן מיט שרעק. און נאָר ביסלעכווייז קומט
 אין מיר אויף די פאַרוואַנדערונג: ווי אזוי איז זי אַריינגע-
 שפרונגען? דאָס פענסטער איז דאָך צוגעמאַכט!

איך גיי צו צום פענסטער. די קאָץ דריקט זיך צו דער
 וואַנט אונטן ביים פענסטער און קוקט צו מיר אַרויף, ווי זי
 וואָלט זיך געבעטן, איך זאָל זי נישט אַרויסוואַרפן. איך הויב
 אויף דעם פאַרהאַנג. באַטראַכט דאָס פענסטער. דאָס איז צוגע-
 מאַכט און צוגעשלאָסן. איך באַטראַכט די שויב, יאָ, אונטן
 אין לינקן ווינקל איז אַ שטיקל אויסגעבראַכן. אַ קליין שטיקל,
 בילדנדיק מיט דער ראַם אַ דרייעק. און דאָס גלאַז אויפן צו-
 בראַכענעם פֿלאַץ איז מיט אַ סך אומגלייכע און שאַרפע, קראַ-
 צעדיקע שפיצן.

ווען איז די שויב צובראַכן געוואָרן? פאַרוואָס האָב איך

עם פריער נישט באמערקט? פארוואס האָט עם קיינער אין שטוב נישט באמערקט?

און ווי איז די קאפּ דורכגעקראָכן? די גרויסע, דיקע שווארצע קאפּ דורך דאָס קליינע לעבל? זי האָט זיך געמוזט צוקראַצן די גאַנצע הויט. איך וויל זי באַקוקן און ווער אויף איר מלא רציחה. איך וויל איר געבן מיטן פּוס און באַשלים אַרויסוואַרפן זי צוריק אין רעגן און פינסטערניש. כאַטש צוליב דעם קליינעם געלן זינגער, וואָס זיצט ביי מיר אין מעשענעם שטייגל אין אַן אַנדער צימער. אָבער איך אליין וויל עם נישט טאָן. איך וויל זיך נישט אַנרירן אָן דער נאַסער קאפּ, און איה בין זיכער, אַז איך וועל מיינע הענט איינריכטן אין בלוט.

איך רופ אַרײַן די דינסט און הייס אַרויסוואַרפן די קאפּ. זי פרעגט נישט, ווי איז די קאפּ אַרײַנגעקומען. זי איז זיכער, אַז עמיצער האָט אַרײַנגעלאָזן די קאפּ און וואָלט געוואָלט וויסן, ווער איז דאָס אַזוי אומפאַרזיכטיק געוועזן. איר ער-שטער געדאַנק און גרויסע זאָרג איז דער קליינער געלער זינגער, וועלכן אלע אין שטוב האָבן אַזוי ליב. זי כאַפט די קאפּ און לויפט מיט איר אַרויס. זי עפנט אויף די טיר און שמייסט אַרויס די קאפּ מיט אַ קללה. איך וויל וויסן, צי זע-נען אירע הענט איינגעריכט מיט בלוט. אָבער זי באַווייזט זיך נישט. זי איז אַוועק צוריק צו איר אַרבעט. איך בין צו-פּרירן. עם וואָלט זיך פאַרפירט אַ לאַנגער געשפרעך, און איך וויל זיין אליין און אומגעשטערט. שפעטער וועל איך אונטער-זוכן...

ווייטער.

זי איז לאַנג געזעסן און גערעדט. זי איז אויך אויפגע-שטאַנען פון איר אָרט און צוגעגאַנגען צו מיר, נאָנט צו מיר, אַז איך האָב איר אָטעם געפילט און אַ גערוך, ווי פון פּריש-אָפגעשניטענעם היי האָט מיר אַרומגענומען און אַ וואַרעמ-קייט האָט אַרויסגעשטראָמט פון איר און אַרײַנגעוואַרפן מיר אין היץ. זי האָט אַ פּאָר מאָל אַרויפגעלייגט איר האַנט אויף

מיינע מער גרויע ווי שווארצע האָר — די פרעכע קאָץ! ווי אזוי האָט זי זיך דערוועגט? ווי, ווען מיין פרוי וועט אַרײַב־קומען און וועט עס דערזען.

זי האָט באַמערקט מיין פאַרננבעטן בליק צו דער טיר און אויפגעלאַכט. זי האָט געזען מיין פרוי אוועקגיין, האָט זי געזאָגט, מיט אַ יונגער מיידל. איז עס מיין טאָכטער? זי האָט מיר דערביי געגלעט מיינע גרויע האָר און געקוקט אויף מיר מיט אירע טיפע אויגן, פול לאַסקע און פול באַגער. און זי גיט צו מיט איר טיפער, סאַמעט-באַצויגענער שטימע: „איך האָב פיינט שריפטשמעלער-פרויען!“

און זי זאָגט: „אַ קינסטלער דאַרף נישט זיין פאַרהיי־ראַט. ער דאַרף זיין פריי — פאַר אַלעמען און פאַר יעדער...“ איך שווייג באַדרייטונגספול. וואָס זאָל איך איר זאָגן? איך מוז זיין פאַרזיכטיק מיט איר.

זי האָט אָנגענומען מיין האַנט און באַטראַכט מיינע פינגער. זי האָט זיי געהאַלטן לאַנג און צערטלעך, געלאַשטשעט זיי מיט אירע לאַנגע און וואַרעמע פינגער.

איך האָב איר דאָן געמוזט רעדן וועגן מיין שאַפן, און אירע באַדרייטונגען זיינען מיר ריזיק אָנגענעם געווען, און איך האָב גערעדט וואַרעמער און פריינטלעכער, כדי זי זאָל מיין האַנט נישט אָפּלאָזן.

פלוצלונג האָט זי זיך איינגעבויגן און אַ קוש געטאָן מיך אויף די ליפן, אינמיטן פון אַ זאָץ, אינמיטן פון אַ וואָרט, און ווי אַ בליץ איז זי פאַרשוואונדן פון צימער.

די קאָץ! — די קאָץ איז ווידער אַרײַנגעשפּרונגען אין צימער. ווידער, נאַטירלעך, דורך דעם קליינעם לאַך אין דער שוויב. איך שילט און פלונק. איצט אָבער וועל איך די דינסט נישט אַרײַנרופן מער. איך מאַך־אויף דאָס פּענסטער, כאַפּ אָן די קאָץ פאַרן האַלז און שמייס זי אַרויס אין גאַס מיטן גאַנצן כוח. איך זע נישט ווי זי פליט, אָבער איך הער איר פאַץ, ווייט ערגעץ, אויף די האַרטע שטיינער. נאָ, איצט וועט

זי פארזאגן א צענטן צו קומען, אויב זי וועט זיך נאך איבער-
הויפט באוועגן.

איך שלים צו דאָס פענסטער און אַטעם פריי אויף. אָבער
דאָס לאָך אין דער שויב מוז מען דאָך פארשטאָפן. ווען עס
וואָלט נישט געוועזן אזא דרויסן און ווען עס וואָלט שוין
נישט געווען שפעט, וואָלט איך געשיקט נאָך אַ גלעזער. אָבער
איצט מוז מען עס מיט עפעס פארשטאָפן. איך קוק זיך אַרום
אין צימער, געפין אַ צייטונגס-בלאַט און פארשטאָפּ דאָס לאָך.
איצט קאָן איך ווייטער רואיק זיך אָפגעבן מיינע גע-
דאַנקען.

אַ קוש, אַ שפרונג, פארשוואונדן. —

זי איז געקומען אויף מאָרגן. מיט אירע טיפע אויגן און
איר טיפן קול און זינגענדיקער יוגנטלעכקייט.
איך האָב מורא געהאַט פאר איר קומען, געוואָלט האָפן,
אַז זי וועט נישט קומען, און מיינ האַרץ האָט אָנגעהויבן שטאַרק
צו קלאָפן, ווי איך האָב זי נאָר דערזען.
זי איז ווידער געקומען, ווען מיינ פרוי איז ערשט אַרויס
פון שטוב. האָט זי זי אָפגעוואַרט? ווי לאַנג האָט זי זיך
אַרומגעדרייט פאַרן הייז? איך פרעג עס זי, און זי לאַכט.
אַ, וואָס מאַכט עס אויס! זי האָט נאָך פיל מער גע-
וואַרט, ביז זי איז צום ערשטן מאל געקומען צו מיר. דער
געדאַנק מיטן מאַנסקריפט איז איר נישט אַזוי לייכט אָנגע-
קומען.

אָבער — צי וואָלט איך נישט בעסער געוואָלט קומען
צו איר? זי האָט אַ צימער פאר זיך. זי קאָן אויפגעמען ווע-
מען זי וויל, זי איז אומגעשמערט.

זי האָט עס געזאָגט אַזוי פשוט, אַזוי זיס, אַזוי אומשולדי-
דיק און נאַטירלעך, מיט איר טיפער סאַמעט-שטימע, און אירע
טיפע אויגן, און איר גרויסער יוגנטלעכקייט.

איך האָב געוואָלט זאָגן: ניין! איך האָב געפילט מיט
ניין גאַנצן וועגן, אַז איך דאַרף זאָגן: ניין. אָבער אין דער

אייגענער צייט האָב איך געוואוסט, אז דער קאמף איז אַן אומזיסטער.

זי האָט עטוואַס אָנגעצונדן אין מיר, און איך בין גאנץ פֿייער, און ברען, און ברען, איך האָב איר צוגעזאָגט צו קומען.

זי האָט מיך אַרומגעכאַפּט און אַרויפגעדריקט מיר אויף די ליפּן אַ לאַנגן, ליידנשאַפטלעכן קוש. און אין מיר האָט עס אויפגעשריען, אויפגעזונגען און אויפגעיובלט. איך בין ווידער יונג! ווידער יונג! ווי האָבן מיר ביידע געלאַכט — — —

מאָרגן דאַרף איך ביי איר זיין. ביז היינט האָב איך געבענקט נאָך מאָרגן. היינט האָב איך פאַר אים מורא. היינט וויל איך אים נישט. איך ציטער, אז איך וועל דאָך גיין צו איר. וואוהין וועט עס פירן? ווער איז זי? וואָס איז זי? צו וואָס איז עס מיר? איך האָב שוין גרויע האָר, און אַ גרויסע טאַכטער כמעט אין איין עלטער מיט איר. — — —

רוישט נישט דאָס פאַפּיר, מיט וועלכן איך האָב דאָס פענסטער פאַרשטאַפּט?

אמת, עמיצער ציט און צופט עס.

צי איז דאָס נישט די שוואַרצע קאַץ? ! איך שפּרינג אויף און לויף צום פענסטער. יאָ, די שוואַרצע קאַץ האָט אַרויסגעשלאַפּט דאָס פאַפּיר און שוין אַרײַנגעשטופּט איר קאַפּ אין דאָס לאָך.

אָ, איצט וועסטו נישט אַרײַנקריכן! איך לייג אַהײַן מיין האַנט אויף איר קאַפּ און דריק און דריק מיט מיין גאַנצן כוח. אָ, איך וועל זיכער אַרויסדריקן פון איר דאָס ביסל קעציש לעבן!...

דאָך... דאָך... ווי שטאַרק זי איז!... זי שפּאַרט זיך אָן אויף אירע פּיסלעך און שטופּט זיך אַלץ ווייטער דורך דעם לאָך און אונטער מיין האַנט. אָט האָט זי שוין אירע פּאַדער-שטע פּיסלעך אויף דער זייט שױב... אַ שרעק פאַלט אויף

מיר אָן... עם ווערט מיר קאלט און וואַרעם... איך הויב אָן צו
רופֿן...

פֿוי, וואָס פֿאַר אַ שווערער חלום! ווי עם קלאַפֿט מיר
מיין האַרץ! איך גיי צו צום פענסטער. אינדרויסן רעגנט
עס נאָך אַלץ, און עם איז שוואַרצע נאַכט, און אויפֿן געזימם
ליגט רואיק צונויפֿגעדרייט די שוואַרצע קאָץ.

איך לייג צו מיין הייסן קאָפֿ צו דער קאלטער שויב
און בין אָנגעפֿילט פֿון איין הייסן וואַנטש: זאָל אויך דאָס
אַנדערע זיין בלויז אַ שווערער חלום. און איך שוידער.

אָ! אָ!...

מאָרגן—מאָרגן—מאָרגן!...

.1915

נטקרויצע דראט

דער שרייבער האָט אַראָפּגענומען דאָס טעלעפאָן-טרייבל, צוגעטראָגן צום אויער, אָנגעגעבן דעם נומער. אָבער קוים האָט ער אים אַרויסגערעדט, האָט ער דערהערט אַ שטימע.

צו ערשט האָט ער געוואָלט צוריק אויפהענגען דאָס טרייבל, אָנזאָגן דער טעלעפאָן-מיידל וועגן דעם דראַמאָקאָפּרז אין בעטן אַ בעסערע פּאַרבינדונג. אָבער אַ שמויכל האָט אויפגעהעלט זיין געזיכט, אין זיינע אויגן האָט אויפגעלויכטן נייגער, און דאָס טרייבל איז געבליבן ביים אויער.

אַ מענער-שטימע. לאַשטשענדיק-ווייך און צאַרט, בענ-קעניש-פול און פאַרלאַנגענדיק. און איינגעהאַלטן-שטיל — ווי אין מורא נישט געהערט צו ווערן פון זייטיקע.

„איצטער, טייערסטע, הער די נייעס: אַ גנבה!“

אַ פרויען-שטימע האָט פאַרוואונדערט אויסגערופן:
„וואָס?!“

אויך אזוי איינגעהאַלטן-שטיל און פאַרזיכטיק. און מיט דעם ציטער פון ליידנשאַפט.

און דער מאַן האָט געענטפערט:

„די שוואַרצע, וואָס דייניקט מיין צימער, האָט אַוועק-

גענומען עטלעכע פון דיינע זאַכן... דו ווייסט...“

„אַ!“

און אין איר שטימע איז געווען אַ לאַך-קיצל.

„אָבער איך האָב שוין אָפּגעקויפט נייע. וואָלסט מיך געזען

קויפן זיי! ווי אַ ספּעציאַליסט אין פרויען-אונטערוועש...“

די פרוי האָט שטיל אויפגעלאַכט, און דער מאַן האָט וויי-

טער גערעדט:

„וויססט נישט אַריבערקומען און זען?“
 „געוויס.“
 „נאָך היינט?“
 „אָ, ניין!“
 „פאַרוואָס ניין?“
 „אוממעגלעך.“
 „איך וועל זיין היינט אַליין דעם גאַנצן טאָג. איך דער-
 וואָרט קיינעם נישט.“
 „אָ, ניין, ניין, ניין!“
 „פאַרוואָס ניין?“
 „אָ, איך ווײַס נישט... פאַרויכטיקער...“
 „עס איז נאָך זייער פֿרי. דער געזעצלעכער קומט ערשט
 אין אָונט.“
 „ניין, ניין! בעט נישט!“
 „וואָס איז דער טעם?“
 „צו אָפט קאָן ווערן געפערלעך — און צו אָפט קאָן איך
 דיר שנעל נמאס ווערן...“
 „איצטער רעדסטו אומזין, מיין זיסטע!...“

דעם שרייבער איז איינגעפאלן, אז ער דאַרף זיי געבן
 צו וויסן, אז מ'הערט, וואָס זיי רעדן. ער האָט אַריינגעברומט
 אין טעלעפאָן עס האָט זיך אָנגעהערט, ווי האַלב אַ קרעכץ,
 האַלב אַ בייזער.

דער מאַן האָט איבערגעריסן אין מיטן אַ וואָרט, די פרוי
 האָט אַרויסגעלאָזן אַ קליינעם קוויטש. און שטיף. דער שריי-
 בער האָט געפילט פאַרגליווערונג. געזען דעם שרעק אויף דער
 פרויים געזיכט, געהערט איר האַרצקלאַפן. ער האָט זיך שטאַרק
 איינגעהערט, געפילט זייער איינגעהאַלטענעם אָטעם. און ענד-
 לעך הערט ער דעם מאַנס שטים, פאַרויכטיקער נאָך, איינגע-
 האַלטענער:

„האַסט געהערט?“

זי עטעמט קוים אַרויס:

„עמיצער איז אויפן טעלעפאָן. רעד נאָך נישט.“

א וויילע איז ווידער שטיל. באַלד זאָגט זי:
 „אָ, איך בין אזוי דערשראָקן!“
 „וואָס דאַרפסטו זיין אזוי דערשראָקן? צוויי שטימען פון
 זיבן מיליאָן אין גרויס ניריאָרק...“
 „מיינסט, ער האָט אַלץ געהערט?“
 „און אז געהערט, איז וואָס? אָבער ווער וועט זיין אזוי
 געמיינ...“

דער שרייבער האָט זיך ווי פארשעמט און אויפגעהאָנגען
 דאָס טרייבל. אָן חשק, גערייצט פון נייגער, אָבער שמויכלענ-
 דיק, כמעט לאַכנדיק איבער דער איבערלעבונג. ער האָט פאַר-
 געסן, אז ער האָט געוואָלט אויפרופן. האָט פאַררויכערט און
 איבערגעלעבט דאָס געהערטע. און דאָ איז עס געקומען איר
 בער אים.

ער האָט דערזען אַ קאטאַסטראָפּע.

די יונגע פרוי איז אַוועק פון טעלעפאָן אויפגערעגט, דער-
 שראָקן, פאַרלאָרן. זי האָט קוים געקאָנט הערן, וואָס יענער
 האָט גערעדט, קוים געקאָנט זאָגן אַ וואָרט. עס האָט זי גע-
 טרייסלט און מיט ציטערנדיקער האַנט האָט זי אויפגעהאָנגען
 דאָס טעלעפאָן-טרייבל.

אַ שרעקלעכער געדאַנק איז איר איינגעפאַלן. דאָס איז
 געוועזן זיין שטימע — איר מאַנס שטימע! דאָס האָט ער
 אַרײַנגעקערעכצט אָדער אַרײַנגעבייזערט אין טעלעפאָן.
 ער האָט זי גראָד אויפגערוּפן און אונטערגעהערט דער-
 ווייל דעם גאַנצן געשפרעך. ביז ער האָט נישט געקאָנט מער
 הערן. פאַר כעס אָדער ווייטיק. עס איז דאָך געלעגן ווייטיק
 אין דעם אויסגעשריי. און כעס. אָ, יאָ... אָ, וויי!...

זי האָט אַרײַפגעלייגט ביידע הענט אויף איר אָפּענעם
 מויל, ווי זי וואָלט געוואָלט פאַרהאַלטן דעם געשריי, וואָס האָט
 זיך געריסן פון איר. געקוסט מיט גרויסע אויסגעגלאַצטע אויגן
 אין ערנעז אַן אָפּגרונט און שווער געאַטעמט.

ער ווייס איצטער, אז זי איז אים אומגעטריי. וואָס וועט
 ער טאָן? אָ!... געקומען — אַ סוף! פילייכט — אָ, גאָט!

זי האָט זיך אַ לאַז געטאָן צום טעלעפאָן. זי וועט אויפֿ-
רופן אים, דעם אַנדערן. זאָגן אים, וואָס זי דענקט, אַרויס-
ציטערן איר שרעק, פרעגן ביי אים אַן עצה. זי האָט אַראָפֿ-
גענומען דאָס טרייבל און גלייך אויפֿגעהאַנגען עס צוריק, ווי
זי וואָלט איר האַנט אָפֿגעברענט. ניין! נישט אָפרופן פֿון
דער היים! ווער וויים!... עס איז געוועזן אומפֿאַרזיכטיק, וואָס
זי האָט פֿריער גערעדט פֿון דאַנען.

זי האָט זיך שנעל אָנגעטאָן און איז אייליק אַרויס פֿון
שטוב. ווען זי האָט צוגעשלאָסן איר טיר, האָט זי געהערט איר
טעלעפאָן קלינגען. איר האַרץ איז איר איינגעפֿאַלן. געוויס
איר מאַן. ער וויל עפעס אויסגעפינען, אויספֿרוברן... ער האָט
עפעס פֿאַר... אַ, עס הייבט זיך שוין אָן!

זי האָט געלאָזן איר טעלעפאָן קלינגען און איז אַוועק צו
זוכן אַ ביידל, פֿון וואָנען זי וועט טעלעפֿאָנירן צום אַנדערן.
די אַפטייק ביים עק גאָס האָט עטלעכע ביידלעך. אָבער זי
וועט אַהער נישט אַרײַן. מ'קען זי. מ'קען זי אפשר אין דעם
גאַנצן אַרײַם. מ'זעט זי אָפט פֿאַרבייגיין. זי וועט נישט קאָנען
צי שטיל רעדן. מ'עט זי זיכער הערן. זי וועט דאָ אין קיין
פֿלאַץ נישט אַרײַן...

קוואַרטאַלן און קוואַרטאַלן אויסגעגאַנגען. ענדלעך. אָט-אָ-
דאָ... אַהער וועט זי אַרײַן. דאָ קען מען זי געוויס נישט. אָבער
זי איז אַרײַן אין דער ליגעט-אַפטייק, ווי זי וואָלט זיך אַרײַנגע-
גנבעט. אַוועקגעדרייט דעם קאַפּ פֿון די מענטשן אין קראָם,
מען זאָל זי נישט גוט זען, אַרײַנגעכאַפט זיך שנעל אין דעם
ביידל, צוגעמאַכט די טיר שטאַרק, שטאַרק און אָנגעגעבן דעם
געוויינטשטן נומער מיט קלאַפֿנדיקן האַרץ. גערעדט ווי מעגלעך
שטייל, געפֿראַווט אַפֿילו צו פֿאַרמאַסקירן דעם געפֿליסטער. ער
האָט טאַקע נישט דערקענט די שטימע. זי האָט געמוזט זיך
אַנרופֿן: „איד... עלזאַ...“

„אַ!“ — ער האָט זיך דערפֿרייט — „קומסטו?“

„אַ, ניין!...! הער!...!“

זי האָט אים אַרײַנגעאַטעמט אין אַווער איר חשך און

מורא.

„דו קענסט נישט זיין שטים, איך האָב זי אויך נישט דערקענט. אָבער איז עס נישט געוועזן בעס און ווייטיק?“
 ער האָט געלאַכט, באַמיט זיך צו פאַרלאַכן איר חשד און שרעק, אָבער איז אַליין נישט געוועזן זיכער, און זי האָט גע-פילט זיין אומזיכערקייט. זי איז נאָך אומרויאיקער געוואָרן.
 „אַ, לאַך, נישט!“ האָט זי זיך געבעטן.
 „אָבער דו דאַרפסט נישט אַזוי ציטערן.“
 „ווי קאַנסטו עס זאָגן?!“

„אפילו אַז דאָס איז געוועזן ער — געזען האָט ער דיך דאָך נישט, דיין נאָמען האָט ער נישט געהערט, וועסטו לייקענען שטיין און ביין. מאַך זיך נישט וויסנדיק. מאַך אַ פאַרוואַנדערט, באַליידיקט געזיכט. בייטל צו אים אויס אַלע חלומות. דו ביסט גאָר אין דער היים נישט געוועזן... אַ, דו וועסט שוין אַליין וויסן! קום בעסער אַריבער צו מיר...“
 דאָס האָט זי נישט געקאַנט ברענגען איבער זיך. זי איז צו אויפגערגוט. האָט מורא פאַר דעם אייגענעם שאַטן, און זעט מסתמא אויס ווי דער טייוול.

„אַ, קום אַריבער, איך וועל דיך מאַכן שוין!“
 ניין, ניין. זי ווייס. זי איז איצטער נישט קיין געליבטע, נאָר אַ דערשראָקן ווייב. זי קאָן איצט אַפילו וויינען. אַ, גלייך כער נישט! גלייכער נישט! זי וועט איצטער מאַכן אַ גרויסן שפאַציר-נאַנג, אָפּטראַכטן אַלע, איבערלייגן, און קומען אַהיים און זיין דאָרטן אַ גוטע באַלעבאַסטע. פאַרצירעווען זאָקן, איינ-נייען קנעפלעך, אויספרעסן זיינע קראַוואַטן...“

ער האָט געלאַכט, און זי האָט אויך געלאַכט, איז אַביסל מוטיקער געוואָרן. דאָס, וואָס זי האָט געזאָגט, איז טאַקע זייער גוט און קאָן אַ סך אַרויסהעלפן. זי וועט נאָך קאָכן אַ גוטע יועטשערע...“

אָבער אויף איר גאַנג אַהיים האָט זי דערפילט, אַז עס יואַלס געוועזן גוט, ווען עמיצער איז מיט איר אין דער היים, יוען איר מאַן וועט קומען...“

זי איז פאַרגאַנגען צו איר פריינדין ליוסי. זי וועט פאַר-ברענגען ביי איר אַ ווילע, איינלאַדן זי צו באַגלייטן זי, פאַר-

פירן זי צו זיך אהיים, פארהאלטן זי, ביז איר מאן וועט קור מען. אָבער די פרוינדין האָט געהאַט אַן אָנפאַל פֿון מיגרען, איז געלעגן מיט אַ פאַרבונדענעם קאַפּ. אַ שטיק צער בעלי חיים... עלֹזאַ האָט געמאַכט אַ רחמנותדיק פנים. דאָס האָט זי רחמנות געהאַט אויף זיך. עס איז געוועזן אזאַ גוטער פּלאַן! מוז די נעמען און אוועקלייגן זיך.

ליוסי האָט זיך דערפֿרייט מיט איר. גאָט אַליין האָט זי צוגעשיקט. זי האָט טאַסע געוואָלט איר טעלעפֿאָנירן. זי דאַרף עפעס וויכטיקס באַזאָרגן.

עלֹזאַ איז געוואָרן ליכטיק אין די אויגן. זי וועט איצט טער האָבן אַ גוטן תּירוץ. זי איז גאָר אין דער היים נישט געוועזן! זי איז גאָר געוועזן ביי ליוסי, וועלכע ליגט נעבעך קראַנק, געדאַרפט עפעס באַזאָרגן פֿאַר איר... ווען נישט ליוסיס ליידנדיק געזיכט, וואָלט זי זיך צו־לאַכט!

שפעטער, ווען זי האָט געוואָלט אויפֿשליסן איר הויז טיר, האָט זי זיך פֿאַרוואַנדערט, וואָס דער שלאָס איז שוין אויפגעשלאָסן געוועזן. האָט זי דען פֿאַרגעסן צו פֿאַרשליסן די טיר? זי וואָלט געשוואָרן, אַז זי האָט פֿאַרשלאָסן. גראַד דער מאָלט האָט דאָך דער טעלעפֿאָן זיך צוקלונגען. ווען זי האָט אויפגעפֿנט די טיר, איז איר פינסטער געוואָרן אין די אויגן. זי איז שיר נישט אומגעפֿאַלן. איר מאַן איז געוועזן אין דער היים. צוויי שעה פֿאַר דער צייט.

זי איז געוואָרן בלייך, רויט, האָט קוים געקאַנט אַ שטעל טאַן אַ פּוס און מאַדנע אזוי אויפגעלאַכט, ווי איינע, וואָס וויל פֿאַרלאַכן איר טויט־שרעק פֿאַר אַן אָנגעשטעלטן רעוואָלווער.

איר מאַן, מיט שפורן פֿון אומגעדולד אויף זיין געזיכט און אין זיין רויכערן, האָט זי פֿאַרוואַנדערט אָנגעקוקט.

„וואָס איז? וואָס ביסטו אזוי דערשראָקן?“

זי האָט גערועזע געלאַכט, אַט־אַט וועט זי זיך צוואוויינען.

זי האָט זיך אָנגעשפֿאַרט אַן דער וואַנט, קוים אַרויסגערעדט:

„דו האַסט מיך איבערגעשראָקן.“

„ווי אזוי?“

„איך עפן אויף די טיר און זע א מאַן...“

„האַסט דאָך געזען, אז דאָס בין איך.“

„אַבער אין ערשטן מאָמענט... געמיינט אַ גנב.“

„אזאָ שרעקעוודיקע ביסטו?“

„דו וואָלסט נישט געווען בעסער.“

זי האָט זיך דערשלעפט צו אַ שטול, אוועקגעזעצט זיך, פונאנדערגעפנט דעם מאַנטל, פארוואַרפן דעם קאַפּ אויפן ווענטל פון שטול, נישט אַראָפּגעמענדיק דאָס היטעלע.

„איך באַדויער שטאַרק. איך האָב דיך נישט געוואָלט איר

בערשרעקן. ווען דו וואָלסט אַבער געווען אין דער היים...“

זיין שטימע אזוי טרוקן — אָדער דוכט זיך עס איר

בליז אויס? דער סקאַנדאַל איז אויפן וועג, רוקט זיך אָן... און זי פרעגט מיט אַ מידער, שוואַכער שטימע:

„וואָס איז געשען? פארוואָס אזוי פרי אַהיים? פארוואָס

האַסטו נישט טעלעפּאָנירט, אז דו קומסט?“

„איך האָב טעלעפּאָנירט, אַבער דער טעלעפּאָן איז ביי

דיר געוועזן אזוי לאַנג באַזעצט, פאַרנומען...“

זי וואָרט שיר נישט אויפגעשריען, האָט נאָר שווער אויפֿ-

געאַטעמט, מיט אַ גרויסן שרעק אין האַרצן. און איר מאַן ענ-

דיקט:

„דריי מאָל האָב איך פאַרזוכט, און דייַן טעלעפּאָן איז

אַלץ געווען פאַרנומען. צום פערטן מאָל ביסטו שוין נישט גע-

וועזן אין דער היים... קיינער ענטפערט נישט...“

עס שטימט. דאָס איז געוועזן דאָס טעלעפּאָן־קלינגען,

ווען זי האָט פאַרשלאָסן די טיר. עס איז איר צום חלשן!

זי האָט צוגעמאַכט די אויגן, ווידער אויפגעפנט זיי, אַ

וואָרף געטאָן אויפן מאַן אַ בליק פול שרעק. ער גייט אַרום,

רויכערט, האָט עטוואָס אויפן האַרצן. אָ, זי טאָר נישט זיין

שוואַך! זי מוז זיין גרייט אויף פראַנגן און ענטפערס, לייקע-

נען שטיין און בייַן... זי הויבט אָן אַראָפּצונעמען פון זיך

דעם מאַנטל און היטעלע, און דער מאַן פּרעגט דערווילע אזוי

זיך, און איר דוכט זיך אויס, אז זיין שטימע איז אפילו האַרט:

„מיט וועמען האסטו דאס אזוי לאנג גערעדט?“
 איר הארץ גיט א פאל. אבער זי פאסט זיך גלייך און
 רעדט קוים ארויס:

„האב איך?“

„נאך ווי! דריי מאָל געפרואווט...“

„איך ווייס גאר נישט, אז איך האב אזוי לאנג גערעדט.“

„מסתמא א זייער אָנגענעמער געשפרעך...“

איז נישט איראָניע אין זיין שטים? קוקט ער נישט
 אויף איר מיט א דורכדרינגענדיקן, פאָרשנדיקן בליק? אָ, ער
 האָט אונטערגערעדט! ער האָט אונטערגעהערט! זי עוסקט זיך
 מיט אויפהענגען איר מאַנטל, קוקט נישט אין איר מאַנס זייט
 און רעדט ארויס:

„מוז עס דווקא זיין אז אָנגענעמער געשפרעך?“

און ער פרעגט — איר דאכט זיך — ביז און שטרענג:

„מיט וועמען האסטו דאָס גערעדט?“

אָ, זי מוז לייגן, לייגן! לייקענען שטיין און ביין... און
 זי ענטפערט דיפּלאָמאטיש: ליוסי האָט אזא שרעקלעכן אָנ-
 פאל פון מינרען. איז מער טויט ווי לעבעדיק. זי קומט דאָס
 פון איר. געמוזט עפעס באַזאָרגן פאר איר.

זי זאָגט עס אזוי, אז דער מאַן מוז אָננעמען, אז דאָס
 האָט ליוסי מיט איר גערעדט אין טעלעפאָן, אָנגעזאָגט איר
 וועגן איר קאָפּווייטיק און געבעטן זי אַריבערצוקימען, און ער
 פרעגט טאַקע:

„האָט דאָס ליוסי אזוי לאַנג גערעדט מיט קאָפּווייטיק?“
 וואָס זאָל זי דערויף ענטפערן? זי וועט בעסער גאַרנישט
 ענטפערן. אז ער נעמט אָן, אז ליוסי האָט דאָס גערעדט, זאָל
 ער אויך אָננעמען, אז זי האָט עס גערעדט אזוי לאַנג אפילו
 מיט קאָפּווייטיק.

זי האָט זיך אוועקגעזעצט אויפן סאָפּא, די פיס אונטער
 זיך, דעם קאפּ פאַרוואָרפן אויפן ווענטל, מיד אין אָפּגעמאַ-
 טערט פון איר קראַנקער פרייגדין ליוסי, איבערגעשראַקן פון
 איר מאַכט אָנוועזנהייט, ווען זי האָט זיך נישט געריכט אויף
 אים, געדריקט זיך דעם שטערן — א קאַנדידאַטין אויף א

קאָפּווייטיס, אַ מיגרען-אַנפאַל — און קראַנק, קוים-רעדנדיק
געשרענט:

„איז וואָס האָט דײַך געבראַכט אזוי פּרי?“

זי האָט געקוקט אויף אים מיט האַלב אָפּענע אויגן. גע-
פּאַרשט אים, געוואַלט עפעס אָפּלערנען פּון זיין געזיכט. ער
איז אומצופּרידן, אומגעדולדיק. איר פּראַגע פּאַרהערט אָדער
געוואַלט פּאַרהערן, און גייט אַרום, גייט אַרום. אָ, זאָל ער
אַרויסקומען מיט לשון! זי האָט נאָך נידריקער אַראָפּגעלאָזט
די אויגנדרעקלעך, אָבער געזען אים. אַ דערווייטערטן, אומגע-
דולדיקן, ביזן.

ער איז טאַקע געוועזן ביזן. פאַרוואָס האָט זי אים נישט
געענטפּערט? ער איז גאַרנישט הושר, אָבער מאַדנע איז עס
דאָך. ניין, ער וועט איר נישט ענטפּערן, ביז זי וועט אים
נישט ענטפּערן. ער האָט אָפּגעטרייסלט די אַש פּון זיין פּאַ-
פּיראַם און געזאָגט:

„אודאי צוואַנציק מינוטן גערעדט.“

איצטער האָט זי געוואוסט: ער וועט פּון דעם טעלעפּאָן
נישט אָפּלאָזן, און זי מוז זיין פּאַרויכטיק.

„איך האָב נישט געקוקט אויפן זייגער,“ האָט זי געענט-
פּערט.

„מיט מיגרען אזוי לאַנג רעדן אויפן טעלעפּאָן!“

„איז וואָס זאָל איך טאָן? איך האָב דאָך נישט געהאַט

קיין מיגרען.“

„מאָדנע.“

„אָ, לאָז דאָך צורו!“ — האָט זי אויסגעשריען מיט האַרץ.

„איך וויל דאָך וויסן, וואָס איז ביי דיר געשען? פאַרוואָס

אזוי פּרי אַהיים?“

„איז עס שלעכט?“

„גרויסאַרטיק! אָבער וואָס איז געשען?“

„איך האָב דײַך געוואַלט איבערראַשן.“

„אז מען וויל איבערראַשן, טעלעפּאָנירט מען נישט פּריער.“

„איך האָב געוואָלט וויסן, צי ביסטו אין דער היים, צי וועסטו זיין אין דער היים.“

„האַסטו דאָך געוואוסט, אז איך בין נישטאָ אין דער היים, איז וואָס ביסטו געקומען?“

„איך האָב געוואָלט וויסן, ווען דו וועסט קומען אַהיים.“
„וואָלסטו עס דאָך געקאָנט אויסגעפינען דורך טעלע-פאָנירן.“

„און דער גאַנצער אָפּים זאָל וויסן, אז דו ביסט נישטאָ אין דער היים, און זען מיין אומגעדולד...“

אַ פאַרלעגנהייטס-פּאַוזע, און זי האָט געפרעגט, מיט אומרו אין איר שטים:

„וואָס איז דיר פּלוצלונג איינגעפאַלן?“

און ער האָט געענטפערט, אַנקונדיק זי מיט אַן איראָניע-שטייכל:

„וואָס מאַכט עס אויס?“

זי האָט נישט געקאָנט פאַרטראָגן זיין בליק, זיין שטייכל. טיפּער אַראָפּגעלאָזן זיך אויפן סאַפּאַ, כמעט מיט אַ קרעכץ, און צוגעמאַכט די אויגן. ער האָט באַשטימט אונטערנעהערט איר טעלעפּאָן-געשפּרעך! פאַרוואָס קומט ער נישט אַרויס מיט קלאַרע ווערטער? וואָס ציט ער? וואוהין ציט ער?

זי איז פול מיט שרעק. זי פילט זיך ווירקלעך נאָר נישט גוט. זי מוז איצטער זייער בלאַס זיין...

ער האָט זיך צוגעקוקט צו איר, און אַ חשד איז אין אים געבאָרן געוואָרן. ער האָט געשפּאַסט, אָבער זי נעמט עס ערנסט.

און אפשר איז עס טאַקע ערנסט! ער האָט דאַכט זיך עפעס אָנגערירט, אָט אזוי נישט ווילנדיק און נישט וויסנדיק עפעס אָנגעטאַפט. אַ, ער מוז ווייטער טאַפן!

„דו קומסט עס טאַקע פון לויסין?“

„פון וועמען דען?“

„מאַלע פון וועמען!“

דאָס גיט איר אַ קלאַפּ אין האַרצן. אָבער זי זעצט זיך שנעל אויף און שרייט אויס כמעט היסטעריש:

„ביסט עפעס הושר, טיט זאָג אַרויס!“

זי האָט אים אָנגעקוקט מיט גרויסע כעס־אויגן. זאָל סױ
מען, וואָס זאָל קומען. זאָל ער איצטער זאָגן, וואָס ער ווייס,
און אַ מעשה מיט אַ סוף.

אַבער ער האָט גאָרנישט געוואוסט, נישט געהאַט וואָס צו
זאָגן, פאַרלאָרן זיך אונטער איר אָנגעצונדענעם בליק און גע-
ענטפערט, ווי אין אַנטשולדיקונג:

„ווער האָט דיר געזאָגט, אַז איך בין עפעס חושד?“

און זי האָט גערעדט נאָך כעס־דיקער:

„פאַרוואָס גלויבסטו נישט, אַז איך בין געוועזן ביי לױסין?
פאַרוואָס ביסטו געקומען אזוי פרי אַהיים? פאַרוואָס האָסטו
מיך געוואָלט איבערראַשן?“

ער האָט זיך פאַרענטפערט, שמייכלענדיק:

„גלויבסטו טאַקע, אַז איך האָב געוואָלט איבערראַשן?“

„האַסטו דאָך אַליין געזאָגט!“

„טאָר איך עס נישט זאָגן?“

„טאָרסט עס נישט זאָגן! אפילו אין אַ ווייץ נישט!“

זי האָט זיך צוריק אוועקגעלייגט, איז געוועזן אַ ביסל פאַר-
חידושט. ווייס ער עפעס אָדער ווייס ער גאָרנישט? ווען ער
וואָלט עפעס געוואוסט, האָט ער אַנדערש געדאַרפט רעדן...
אַבער ער איז דאָך געוועזן ביים טעלעפאָן!... ער איז דאָך
געקומען פרי אַהיים!... איז עס דאָך ביי אים עפעס אַ טאַק-
טיק אזא...

אַ, זי ווערט ווירקלעך זייער מיד!...

ער איז אַרומגעגאַנגען, געוואָרפן אויף איר בליקן, און
געטראַכט, אַז ער איז אַראָפּ פון וועג. נישט געדאַרפט פאַר-
לירן זיך, פאַרענטפערן זיך. אפשר איז איר שרייען נאָר אַ פאַר-
שרייען, אַ פאַרטומלען, אַ נישט־צולאָזן צום אמת...
ער איז צוגעגאַנגען צום סאָפּאַ, געשטעלט זיך איבער איר,
אָנגעקוקט זי, געוואָלט אַרויסלייענען דעם אמת. אָבער דאָס
איז נאָך קיינמאָל קיינעם נישט געלונגען. דאָרטן הינטער דעם
דינעם שאַרבן ליגט דער אמת, אָבער דו קאָנסט אים נישט
אַרויסלייענען, אפילו ווען דו זאָלסט צוברעכן די מחיצה. אַט
ליגט זי, דעם קאָפּ פאַרוואָרפן, די אויגן צוגעמאַכט, אַ ברוגע,

א באליידיקטע. איז זי עם ווירקלעך אָדער שפּילט זי מיט אים?

ער איז געשטאַנען נאָנט איבער איר און האָט נישט גע-
פּילט אַ ציטער אין איר קערפּער, אַן אָנגעשפּאַנטקייט. זי האָט
געוואָרט, אַז אָט וועט ער עפּעס טאָן, עפּעס זאָגן.

און ער האָט טאַקע אַ פרעג געטאָן:

„טאָר איך עם נישט זאָגן?“

ער האָט באַטאָנט דאָס וואָרט טאָר און שטאַרק אָנגע-
קומט זי.

זי האָט אַ ציטער געטאָן. עם איז געלעגן וויסן אין דעם
טאָן, ווי ער האָט עם געפרעגט, אַן איינלאַדונג צו מודה זיין
זיך. זי האָט אים צוגעוואָרפּן אַ זייטיקן ביזן בליק — דאָס
האָט זי געכאַפט אַ קוק: ווי זעט ער איצטער אויס? — און
האָט קורץ און שאַרף אָפּגעשניטן:

„טאָרסט נישט!... האָסט נישט קיין אורזאָך!...“

ער האָט דערפּילט דעם ציטער, וואָס איז דורכגעגאַנגען
דורך איר, געזען דאָס אויפציטערן. דאָס האָט געקאָנט קומען
פון דעם, וואָס ער האָט פּלוצלונג אַ רעד געטאָן. דאָס האָט
אָבער אויך געקאָנט קומען פון אַן אַנדער מורא — פון דער
מורא פאַרן אמת.

ער האָט ווידער אָנגעהויבן אַרומצוגיין, גערויכערט, גע-
וואָלט זיך עפּעס דערטראַכטן. אויב זיין פּלוצימדיקער חשד
איז ריכטיק, מיט וועמען זאָל ער זי הושר זיין? ווער איז דער
מאַן? געשטאַלטן און נעמען מיטן זיך. אוממעגלעך אָפּצו-
שמעלן זיך אויף איינעם. ער קאָן הושר זיין אַלע מענער פון
זייער פאַרקער און געזעלשאַפט. און עם קאָן אויך זיין עפּעס
אַן אומבאַקאַנטער. איינער, וועמען ער קען גאָר אַפּילו נישט.
אירע אַ צופּעליקע באַגעגעניש, וואָס איז געוואָרן אַ גרויסע
נאָנטקייט. זי איז שיין, און עם זיינען פאַראַן אַ סך בעלגים.
יעדער מאַן, וואָס האָט נאָר לעבן אין זיך... זי איז אַליין. קיין
קינדער זיינען נישטאָ. צייט האָט זי גענוג, ווייס נישט, וואָס
צו טאָן מיט זיך. ליענט לייכטע ראַמאַנען, זעט זיך אָן מיט

לייכטע פיעסן, הערט זיך אָן מיט לייכטזיניקן ראַדיאָ... אין פאַרוואָס נישט? פאַרוואָס נישט?

זיין שווייגן און אַרומגיין האָט זי נערווען געמאַכט. ער פלאַנט עפעס אָפּ. ער באַרעכנט עפעס. די אָנגעשטרענגטקייט אין צופיל פאַר איר. זי מוז זי איבעררייסן.

„אָ, הער אויף אזוי אַרומצוגיין!“ האָט זי קראַנק אַרויסגעבעטלט און צוגעגעבן: „גיב מיר אַ סיגאַרעט.“

ער האָט איר צוגעטראַגן אַ פאַפיראַס, געגעבן איר פייער און ווידער שאַרף איינגעקוקט זיך אין איר.

זי האָט פאַררויכערט, אויפגעפנט אויף אים אירע אויגן און ברונזדיק געזאָגט:

„דו האָסט מיר נישט געגעבן קיין קוש און האָסט מיר נאָך נישט געזאָגט, פאַרוואָס דו ביסט געקומען אזוי פרי אַהיים.“

ער האָט זיך נישט איינגעכויגן צו געבן איר אַ קוש, נאָך לאַנגזאַם געענטפערט, ציענדיק די ווערטער:

„און דו האָסט מיר נאָך נישט געזאָגט, מיט וועמען דו האָסט אזוי לאַנג גערעדט אין טעלעפאָן.“

„איך האָב — האָב איך נישט?“

דער באַגלייטנדיקער אויפלאַך אירער איז געוועזן — פאַרלעגנהייט.

ער האָט געענטפערט:

„דו האָסט — און האָסט נישט.“

אַן אויפגעלעבטקייט איז אַריין אין איר, און זי האָט געזאָגט:

„דאָס הייבט מיר אָן צו געפעלן.“

„וואָס?“

„דו ווערסט אויפערזיכטיק.“

„איז וואָס געפעלט דיר דאָ?“

„אינטערעסאַנט. אָט לאַמיר הערן, אויף וועמען ביסטו אויפערזיכטיק.“

„אויף דעם גרויסן אומבאַקאַנטן.“

ער האָט גאַרנישט געטראַכט זיך מיט דעם וואָרט, אויף

קיינעם נישט אָפגעצילט. געמיינט צו זאָגן, אז ער ווייס נישט, אויף וועמען אייפערזיכטיק צו זיין. אָבער אין איר האָט עס אַ צאָפּל געטאָן.

דער, אויף וועמען ער דאַרף אייפערזיכטיק זיין, איז טאַקע אים אַן אומבאַקאַנטער. און אפשר איז ער טאַקע אַ גרוי-סער אומבאַקאַנטער. ער איז אַ מאָלער, וואָס וועט זיכער באַ-רימט ווערן.

זי האָט זיך מיט אים צופעליק געטראָפּן. אויף אַ מאַטינע-פאַרשטעלונג פון איינער פון די לייכטע פיעסן. זיי זיינען גע-זעסן איינס לעבן אַנדערן. זי האָט געדאַרפט דורכגיין פאַרביי אים צו איר זיין. ער איז אויפגעשטאַנען, העפלעך דורכגעלאָזן זי. דערביי אָנגעקוקט זי מיט אַזאַ אַדלערבליק, אַז עס האָט זי דורכגענומען. עס איז איר געוועזן, ווי ער וואָלט זי אומ-אַרמט. זי האָט זיך פון דעם בליק און דעם אומאַרמונגגעפיל מער נישט געקאַנט באַפרייען. געמוזט אָפט אומקוקן זיך אויף דעם קינסטלער-קאַפּ מיט די טיפע ברוינע אויגן און דעם אַרלער-בליק. אָבער אויך ער האָט אָפט זי אָנגעקוקט און ענדלעך פאַר-פירט אַ געשפרעך. אומגעצוואונגען, פריי, ווי ער וואָלט זי גע-קענט. צווישן די אַסטן האָט ער זיך איר פאַרגעשטעלט. נאָך די אַסטן האָט ער ביי איר גענומען דאָס וואָרט, אַז זי וועט באַזוכן זיין סטודיאָ. אויב זי ליבט קונסט, וועט זי עס געוויס טאָן. און זי ליבט דאָך קונסט — אַזאַ איינע מיט אַזאַ געזיכט און אַזעלכע אויגן ליבט געוויס קונסט...

דאָס האָט ער נישט געטראָפּן אָדער געזאָגט עס גלאַט אַזוי זיך. זי האָט זיך זייער ווייניק געאינטערעסירט מיט קונסט. זי געדענקט אַפילו נישט די צייט, ווען זי איז געוועזן אין מעט-ראַפּאָליטאַן מוזעאום. אָבער זי האָט אים נישט דערקלערט זיין טעות, נאָר קאָסעטיש-שטיפּעריש געזאָגט:

„מעג איך קומען מיט מיין מאַן?“

דערמיט געלאָזט אים וויסן, אַז זי איז פאַרהייראַט, און מיט אַ שמייכל צוגעקוקט, וואָס פאַר אַן איינדרוק דאָס האָט אויף אים געמאַכט.

איר פאַרהייראַט זיין האָט אים נישט אויסגעמאַכט, נאָר

איר מאַנס באַזוך האָט אים נישט אינטערעסירט. מיט זיין דורכנעמענדיקן בליק האָט ער געזאָגט:

„אויב ער וועט מיר נאָר נישט שטערן צו קוקן אויף אייך, מענט איר אים ברענגען.“

זי האָט פאַרגניגט אויפגעלאַכט, געפילט זיך שטאַרק גע-
חנפעט. ווען זי איז געקומען אַהיים, האָט זי זיך באַזונדערס
אַנגעקוקט אין שפיגל. אָ, געמאַכט אַן איינדרוק אויף אַ קינסט-
לער!

זי האָט איר מאַן פון דער באַגעגעניש נישט דערציילט,
כאָטש ער האָט יענעם אָוונט באַמערקט אַ באַזונדער אויפגע-
לעבטקייט אין איר. עס איז געווען אזוי אנגענעם איבער-
צולעבן און איבערצולעבן אין זיך די דאָזיקע באַגעגעניש. און
דאָך נישט געקאָנט פּוּעלן ביי זיך צו באַזוכן זיין סטודיאָ.
אַ וואָך איז אַריבער, און צוויי, און דריי. נישט געקאָנט אָנ-
נעמען זיך מיט מוט.

אַבער וואָס באַשערט... איז זי געגאַנגען אין גאַס און האָט
זיך מיט אים אָנגעטראָפּן. אמת, זי האָט זיך געוואונטשן די
באַגעגעניש. אמת, די באַגעגעניש איז פאַרגעקומען נישט ווייט
פון זיין סטודיאָ, כאָטש זי האָט אין יענע מקומות גאַרנישט
נישט געהאַט וואָס צו טאָן. אָט, עס האָט זיך איר געוואַלט
פאַרכיינין פאַרכיי דעם הויז פון זיין סטודיאָ, און טאַמער
טאַקע וועלן זיי זיך באַגעגענען. און אָט איז ער טאַקע! זי
האָט אים גלייך דערקענט — אפשר דערפאַר וואָס זי האָט
אויסגעקוקט אויף אים די אויגן. אָבער ער איז געגאַנגען אַנט-
קעגן איר, געקוקט אויף איר און נישט דערקענט, כאָטש זי
האָט אים שוין צוגעשמייכלט. ערשט ווען ער איז צוגעקומען
גאַנץ נאָנט, האָט ער זיך פריידיק אַ כאַפּ געטאָן.

„איר גייט צו מיר?!“

„ניין... עס איז נאָר צופעליק...“

„געבענטשט דער צופאַל! איצטער אָבער וועט איר אַרויף

צו מיר.“

גענומען זי אונטערן אַרעם, און זי איז אַרויף צו אים.
אין יענעם ערשטן באַזוך האָט זי זיך געפילט נישט פריי,

עפעס א מורא איז געלעגן אין איר, און זי איז געזעסן ווי ארומגעצוימט. ער האָט געפילט דעם ארומצוים, דעם ציטער אין איר, געוועזן זייער צאָרט און פייך, ביי איר אוועקגיין וואָרעם געקושט איר אָפשייד־האַנט. אָבער אַ וואָך שפעטער איז זי געקומען צו אים געטריבן פון אומגעדולד. דעמאָלט האָט ער זי גלייך אַריינגענומען אין זיינע אָרעמס און געקושט זי אויף די ליפן. זי איז נישט איבערראַשט געוואָרן. עס איז איר גע־וועזן, ווי זי וואָלט דאָס דערוואַרט. ער היום קאָן זי נישט פאַרגעסן יענעם מאָמענט. פון דעמאָלט אָן האָט זי אים שוין אַ סך מאָל באַזוכט, אָבער זי מוז שטענדיק אומקערן זיך אין אירע געדאַנקען צו יענעם ערשטן מאָמענט, צו יענער ערשטער אומאַרמונג, צו יענע ערשטע קושן. זי וועט אַלט ווערן און יענעם ערשטן מאָמענט נישט פאַרגעסן. און זאָל עפעס קומען אויף איר אַ צרה, וועט זי זוכן און געפינען פאַרגעסנקייט אין יענעם מאָמענט.

אַט איצטער... דער מאַן שטייט פאַר איר ווי אַ בייזע רעמעניש. עס קאָן זיין, אַז די לייזונג פון דער רעמעניש וועט זיין אַ קאַטאַסטראָפּע. אָבער זי זעט פאַר זיך יענעם מאָמענט, לעבט אים איבער. ער גיט אַריין אין איר מוט, און זי דער־לויבט זיך צו שפּילן מיט פייער.

„ווער איז דער גרויסער אומבאַקאַנטער?“ פּרעגט זי שטיפעריש.

„דאָס קאַנסטו זאַגן.“

„ווי זעט ער אויס?“

„אדרבא, זאַג!“

„אינטערעסאַנט — ווי שטעלסטו זיך פאַר דעם מאַן, מיט וועמען דיין ווייב פירט אַ ליבע.“

„ווען איך וואָלט געקאָנט לייענען געדאַנקען, וואָלט איך דיר געזאָגט. דו זעסט אים איצטער.“

איר איז אומהיימלעך געוואָרן פון זיינע ווערטער. אַזוי זעעריש זיינען זיי! אָבער זי האָט זיך גלייך געפונען.

„דו ביסט משוגע,“ האָט זי געזאָגט. „אָבער איך וויל וויסן, וואָס דו זעסט אין דיין משוגעת.“

„פארשטייטו דען נישט, אז ווען איינער ווייס, אז זיין פרוי פארראַמ אים, נאָר ער ווייס נאָך נישט מיט וועמען, זעט ער זי מיט יעדן מאַן — גרויס, קליין, שוואַרץ, בלאַנד און אַפילו גרוי?“

„פוי!“ האָט זי אויסגערעדט מיט עקל. „גענוג אזוי צו דערן!“

„דו האָסט אָנגעהויבן.“

„דו האָסט אָנגעהויבן! מיט דיין איבערראַשן, דיין חשד.“
„אַבער דו האָסט געוואַלט, איך זאָל דיר אויסמאָלן דיין אַליבטן.“

„איך האָב געמיינט, אז דו וועסט זיין קלוג גענוג און אויסמאָלן זיך אַליין.“

„אזא נאַר בין איך נישט.“

„פאַרוואָס נישט?“

„פאַרוואָס בין איך נישט אזא נאַר?“

„ניין, איך מיין, פאַרוואָס נישט אויסמאָלן זיך אַליין?“
„אונזער האַנדיהודיש איז שוין לאַנג אַריבער. פון דיין פאַרליבטקייט איז שוין אַפילו קיין דערינערונג נישט געבליבן.“
„דאָס קאַנסטו אפּשר זאָגן וועגן זיך אַליין, נישט וועגן מיר.“

„ווייל נישט נאַרן זיך און מיר. זאָג דעם אמת, דעם ריי-נעם אמת: טראַכסטו אַ מאָל וועגן אונזער ערשטער באַגעגעניש, אונזערע ערשטע טעג?“

„פאַרוואָס נישט? געוויס!“

„ווי פון אַ פאַרפּלויגענעם שאַטן.“

„ניין! דאָס טראַכסטו מסתמא אזוי!“

„ווייל מיר נישט איינרעדן. ווען דו וואַלסט ווען אַנדערש געטראַכט, איך וואַלט עם דערפילט: אין דיין באַגריסונג בין מײן קומען אַהיים, אין דיין קוש, אין דיין אומאַרמונג...“

„זאָג מיר נישט, אז דו האָסט עם נישט.“

„זיכער נישט דעם לעצטן יאָר אָדער מער.“

אזוויפיל טאַקע פאַרקערט זי מיט דעם קינסטלער. דען אַרעמער מאַן! ער האָט טאַקע ווירקלעך באַמערקט אַן אַנדערש

קייט, אן אָפגעקילטקייט אין איר באַציאונג צו אים. זי האָט
עס נישט געוואָלט, אָבער, עס שיינט, זי האָט אַנדערש נישט
געקאָנט. דער עיקר נאָך אין די טעג, ווען זי קומט פון איר
באָזוך ביים קינסטלער. דעמאָלט איז ער, אָט דער דאָ, איר
פשוט צוויידער, זיינע לאַסקעס אָן אָפּקומעניש. אין אזוינע
טעג וואָלט זי געוואָלט אים איינרעדן, אַז מענער זיינען חיות,
אָבער זי מאַכט זיך איצטער נישט וויסנדיק און זאָגט
נאָנץ פאַרוואַנדערט:

„וואָס איז? וואָס איז געשען אין לעצטן יאָר? בין איך
צו דיר נישט גוט געוועזן?“

ער האָט אָפּגעלאַכט מיט חזק.

„קום! קום צו מיר!“ האָט זי געזאָגט. אויסגעצויגן אַ
אים אירע הענט, געלאָרן אין אירע אָרעמס. אירע אויגן האָבן
אויפגעלויכטן, ווי צוויי ברענענדיקע ליכט הינטער אַ וואַסער־
הייטל. אין דער האַלטונג פון איר קערפער איז געוועזן ליידיג־
שאַפט און באַגער.

עס האָט אויפגעפלאַקערט אין אים. אַ בייזקייט, אָבער
נאָך מער אַ פאַרלאַנג נאָך איר. ער האָט זיך אַ באַוועג געמאָן
צו איר. דער טעלעפאָן האָט זיך צוקלונגען און אָפּגעשטעלט
אים.

זי האָט זיך שנעל אויפגעזעצט. ווידער שרעק און אומרוי
אייקייט אין איר. זי האָט בעסער געדאַרפט איצטער צוגיין
צום טעלעפאָן. זי האָט אַ שטרעק געטאָן די הענט, געוואָלט
עפעס זאָגן, פאַרהאַלטן אים. אָבער ער איז שוין געוועזן ביים
טעלעפאָן, אַראָפּגענומען דאָס טרייבל, אַריינגערופן „העלאָו!“

קיינער ענטפערט נישט.

„העלאָו!“

אַ שוואַכער, קוים־קוים צו הערנדיקער אָפּקלאַנג פון אַ
פאַרויכטיק אַראָפּגעלאָזענעם טרייבל.

ער האָט אַ וויילע אָפּגעוואַרט, לאַנגזאַם אויפגעהאנגען
דאָס טרייבל, געקוקט אויף איר שאַרף און איינדרוינגלעך.
עפעס איז געשען! עפעס, וואָס זי האָט געפילט, עס וועט

געשען, אויב ער וועט צוגיין צום טעלעפאָן. שטאַרק באַאומי
רואיקט האָט זי אויסגערופן:

„וואָס איז דאָס געוועזן?“

„אַ פאַלשע פאַרבינדונג.“

„איז וואָס ביסטו אזוי שטיין געבליבן?“

„ווייל דאָס איז נישט געוועזן קיין פאַלשע פאַרבינ-
דונג.“

„וואָס מיינט עס?“

„ווען דו וואָלסט צוגעקומען צום טעלעפאָן, וואָלט עס
געוועזן אַ ריכטיקע פאַרבינדונג. אַ מאָן וואָלט געענטפערט

„העלאָו!“ און וואָלט אָנגעהויבן צו רעדן.“

„פּונדוואָנען ווייסטו עס?“

„דאָס איז געוועזן אַ מאָן, און ער האָט געוואָלט דיך. ווען
ער האָט דערהערט מיין שטימע, אַ מענערשטימע, האָט ער
פאַרויכטיק אויפגעהאַנגען דעם רעסיווער, אַוועקגעגנבט זיך,
נישט אַרויסגעגעבן קיין טאָן.“

„פּונדוואָנען ווייסטו דאָס אַלץ?“

„איך קאָן שווערן.“

„דו ווייסט נישט, וואָס דו רעדסט!“

זי האָט זיך צולאַכט.

„און דיין געלעכטער איצטער איז אַ פאַלשער, אַ גע-
מאַכטער.“

„אַ, דו וואַרפסט אויף מיר אָן אַ פּחד! וועסט מיך באַלד
אַריינטרייבן אין היסטעריקע מיט דינע רייד!“

„איך באַגרייף.“

„וואָס האָסטו זיך אָנגעזעצט? וואָס באַגרייפסטו? וואָס
וילסטו?“

„איך בין אויף דער שפור.“

„אויף וואָס פאַר אַ שפור?“

„פּון דיין פאַרהעלטעניש מיט דעם מיר נאָך אומבאַ-
קאַנטן.“

זי האָט זיך צושריען מיט באַנומענע קולות :

„איך וויל עס נישט הערן, הערסטו! איך וויל עס נישט
 הערן!“
 איצטער וועט זי לייקענען שטיין און ביין. וועט אים
 פארשרייען. פארטומלען. אָבער ער האָט קאַלטבלוטיק ווייטער
 גערעדט:
 „איך ווייס, אז דו ווילסט עס נישט הערן. אָבער דו
 וועסט די שפור נישט מער פארווישן. איך וועל זי נישט אָפֿ-
 לאָזן, ביז איך וועל אויסגעפינען.“
 „וועסט נאָרנישט אויסגעפינען! האָסט נאָרנישט וואָס
 אויסצוגעפינען!“
 „וועסט מיר זאָגן, מיט וועמען דו האָסט היינט אזוי לאַנג
 גערעדט אין טעלעפאָן.“
 „דו ווייסט עס שוין.“
 „איך ווייס עס נאָך נישט.“
 „דו ווייסט!“
 „וועל איך אויפרופן לויסין און זי פרעגן.“
 איר אָטעם איז איר שטיין געבליבן.
 „דו וועסט עס נישט טאָן!“ האָט עס אַרויסגעשריען פון
 איר מיט שרעק און פאַרצווייפלונג.
 „איך וועל עס טאָן און גלייך. האָסט זיך דערשראָקן,
 וואָס?“
 „איך וויל נישט די באַליידיקונג! איך וויל נישט, זי זאָל
 ווייסן, אז דו ביסט מיך הושד אין עפעס און שפּיאָנירסט! איך
 וויל נישט אַרײַנפאַלן אין איר מויל!“
 „ווער נישט אזוי היסטעריש,“ האָט ער שאַרף אָפּגעשניטן.
 „איך וועל ביי איר פרעגן, וואָס זי מאַכט, און וועל איר
 זאָגן, אז זי פאַרדינט איר מיגרען, ווייל זי האָט גערעדט מיט
 דיר אזוי לאַנג אין טעלעפאָן.“
 אַ גאַנץ קורצע פּאַוזע. אַ קליינע פּאַוזע אין אַ גרויסער
 פאַרלעגנהייט, אָבער זי האָט זיך גלייך געכאַפט.
 „איך וויל נישט די באַליידיקונג סײַ-ווייסיי. איך וויל
 זי נישט פון דיר,“ האָט זי געזאָגט. „דו וועסט זי אָפרופן און
 וועסט דאָך אויסגעפינען, אז זי האָט מיט מיר גערעדט, אָבער

איך וועל דיר קיינמאל נישט מוחל זיין, וואָס דו האָסט מיר נישט געגלויבט... איך וועל דיך נישט קאָנען מער אָנקוקן..." אָט. אלץ שטייט איצטער אויף דער קאַרט. און זי האָט געוואונען.

ער האָט זיך פאַרלאָרן. עס איז געוועזן איבערצייגונג אין אירע ווערטער. און זי, און אמת. דאָס איז טאָקע אַ באַליידר-קונג. זי וועט זיין גערעכט, אויב זי וועט אים נישט וועלן מוחל זיין...

ער האָט זי אָנגעקוקט פון אונטערן שמערן. געוואַלט באַ טראַכטן, וואָס ער זאָל ווייטער טאָן. אָבער ער האָט דערזען, אז זי איז זייער שיין אין איר אויפֿרעגונג. דאָס פֿיער אין אירע אויגן איז געווען שרפֿענדיק, און עפעס אין אים איז צו-שמאַלצן געוואָרן. ער האָט איר נישט געקאָנט מער וויי טאָן, געוואַלט זי ליבן, אין די אַרעמס אַרייננעמען, קושן זי. ער האָט געקאָנט די היץ פון איר קערפֿער אין מאַמענטן פון אויפֿ-רעגונג, געליבט עס אין איר. זאָל ער צו איר צוגיין, צוועצן זיך, אַרומנעמען זי? ער איז געשטאַנען, אָנגעקוקט זי, גע-קעמפט מיט זיך. ניין, עפעס איז דאָך נישט ריכטיק, נאָר ווייס ער נישט, ווי אַרויסצוקריגן דעם אמת. אָבער ער טאָר נישט אָפּלאָזן.

"זיי זיך מודה, אז דו האָסט מורא, איך זאָל זי אָפרופן," האָט ער ווידער אָנגעהויבן.

באַראַיקונג הייבט אָן אַריינצוטערעטן אין איר — ער וועט לויסן נישט אָפרופן. און זי פֿילט אַ גרויסע שוואַכקייט, ווי נאָך אַן איבערגעלעבטן שרעק, און לייגט זיך ווידער אַוועק אויפֿן סאָפּאַ.

"איך קאָן מיט דיר נישט רעדן," האָט זי קוים אַרויס-גערעדט.

זי איז געוועזן בלייך און מיד. ער האָט אויף איר רחמנות געקראָגן. איז צוגעקומען צו איר.

"זיי מיר מוחל," האָט ער געזאָגט, פֿול תשובה און הִרטטה, און אָנגעקוקט זי איבערבֿעטנדיק, אָבער אויך פאַרשנדיק. איז זי שוין מיט אים פאַרטיק, אָדער נישט? פאַרוואָס איז

ער געקומען אהיים אזוי פרי? פארוואס וויל ער איר נישט זאגן?

זי האָט געמאכט אַ ברוגזדיק געזיכט, צונויפגעצויגן שטערן און ליפן און געזאָגט מיט אַ טאָן פון באַליידיקטער אומשולד: „ביסט געקומען אזוי פרי אהיים, זאָגסט נישט, פארוואָס דו ביסט געקומען, און טשעפעסט זיך, טשעפעסט זיך... פאַר-וואָס ביסטו געקומען אזוי פרי?“

„פריסטו זיך נישט?“

„איך פריי זיך זייער שטאַרק, אָבער...“

„איך האָב געזען, ווי דו האָסט זיך דערפרייט.“

„דו וואָלסט זיך פונקט אזוי דערשראָקן. קומסט אַרײַן אין דיין היים, וואו דו רעדוואַרטסט קיינעם נישט, עפנסט אויף די טיר און דערזעסט עמיצן... איך וואָלט געוואָלט זען, ווי דו וואָלסט זיך נישט דערשראָקן.“

„אמת. און דאָך!“

„וואָס און דאָך?“

„קיין באַזונדער דערפרייטקייט האָב איך שפעטער אויך נישט געזען.“

„אז איך וויל וויסן, וואָס האָט דיך געבראַכט, און דו זאָגסט מיר נישט! וועסטו אַמאָל זאָגן?“

„איך האָב געוואָלט זען, וואָס מיין פרוי טוט אין מיטן מיטוואָך.“

„דו הייבסט שוין ווידער אָן! מער פרעג איך נישט.“

„פארוואָס גלויבסטו נישט, אז איך האָב דאָס געוואָלט

זען?“

„דו ווייסט גענוי, וואָס איך טו. איך דערצייל דיר אַלץ.“

„נאַטירלעך. דו דערציילסט מיר. אָבער...“

„דו גלויבסט מיר נישט.“

„דאָס האָב איך נישט געזאָגט.“

„איז וואָס האָסטו ווידער אָנגעהויבן אזוי צו רעדן?“

„איך וויל זיך צו עפעס דעררעדן.“

זי האָט אויפגעשריען:

„צו וואָס ווילסטו זיך דעררעדן? ! זאָג עס אַרויס און פאַרטיק!“

„איד, בין נאָך נישט פאַרטיק.“

„ביסט מיר חושד! האָסט מיר געוואָלט איבערראַשן!“

„גין.“

„דו האָסט דאָך עס געזאָגט!“

„דאָס האָב איך גלאַט אזוי גערעדט.“

„אָ, דו מאַכסט מיר קראַנק! וואָס ווילסטו, וואָס? וואָס

משעפעסטו זיך?“

ער האָט נישט געהאַט, וואָס צו זאָגן, אָבער ער האָט זיך נישט געקאָנט „אַפּטשעפּען“. ער האָט זיך נישט געקאָנט באַפּרייען פּון דעם נאַגנדיקן געפיל, אַז „עפּעס איז נישט גלאַט“. דאָס האָט אים געעקבערט אין מוח, און ער האָט געזוכט, גע־זוכט... געדאַרפט אַפּרופּן ליוסין. האָט זי דאָס גערעדט אין טע־לעפּאָן, וועט אַראָפּ אַ באַרג פּון אים, וועט ער פּריי ווערן פּון דעם עקבערן. האָט זי נישט גערעדט, וועט ער וויסן... וועט ער וויסן... זאָל ער עס טאָן? זאָל ער דאָך אַפּרופּן ליוסין?

ער האָט זיך גענומען אַ פּאַפּיראַס און אונטערגעטראָגן איר זיין פּאַרטסיגאַר.

„לאָז מיר טעלעפּאָנירן צו ליוסין.“

זי האָט כעסדיק אַפּגעשטופּט זיין האַנט מיטן פּאַרטסיגאַר און איבערגעדרייט זיך צו אים מיטן רוקן.

ער האָט אַפּגעלאַכט, אַוועקגעזעצט זיך, פּאַררויכערט, גע־לאָזן רויך־בויעלעך און געטראַכט, געטראַכט.

ווען ער געפינט נאָר אויס דעם אמת וועגן טעלעפּאָן! געוועזן אזוי נאָנט... ווען ער איז פּריער געוועזן ביים טעלעפּאָן... גע־וויס געוועזן אַ מאַן... געוואָלט זי... אַדער אין דער פּרי... „דער טעלעפּאָן באַזעצט...“ אזוי נאָנט דאַכט זיך...

אָ, ער האָט עס! דאָס איז אַ פּלאַן! אויב דער וועט צו גאָרנישט דערפירן, וועט ער זיך אַנטשולדיקן. זי וועט מוזן פּאַרשטיין, פּאַרוואָס ער האָט דאָס געטאָן, פּאַרוואָס ער האָט איר געזאָגט אַ ליגן...

ער האָט זיך אויסגעדרייט צו איר און געזאָגט שאַרף,
באַפּוילעריש:
„עלזאָ!“

זי האָט געשוויגן. אָבער זי האָט אָנגעשפּיצט די אויערן.
זיין טאָן זאָגט נישט אויף קיין גוטס. אָ, איצטער... איצטער וועט
ער איר זאָגן!..

ער האָט איבערגעחזרט:
„עלזאָ!“

„וואָס ווילסטו?“

„דריי זיך איבער, קוק מיך אָן!“

„איך האָב נישט וואָס צו קוקן!“

„ווילסט דאָך נישט, איך זאָל צוגיין צו דיר און...“

„טו, וואָס דו ווילסט!“

ער איז אויפגעשטאַנען און צוגעגאַנגען צו איר. זי האָט
געציטערט אין אלע אברים, געוואַלט בלייבן ליגן, אָבער נישט
אויסגעהאַלטן, האַלב אויפגעהויבן זיך און אָנגעקוקט אים מיט
גרויסן שרעק, ווי אין דערוואַרטונג פון קלעפּ.

איצטער איז ער געוואָרן זיכער אין זיין זאַך. זיין האַרץ
האָט אָנגעהויבן שטאַרק צו קלאַפּן, אין זיינע אויגן האָט אויפֿ־
געבליצט כּעס, און זיין שטים איז געוועזן שאַרף שניידנדיק:

„ווי ווען איך האָב אויפגעכאַפט דיין געשפרעך אין טע־
לעפּאָן?“

זי האָט אויפגעשריען, די הענט אויפגעהויבן אין פאַר־
טיידיקונג.

עס האָט אויפגעשטורמט אין אים. דער געמאַכטער כּעס
איז געוואָרן ווילדקייט, איז געוואָרן רציחה. אין קאָפּ האָט אים
געברענט, די פינגער האָבן געקרעמפט, און מיט צופלאַצנדיקן
האַרץ האָט ער ווילד־כּעסדיק אַרויסגעצישט:

„אָהאָ! איך האָב דיך געכאַפט! איצטער וועסטו מיר זאָגן,
מיט וועמען דו האַסט גערעדט!“

זי איז אויסגעפּילט געוואָרן פון אַ טויטשרעק, האָט פאַר־
געסוּ. אַז זי דאַרף לייקענען שטיין און ביינ, פאַרלאָרן די
מעגלעכקייט צו רעדן, נאָר געשטופּט זיך צום ווענטל פון סאָפּאַ,

מיט דערשראָקענע אויגן געקוקט אויפֿן מאַן און רהימירט נע-
שעפטשעט:

„בעני! בעני!“

ער האָט זיך אָנגעבויגן צו איר, אָנגעשטעלט די הענט
מיט צושפּרייצטע פינגער און נאָך ווילדער אַרויסגעבראַכט פון
צווישן צונויפגעביסענע ציינער, מיט אַ פייער אין גאַנצן
קערפּער:

„דו וועסט מיר זאָגן, מיט וועמען דו האָסט גערעדט!“

זי האָט אויפגעשריען ווי נישט מיט איר קול:

„בעני!“

ער האָט זי אָנגעכאַפט פאַרן האַלז און אָנגעהויבן צו
ווערן:

„וועסט מיר זאָגן, מיט וועמען דו האָסט גערעדט!“

דער שרייבער האָט זיך געריבן די הענט. אין זיינע אויגן
האָט געפלאַמט דאָס פייער פון באַשאַפֿן.

דער צופאַל פון געקרויצטע דראָסן האָט אָנגעדריט זיין
פאַנטאַזיע, באַפּרוכפּערט זי און עס איז באַשאַפֿן געוואָרן
אַ ווירקלעכקייט, וואָס איז נישט ווייניקער ווירקלעך, ווי די,
וואָס איז אינדעראַמתן אָפּגעלאָפֿן.

די אַשת איש איז אַוועק פון טעלעפּאָן אַ ביסל אומרואַיק,
האָט זיך פאַרגעוואָרפֿן אומפאַרזיכטיקייט. נישט געדאַרפֿט
רעדן פון דער היים, נישט געטאַרט זיך אָנפאַרטויען דעם
טעלעפּאָן... דאָס איז געוועזן זייער נישט קלוג פון זיין זייט.
און איר האַרץ האָט אַביסל געצאַפֿלט ביים אָנקום פון איר
כאַן. אָבער ער איז געקומען אַהיים ווי געוויינלעך, האָט גאַרנישט
פאַרדעכטיקט. דיזעלביקע באַגריסונג, דערזעלביקער קוש. זי
האָט אים פאַרזיכטיק אָנגעקוקט, געפאַרשט. אַ מאַמענט נאָר,
און באַלד פאַרגעוויסערט זיך, אַז ער ווייס פון גאַרנישט. אַראָפּ
אַ שטיין פון האַרצן. זי איז געוואָרן אויפגעלעבט און פריילעך.
געשיקט אין געדאַנס אַ שטיפּערישן גרום צו איר געליבטן און
איז געוועזן גאַנץ באַזונדערס גוט און פריינטלעך צו איר מאַן.
ער דאַרף דאָך באַלוינט ווערן פאַר זיין זיסער אומוויסנהייט!

א קורצע מעשה, און ווייט נישט אזוי אינטערעסאנט, ווי די ווירקלעכקייט, וואָס דער שרייבער האָט באַשאַפֿן. אַגב וואָלט זי אים נישט אַריינגעבראַכט אזויפיל דאָלאַרס, ווי זיין פאַר-לענגערונג...

ער האָט געלאַכט. פאַר וועמען אַ שרעק, פאַר וועמען פרנסה! ער דאַרף זיך נאָר נאָך דערטראַכטן, פאַרוואָס איז דער מאַן דאָך געקומען אַהיים פריער ווי שטענדיק. אָדער אַפּשר איז עס גאָרנישט נויטיק. יאָ, עס איז טאַקע נישט נויטיק! ער האָט אַ דערציילונג! ער גייט גלייך אַהיים און זעצט זיך שרייבן.

אַהיים... האָט ער נישט געוואָלט פריער טעלעפּאָנירן אַהיים צו זיין ווייב? אַ, יאָ, ער האָט גאָר אין גאַנצן פאַרגעסן! ווען ער האָט אַראָפּגענומען דאָס טעלעפּאָן־טרייבל צו טעלער פּאָנירן איר, האָט ער דערהערט די שטימען. האָט ער שוין געהאַט אָנגעגעבן די נומער אָדער נאָך נישט? ער האָט זיך פּלוצלונג דערפילט אומבאַקוועם. אַ מיאוסער געדאַנק איז אים דורכגעלאָפֿן.

האָט עס נישט צומאָל זיין ווייב גערערט? דאָס איז נישט געוועזן איר קול, נישט איר אַרט צו רעדן... איז עס דאָך טאַקע געוועזן אַ פאַרשטעלטע שטימע... וואָלט זיין פרוי אזוי גע-קאַנט פאַרשמעלן איר שטימע, אז ער וואָלט זי אַבסאָלוט נישט דערקענט?..

ווייל זיך נישט אַרויסדרייען, דו! טראַכט! טראַכט! טראַכט, אז דאָס איז געוועזן דיין ווייב... ווער אומרואיך... צאַפֿל זיך... וואָס וועסטו טאָן? ווי גייסטו אויסגעפינען דעם אמת?... וועסטו איצטער אויספירן אין לעבן די טעמע, וואָס דו האָסט פאַר-טראַכט?... האָסטו מורא?

אָך, וואָס! דאָס איז נישט זי געוועזן! נאַנץ באַשטימט נישט זי!... ווי קאָן ער גאָר טראַכטן?!... ווי קאָן ער גאָר זי באַליידיקן?!... א, דו האָסט מורא! האָסט מורא!... ער מוז שוין טראַכטן, ער מוז... ער קאָן דעם געדאַנק נישט פאַרטרייבן פון זיך... ער לאַכט פון זיך אליין. וואָס פאַר

אַ משוגעת! אָבער ער ווייס, אַז ווען ער וועט קומען אַהיים און זי נישט געפינען, וועט ער זיך אויפֿעסן. ער וועט זי זען ביי איר געליבטן, ביי דעם מאַן, וועמעס שטימע איז אים גע- וועזן גאַנץ פרעמד, ביי דעם גרויסן אומבאַקאַנטן.

ער איז שוין כמעט זיכער, אַז ער וועט זי נישט געפינען אין דער היים, און הייבט זיך שוין אָן אויפֿצועסן. ער זוכט זי אַרום אין גרויסן ניו יאָרק. וואו קאָן זי נאָר זיין? ער גייט איבער אין קאָפּ פאַרשיידענע פריינט און באַקאַנטע. ווער איז דער געליבטער? ביי וועמען קאָן זי איצטער זיין? און ער מאַלט זיך בילדער, פון וועלכע עס וואַרפט אים.

פּו! ווערט ער נישט דער מאַן פון זיין אויסגעקלערטער ווירקלעכקייט?

ער לאַכט אָפּ צו זיך אַליין. אָבער זיין אויפֿלאַך האָט וויי- טיק, שווערן האַרצשרעק.

יא, אָט איז ער, יענער מאַן. אָבער ער איז אין אַ בעסערער לאַגע. ער האָט געהערט דעם געשפּרעך. ער דאַרף נישט טאַפּן אין דער פינסטער, דעררעדן זיך. ווען זי וועט זיין אין דער היים, ווען ער וועט קומען, וועט ער וויסן, וואָס צו לייענען אין אירע אויגן...

ווען ער איז צוגעקומען צו דער טיר פון זיין דירה, האָט זיין האַרץ אים שטאַרק געקלעמט; און ווען ער האָט אויפֿגע- עפנט די טיר, איז ער געוועזן אָן אַטעם. אָבער זיין ווייב האָט אים באַגעגנט מיט אַ האַרציקן „העלאַו, טייערער!“ פּול לייכ- טיקייט און ליבע. דאָך גלייך זיך פאַרוואונדערט איבער זיין אויפֿגערעגטקייט און אַטעמלאַזיקייט.

„וואָס איז מיט דיר, געליבטער?“

אַ, אויפֿן וועג אַהיים האָט ער פאַרטראַכט אַ דערציילונג און אויסגעאַרבעט זי אין אַלע איינצלִהייטן... דאָס האָט אים אַזוי אויפֿגערעגט. ווי געוויינלעך. דערצו איז ער פון דער כאַבויי ביז דער היים מער געלאָפּן, ווי געגאַנגען, ברענגענדיק צו דערציילן זיין נייעם איינפאַל.

זי איז געוועזן אַנטציקט, האָט זיך אַוועקגעזעצט ביי זיינע פיס, מיט לייכטנדיקע אויגן געקוקט אויף אים, מיט אַ גלייך-

זעליקן שמייכל אויפגענומען די מעשה, וואָס איז געבאָרן געוואָרן אין איר מאַנס קאָפּ.

ער האָט אָנגעהויבן פון רעכטן אָנהייב. דעם אונטערנגע-
הערטן געשפרעך פון די פאַרליבטע זינדיקע האָט ער איבערגע-
געבן זייער לאַנגזאַם און דערביי געקוקט אויף איר שפּיאַניש,
נאָכגעפּאַלגט יעדן ווינק פון אירע אויגן.

זי אָבער האָט נישט אַ ווינק געטאָן מיט אַן אויג. האָט צו-
געהערט מיט גרויסן אינטערעס, געלאַכט, נישט געוואָלט גלויבן,
אַז ער האָט ווירקלעך אונטערנגעהערט אַזאַ געשפרעך, מיט אַ
נוטמוטיקן פאַרוואָרפּספּולן „אַ!“ האָט זי פּראָטעסטירט קעגן
זיין אַרײַנשרײַען אין טעלעפּאָן, צוגעגעבן, אַז עס איז טאַקע
געוועזן געמײן אונטערצוהערן דעם געשפרעך...

אַבסאָלוט רײן און אומשולדיק. און דאָך גריבלט און
קראַצט עס אין אים.

ווען ער האָט געענדיקט, האָט זי אים גוט און האַרציג
אָנגעקוקט. געטוליעט זיך צו אים. און פּלוצלונג ניט זי אַ פרעג:
„האַסטו נישט געזאָגט, אַז דו האָסט געוואָלט מיר טעלע-
פּאָנירן?“

„יאָ.“

„איז דיר נישט איינגעפאַלן, אַז דאָס האָב איך גערעמט?“
ער האָט שולדיק צוגעשאַקלט מיטן קאָפּ:

„טאַקע איינגעפאַלן.“

„נו? איז וואָס נײַסטו טאָן?“

זי האָט אויסגעשטרעקט דעם האַלז.

ער האָט אויפגעלאַכט און גלייך אויפגעזיפּצט:

„וועל פאַרלענגערן מײן דערצײלונג!“

א דעטעניש

מיין פריינטס געזיכט איז געוועזן פארקרימט פון א
אינערן ווייטיק, געמישט פון עקל. ער האָט מיר דערציילט
פון זיין ערשטער ליבע. נישט איינער האָט שוין פארלאָרן זיין
געליבטע, אָבער אזוי פארלירן, ווי ער!... דאָס עסט און עסט
אין אים, כאָטש דאָס איז שוין געשען מיט אַ סך יאָרן צוריק.
אַט וואָס ער האָט מיר דערציילט:

איך און זי זיינען אין איין דאָרף אויפגעוואקסן, אין שכנות
געוואוינט — אַ פענסטער קעגן אַ פענסטער, פון וועלכע מיר
פלעגן זיך איבערוואַרפן מיט בליקן, ווען מיר זיינען נישט
געוועזן צוזאַמען אין שטוב אָדער דרויסן. פאר די פענסטער
זיינען געוואקסן צוויי יונגע בוימלעך — פאָרוואָס געדענק איך
זיי יעצט אזוי? — עס שיינט מיר, דאָס בין איך און זי.
מיר זיינען געוואקסן צוזאַמען מיט די בוימלעך לאַנגזאַם
זאַם, און אונזער ליבע איז געוואקסן מיט אונזער וואקסן. די
בוימלעך זיינען אויך נישטאָ שוין מער. איינס פון זיי האָט
אַ חזיר אונטערגעגראָבן, דאָס אַנדערע האָט אַ דונער איינס
געשלאָגן.

יאָ-יאָ!

אַלזאָ ווייטער. ווען איך דערצייל דיר פון „אונזער“ ליבע,
דאַרפסטו פאַרשטיין, אַז מיר האָבן אונז קיינמאָל נישט אויס-
געשפּראָכן. דאָרף מען זאָגן טאָג, ווען עס איז טאָג, און נאַכט,
ווען עס איז נאַכט? פאַרשטייט — אונזער ליבע איז געוועזן
אַ גאַנץ זעלבסטפאַרשטענדלעכע זאַך. זי איז געוואקסן מיט אונז,
און אַלע האָבן געקוקט אויף אונז ווי אויף חתן-כלה פון קליי-
נערהייט אָן. אונזערע עלטערן זיינען געוועזן פון גלייכן יחוס,

גוט אין מעמד און אלטע פריינט. און איך בין געוועזן א גער-
ראָטן יינגל, א וואויללערנער און א פיין קעפל אין מסחר, און
זי איז געוועזן א גערָאָטן מיידל, שיין און קלוג און א גרויסע
בריה. בקיצור — א גוט, פאסנד פאָרל, ווי גאָט האָט געבאָטן.

מיר האָבן אונז דערפאַר קיינמאָל נישט דערקלערט אין
ליבע, אָבער אויך צו קיין אומאַרמונג און קוש איז עס צווישן
אונז נישט געקומען. מיר זיינען ביידע געוועזן פרום. זי —
ווי א מיידל קאָן און דאַרף זיין פרום; דער עיקר שטיל, צנועה-
דיק, פאָרויכטיק, און אָפּגעהיט צווישן מענער. איך אָבער
בין געוועזן פרום ווי א שטעקן. אויסערלעך — אין א לאַנגער
קאָפּאָטע און מיט לאַנגע געקרייזלטע פאות — און אינער-
לעך: פרום אָן חכמות, פרום, ווייל איך האָב געמוזט זיין פרום,
ווייל איך האָב געהאַט דערצו א גרויסע בעדערפעניש. וועל איך
דאָך קיין מיידל נישט קושן, און אפילו מיין כלה. און פלעגט
עס אַמאָל קומען איבער מיר, און עס פלעגט זיך מיר פאַר-
וועלן אַרומנעמען זי, און צודריקן זי צו מיר, און אויסקושן
איר אלע גלידער, איז דאָס „מען טאָר נישט“ געזעסן מיר
פעסט אין דער נשמה און צוגעהאַלטן מיך, ווי מיט אייזערנע
צוואַנגען. איך האָב מיך געהאַלטן, ווי א גוט דיסציפלינירטער
סאָלדאַט. רואיק געשטאַנען! האַלט זיך! איך האָב אָפּגעלייגט
אויף דער צייט, ווען איך וועל מעגן — אויף נאָך דער חתונה,
און די חתונה האָט געזאָלט זיין נאָך מיין פּריזיוון.

גלויב מיר, עס איז מיר געוועזן זייער שווער. דערהויפּט
נאָך, וואָס זי איז געוועזן צו מיר זייער צוגעלאָזן. זי פלעגט
עס ליב האָבן צוצוטליען זיך צו מיר, אַרומלייגן די האַנט
אַרום מיר. צופעליק, ווי נישט געוואָלט, אָבער דאָך מיט א צי-
טער אין גאַנצן קערפער, מיט א טרייסלעניש אין די הענט.
אָבער איך בין געוועזן ווי איין אַלטער אָפּגעלעבטער פרוש.
אָדער איך פלעג עס נישט מערקן, אָדער איך פלעג זי אָפרוקן
פון מיר. קאַנסטו אַזוינס באַגרייפן אין א צוואַנציקיאַריקן גער-
זונטן בחור?

דו שטעל דיר פאַר: איך האָב מיך איינמאָל געשיפּט
מיט איר — אַזעלכע זאַכן האָב איך מיר דערלויבט; איך

פלעג אויך גיין מיט איר יאגדעם קלייבן אין וואלד, גאנץ אַליין, און פיש כאַפן און אזוי ווייטער — אַלזאָ, מיר האָבן אונז געשיפּט. דאָס איז געוועזן אַ זומער פאַרנאַכט, ווען אַלץ אַרום דיר איז פול גנינה און דו ווערסט אָנגעפילט פון אומ- צייליקע פאַרלאַנגען, וועלכע טיילן זיך אָפּ צו דיר און דרינגען אין דיר אַריין פון אַלע די אַרומיקע טענער — אַ גאַנץ גע- פערלעכע צייט צו זיין דעמאָלט אַליין מיט אַ מיידל. אָבער דאָס ווייס איך יעצט, דאַמאָלט האָב איך עס נישט געוואוסט, איך בין אַזומגעגאַנגען ווי אין אַ פאַנצער. איך האָב מיך גע- שיפּט, ווייל אויפן טייך איז געוועזן קיל, קילער ווי אין דאָרף, און ווייל איך האָב בכלל ליב געהאַט צו שיפן זיך. איך האָב מיך געשיפּט לשמיה ולשמה, פון דעם שיפן זיך יענן. איך בין שטאַרק פאַרטאָן געוועזן אין מיין אַרבעט, האָב פלייסיק גע- אַרבעט מיט די רודערס, אונטערגעזונגען, גערעדט, און ערגעץ- וואו ווייט אין מיר אויך הנאה געהאַט, וואָס זי איז דאָ מיט מיר — זי, וואָס וועט זיין מיין ווייב נאָך מיין פּרויזיוו, און צום פּרויזיוו זיינען מיר געבליבן נאָר נאָך עטלעכע חדשים.

פּלוצלינג האָט זי זיך אַפּגעגליטשט פון איר זיץ. צוגע- פּוועט צו מיר און אַרויפגעלייגט דעם קאָפּ מיר אויפן שוים. איך האָב מיך עפעס, ווי דערשראָקן, אָבער מיין ערשטער געדאַנק איז געוועזן, אַז מיט איר קאָפּ ביי מיר אויפן שוים וועל איך נישט קאָנען רודערן.

„טיק רודער נישט“, האָט זי מיר געזאָגט. „לייג אַוועק די רודערס.“

דערפאַר אָבער האָב איך מורא געהאַט. איך האָב גע- וואוסט, אַז צווישן אונז וועט גאַרנישט געשען, אָבער איך האָב דעם קאַמפּ נישט געוואָלט. איך האָב פאַרשפּירט, אַז עפעס רירט זיך אין מיר, און איך וועל מיך דאַרפן צונויפנעמען, וועל מיר דאַרפן אָנטאָן אַ כּח. יא, ווען איך וואָלט געקאָנט רודערן, וואָלט איך ווייטער גערודערט און געמאַכט מיך נישט-ווייסנדיק, אַז זי האָלט איר קאָפּ ביי מיר אויפן שוים, אָבער אזוי... ניין, איך וועל בעסער אַראַפּרוקן איר קאָפּ, צוליבן אים לעבן מיר

און זען, אז איד זאל קאנען ווייטער רודערן. און פלוצלונג
זאגט זי צו מיר:

„גיב מיר א קוש.“

זי האָט אַרויפגעקוקט צו מיר מיט פייער אין די אויגן,
די ליפן פונאנדערגעפנט, די ציינער צונויפגעפרעסט און גע-
ווארט.

איך האָב מיך פאַרלאָרן, היים און קאלט איז מיר גע-
וואָרן. איך האָב דערפילט, אז מיין פאַנצער ווערט צופאַלן.
איך קאָן איר נישט אָפּזאָגן. איך האָב מיך אָנגעהויבן אַרומ-
צוקוקן, צי זעט נישט עמיצער. מיקיטא, א יונגער פויער, האָט
זיך רואיק און לאַנגזאַם געשיפט הינטער אונז, די אויגן גע-
ווענדט אויף אונז. איך האָב געדאַרפט אויסשרייען: „נאַ-
טירלעך!“ איך האָב מיך געדאַרפט ריכטן, אז ער וועט דאָ זיין.
וואָרום וואו איך פלעג זיין מיט איר אַליין, פלעגט ער עפעס
ווי פון דער ערד אויסוואַקסן. איך האָב מיך קיינמאַל דערפון
נישט אויסגעמאַכט, מיר איז דאָס אַפילו נישט אויפגעפאַלן,
יעצט אָבער האָט עס אויפגעקאָכט אין מיר קעגן אים.
איך האָב שנעל אַראָפּגערוקט איר קאַפּ פון מיין שוים.

„מיקיטא קוקט!“

זי האָט זיך אויפגעזעצט, לאַנגזאַם, מיר, מיט אַ ביזן
אויסדרוק אויפן געזיכט. די גאַנצע צייט האָט זי מער קיין
וואָרט נישט אַרויסגערעדט. „ניין“ האָט זי געענטפערט און
„יא“, אָדער גאַרנישט געענטפערט. אויך אויפן וועג אַהיים האָט
זי קוים אַ וואָרט אַרויסגערעדט, און איר „גוטע-נאַכט“ איז
אייזקאַלט געוועזן.

זי איז ווי אומגענדערט געוואָרן, האָט זיך גאַנץ געביטן.
ווייניק געלאָזן זיך זען, ווייניק גערעדט מיט מיר. און טרוקן
אַזוי, אָפט באַגלייטנדיק אירע ווערטער מיט אַ מאַדנעם האַרטן
אויפלאַכן, וואָס איר האָב גאָר קיינמאַל נישט געהערט ביי איר.
איך האָב נאַטירלעך באַמערקט די ענדערונג — נישט אַזוי
שנעל, ווייל אויסערלעך איז דאָך אין אינגערע באַצויאונגען
קיינמאַל נישט געוועזן קיין סך ליבע. עס האָט מיך געקערנקט,
וואָס זי האָט זיך פלוצלונג אָנגעהויבן גאָר צו דערווייטערן.

אָבער איך האָב זי נישט געפרעגט, וואָס איז די אורזאַך, געד
מאַכט מיך נישט באַמערקנדיק. סיי ווי סיי איז דאָך באַלד
די חתונה. און טאַקע גוט צו זיין א ביסל דערווייטערט.
ענדלעך איז אָנגעקומען דער פּריזיוו. איך בין אַוועק אין
שטאָט. עס האָט זיך אָנגעהויבן אַ סדרה באַהעלטעניש. איך
האָב געהאַט אויסזיכטן אויף אויסצודרייען זיך פון דינסט, ווען
איך וועל נאָר צייט געווינען. איך בין אַוועק צו אַ מומען אין
אַ ווייט שטעטל, געזעסן איינגעשפּאַרט און אויף דער גאַס
נישט באַוווּזן זיך. עס זיינען אַוועק אַזוי זעקס וואָכן. פּלוצלונג
באַקום איך אַ בריוו פון דער היים, איך זאָל אויף גאָרנישט
קוקן און גלייך קומען. עטוואָס שרעקלעכעס האָט פּאַסירט,
עטוואָס אומגלויבלעכעס.

אָן שאַלד און מעלדן בין איך אַוועקגעפּאַרן אַהיים — —

זי האָט זיך געשמדט און חתונה געהאַט מיט מיקיטאַן!
הערסט, איך קאָן דיר גאָר ווייטער נישט דערציילן. ווען
דו וואָלסט געוואוסט, ווי מיר איז! שטענדיק, ווען איך טראַכט
דערפון, איז מיר, ווי מיין קערפּער וואָלט מיט שפּילקעס געד
שטאַכן געוואָרן. שטייט מיר נישט מיין האָר אויפן קאָפּ? מיר
דוכט, זיי זיינען מיר ווי די טשוועקעס. — גיב מיר אַ ביסל
וואַסער. — אַזוי. —

און יעצט בקיצור.

זי האָט זיך געשמדט און חתונה געהאַט מיט מיקיטאַן,
מיט דעם יונגן פּויער, וועלכער איז געוועזן אונזער שטומער
באַגלייטער אויף אונזערע איינזאַמע וועגן. דאָס איז געסומען
אויף אונזערע ביידע פאַמיליעס, ווי אַ דונער פון אַ קלאָרן
הימל. מען האָט זיך עס נישט געוואָלט גלויבן, איינער האָט
אָנגעקוקט דעם צווייטן פאַרוואונדערט, קשהדיק. ווי איז עס
מעגלעך? ווי אַזוי האָט עס געקאַנט טרעפן? איז עס נישט
אַ חלום?

מען האָט קיינעם נישט צוגעלאָזן צו איר. מען האָט אָנג
געוואָנט די יידן פון דאָרף, אַז אויב זייער לעבן איז זיי ליב,
זאָל מען זי לאָזן צורו. אָבער די יידן האָבן אויף גאָרנישט
געקוקט און אָנגעווענדעט אַלע מיטלען אויף צו זען זיך מיט

איר. איר מוטער איז אָפּגעלעבן דריי טעג און דריי נעכט אונטער מיקיטאָס פענסטער, געריסן אויף זיך די האָר און גע- שריען און געוויינט. אָבער אַלץ איז געוועזן אומזיסט. האָט מען מיך אַרויסגערופּן. טאָמער וועל איך קאָנען אויף איר ווירקן.

איך בין נאָר אַרײַנגעפּאַלן אין אַ היסטעריקע און אַוועק- געלײגט זיך אויף לאַנגע וואָכן און חדשים אין אַ פיבער.

מען האָט געוואָלט אויסנוצן מיין קראַנקהייט אויף איבערצו- ענדערן איר זין, דערווייכן איר האַרץ. זע, גולנטע, דו האָסט דאָך אַ מענטשן דערהרגעט. אָבער ווען מען האָט איר גערעדט פּון מיר, איז איר געזיכט נאָך האַרטער און בײזער געוואָרן.

זי איז געבליבן אַ גויה און בײ איר מיקיטאָן. און ווי אויף צו להכעים איז זי געבליבן וואוינען אין אונזער דאָרף און אומברעהמנותריק געשטאָכן אין די אויגן און הערצער פון אירע עלטערן און קרובים און פריינד. מען האָט זי נישט אויפגעהערט צו שעלטן און קללהן אונטער די אויגן און אין די אויגן. און אין דער אייגענער צייט איז זי געוועזן פאַר אַלעמען אַ שווערע רעמעניש. דאָכט זיך שטענדיק אַזאַ גוטע געוועזן. פון וואָנען קומט עס צו איר פּלוצלונג אזאַ שטיינערן האַרץ? —

ווען איך האָב ווידער אָנגעהויבן אַרומצוגיין, האָב איך מיך די ערשטע זאָך אַוועקגעשעלעפט צו איר הויז. דאָס הייסט, צוערשט בין איך געזעסן פּאַרנט פאַר אונזער הויז און געוואַרט, טאָמער וועט זי פאַרבייגיין; איך האָב מיר אויסגעקוקט מײנע אויגן. און ווען איך האָב מיך נישט געקאָנט דערוואַרטן, בין איך אויפגעשטאַנען און אַוועקגעגאַנגען. וואָס האָב איך געוואָלט פון איר? וואָס האָב איך געוואַרט? אויף וואָס האָב איך גע- האָפט? מיין האַרץ האָט געבלוט, און איך בין געגאַנגען. ווי עמיצער וואָלט מיך געשלעפט. ביים פאַרקער אין געסל האָב איך זי אָנגעטראַפּן, אויג אויף אויג, קיין איינציק נפש נישט אַרום אונט. עס האָט מיר אַ רײס געטאַן אין האַרצן און איך בין גע- פאַלן ווי אַן איבערגעזענטער בוים פאַר אירע פּיס.

ווען איך בין געקומען צו מיר, האָב איך מיך היסטעריש צוואוויינט. זי איז געשטאַנען איבער מיר מיט אַ האַרטן, בײזן אויסדרוק אויפן געזיכט, ווי איר פנים וואָלט צו שטיין געוואָרן,

און באַלד האָט זי שלאַנגיק-גיפטיק אַרויסגעשיפעט פֿון צווישן
די איינגעפרעסטע ציינער:
„פאַרוואָס האָסטו מיך קיינמאָל נישט געקושט?!“ — —

1912

.III

אִד אױסקױף

די צייטונגען זיינען געוועזן פול מיט נייעס וועגן א נייער נאך
קיינמאל נישט געזעענער ים-חיה. מ'האט געמיינט, אז די טיפ-
קייטן פון ים האבן שוין מער קיין סודות נישט פאר אונז. און
אָט — דווקא: א ריזנפיש, א לויטן! און די וועלט איז איבער-
ראשט, דערשטוינט...

און וואָס עס טוט זיך ביי איר אונטער דער נאָז, ווייס זי
שוין אַליץ? ווייס זי שוין וואָס פאַר א מענטשן עס דרייען זיך
אויף איר אַרום? אָט אַדריבא הערט א טשעקאווע זאך.
איר ווייסט דאָך, איך בין א רייזנדיקער ביכער-אַגענט, און
א ביכער-אַגענט מיט פּרינציפּן. ביכער-פאַרקויף איז טאַקע מיין
פּרנסה, אָבער דער עיקר בין איך אויסן ביכער-פאַרשפּרייטונג.
איך האָב ביי זיך אַפּגעמאַכט, אז עס טאָר נישט זיין קיין
יידישע שטוב אָן א יידישן בוך...

עס רעדט זיך אזוי: „עס טאָר נישט זיין!“... דאָס הייסט,
ווען עס וואָלט אַפּגעהאַנגען פון מיר, וואָלט איך דורכגעפירט
אַזא געזעץ. יעדע יידישע היים מוז זיין פאַרזאָרגט מיט יידי-
שע ביכער, און דווקא מיט גוטע, נישט מיט שונד. אָבער אַזא
געזעץ איז נישטאָ און וועט נישט זיין, וועגד איך אָן איבער-
רעדונגס-קונסט. איך זאָג מוסר, איך אַפּעליר צום שטאַלץ-
געפיל פון „עס-חספּר“, רוף אַרויף דעם גייסט פון דער אַלמער
יידישער קולטור און לאָ אַראַפּ דעם פּרייז ביו דער לעצטער
טעגלעכקייט... האָט רחמנות, יידן, אויף זיך אַליין! לייענט
די יידישע ליטעראַטור! אונטערשטיצט זי און העלפט זיך!
קויפט יידישע ביכער!...

אָבער ווי וואָלט געזאָגט דער זיידע פון אַלע יידישע ביי-

כער-אגענטן, דער אלטער מענדעלי מוכר ספרים? „נישט דאס
בין איד אויסן!“

איך זאג דאס אלץ אנטקעגן דעם, אז אָט האָבן מיך מיין
נע פרינציפן, נישט חס ושלום מיין פרנסה, פארשלעפט אין
א פארוואָרפן שטעטל, וואו עס וואוינען נאָר עטלעכע יידישע
פאמיליעס. איך האָב געוואוסט, אז איך וועל זיכער נישט
אויסשלאָגן די הוצאות, וועל פארלירן נאָך געלט און טרחה.
אָבער פרינציפ איז פרינציפ. לאָמיר זיך נישט דארפן פארוואָרפן,
אז איך האָב געוואוסט פון פארוואָגלעטע יידן און נישט גע-
פראוואַט מזכּה צו זיין זיי מיט די שאַפונגען פון דער יידישער
ליטעראַטור. זאָלן זיי נישט קויפן! אָבער זאָלן זיי כאַטש
וויסן, אז עס איז פאראַן אזא זאך...

ווייסט איר, הייסט עס, אז איך געפין זיך אין דעם פאָר-
וואַרפענעם שטעטל. איז איצטער נאָך עפעס.

איך בין זיך נוהג, אז טאָגטעגלעך שיק איך פון וועג א
בריוו מיין ווייבל. לאָז קיין איין טאָג נישט דורך, עס מעג
זיך קערן די וועלט. יעדן טאָג מוז זי קריגן פון מיר א בריוו.
אפילו זונטיג — דעמאָלט שיק איך איר א „ספעשל“. די בריוו
זיינען א מין טאָגבוך. איך לאָז איר וויסן, וואָס איך האָב
אויפגעטאָן, וועמען איך האָב אָנגעטראָפן. טשעקאווע פאסירונג-
גען, אויסטערלישע ענטפערס פון יידישע מענטשן וועגן יידי-
שע ביכער... און ווי איך פיל און — ווי פילט זי? און
טאקע א ליבע-בריוו. פשטפשוט שיר-השירימדיק, כאַטש איך
בין שוין פארהייראט א שיינע פאָר יאָר...

אָבער ווידער א מאָל: נישט דאָס בין איך אויסן!

איז ווייסט איר איצטער, אז איך געפין זיך אין א פאָר-
וואַרפענעם שטעטל און בין זיך נוהג אוועקצושיקן יעדן טאָג
א בריוו צו זונגת היקרה אין ניו-יאָרק.

האָב איך דאָ אויך אויפגעשריבן א בריוו, אריינגעלייגט
אין קאָנווערט און כאַפ זיך, אז איך האָב נישט קיין מאַרקע,
קיין סטעמפּ הייסט עס. קיין אחריות נישט. איך וועל זי קויפן
אונטן אין האַטעל. לאָזט זיך אויס, אז אונטן אין האַטעל זיי-

נען אויך אויסגעגאנגען אלע מארקעס. אבער דער פאסטאָפּיס איז נישט ווייט. א פּאָר מינוטן גאָנג.

גיי איך צום פאסטאָפּיס. אויפן וועג געבליבן שטיין ביי א פענסטער פון א קליינעם ביכער-געשעפט. געוואַלט זען, וואָס פאַר אַ ביכער מ'באָט דאָ אָן צום פאַרקויף. שוין אַ טבע אזא ביי מיר. קום אָן אין פאסטאָפּיס — שוין שפעט! אלע פענסטערלעך צוגעמאַכט, מ'פאַרקויפט שוין מער קיין מאַרקעס נישט. איז עס פאַרדראָסיק. צום ערשטן מאָל קיין בריוו נישט אוועקשיקן! איך קאָן נאַטירלעך אוועקשיקן דעם בריוו אָן אַ מאַרקע, און מיין ווייב וועט דאָרטן באַצאָלן. אָבער זי קאָן נאָך נישט זיין אין דער היים, ווען דער בריווטרעגער וועט קומען. וועט ער דעם בריוו נישט איבערלאָזן, און זי וועט בלייבן אָן מיין בריוו. וועט נאַטירלעך אומרויט ווערן.

בין איך שוין אומרויט געוואָרן און גיי אַרויס פון פאסטאָפּיס מיט פּוילע טריט, קוים באַוועגנדיק זיך, ווי אדם, ווען ער האָט פאַרלאָזן דעם גרעסן. איך ווייס דאָך, אַז דאָרטן הינטער דעם פענסטערל זיינען פאַראַן סטעמפּס לרוב, און די פאַרקויפער זיינען אויך נאָך דאָרטן — איך הער דאָך זייערע שטימען הינטער די דינע ווענטלעך מיט די בלינדע אויגן, די צוגעמאַכטע פענסטערלעך. גיי איך, און וויל נישט אוועקגיין. וואַרט עפעס אויף אַ נס. אפשר וועט זיך אַ פענסטערל אויפֿ-עפענען, אַ סטעמפּ-פאַרקויפער וועט אַרויסקוקן, מרחם זיין זיך... אין טיר בלייב איך נאָך שטיין און קוק זיך אים מיט אזא רחמנות־בעטנדיקן בליק. דאָס פענסטערל האָט דאַכט זיך געדאַרפט צושמאַלצן ווערן... און ווען איך קום־אַרויס אין דרויסן, וויל איך נאָך אַלץ נישט אוועקגיין. בלייב שטיין אויבן אויף די ברייטע טרעפּ, און האָב אַ פאַרקנייטשט, פאַרדראָסיק געזיכט, און האַלט דעם בריוו מיט ביידע הענט, מיט רחמנות אויף זיך און אים...

אונטן לינקס ביי די טרעפּ איז געשמאַנען אַ גרויסער בריוו־קאַסטן — ווי צו רייצן זיך. ווען איך וואַלט געהאַט אַ מאַרקע אויפן קאָנווערט, וואַלט ער מיר געווען אַ פריינד, אַן אייגענער, אָבער איצטער איז ער מיר אַ פרעמדער, אַ האַרצ-

ווייטיק. איך וויל נישט קוקן אויף אים. אָבער לעבן אים איז געשטאַנען אַן עלטערע פרוי, אַ הויכע, אַ שלאַנקע, מיט אַ שיינעם, פאַרנעמען געזיכט, און האָט געקוקט אויף מיר מיט דעם פיינעם שמייכל פון אַ דאָקטאָר, וואָס איז ביכולת אַרויס־צוגלעטן פון אַ חולה דעם שרעק איבער אַן איינגערעדטער טויטלעכער קרענק. איך האָב אָנגעהויבן לאַנגזאַם אַראָפּצוגיין די טרעפּ, די אויגן אָנגעשמעלט אויף איר, גאַנץ מיסטיפיצירט פון איר שמייכל. ווען איך וועל זיך אויסגלייכן מיט איר, וועל איך בלייבן שטיין, קיין וואָרט נישט זאָגן און אויף עפעס וואַרטן...

אָבער אז איך האָב לאַנגזאַם, ווי פאַרכישופּט, אַראָפּגע־שטעלט מיין פּוס אויף דער צווייטער אונטערשטער טרעפּ, האָט זי אויפגעטאָן איר מויל און אַרויסגערעדט די ליכטיקע ווערטער:

„דאַרפּט איר אפשר אַ סטעמפּ?“

מיין כלוט האָט הייס אַ בוואַליע געטאָן, די פריילעכע איבעראַשונג האָט ביי מיר כמעט אָפּגענומען דאָס לשון.

„יאָ־יאָ!“ האָב איך אַרויסגעשטאַמלט. „זייער נויטיק...“

איך האָב פאַרשפעטיקט... שוין פאַרשלאָסן...“

און זי זאָגט:

„איך קאָן אייך געבן. וויפיל דאַרפּט איר?“

„אינע בלוין!“ האָט אַרויסגעקוועלט פון מיר, און איך

האָב אַריינגעשיקט די האַנט אין מיין הויזן־קעשענע נאָך געלט.

מיינע פינגער האָבן אָנגעטאַפּט אַ דיים. איך וועל ביי איר

קיין אויסגאָב נישט נעמען. דער סטעמפּ־אַנבאַט איז דאָך ביי איר

איר געוויס אַ בעטל־געשעפט, אַ צוגאַנג צו נדבות. און אפשר

זאָל איך איר געבן אַ גאַנצן קוואַדער? זי האָט אים ביי מיר

כשר פאַרדינט. און אזויפיל פאַרנעמקייט און פיינקייט אין איר

גאַנצער פיגור! געוויס איינע, וואָס האָט געזען בעסערע צייטן

און איז אַראָפּגעדריקט געוואָרן צו בעטלעריי.

זי האָט אויפגעפנט איר האַנט־בייטל און אַרויסגעזוכט

פון דאַרטן אַ סטעמפּ־ביכעלע. איך האָב געקוקט אויף אירע

זוכנדיקע פינגער און געבענטשט זייער יעדע באַוועגונג.

אין איינער פון די בייטל־קעשענעס האָב איך געזען אַ גרינעם צענערל — אַ צענדאָל־אַר־אַסינגאַציע. אָבער איך וועל איר געבן אַ קוואַדער. איך וואָלט זי אפילו אָנגעקושט. אַי, אַ לעבן אויף איר!

זי האָט אַרויסגעריסן פון ביכעלע אַ מאַרקע, באַנעצט זי מיט דער צונג און אַרויפגעקלעפט זי אויפן קאַנווערט אין מיין האַנט.

„אַט, און זייט פריילעך!“
 „טויזנטער, טויזנטער דאַנקען!“ האָב איך אַרויסגעוויבלט.
 און אונטערגעטראָגן איר די מטבע.

„אַ, ניין! אַ, ניין!“ האָט זי געזאָגט און געמאַכט מיט דער האַנט, איך זאָל אַוועקנעמען מיין האַנט מיט דער מטבע. איך בין פאַרהייראָט געוואָרן, נישט פאַרשטאַנען, וואָס זי מיינט. אין אויגנבליק פאַרטייטשט עס, אַז זי דענקט, אַז זי דאַרף מיר געבן אויסגאַב און האָט נישט, אָבער איך האָב קיין מוט נישט געהאַט צו זאָגן איר, אַז דאָס גיב איך איר דעם גאַנצן קוואַדער. עפעס האָב איך פאַרלאָרן די זיכערקייט, אַז דאָס איז אַ פאַרנעמע בעטלערקע.

„וואָס זאָל עס באַדייטן?“ האָב איך זי ענדלעך גע-
 פרעגט.

„איר דאַרפט מיר נישט באַצאָלן פאַרן סטעמפּ — דאָס איז, וואָס איך מוין,“ האָט זי געענטפערט מיט אַ חיותדיקן שמייכל, אויפגעפנט איר בייטל, אַרײַנצולייגן צוריק דאָס סטעמפּ־ביכל, און דערביי געזאָגט: „אויב איר דאַרפט נאָך סטעמפּס, שעמט זיך נישט.“

איך האָב זי נישט געקאָנט באַגרייפן, געפילט, אַז איך קאָן דעם בריוו נישט אַוועקשיקן, געקוסט אויף אים, נישט וויסנדיק, וואָס צו טאָן מיט אים.

„אָבער ווירקלעך...“ האָב איך געשטאַמלט.

זי האָט אַרויסגענומען דעם בריוו פון מיינע הענט און אַרײַנגעוואָרפן אין קאַסטן.

„אַט, אָפּגעטאָן.“

און איך האָב ווייטער געשטאַמלט:
 „אַבער ווירקלעך... אויב איר האָט נישט קיין אויסגאַנג...
 קאָנט איר...“
 זי האָט זיך צולאַכט.
 איר זייט דאָ אַ פרעמדער?“
 „יא, איך בין.“
 „איז קומט, לאָמיר גיין, און איך וועל אייך דערציילן
 מיין געשיכטע.“
 נאָך די ערשטע פּאַר שריט האָט זי אָנגעהויבן:
 „עס איז געווען אַמאָל אַ צייט, ווען איך בין געווען יונג
 און בין געווען שייין...“
 „אפילו אַ שיינהייט,“ האָב איך צוגעגעבן.
 „פון וואָנען ווייסט איר?“
 „און יונגעלייט זיינען געוועזן אייער כפרה.“
 „וועט איר דערציילן מיין געשיכטע?“
 „ניין, דאָס איז אַלץ, וואָס איך ווייס.“
 „טאָ הערט מער. איך האָב זיך פון קיינעם פון מייער
 נפרות נישט אויסגעמאַכט. איך בין ביי זיך געוועזן זייער
 שטאַלץ און האָב געוואַרט אויף דעם פרינץ פון ווילס. שפּעט
 מער איז צוגעקומען איינער, וואָס איז נישט געוועזן פרינץ פון
 ווילס, אָבער אַ פרינץ אַרום און אַרום...“
 זי איז געגאַנגען פּאַמעלעך, מיט אויגן, וואָס האָבן טרויער
 דיס געקוקט אין איר פאַרגאַנגענהייט, און האָט לאַנגזאַם גע-
 רעדט:
 „אַ פרינץ... שייין, קרעפטיק, קלוג, געבילדעט, אַ גרויסער
 פאַרדינער. ער האָט זיך שטאַרק פאַרליבט אין מיר, און איך
 בין צו אים אויך נישט געוועזן גלייכגילטיק. אָבער איך האָב
 זיך נישט געאייגלט אַרויסצובאַווייזן עס אים. איך בין נישט
 געוועזן פאַרטיק מיט זיך, האָב נאָך אַלץ אויף עפעס געוואַרט.“
 אָבער ער האָט זיך נישט געקאָנט דערוואַרטן. אים איז
 געוואָרן ענג אין שטעטל, ער איז געוואָרן אומגעדולדיק, און
 איין שיינעם טאָג האָט ער זיך אויפגעהויבן און איז אוועקגע-
 פאַרן. דעמאָלט האָט זי דערפילט, אז ער פעלט איר. דאָס

שטעטל איז איר פלוצלונג פוסט געוואָרן און אין צוויי־דריי טעג האָט זי געוואוסט, אַז זי ליבט אים, ליבט אים זייער שטאַרק. האָט אָנגעהויבן צו בענקען נאָך אים, צו וויינען, תפילה צו טאָן, ער זאָל קומען צוריק, לאָזן פון זיך הערן.

ער האָט געלאָזט פון זיך הערן. אין אַ פינף־זעקס וואָכן אַרום איז אָנגעקומען פון אים אַ בריוו. ער האָט געמיינט, אַז אויב ער וועט אָנטלויפן, וועט ער זיך ראַטעווען. אָבער ער איז דערזעלביקער אומגליקלעכער, אומבאַפרייטער. ער איז איצטער נאָך מער צוגעבונדן צו איר. ער קאָן אָן איר נישט לעבן מער. אָבער איידער ער גייט וואָס טאָן מיט זיך, וויל ער נאָך פון איר הערן. אויב ער וועט אין דריי טעג נישט האָבן פון איר קיין ענטפער, וועט זיין גורל זיין באַשלאָסן — דריי טעג האָט געדאַרפט געדויערן, אַז אַ באַלדיקער ענטפער זאָל אים דער־גרייכן.

זי האָט זיך גלייך אוועקגעוועצט און געענטפערט. אויס־געגאָסן פאַר אים איר האַרץ, מתוודה געוועזן זיך אין איר פאַרליבטער בענקעניש נאָך אים און באַשוואַרן אים, ער זאָל גלייך קומען צוריק.

אַריינגעלייגט דעם בריוו אין אַ קאַנווערט און געלאָפן צום פּאָסט־אַפּיס צו קויפן אַ מאַרקע.

„געקומען, אָט אַזוי ווי איר איצטער. פאַרשלאָסן. און אין יענע יאָרן, דאַרפט איר וויסן, איז אונזער שטעטל געוועזן אַ סך קלענער און פאַרוואַרפענער ווי איצטער. אַז דער פּאָסט־אַפּיס איז געוועזן פאַרשלאָסן, איז קיין סטעמפּ נישט געווען צו קרייגן פאַר קיין געלט נישט. איך בין געלאָפן פון שטוב צו שטוב, איבערגעוועזן אין די פּאָר קראַמען. נישטאָ. קיינער האָט נישט. מ'האָט אפילו געלאָבט פון מיר, וואָס מיר פאלט נאָר איין נאַכצופרעגן. וואָס איז, איך ווייס נישט? קיינער פאַרזאָרגט זיך נישט מיט סטעמפּס.

„איז וואָס טאָן? דער פּאָסט־צוג נעמט־אוועק די בריוו נאַנץ אין דער פרי, אָט ווי איצטער. איז וועל איך אים טעלע־גראַפירן.“

אָבער דעמאָלט גראַד האָט עס זי ווידער אַ רייז־נעמטאָן. אַ טעלעגראַם וועט זיין צופיל צוגעגעבן פון איר זייט. אפשר

האָט זי אויך דעם בריוו געדאַרפט שרױבן אַ ביסל קילער, איבערגעלייגטער. אייניקע צוהיציקע אויסדרוקן דאַרפן טאַקע געענדערט ווערן... זי וועט טאַקע איבערשרייבן דעם בריוו... און עס מאַכט טאַקע נישט אויס, אז ער וועט קריגן דעם בריוו מיט אַ טאַג שפעטער... עס איז אפשר אזוי גלייכער...

„בקיזור,“ האָט זי געזאָגט, „איך האָב צוריק אויפגע-
עפנט דעם בריוו, אָבער געפונען, אז איך קאָן אין אים גאָר
נישט ענדערן. איך האָב געוויינט, ווען איך האָב אים געליי-
ענט. עס איז געוועזן אַלץ אמת. איך האָב אים שטאַרק גע-
ליבט. אָבער איך האָב נישט טעלעגראַפירט, נאָר אויף מאָו-
אָפגעשיקט דעם בריוו...“

זי איז אַנטשווייגן געוואָרן, האָט אראָפגעלאָזן דעם קאַפּ,
איז דאַכט זיך קלענער געוואָרן, געוועזן בלייך און אויפגערעגט.
זאָל איך טרעפן, וואָס עס איז געוועזן ווייטער? איך
האָב אן עפן געטאָן מיין מויל צו זאָגן עפעס, אָבער זי האָט
ארויפגעלייגט איר האַנט אויף מיין אָרעם.

„איין מאָמענט, איך בעט אייך.“

זי האָט עפעס אַראָפגעדריקט אין האַלץ און ווייטער גע-
רעדט:

„ווען אין דריי טעג אַרום האָט דער בריווטרעגער אים
נישט געבהאָכט דעם דערוואַרטעטן בריוו, איז ער אַריין צו
זיך אין צימער און האָט זיך דערשאָסן.“

„הם!“ האָט זיך ביי מיר אַרויסגערױסן, רחמנות־פּיל.

„יאָ!“ האָט זי אָפגעזיפּעט. „דערשאָסן זיך. אויף טויט.“

איך בין געבליבן לעבן. זיין אייביקע געטרייע אלמנה...“

„אָאָ!“

„נישט חתונה געהאַט... אָבער איך גענומען אויף זיך, אז
אויב איך קאָן נאָר העלפן זאָל זיך נאָך אזא מעשה מיט אַ
סטעמפּ נישט איבערחזרן. איז ווי איר זעט: אַלע פאַרנאַכט,
ווען עס שליסט זיך דער פאַסט־אָפּיס, קום איך אַהער צו
מיט פאַרטיקע סטעמפּס... האָב איך אייך נישט געהאַלפן?“

„אפילו זייער. א בריוו צו מיין ווייב, אָבער אַ ליבער־
בריוו...“

„דאָס פרייט מיך צו הערן.“

„אָבער פאַרוואָס ווילט איר קיין געלט נישט.“

„אַ, ניין, ניין!“ האָט זי אויסגערופן. „דאָס איז מיין
אויסקוויזגעלט פאַר מיין פאַרברעך.“

1934

וואס איז דער ווענטש

צום אנדענק פון יינגן קינסמלער, סקולער-
מאָר און מאָלער ל. דזשייקינסאָן.

1.

דער יונגער מוזיקער יאָסקאָבסאָן האָט צו זיין פיר-און-צוואַנציקסטן יאָר שוין געהאט פאַרפאַסט אַ סך ווערק, וועלכע האָבן אים געמאַכט אַ גרויסן נאָמען. די מוזיקאַלישע וועלט האָט פון אים אַ סך גערעדט. מען האָט געלויבט זיינע געשאַ-פענע ווערק און געוואַרט פון אים אויף נאָך בעסערע און באַ-דייטנדערע. דער יונגער מענטש, האָט מען גערעדט און גע-שריבן, רוקט זיך צום סאַמע אויבן-אָן פון די מוזיקאַלישע געניוסן.

אַבער מער ווי אַלע קריטיקער האָט ער אַליין געוואוסט, וואָס די מוזיק האָט פון אים צו דערוואַרטן. ער האָט געפילט אין זיך ריזיקע כחות, אַ גרויסע שאַפונגס-ענערגיע און דערביי אַן ערלעכן קינסטלערישן ווילן, וועלכער האָט זיך נישט געקאָנט אַרײַנגלאָזן אין קאָמפּראָמיסן.

צו יענער צײַט האָט ער זיך געהאַט צוזאַמענגעשטעלט אַ שאַפונגס-פּילאָזאָפּיע, וועלכע איז אויך געוואָרן זיין רעליגיע. ער האָט זי אַנטוויקלט אַזױ:

אַלע אמתע טאַלאַנטן זיינען אויסגעוויילטע פון גאָט, פון עפעס אַן אייביקער וועלט-קראַפּט, וועלכע זעצט-פאַר איר שאַפן דורך זײ. אַן אמתער טאַלאַנט שאַפט נישט, ווייל ער וויל, נאָר ווייל ער מוז. ווייל ער איז גענויט דורך דער דאָזיקער אייביקער

קראפט, וועלכע הייסט אים: „שאף! טו מיין ארבעט, וועלכע איך וויל זי זאָל געטאָן ווערן!“ און אמתער טאַלאַנט ווייס דערפאַר נישט, פון וואַנען עס קומען צו אים די אידעען און געדאַנקען און אַלע די זעאונגען. ער זוכט זיי נישט, ער טראַכט זיי נישט אויס. זיי ווערן אים צוגעשיקט פון דער אייביקער קראַפט, וועלכע האָט אים אויסגעוויילט, צו שאַפן דורך אים. זיי ווערן אים פון איר דיקטירט.

פון דער דאָזיקער אָנשוואונג איבער דעם אמתן קינסטלער איז ער געקומען צום שלום, וועלכער איז געוואָרן זיין פעם־טעסטע איבערצייגונג, און דער אמתער טאַלאַנט האָט נישט וואָס מורא צו האָבן פאַר אַרעמקייט, וועלכע קאָן דערדריקן דעם פשוטן מענטש, און נישט פאַר פריצייטיקן טויט, וועלכער איז אזוי געוויינלעך. די אייביקע קראַפט, וועלכע האָט אים אויסגעקליבן איר מעדיום צו זיין, האַלט אויף אים און אויג, היט אים אָפּ, טראַגט אים אויף אירע פליגלען.

באַקלאַנט זיך אימצער, און ער האָט געהאַט טאַלאַנט, נאָר אַרעמקייט האָט אים נישט געלאָזן אַנטוויקלען זיך און האָט אים דערדריקט, האָט ער אַ טעות. ער האָט קיין טאַלאַנט נישט געהאַט. נישט דעם קלענסטן ברעקל. דער טאַלאַנט, די אויסגע־וויילטקייט, איז ווי אַ באַרגשטראַם, וועלכער שניידט זיך דורך אַ וועג צווישן בערג און פעלזן און שטיינער. שטייט אים אין וועג באַרג אָדער פעלז, זוכט ער זיך און אומוועג, און דרייט און ווענדט זיך, אָבער ער קומט ווייטער, אַלץ ווייטער, גרעסער ווערנדיק, ברייטער ווערנדיק, פונאַנדערוואַקסנדיק זיך. אַרעמ־קייט איז אזא באַרג אָדער פעלז אין דעם וועג פון דעם אמתן טאַלאַנט, פון דעם אויסגעוויילטן פון נאָט. זי קאָן אים נישט פאַרהאַלטן. אויף אַלערליי אומוועגן — ער וועט שוין דער־לאַנגען, וואוהיין ער מוז דערגרייכן, געטריבן און געפירט פון דער קראַפט, וועלכע האָט אים אויסגעוויילט.

און שטאַרבט אַ קינסטלער אין זיינע יונגע יאָרן, קאָן מען זיין זיבער, און מען האָט נישט געהאַט וואָס צו דערוואַרטן פון אים. ווען ער וואַלט געבליבן לעבן, וואַלט ער גאָרנישט געשאַפן. אָדער גאָרנישט פון באַדייטונג. ווען מען וואַלט געקאָנט אַרייַן־

קוקן אין דער נשמה פון א יונג-פארשטאָרבענעם קינסטלער קורץ פאר זיין טויט, וואָלט מען דאָרטן געפונען א טרוקנשייט, אן אויסגעטריקנטשייט. די אייביקע קראַפט האָט אים מער נישט געוואָלט פאר איר מעדיום, האָט אוועקגענומען איר שיצנדיקע האַנט פון אים. איצטער האָט דער טויט געקאָנט האָבן אויף אים א שליטה.

די באַווייזן האָט ער נישט געדאַרפט זוכן. ער האָט זיי געהאַט אין זיין אייגענעם לעבן.

זיינע עלטערן זיינען געוועזן זייער אַרעם. אָפּטמאָל איז אין דער היים קיין ברויט נישט געוועזן און מען איז געזאָנגען שלאָפן מיט ליידיקע מאָגנס. נאָך אַ גאַנץ קליינער יינגל, אַ קינד נאָך, האָט ער געמוזט פאַרדינען עפעס געלט און אויסהעלפן טאַטע-מאַמע. און דאָך איז ער געפירט געוואָרן צו זיין מוזיק אַ ווי פון עפעס אַ האַנט. קרומע וועגן, פאַרדרייטע וועגן, אַ באַרג, אַ פעלז, אַ שטיין — אָבער אַלץ פאַרויס צו דער אַנטוויק-לונג פון זיין טאַלאַנט און צו דער אַרויסברענגונג פון דער מוזיק, צוליב וועלכער ער איז אויסגעוויילט געוואָרן.

אין שטוב איז קיין ברויט נישט געוועזן, אָבער אַ פּיאַנאָ. דער חזן, ביי וועלכן ער האָט געזונגען, ווען ער איז אַלט געוועזן ניין יאָר, איז אזוי אַנטציקט געוועזן פון זיין מוזיקאַלישקייט, אז ער האָט צונויפגעקליבן געלט און געקויפט אים אַ פּיאַנאָ.

ווי פון הימל איז אים אַראָפּגעפאַלן אַ לערערין. ער איז גע-וועזן אַ צייטונגס-פאַרקויפער — שטייט ער איינמאָל אזוי אין אַ ווינטער-טאָג, אָפּגעריסן, פאַרפראָרן, מיט אַ פעסל צייטונגען אונטערן אַרעם, פאַר אַ פענסטער פון אַ מוזיק-געשעפט. אין פענסטער איז געוועזן אויסגעלייגט אַ בלאַט נאָטן. פאַרטיפט ער זיך אין דעם בלאַט נאָטן און זינגט די מוזיק און שטעלט אויף דער שויב די פינגער פון דער רעכטער האַנט, ווי ער וואָלט זיי געשטעלט אויף דער פּיאַנאָ, און זעט נישט, אז לעבן אים שטייט אַ יונג מיידל און נעמט נישט פון אים די אויגן אַראָפּ. ווען ער האָט זי באַמערקט, איז ער רויט געוואָרן, פאַר-שעמט זיך, אויפגעהערט צו זינגען, אוועקגענומען די פאַר-פראָרענע פינגער פון דער שויב און באַהאַלטן זיי אין קעשענע.

אָבער זי האָט געמאַכט מיט אים אַ געשפרעך, פונאַנדערנעד-
 פרעגט, אויסגעפרעגט, און איז געוואָרן זיין אומזיסטע לערערין.
 און אזוי איז עס געגאַנגען ווייטער. ווי איז ער דען אַרייני-
 געקומען אין קאַנסערוואַטאָריע?

ער האָט געדינט אין אַ „גראַסערי“, האָט ער איינגמאַל
 אָפגעטראָגן אַ פעסל אין אַ רייך הויז. שטייענדיק מיט דער
 דאַמע פון הויז אונטן אין קיך, האָט ער דערהערט, ווי אימיצער
 שפּילט אויבן שאַפענס „סקערצאַ“ און שפּילט פאַלש. האָט ער
 זיך נישט איינגעהאַלטן און געמאַכט אַ באַמערקונג. נישט ווייל
 ער האָט זיך געוואָלט אויספיינען, נאָר ווייל דאָס פאַלש-שפּילן
 האָט אים פשוט פאַרכאַפט ביים האַרצן און וויי געטאַן. און
 ווידער אַ געשפרעך, פונאַנדערפרעגענישן, אויספרעגענישן, און
 דער סוף — די דאַמע האָט אים געקראָגן מיטלען אויף
 שטודירן.

צופאַל אויף צופאַל — אָבער ריכטיקער איז דאָס געוועזן
 דער ווילן פון דער אייביקער קראַפט, זיין באַשטימונג, זיין
 אויסגעוויילטקייט. דער אויבערשטער ווילן, וועלכער האָט אַרייני-
 געגעבן אין אים דעם טאַלאַנט, אויסגעקליבן אים פאַר זיין מו-
 זיקאַלישן מעדיוב, האָט שוין אויך געזאָרגט דערפאַר, ער זאָל
 אַרויסגעפירט ווערן צו זיין באַשטימונג דורך אַלע שוועריקייטן.
 ווען נישט די צופאַלן, וואָלטן געוועזן אַנדערע. ער וואָלט גע-
 וועזן דער שאַפער פון מוזיק, אַפילו ווען ער וואָלט קיין פיאַנאַ
 נישט געהאַט, קיין לערערין נישט געפונען, קיין קאַנסערוואַ-
 טאָריע נישט באַזוכט. די מוזיק, וועלכע די אייביקע קראַפט
 האָט אין אים אַריינגעגעבן, אַריינגעזונגען, וואָלט זיך שוין
 געמאַכט אַ וועג. זי וואָלט עס געמוזט.

און אזוי אויך מיט אים און מיטן טויט.
 ווען אַמעריקע איז אַריין אין דער מלחמה, איז ער גע-
 וועזן ניינצן יאָר. אָבער די מלחמה האָט זיך פאַרצויגן. ער האָט
 זיך געדאַרפט שטעלן. אויפן וועג צום שטעלן זיך פאַלט ער
 און צוברעכט זיך אַ פוס. דער פוס ווערט אויסגעהיילט, ער
 דאַרף ניין שטעלן זיך, ווערט ער קראַנק אויף טיפּוס. דעם
 טאַג, ווען ער איז צום ערשטן מאַל אַרויס אין גאַס נאָך זיין

לאַנגער קרענק, האָט אויפגעהערט די מלחמה. נאָטירלעך, ער וואָלט געקאָנט ניין אין דער מלחמה, שטיין אפילו אין סאָמען פראָנט און אויך נישט געהרגעט ווערן. אָבער די אייביקע קראַפט, ווייזט אויס, וויל נישט נעמען קיין צו גרויסע ריזיקעס מיט אירע אויסדערוויילטע.

ווען ער איז געוועזן אין קאָנסערוואַטאָריע, האָט ער זיך שטענדלעך פארליבט אין אַ מיטשילערין. זי איז געוועזן זיין חלום, זיין וואָר, זיין לעבן, זיין אַלץ. זיין ליבע האָט געפונען איר קעגנליבע, און ער איז געוועזן דער גליקלעכסטער מענטש אונטער דעם הימל. ווי האָט עס דעמאָלט געזונגען אין אים! מיט וועלכער פרייד! מיט וועלכער זוניקייט! און פלוצלונג — די מיידל האָט אים פארלאָזן און אַריינגעוואָרפן זיך אין די אַרעמס פון אַן אנדער סטודענט. ער האָט באַשלאָסן צו באַגיין זעלבסטמאָרד. נאָר אַ גרעסערע מאַכט אין אים און איבער אים האָט ביי אים אַרויסגענומען דעם טויטלעכן וואָפן פון די הענט: „דו וועסט נישט באַגיין קיין זעלבסטמאָרד. דיין לייד איז דיר געגעבן געוואָרן נישט דו זאָלסט שטאַרבן פון איר, נאָר דו זאָלסט שטאַרקער ווערן.“ און דעמאָלט האָט ער טאַקע גע-שאַפן זיין באַרימט-געוואָרענע „סי מיינאַר“-סאָנאַטע, אין וועלכער עס הערט זיך אַ וויינען מיט דעם גערויש פון די ניאָנאַראַ-וואַסערפאַלן און וועלכע ענדיקט זיך מיט אַן אויפ-יובלען ווי אומצויליקע אַדלער-פליגלען וואָלטן אַרויפגעשטרעבט אין די ווייטע הויכן צו דער אייביקער זון און אייביקער ליכטיקייט.

און דער סוף פון דער מעשה איז נאָך מערקווירדיקער: אין אַן אָנפאַל פון משוגעת האָט די מיידל דערשאָסן איר געליבטן. איז עס נישט, אַז די אייביקע קראַפט האָט אים אָפגעראַטעוועט פון איר און דעם טויט? איר געליבטער אָבער, כאָטש ער איז געוועזן אַ סטודענט פון מוזיק, איז גאָרנישט ווערט געוועזן. אַ קלעזמער און נישט מער, וועלכער האָט נאָר געוואוסט, ווי מען קאָן אַ סך געלט פאַרדינען. אַ טאַלאַנטלאָז-זיקייט, אום וועלכער די אייביקע קראַפט האָט זיך נישט גע-קימערט.

אזוי האָט פֿילאָזאָפֿירט דער יונגער פֿיאַניסט און קאָמפּאָזיטאָר יאַקאָבסאָן, אָבער זיין מוטער פֿלעגט דערצו זאָגן:
 „עס קען זיין, אז ער איז גערעכט, אָן אויסגעוויילטער
 איז ער, און אלע נסים האָבן זיך אים געטראָפֿן צוליב דער
 מוזיק. איך ווייס אָבער, אז נאָט האָט אים אויסגעהיט פֿון
 מיינעטוועגן. ווער ער וואָלט אוועק אויף מלחמה, וואָלט איך
 מסרומא פֿון זינען אַראָפֿ אָדער וואָלט עס נישט אויסגעהאלטן
 און געשטאַרבן. און ווען חס ושלום די מיידל וואָלט אים
 דערשאָסן, וואָלט איך זיך אַ טויט געמאַכט. וואָרום וואָס איז
 מיר מיינ לעבן אָן אים?“

2.

איז געוועזן אַ הייסער זומער־טאָג, אַ הערלעכער טאָג פֿול
 זון און געזאַנג. אַ טאָג, וועלכן דער יונגער מוזיקער האָט אויפֿ־
 גענומען מיט אלע זיינע גערוון, און ער איז אויסגעפֿילט גע־
 וואָרן מיט מוזיק. און ווען די היץ פֿון טאָג האָט זיך גע־
 שטאַרט, איז יאַקאָבסאָן אוועק באָדן זיך אין ים, ביים ברעג
 פֿון וועלכן ער האָט פֿאַרבֿראַכט דעם זומער.
 ער איז גענאַנגען און עס האָט געזונגען אין אים. ער
 איז אויסגעפֿילט געוועזן פֿון די טענער פֿון אַ נייעם ווערק,
 וואָס האָט געזאָלט זיין אַ לויב־געזאַנג צו דער אומענדלעכער
 הערלעכקייט פֿון דער לעבנס־לוסט־קייט. איצטער וועט ער זיך
 אַרייַנוואַרפֿן אין אַקעאַז, אויסגיסן די וואַונדערלעכע כּוואַליעס
 אויף זיין יונגן זינגענדיקן קערפֿער און דערנאָך אַרבעטן, אַרבעטן.
 ער האָט אזוי געליבט זיין אַרבעט!
 ער איז געוועזן אַ גוטער שווימער, איז ער אַרויסגע־
 שוואַמען אַ ביסל ווייטער פֿון דעם זיכערהייט־שטריק, אָפּגע־
 רוקט פֿון דעם געטומל און געפֿילדער און דער קוויטשעריי
 פֿון דעם גרויסן עולם באָדער. ער האָט געוואָלט זיין אַליין מיט
 די הויכע כּוואַליעס און דער זון און זיין מוזיק.
 ער האָט זיך אַוועקגעלייגט אויפֿן רוקן, דאָס געזיכט צום
 הויכן כּלוען הימל, געלאָזן זיך וויגן און אומוואַרפֿן פֿון די

כּוואַלעיס און געזונגען, געזונגען. ער האָט אַ גרויס ווערק גע-
 טראָגן אין זיך. ערשט איצטער האָט ער באַגריפֿן, ווי גרויס זיין
 ווערק וועט זיין. אַ גרויס ווערק פֿון דער אייביקער קראַפט,
 וועלכע שאַפט דורך אירע אויסגעוויילטע מענטשן־קינדער. וואָס
 פֿאַר אַן איבערפֿלייצונג פֿון טענער! וואָס פֿאַר אַ פֿולקייט פֿון
 מוזיק! עמיצער גיסט זי אין אים אַרײַן, זאָגט זי אים אונטער,
 זינגט פֿון אים אַרויס...

אַ שאַרפֿער פֿייר פֿון גאַנץ ווייט האָט זיך אַרײַנגעריסן
 אין זיין מוזיק. ער האָט זיך פֿון אים נישט אויסגעמאַכט. איז
 געקומען נאָך איינער און נאָך איינער. זיי האָבן אים אָנגעהויבן
 צו שטערן. ער האָט זיך אומגעקוקט. אויפֿן ברעג איז געשטאַנען
 דער אויפֿווער, דער „לעבנסרעטער“, און האָט שטאַרק און לאַנג
 געפֿיפט און געמאַכט מיט דער האַנט, און לעבן אים זיינען
 געשטאַנען אַ סך באַדער און אַרויסגעקוקט אין ים.

יאַקאַבסאָן האָט זיך אָנגעהויבן אַרומצוקוקן. פֿלוצלונג איז
 אים געוואָרן קלאָר, אַז ער איז זייער ווייט פֿון ברעג, און די
 פֿיפֿן מײַנען אים. ער האָט זיך געלאָזן שווימען צוריק. איצטער
 אָבער וועט ער אַרויס, אָנטאָן זיך און אוועק צו זיין אַרבעט.
 וואָס איז עס? ער שווימט און שווימט... ער ווערט
 נישט נענטער צום ברעג... אַן אונטערשטרעמונג? נײַן! ער
 האָט אָנגעהויבן צו לײַגן גרויסע קלאַפֿטער, געשלאָגן דאָס וואַ-
 סער מיט גרויסער קראַפט.

דאָס אין אַן אונטערשטרעמונג!... אַן אונטערשטרעמונג!...
 ער ווערט אוועקגעטראָגן ווייטער אין ים!... נײַן! נײַן! ער האָט
 אָנגעהויבן צו אַרבעטן מיט הענט און פֿיס מיט אַלע כּחות.
 דאָס איז דאָך אוממעגלעך! די מוזיק האָט אים דאָך נישט
 פֿאַרנאַרט אַהער. ער וועט דאָך נישט דערטרונקען ווערן. די
 קראַפט, וועלכע איז אים בײַגעשטאַנען ביז איצטער, וועט אים
 אויך ווייטער בײַשטיין. די אייביקע קראַפט, די גוטע אייביקע
 קראַפט... נאָך עטלעכע באַוועגונגען, נאָך עטלעכע אָנשטרענג-
 גונגען... ער וועט זיגן איבער דער פֿאַררעטערישער אונטער-
 שטרעמונג, וועלכע האָט אים אַרויפֿגעכאַפט אויף זיך, ווי
 אַ בײַזער רײַז אַ קלײַן הילפֿלאָז קינד, און טראָגט אים אוועק

אַלץ ווייטער און ווייטער מיט אַ בייזן מערדערישן געלעכ-
טער... ניין!... ניין!... ער האָט אויפגעהויבן די האַנט, נעגעבן
אַ סיגנאַל. הילף!

אַ ריזנכוואַליע האָט אים צוגעדעקט, פאַרצייגן פון אים
הימל און זון. ער איז אָבער באַלד אַרויפגעשוואומען אַרויף
און אָנגעהויבן זיך צו ראַנגלען. מיט די לעצטע כחות, אויסער
אָטעם, מיט אַ גרויסער אומרו אין אַלע גלידער.

ניין, ניין... דאָס איז אוממעגלעך... ער וועט דאָך דאָך
נישט אומקומען. ער האָט דאָך ערשט אָנגעהויבן אַ גרויס
ווערק. דאָס גרעסטע פון אַלע, וועלכע ער האָט ביז אַהער
געשאפן. די אייביקע קראַפט האָט זיך דערין דורך אים אַנטי-
פֿלעקט, ווי זי האָט זיך פריער נאָך קיינמאָל נישט אַנטפֿלעקט.
זי וועט נישט דערלאָזן זיין טויט. זי וועט אים ראַטעווען. זי
וועט אים אָפּנעמען פון דעם מערדערישן ריז. אָט קוקט זי דאָך
אויף אים. אין מיטן הימל שטייט זי, גראַד איבער אים. זי ווייס,
ווי ער האָט דאָ פריער געזונגען. דאָס האָט זי דאָך פון אים
אַזוי וואונדערפול אַרויסגעזונגען. זי וועט נישט דערלאָזן... זי
וועט נישט דערלאָזן...

אַ צווייטע כוואַליע האָט אים איבערגעדעקט, אַראַפּנע-
שטויסן ווי מיט אַ שטאַרקער פּויסט, טיף אונטער דאָס וואַסער.
דער ריז האָט זיך מיט אַ הילכיקן דונער-געלעכטער איינגעביסן
אין זיין קאַרק...

ער איז אַרויפגעשוואומען אַרויף, ראַנגלענדיק נאָך אָטעם,
די אויגן ווייט אויסגעגלאַצט צום אויג, וואָס האָט אַראַפּנע-
קוקט צו אים פון מיטן הימל, מיט אַ גרויסן שרעק אין אַלע
גלידער, מיט די הענט וואַרפנדיק אין טויטלעכער פאַר-
צווייפֿלונג.

מאַמעלע! האָט עס יאָמערדיק אַרויסגעשיען פון אים.
מאַמעלע!... פון אירעטוועגן!... פון אירעטוועגן!... נישט שטאַר-
בען... זי דאַרף אים אַזוי... מאַמעלע!... זי וועט עס נישט
אַריבערטראַגן... ניין! ניין! נישט...

ער האָט דערזען אַ שיפּל דערנענטערן זיך, עטלעכע
 צו איילנדיקע שווימער... אָ... אָ... גוט, גוט... שנעלער... שנע-
 לער... ער וועט נישט... ער וועט נישט...
 אַ דריטע כוואַליע — אַ שטויס אַרונטער ווייט, ווייט אין
 אַן אומענדלעכקייט... אַן אויפשרייען אין אים... אַלע טענער,
 וועלכע ער האָט אַרויסגעזונגען און וועלכע ער האָט נאָך גע-
 טראָגן אין זיך, האָבן זיך באַפרייט אין אים... אַן אויפרודערן
 ביז צום הימל. און דאָן שטיל — — —

1922.

דער דויעל

א גרויער זאמדיקער דאָרפֿוועג ציט זיך צווישן פעלדער און וועלדער פון ערגעץ-וואו נאָך ערגעץ-וואוהין. איינזאם אין דער זון צווישן די פעלדער, נאָך איינזאָמער אין שאַטן צווישן די וועלדער; זעלטן ווען אַ דורכפאַרער, נאָך זעלטענער אַ דורכ-נייער. ווען עס רעגנט, איז ער אַ לאַנגער פּאַס פון קויט, אין וועלכן עס זינקען פּיס און רעדער. ווען די זון שיינט, איז ער הייסער זאַמד, און אַ דורכפאַרער לאָזט הינטער זיך אַ וואַלסן פון שטויב, פאַר וועלכן דער דורכגייער מוז צומאַכן מויל און אויגן. די בוימער און די נידעריקע קוסטעס אויף ביידע זייטן פון וועג זיינען מער גרוי ווי גרין.

און שמאַל איז ער. ווען צוויי פורן טרעפן זיך אויף אים פון אַנטקעגנדיקע זייטן, כאַהאַלטן די טרייבער טיף אין זיך, וואָס זיי ווינטשן איינער דעם אַנדערן. וואָס האָט דיך דווקא אָנגעטראָגן, ווען איך פאַר! זיי מוזן זיך פאַרנעמען נאָך רעכטס אָדער לינקס אויף געדיכטע קוסטעס, איבער קנאַריגע וואַרצלען, איבער שטאַמען פון אָפּגעהאַקטע בוימער, איבער גרויסע שטיינער, וואָס ליגן דאָ ווי אויף צולעהכעיס. די וואָגנס נייען דורך, אָנגעבויגן אויף אַ זייט, אַט-אַט וועלן זיי זיך איר בערקערן, וואַרפן זיך אַרויף אַראָפּ, רעכטס און לינקס, צו-טרייסלען אַלע ביינער פון די פאַרער.

ציט זיך דער שמאַלער וועג פון ערגעץ-וואו נאָך ערגעץ-וואוהין און טרעפט אָן אויף אַ טייכל, וואָס שניידט אים דורך אין שנעלן געלויף אַזוי הוצפהדיק-שטיפעריש. כאַפט זיך דער וועג אַריבער איבערן טייכל אויף אַ זייער שמאַלן ברייטל, וואָס

איז גוט פאר איין וואָגן בלויז. פאָרט אויף אים אַרויף אַ וואָגן פון איין זייט, מוז דער אַנדערער וואָגן פון דער צווייטער זייט מחלל זיין און אָפּוואַרטן. און דערביי אַזוי גוט זיין און אַוועקשטעלן זיך אַזוי, אַז דער וואָגן פון בריסקל זאָל קאָנען אַראָפּ און פאַרנעמען זיך ווייטער אויפן וועג. איז שטאַרק אומצופרידן דער טרייבער, וואָס דאַרף איבערוואַרטן. ער דאַרף אָפּטרעטן דעם וועג, און דאָס איז שטענדיק כמעט אַ באַליידיִי קונג. ער מוז זיך אַוועקשטעלן אויף דער משופּעדיקער זייט פון דעם וועג און בלייבן שטיין קרום, און דאָס איז גאָרנישט אָנִי גענעם, ווען מ'מוט עס, ווייל דער אַנדערער איז געוועזן גליק־לעכער און פריער אַרויף אויפן בריסקל. עפעס אַ אומצופרידנִי קייט כאַפט אַרום און זעלבסט־אַנקלאָגן. פאַרוואָס איז דאָס מיר באַשערט איבערצואוואַרטן? האָב איך נישט געקאָנט אַרויס־פאַרן מיט אַ מינוט פריער אָדער אַביסל שנעלער פאַרן? — פאַרן אויף דעם דאָזיקן וועג צוויי אויטאָמאָבילן. צוויי פאַרמער. איינער פון ערגעצוואו, דער צווייטער פון ערגעצ־וואהיין. דער טאָג איז אַ כמורנער, אַ ברוגודיקער. עס רעגנט נישט און עס וועט נישט רעגענען, נאָר די זון מוז עפעס קראַנק זיין, אָדער אָנגעברונוט. האָט זיך באַהאַלטן, איינגעשלאָסן און ווייל נישט אַרויס. פילט די וועלט, אַז מיט דער זון איז עפעס, און עס ליגט אַן אומעט אויף שטאָט און דאַרף, אויף וואַלד און פעלד, אויף צווייפטיקע ברואים און אויף פירפטיקע. דער מאַן פון ערגעצוואו הויכט מאַטע, גלאַנצלאָזע אויגן צום הימל און טראַכט, אַז עס איז ווי אים אויפן האַרצן.

אַ מאַן אין די פּערציקער, אָבער שוין היפּשלעך גרוי. זיין נישט געראַזירט פנים איז ווי באַדעקט מיט אַש. זיינע גרויע אויגן זיצן טיף ביי ביידע זייטן פון אַ לאַנגן, שמאַלן נאָז איבער איינגעדארטע קנאַכיקע באַסן.

ער פאַרט אין שטאָט און ווייס, אַז ער פאַרט אומזיסט. ער דאַרף צאָלן דעם מאָרטגיידזש. שוין לאַנג געדאַרפט, אָפּ־געבעטן זיך אַ פאַר מאָל. פאַרט ער ווידער אָפּבעטן, אָבער ער ווייס, אַז היינט וועט עס נישט גיין מער. טרייבט ער זיין פאַרדל, אַ פאַרשטויבטן, שמוציקן, אָפּגעקראַכענעם, געל און

גריין געוואָרענעם, ערטערווייז צובויענעם בלעך-קאָסטן, טרייבט ער פּויל און אָן חשק, מיט אַ געפּיל, אַז הלוואי זאָל ער נישט דערפּאָרן.

אַז אומעט איז צולייגט אין אים, נעמט אים אַרום, נעמט אים דורך. ער טראַכט נישט, האָט קיין געדאַנקען נישט, האָט זיי קיינמאָל נישט געהאַט.

די שולע, אין וועלכער ער האָט געלערנט ביז צו זיין פּערצנטן יאָר, האָט אים נישט געלערנט צו דענקען און נישט געוועקט אין אים געדאַנקען. פון איר איז ער אַוועק צו אַ שמיד, געלערנט צו באַשוכן אַ פּערד און אַן אַקס, געאַרבעט שווער און געוואוסט, אַז ער דאַרף אַרבעטן שווער, ווייל אַ באַשעפּעניש ווי ער איז געבאָרן געוואָרן צו אַרבעטן שווער. ווען שפּעטער מיט יאָרן האָט ער דערזען אַ מיידל, וועלכע האָט געאַרבעט שווער, האָט ער געוואוסט, אַז ער דאַרף זי נעמען פאַר אַ ווייב, כדי ביידע צוזאַמען זאָלן אַרבעטן שווער. דערפאַר האָט ער געוואָרפן שמידעריי און איז געוואָרן אַ פאַר-מער, כדי זיי זאָלן ביידע צוזאַמען אַרבעטן שווער.

יאָר-אייין, יאָר-אויס. שווערע אַרבעט אָן מזל וברכה, אויף וועלכע ער האָט זיך איינגעלעך קיינמאָל נישט געריכט. ווייל אַלץ, וואָס דאָס לעבן האָט אים פאַרשפּראַכן, איז נאָר שווע-רע אַרבעט. אָבער איצטער שטייט אים פאַר צו פאַרלירן די פאַרם. איז וואָס וועט ער טאָן מיט זיך און מיט זיין ווייב? וואו און ווי וועלן זיי שווער אַרבעטן?

איז גוט אזוי צו זיצן אין דעם פאַרדל און פאַרן, פאַרן — און ערגעץ נישט דערפּאָרן.

אָבער דער פאַרמער פון ערגעץ-וואוהין האָט זיך געאייילט. אַ גלאַט-געדאַזירטער, גוט געקליידעטער בעל-גוף, וועל-כער האָט שטאַרק הנאה געהאַט פון זיך. צו וואָס ער האָט זיך גענומען, האָט אים געגליקט. ער האָט אָנגעהויבן פונקט ווי דער פאַרמער פון ערגעץ-וואו. ביז פּערצן יאָר געאַנגען אין דער שולע, וועלכע האָט אים נישט געלערנט צו דענקען און נישט געוועקט אין אים געדאַנקען. פון איר איז ער אַוועק צו אַ שמיד, ביי וועמען ער האָט געלערנט צו באַשוכן אַ פּערד

און אן אָקס. אָבער ער האָט געוואוסט, אז אויסער אַרבעט איז פאַראן אויך שטרעבן. און ער האָט זיך דערשטרעבט צו דעם שמידס טאַכטער און דעם שמידס ירושה. שפעטער איז ער גע-וואָרן אַ פאַרמער, ווייל אין דער שמידאַרניע איז אים געוואָרן צו ענג. ער האָט געוואָלט ברייטקייט, אַ גרעסערן פאַרנעם. אָנ-געהויבן קליין און אוועקגעשאַנגען גרויס. געהאַט איין פאַרם, צוגעקויפט אַ צווייטע. איצטער איילט ער זיך צו אַן אוקציאַן מיט אַ זייער גוטער אויסזיכט אָפּצוקויפן ביליק אַ דריטע פאַרם. זינגט עס אין אים, זינגט עס אַרויס אין אים אויפן קול, אָבער עס פאַרדריסט אים אויף דער זון, פאַרוואָס זי איז קראַנק, אָדער אָנגעברוגזט. געדאַרפט שטעקן אין מיטן הימל, דאַרטן וואו זי געהערט. צוליב איר האָט ער אַביסל פאַרשפּע-טיקט. אז זי איז נישטאָ, ווייס ער נישט די ריכטיקע צייט. ער האָט שוין געדאַרפט זיין דאַרטן!

און אָט איז דאָס שמאַלע בריקל און פון יענער זייט טראַגט זיך אַ פאַרדל. עי, אונטערגעבן גאָ, פאַרכאַפן שנעל דאָס בריקל! ...

אָבער דאָס פאַרדל וויל זיך נישט אָפּשטעלן. ער מוז פאַרן, פאַרן...

און ביידע אויטאָמאָבילן ייגען גלייכצייטיק אַרויף אויפן בריקל. פאַרן, בין זיי באַרירן זיך און בלייבן שטיין. „וואָס האָט דיך אָנגעטראַגן דער טיוול!“ שרייט דער בעל-גוף.

„האַסט נישט געקאָנט אָפּוואַרטן?“ דערווידערט דער דאָר-רער.

„דו צויגנון, פאַרנעם זיך צוריק!“ פּיערט דער בעל גוף. „קאָנסטו עס נישט, דו אַף!“ רערט זיך קאַלטבלוטיק דער דאַרער.

„איך בין געווען דער ערשטער אויפן בריקל!“

„אזוי זאָגסטו!“

„יא, איך בין געווען דער ערשטער!“

„דערווייז עס מיר.“

„איך וועל עס דיר דערווייזן, ווען איך וועל ארויסקומען
און צוברעכן דיר היקראון-לענד!“
„קום ארויס און דו וועסט אויסגעפינען, ווער קאָן בוין
אייזן.“

און דערביי איז גאָרנישט קיין פּלאַץ אויפן בריקל, וואו
צי שלאָגן זיך. קאָנען זיי גאָר נישט צוקומען איינער צום אנ-
דערן. בלייבן זיי ביידע זיצן.
זיצט דער בעל-גוף און דריקט די ציינער, און עס קאָכט
אין אים.

דער דארער נעמט ארויס אַ הויפן קייטאָבאָס, שפּאַרט
אריין אין מויל און קייט לאַנגזאַם, רואיק.
טראַכט דער בעל-גוף פון אַ ביקס און אַ רעוואָלווער, אָבער
שר האָט זיי נישט ביי זיך.
טראַכט ער פון אַ לאַנגן סיכנמעסער, אָבער ער האָט אים
נישט ביי זיך.

טראַכט ער פון די אויטאָמאָביל-געצייג, פון אַ שווערן
האַמער, אַ גרויסער צוואַנג, אַ לאַנגער גומירער, אָבער די זאַכן
האָט מסתמא דער צוינגזון אויך.
ער טראַכט גאָרנישט פון צוריק. ער טראַכט גאָר פון פאָרן
ווייטער.

דער דארער קייט זיין טאַבאָס און טראַכט פון גאָרנישט.
יענער וויל שטיין, זאָל זיין שטיין. ער קאָן שטיין אזוי לאַנג,
ווי יענער וועט וועלן. אַ טאָג אפילו, און צוויי. אָט דאָס הייסט
פאָרן און נישט דערפאָרן...

אהא, יענער גיט נאָך! הויבט אָן צו צוריקעווען... ווען ער
וואַלט געווען אנדערש אויפגעלייגט, וואַלט ער מיט נצחון
אויפגעלאָכט. איצטער אָבער קייט ער גלייכגילטיק זיין טאַבאָס
און קוסט-צו, וואָס דער אנדערער טוט, און איז פויל אַ באַוועג
צו טאָן זיין פאָרדל. אויף צו-לחכעים וועט ער דאָ נאָך לענגער
שטיין.

אָבער יענער האָט זיך אָפּגערוקט גאָר אויף עטלעכע
פוס, געמאַכט פּלאַץ צווישן ביידע אויטאָמאָבילן און אַ פּאָר
געטאָן פאָרויס.

„דו צויגנזון! דו פארדאמטער טרעמפ!“
 בום! א שטויס געטאָן דאָס בלעכקעסטל אויף צוריק.
 א קליין ביסל בלויז.
 „זאָל איך אַרויסקומען און באַווייזן דיר, ווי איך בויג
 אייזן?“ זאָגט דער דאַרער. אָבער ער מיינט עס נישט. ער רוקט
 בעסער אָפּ זיין פּאַרדל אויף צוריק, מאַכט פּלאַץ און גיט
 א פּאַר פּאַרויס.

בום! אָפּגעשטופּט יענעם. אויף אַ קליין ביסל בלויז.
 פּאַלט דער בעל גוף אין אַ העלישן כּעס, צושיט זיך מיט
 ביטערע קללות און זידלעריי, און שטופּט זיין מאַשין אויף צו-
 ריק. דער דאַרער, אָן אַ וואָרט, מיט איינגעדריקטע ליפּן, צו-
 ריקעוועט אויך.
 און ביידע גלייך לאָזן זיך פּאַרויס. טראַך! די לאַמפּן איג
 ביידע אויטאָמאָבילן זיינען צובראַכן געוואָרן. ביים בעל גוף
 אויך אַ פּאַר שויבן — דאָס בלעכקעסטל איז שוין לאַנג געוועזן
 אָן שויבן.

איצטער זיינען זיי ביידע ווילד פאַר כּעס. קריכן אויף צו-
 ריק וואָס ווייטער, וואָס ווייטער... זיינען אפילו אַראָפּ פון
 בריקל און קריכן נאָך אַלץ אויף צוריק. ווייטער און ווייטער...
 און ביידע גיבן זיך אַ לאָז פּאַרויס, טרעפּן זיך אין מיטן
 בריקל. טראַך! די ביידע אויטאָמאָבילן הייבן זיך אויף אויף די
 הינטערשטע רעדער, כאַפּן זיך אַרום, בייסן זיך איין איינער
 אין דעם אַנדערן.

אָבער עס איז נישטאָ, ווער עס זאָל זיי פונאַנדערנעמען...
 לויפן די וואַסערן אין טייכל, קוקן זיך איין, קוקן זיך אום
 אויף די ביידע אויטאָמאָבילן, וואָס שטייען אזוי איינגעביסע-
 נערהייט, ווייל עס איז נישטאָ, ווער עס זאָל זיי פונאַנדער-
 נעמען. רוישן אויף די וואַסערן און לויפן ווייטער, ווייטער און
 דערציילן די ברעגן און אַלץ, וואָס אויף די ברעגן, וואָס זיי
 האָבן געזען און וואָס פאַר אַ מערקווירדיקע בראַים מענטשן
 זיינען. אָבער קיינער פאַרשטייט זיי נישט...

אונדז פון לעבן

א הויכע, דארע שאַטלענדערין אין די מיטעלע יאָרן.
א לענגלעך שטרענג מאַט געזיכט מיט א האַרטן בליק אין די
גרויע אויגן. אירע רויטלעכע האַר, אויסגעמישט מיט א סך
גרויע פּערדן, ליגן גלאַט, ווי צוגעפרעסט, ציען אָן די הויט
פון איר הויכן שטערן און פאַרפלאַטשיקן אים. איר נאָז איז
דין און שאַרף און בלייד, אירע ליפּן דיין און בלוטלאָז, איר
קין כמעט רעכטווינקלדיק, ענערגיש און שטרענג.

אָנגעטאָן זייער איינפאַך, פּריטאָניש. א שוואַרץ קלייד,
פאַסאַנלאָז, מיט א ווייסן קראַגן און ווייסע מאַנושעטן. און
קיין ברעקל צירונג נישט. אַפילו קיין שנירל נישט אַרום האַלז,
און אַפילו נישט קיין זייגערל, בלויז דער קידושין־רינג אויף
דעם פּערטן פינגער פון דער לינקער האַנט.

א קוס אויף איר, און א ווייז, וואָס האָט זיך געבעטן
געזאָגט צו ווערן, בלייבט שטעקן אין מויל און קומט נישט
מער אַרויס. א זידל־וואָרט, א קללה אָדער גאָטס נאָמען ווערן
פאַרגליווערט אויף די ליפּן, דערוועגן זיך נישט אַרויסגערעדט
צו ווערן. אַזויפיל שטרענגקייט ליגט אויף איר געזיכט, אַזויפיל
פרומקייט און קנאות.

א גלחס א טאָכטער און א גלחס אַלמנה — ווי זאָל זי
נישט איינגעטונקט זיין אין פרומקייט, ווי זאָל זי נישט זיין
קיין געטרייע קעמפּערין פאַר גאָט!

אָבער דערמאָנט מען איר גאָט און זיין גוטסקייט און זיין
גענאָד, ציגנט זי זיך אָן.

„רעדט צו מיר נישט וועגן גאָט און זיין גוטסקייט און
זיין גענאָד!“

ווערט מען איבערראשט. גלויבט מען די אויערן נישט.

„ווי הייסט?“

„איך גלויב נישט אין אים! נישטאָ אזא „זאך“!“

ליקענען די ווערטער איר געזיכט — דאָס געזיכט פון

א גלח א טאָכטער און א גלח אַלמנה.

„ווי קומט איר עס צו זאָגן?“

דערציילט זי.

א גלח א טאָכטער, אמת. אויפֿערצויגן אין פרומקייט און גאָטספּאַרכטיקייט. נישט ווייל אזוי דאַרף אויפֿערצויגן ווערן א גלח א טאָכטער, נאָר ווייל דער טאַטע איז געוועזן אמתדיק פֿרום און גאָטספּאַרכטיק. ער האָט געטאָן, ווי ער האָט געפֿרעדיקט, געלעבט זיין גלויבן. געטריי צו גאָט און גוט צו מענטשן, געפֿרעדיקט ליבע און געטראָגן זי אין זיין האַרץ, געוועזן רייך מיט איר. געטראָגן זי צו אַלע מענטשן גלייך. זייענדיק מיט אים, האָט מען געמוזט זיין פֿרום און גוט. זיינע ליכטיקע, גוטע בלויע אויגן זיינען געוועזן באַרואַיקונג, זיכערקייט, גאָט גענאָר. דער גוטער שמייכל, מיט וועלכֿן ער האָט געטרייסט צובראַכענע הערצער, איז קיינמאָל נישט אַראָפּ פֿון זיינע ליפֿן. אויך דעמאָלט נישט, ווען אויף אים אַליין האָט זיך אַראָפּ־געלאָזן איין אומגליק שווערער פֿאַרן אַנדערן.

צוערשט איז ביי אים דער זון געשטאַרבן, דער בן יחיד. א געראַטענער בחור געוועזן. געקאָנט פֿון אים א סך דערוואַרטן. געוועזן א גוטער סטודענט, געלערנט זיך מיט אויסצייכענונגען. האָט אויסגעבראַכן אינפאַנטיל פּאַראַליזיס, און ער — א געדונטער, אַטלעטישער צוואַנציקיעריקער יונג — ווערט איינגע־בראַכן אין איינע צוויי טעג.

א יאָר שפּעטער שטאַרבט זיין פֿרוי, און ער האָט זי שטאַרק געליבט. אויך פֿלוצלונג, נאָר אומגעריכט, ווייל איר גאַנץ לעבן איז זי געוועזן א געזונטע פֿרוי. פּאַרשניטן זיך א נאַגל, געקראָגן בלוטפּאַרגיפטונג, און די גאַנצע חכמה פֿון די גרעסטע דאָקטוירים האָט נישט געקאָנט העלפֿן. פּאַרברענט געוואָרן אין די גרעסטע יסורים.

זי, די טאָכטער, איז דעמאָלט אַלט געוועזן אַכצן יאָר און

האָט ערשט געענדיקט קאָלערוש, און די ביידע אומגליקן האָבן זיך אַראָפּגעלאָזט אויף איר ווי שווערע משאות, אונטער וועלכע זי האָט זיך נישט געקאָנט אויסגלייכן. אַ טרויער האָט אַרומ גענומען איר נשמה, ווי דאָס שוואַרצע טרויערקלייד איר קער פער, און פאַר די אויגן האָבן זיך איר שמענדיק אַרומבאוועגט די שאַטנס פון די צוויי מתים. זי האָט געקוקט דורך זיי אויף דעם פּאָטערס גוטן שמייכל, וואָס האָט אים נישט פאַרלאָזן, און געקרימט זיך פאַר ווייטיק. פאַרוואָס רוקט ער נישט אָן זיין שמערן? פאַרוואָס באַווייזט זיך נישט קיין פאַרוואַרף אויף זיינע ליפּן? ווי קאָן ער אָננעמען פאַר גוט אַזעלכע צוויי קאָד טאַסטראַפּעס?

זי האָט דאָס ביים טאַטן נישט געפרעגט. זי האָט נישט געוואָלט זיינע דערקלערונגען. וואָס זיי זאָלן נישט זיין, וועלן זיי זיין אַ באַליידיקונג פאַר די טייערע טויטע. זיי ווילן באַ טרויערט זיין. זיי ווילן פּראָטעסט. פאַרוואָס זיינען זיי אזוי פרי און אזוי אומנויטיק אַוועקגענומען געוואָרן! זיי ווילן נישט זען אין זייער אומפאַרדינטן, אומצייטיקן טויט גאָטס גערעכט טיקייט און גענאָד, גאָטס נישטדורכצודרינגענדיקע כוונות און פירונגען.

אָבער באַלד האָט זיך אַראָפּגעלאָזן אויף איר טאַטן אַ דריטער אומגליק. פּילייכט דער גרעסטער, דער שווערסטער, ווייל דער באַליידיקנדיקסטער, גרויזאַמסטער, אַכזריותדיקסטער.

זיין מוטער איז משוגע געוואָרן. אָבער איר משוגעת איז געוועזן אזוי העסלעך און אומווירדיק. זי האָט אָפּגעלעבט אירע זיבעציק יאָר פרום און באַשיידן, אין שמוילער גוטסקייט, אַן אמתע צנועה, און פּלוצלונג האָט זי אָנגעהויבן צו רייסן פון זיך די קליידער, אויסגעטאָן זיך מוטערנאַקעט, באַוועגט איר קערפּער אויף דעם אומאַנשמענדיקסטן אופן און געברויכט דער ביי אַ שפּראַך, ווי די ערגסטע גאַסנפּרוי אין אַ צושטאַנד פון שיכרות. וואָס פאַר אַ חרפה! וואָס פאַר אַ בזיון! עס איז געד וועזן אַ שאַנד פאַר די דאָקטוירים, וועלכע מ'האָט צו איר געד רופן. זיי זיינען נישט געוועזן פאַר איר דאָקטוירים, נאָר מעד נער, וועלכע זי האָט זיך אָנגעכאַטן. איר זון איז פאַר איר

מער קיין זון נישט געוועזן, נאָר זכר. פאר בושה האָט מען זי געמוזט פארשליסן אין דעם אויבערשטיבל און באהאלטן פון מענטשן.

אַבער דער גוטער שמייכל איז נישט פארשוואונדן פון דעם טאַטנס ליפן.

זי האָט דאָס נישט געקאָנט מער אַריבערטראָגן.

„ווי קאָנסטו נאָך שמייכלען?!“

„פאַרוואָס נישט?“

פּראָטעסטירן זאָלסטו! געוואַלטיק פּראָטעסטירן!“

„קעגן וועמען?“

„מוז איך עס דיר זאָגן?“

„ווען דו ווילסט עס נישט אַרויסזאָגן, באַווויזט עס, אז

אין האַרצן ווייסטו גוט, אז איך טאָר נישט פּראָטעסטירן.“

„ניין!“ האָט זי אַרויסגעשריען מיט האַס. „איך קאָן עס

אַרויסזאָגן!... איך וועל עס אַרויסזאָגן!... דו זאָלסט פּראָר

טעסטירן קעגן דיין גאָט! קעגן דעם גערעכטן, פּריינטלעכן...“

„אַ, ניין, ניין, ניין,“ האָט דער טאַטע זי אָפּגעשטעלט

מיט אַ צאַרטער האַנטבאַוועגונג. „זאָל איך דאָס גוטע אָננעמען

פון אים און דאָס שלעכטע נישט? איז ער מהויב מיר נאָר גוטס

צו טאָן? ער האָט מיר געגעבן גליקלעכע דרייאַונצוואַנציק יאָר

מיט דיין מאַמען, צוואַנציק פּריידיקע יאָר מיט דיין ברודער און

אַ לעבנלאַנג מיט מיין גוטער געטרייער מוטער... מער האָט

ער נישט געוואָלט, אפשר נישט געדאַרפט... מער האָב איך

געוויס נישט פאַרדינט... דאַנס איך אים פאַר דאָס גוטע... זאָל

איך אים נישט דאַנקען? וועל איך דאָך אומדאַנקבאַר ווערן...“

דאָס הייסט שווער פאַרזינדיקן זיך...“

זי האָט נישט געוואוסט, וואָס צו דערווידערן, אָבער זי

האָט נישט געקאָנט איינשמען. ניין, גוטסקייט און גנאָד

קאָנען אזוי נישט האַנדלען. זיכער נישט קעגן איר טאַטן. ווי

קאָן אַ גוטער גאָט אזוי פּייניקן איינעם פון זיינע געטרייסטע

און איבערגעגעבנסטע? נאָך אזוי באַליידיקן און דערנידריקן

אים מיט דער העסלעכער משוגעת פון זיין מוטער! אַ, וואָלט

די אַלטע בעסער געשטאַרבן! אויב גאָט האָט אין זיך כאַטש

א ביסל גוטסקייט און גנאָד, באַטש וויפל עס איז גערעכטיקייט, מוז ער זי אוועקנעמען, מוז ער באַפרייען דעם איידעלן מענטש, זיין געטרייען דינער פון די טעגלעכע אומדערטרעגלעכע מאַראַד-לישע יסורים!

מיט צובראָכענעם האַרץ, פול מיט תשובה און חרטה, האָט זי זיך, נאָך דעם געשפרעך מיטן טאָטן, געוואַלנערט אויף די סני פאַר דעם אַלמעכטיקן, אומעטום זייענדיקן, און געבעטן ביי אים רחמים, ער זאָל צונעמען צו זיך די ווילדע אַלמע, וועמעס רייד זיינען געפאַלן איבערן שטילן פרומען הויז, ווי דער אויסגוס פון אַן אומריינעם אַרט.

אַבער אַ יאָר איז אוועק און אַ צווייטער, און די אַלמע איז נישט געשטאַרבן. זי איז גאָר געוואָרן קרעפטיקער, איר קערפער באַוועגלעכער, און די ווערטער אין איר מויל זיינען געוועזן אַ שמוציקער קוואַל, וואָס נעמט זיך נישט אויס.

די תפילות און תחנונים האָבן נישט געהאַלפן. עס וואָלט נישט געהאַלפן דער פראָטעסט. פילייכט זיינען אירע תפילות נישט דערהערט געוואָרן, ווייל זיי זיינען געקומען פון אַ כעס-דיקן רעוואָלטירנדיקן האַרץ. זי האָט עס געטראַכט מיט שרעק. פאַרט אַ פרומען גלחם פרומע טאַכטער. אָבער זי האָט דאָך נישט געקאַנט געפינען איר פולן שלום מיט גאָט, ביז זי איז געוואָרן אַ כלה פאַר דעם יונגן גלח, אין וועלכן זי איז געוועזן שטאַרק פאַרליבט. אין דעם אָונט פון דער פאַרקנסונג האָט זי מיט פריידטערן געדאַנקט דעם פאַטער אין הימל פאַר זיין אומענדלעכער גוטסקייט, געבעטן ביי אים מחילה פאַר איר כעס און ספקות, און אין גרויסער גערירטקייט געפרואווט נאָך צוגעבן. אַז אויב ער איז שוין אַזוי גוט צו איר, זאָל ער זיי באַפרייען פון דער שרעקלעכער משוגעת, וואָס דויערט איבער זייער הויז ווי אַ פעסט-טראַגנדיקע זינד... „אַ, גוטער, גוטער גאָט, מאַך זי געזונט אָדער נעם זי אוועק!“

ווען זי האָט געענדיקט די תפילה, איז איר געוועזן, ווי גאָט האָט זי דערהערט. עפעס אַזא פרייד האָט זיך צוגאָסן איבער איר, און אַזא לייכטקייט... זי האָט זיך צוגעהערט מיט

פֿאַרשאַפֿטן אָטעם. אָ, אויבן אין אויבערשטיבל איז עפעס
געשען!... עפעס גוטס... עפעס זייער גוטס...

האַלצינאַציע, נישט מער!... נאָרנישט איז נישט געשען...
דאָך איז איר דאַנקבאַרקייט צו גאָט פֿאַר דעם חתן, וואָס
ער האָט איר באַשערט, נישט קלענער געוואָרן. איז אַפֿילו גער-
וואַסן מיט יעדן טאָג, אין וועלכן זי האָט זיך נישט געקאָנט
זאָט אָנקוקן אין איר געליבטן, און איז דערגאַנגען ביז צו
עקסטאַז אין איר חתונה־טאַג.

דאָס איז געוועזן אין דעם זוניקן חודש יוני, און פֿול מיט
לויב און דאַנק צו גאָט איז זי אַוועקגעפֿאַרן מיט איר געליבטן
מאַן אויבער דער ליכטיקער בליענדיקער וועלט צו געניסן אַ
גליקלעכן פֿריידיקן האָניק־חודש.

יאָ, אַ גליקלעכן, פֿריידיקן האָניק־חודש!...

אויפֿן פינפטן טאָג פֿון זייער ריזע איז עס געשען, און
אין באַסטאָן. ער איז אַרײַן אין אַ דראַגסטאָר קויפֿן סיגאַרעטס,
זי איז געבליבן דרויסן. מ'דאַרף דאָך נישט אַרײַנגיין זאָל-
באַנאַנד נאָך אַ פֿעקל סיגאַרעטס. איז זי געשטאַנען און האָט
געקוקט מיט פֿריילעכע אויגן און זינגענדיקן האַרץ אויף דער
גערדיכטער באַוועגלעכער מענטשהייט אין דער רוישיקער גאַס.
פֿלוצלונג אַן אויפֿרייס ווי פֿון אַ קאַנאַנאַדע און בריאַזג פֿון
צובראַכענע שויבן. אין דער ערשטער מינוט פֿון איבערגע-
שראַקנקייט האָט זי אַפֿילו נישט געקאָנט זיך כאַפֿן, וואָס און
וואו. אָבער אז מענטשן האָבן אַ שפּאַר געטאָן אין דער אַפֿטייק,
האָט זי משונה אויפֿגעשריען און אַ לאַז געטאָן זיך אַהײַן,
שטופּנדיק, שטויסנדיק, אומוואַרפֿנדיק, מיט דעם כוח פֿון פֿאַר-
צווייפלונג. אַ-אָ-אָאָאָ!... אין דער אַפֿטייק האָט געפֿלאַצט
אַ גרויסער אייזערנער סיפּאָן און דערהרגעט דעם אַפֿטייקער,
זיין געהילף און אים, איר מאַן, דעם יונגן פרומען גלח, וואָס
איז נישט ווייניקער פֿרום און גוט געוועזן, ווי איר טאַטע...

זי לאַזט אויס די ווייטערדיקע איינצלעהייטן. זאָלן די צור-
הערער אַליין זיך פֿאַרשמעלן. אין אירע פֿאַרנעסערטע אויגן,
וועלכע זי שמעלט אָן אויף אירע צוהערער, ליגן נאָך איצטער

שרעק און פארצווייפלונג. דער „אוי!“, וואָס רייסט זיך ביי זיי אַרויס, איז אַ נוטער עדות, אַז זיי האָבן גוט באַגריפֿן, אַז זיי שטעלן זיך שוין ריכטיק פאַר.

ניין, זי דאַרף נישט דערציילן, וואָס זי האָט געפילט, וואָס זי האָט איבערגעלעבט, ווי זי האָט גאָר געקאָנט ווייטער לעבן. עס שוידערט די צוהערער, הערצער קלאַפֿן, טרערן פילן אָן די אויגן. אָ, יאָ, זיי זעען. זעען גוט. זעען אַלץ. און זי זיפּצט אויף.

„ווי איך האָב דאָס איבערגעלעבט, ווי איך האָב געקאָנט בלייבן לעבן, איז אומבאָגרייפֿלעך. ווי בין איך נישט משוגע געוואָרן!... בין אפילו נישט ערנסט קראַנק געוואָרן!...“

נאָר זי געדענקט נישט, ווי זי איז געקומען צו טעלע־גראַפירן דעם טאַטן. האָט זי עס אַליין געטאָן אָדער עמיצער אַנדערש פאַר איר? זי האָט גאָרנישט געקאָנט רעדן. זי האָט נאָר געזען אים פאַר זיך, אַ טויטן אַ צובלוטיקטן. נישט געקאָנט באַגרייפֿן, אַז דאָס איז געשען, אַז דאָס האָט ווירקלעך גע־טראָפֿן... און געוויינט, געוויינט, געוויינט, נישט וויסנדיק, אַז זי וויינט.

ווען דער טאַטע איז אָנגעקומען, האָט זי אויסגעשריען פֿול שמערץ און פאַרצווייפלונג און כעס נאָר איין וואָרט: „פאַרוואָס?!“

ער האָט נישט געענטפערט, נאָר אַרויפגעלייגט זיין האַנט אויף איר רוקן און באַרואיקנדיק, טרייסטנדיק געפעטשלט. אָבער זיינע שמייכלענדיקע ליפֿן האָבן געציטערט, און אין זיינע אויגן זיינען געשטאַנען שטומע טרערן.

דעמאָלט האָט זי אויפגעהערט צו וויינען. זי האָט גע־וואוסט, אַז דער טאַטע האָט איר נישט וואָס צו ענטפערן, און אַ האַרטקייט, האַרטער ווי קרעמען, האַרטער ווי אייזן, האָט זיך אַראָפּגעלאָזן אין איר נשמה. אָבער דעמאָלט האָט זי נאָך נישט געזאָגט דעם טאַטן, אַז זי וויל פֿון זיין גאָט מער נישט וויסן. אַז די גרעסטע גנאָד, וואָס זי קאָן זיין גאָט טאָן, איז ליי־קענען אים אין גאַנצן, זאָגן, אַז ער איז נישטאָ און נישט גע־וועזן... דאָס האָט זי געטאָן ערשט נאָך דער לוייה.

א ריוויס גרויסע לויה געווען. די גאנצע שטאָט. קינד און קייט, איז געגאנגען צום בית עולם. און נאטירלעך אלע שטור ביסע. אז זיי זיינען געקומען אהיים צוריק פון דער באערדייִ סונג, זיינען זיי געבליבן געפלעפט פון דעם, וואָס זייערע אויגן האָבן דערזען.

אויף דער לאַנסע פארן הויז האָט די באַכע געטאָנצט אַ באַלערינע־טאַנץ, מוטערנאָקעט, מיט אַ בלומענקראַנץ אויפן קאָפּ און אַ גירליאַנדע איבער דער פֿלויצע. אין איר זכרון איז מסתמא וואָך געוואָרן אַ בילד פון אַ טאַנצנדיקער וואַלדנעטין, און זי האָט איר נאָכגעטאָנצט. זי האָט ריטמיש באַוועגט די הענט הויך איבערן קאָפּ אין האַלבקרייז, שטייענדיק אויף די פינגערשפיצן פון דעם אויפגעשטעלטן לינקן פוס, דעם רעכטן פוס אויסגעשטרעקט פאַרויס מיט די פוספינגער אַראָפּגעד בויגט אַראָפּ, דעם אויבערקערפער אָנגעבויגט אויף הינטן. אויף איר געזיכט איז געוועזן צוגאָסן אַ צופרידענער שמייכל פון גרויסן גענוס, אין אירע אויגן איז געלעגן געזאַנג. זי האָט זיך זיכער געפילט עלאַסטיש און בויגיק, געזען זיך אזוי שיין ווי די וואַלדנעטין. אָבער עס איז געוועזן עקלהאַפט אָנצוקוקן אַ צוקנייטשטן, צוקאַרטשעטן בויך, אַ דיקן ברייטן אונטערטייל און צוויי אַראָפּהענגענדיקע בריסט, וואָס האָבן זיך אומגעוואָרפן ווי צוויי לעדערנע געלט־בייטלעך.

אין דער יונגער אַלמנה האָט אויפגעשטורמט. די אַלטע משוגענע באַכע, וועמען זי האָט געהאַט פאַרגעסן אין דעם נעקראַך פון איר קאַטאַסטראָפּע, לעבט נאָך, און ער איז טויט! קאָן דאָס טאָן אַ גאָט פון החמנות, פון ליבע, פון גערעכטיִ קייט? קאָן עס זיין אָפּגעפלאַנעוועט, אָפּגעטראַכט, פאַרבאַ־ שטימט? קאָן אין דעם זיין עמעצנס ווילן, עמעצנס האַנט?

ניין! ניין! ניין!

אָבער אויך דעם טאַטנס געזיכט איז דעמאָלט געוועזן

האַרט...

הההאָא!

ד' ח' ה רעה

פאר זייטיקע מענטשן איז עס געוועזן בלויז א געלעכער
טער, א ריינע קאָמעדיע.

געהייסן האָט עס: דער חיה רעה האָט זיך פאַרוואַלט
פראַווען דעם סדר — ווי זאָל מען דאָ נישט לאַכן!
פאַר די אייגענע אָבער איז עס געוועזן אַ סוואַל פון טרערן
און יסורים, און דערנאָך פון חרטה, אָבער אויך פון גרויסער
דערלייכטערונג. —

די חיה רעה איז געוועזן אַ בחור פון אַ יאָר צוואַנציק.
אויף איין אויג, אַ הינסעדיקער, אַ זאאיקע און אַן עפילעפֿֿֿ
טיקער. גענוג אַנשיקענישן אויף איין מענטש. און ער האָט דאָס
אויך אזוי געפילט. ער האָט אַפילו געפילט, אז ער האָט שוין
איבערגענוג, אז ער האָט שוין צופיל, אז גאָט האָט אויף אים
אַרויפגעוואָרפן פון זיינע פלאַנן מער ווי אויף אַלע מענטשן.
שוין אַלס קינד האָט ער דערפילט דעם אונטערשייד
צווישן זיך און די אַנדערע, און זיין געמיט איז פאַרסמט
געוואָרן, זיין קליין הערצל איז אָנגעפילט געוואָרן מיט קנאה
און שנאה.

ער האָט מסנא געוועזן צוויי אויגן, גלייכע פיס, אַ גער
לויפיקע צונג. די גלאַטע צינגער פון זיינע הדר־חברים פלעגן
אים רייצן ביז צו טרערן. ער פלעגט זיי קוקן אין מויל אַריין
און וואונדערן זיך, פאַרוואָס גייען זייערע צינגער אזוי גלאַטיק.
און טראַכטן דערביי, וואָס צו טאָן, זיי זאָלן אויך זאאיקען. און
האָבן זיך קינדער פאַרזאמלט צו שפילן אין לויפעניש און כאַר
פעניש, האָט ער נאָר געטראַכט, ווי שטערט מען זיי, און גער
פלאַנעוועט אַ שרעקלעכן פלאַן, זיי אַלעמען הינסעדיק צו מאַכן.

איין מאָל האָט מען אים געכאַפט מיט אַ גרויסן טשוואַק איבער דעם לאַכנדיקן אויג פון אַ ווינקינר.

און מוטערס פלעגן צוכאַפן פון אים זייער קליינווארג, און אַלע קינדער האָבן געוואוסט, אז מיט דער „חיה רעה“ טאָרן זיי זיך נישט שפּילן. זיינע באַלעבאַטישע עלטערן האָבן געמוזט צאָלן פאַר אים גרויסן שכר לימוד, אַבי מען זאָל אים האַלטן אין חדר. די מלמדים פלעגן זאָגן: ער האָט אַ שאַרפן קאַפּ אויף זיך, אָבער דאָס איז דאָך עפּעס אַ חיה רעה!

און דאָס איז געוועזן דער גרעסטער האַרצווייטיק פון זיינע עלטערן. ער האָט געהאַט גוטע פעאיקייטן און וואָלט ווייט געבראַכט, אָבער זיין ווילדקייט איז געוועזן זיין ערנסטער שונא, און זיי פלעגן אים שלאָגן און הרגענען, אום אַרויסצוטרײַבן פון אים זיין ערנסטן שונא. אָבער זייער מי איז גע-וועזן אומזיסט.

ווען ער איז געוועזן פערצן יאָר אַלט, האָט ער אונטער-געהערט אַ געשפּרעך, פון וועלכן ער האָט זיך דערוואוסט, אז זיינע מומים און קראַנקהייטן נעמען זיך דערפון, וואָס זיין טאַטע-מאַמע זיינען לייבלעכע שוועסטערקינדער. אַ וואונדער, וואָס די אַנדערע זעקס קינדער האָבן נאָט אָפּגעשניטן. עס איז פשוט: וואָס עס האָט געזאָלט אויסגיין צו אַלע קינדער, איז אויסגעגאַנגען צו אים אַליין.

זיין ערשטער געדאַנק איז געוועזן אונטערצוצינדן ביי דער נאַכט דאָס הויז און פאַרברענען טאַטע-מאַמע מיט די דריי ברידער און די דריי שוועסטער. אָבער ווייל ער האָט דאָס דורך פאַרשיידענע סיבות נישט געקאָנט אויספירן, איז ער אַוועק און האָט זיך אויפגעהאַנגען. דער צופאַל האָט אָנגעטראָגן די דינסט. זי האָט געמאַכט אַ געשריי, און מען האָט אים אַראָפּ-גענומען פון שטריק. עס האָט זיך אַרויסגעוויזן, אז ער האָט נאָך געהאַט אין זיך אַ פונק לעבן, און דעם דאָקטאָר איז גע-לונגען פונאַנדערצובלאָזן דעם פונק.

דער אומקער צוריק צום לעבן האָט אים נאָר אינגאַנצן ווילד געמאַכט. ער האָט נישט געמאַכט קיין אַנדער פאַרזוך צו שטאַרבן, אָבער מער ווי פריער האָט ער זיך איצט פאַרגענומען

אלעמען צו פארביטערן און צו פארגאלן און צו פארעקלען דאָס לעבן, ווי אים איז עס פארביטערט און פארגאלט און פארעקלט געוואָרן. די דינסט האָט געמוזט אַנטלויפן פון שטוב, און ביים דאָקטאָר האָט ער אויסגעבראַכן אַלע שויבן.

די עלטערן זיינען זיך אַ צייט נאָך זיין זעלבסטמאָרד־פאַר־וויך באַגאַנגען מיט אים מיט אַ סך החמנות און אַפילו מיט ליבע. זיי האָבן פּלוצלונג אַנטדעקט אין זייער זיה רעה עפעס מענטשלעכס. עס איז זיי קלאָר געוואָרן דער גרויסער שמערץ, וועלכן ער טראָגט אין זיך. די מוטער האָט אויפגעוואַרמט אין זיך איר גאַנצע לאַסקע, דער פאָטער האָט אָנגעשלאָגן דעם טאָן פון אַ גוטן און רואיקן וועגווייזער. זיי האָבן זייערע גע־זונטע קינדער נישט געשיקט אין גימנאַזיע, ווייל זיי זיינען גע־ווען פּרומע יידן און האָבן נישט געוואָלט וויסן פון אַ גויאישער שקאַלע, אָבער אויב ער וויל, וועלן זיי אים אַריינברענגען אין גימנאַזיע. און זיי האָבן אָנגעזאָגט אַלעמען אין שטוב, מען זאָל זיך באַניין מיט אים ליבלעך און פּריינטלעך.

אָבער אַלץ איז געוועזן אומזיסט. עס איז געוועזן, ווי ער וואָלט נישט געהערט, וואָס מען רעדט צו אים, און זיין איינציק אויג האָט געקוקט אָן אַ זייט, פאַרביי דעם, וואָס האָט גערעדט צו אים, מיט אַ גלאַנציקן טויטן בליק.

דער סוף איז געוועזן, אַז די עלטערן האָבן זיך צוריק אומ־געקערט צו זייער אַלטער מעטאָדע פון שלאָגן. און נאָך מער און שטאַרקער שלאָגן ווי פּריער, ווי זיי וואָלטן געוואָלט נסמה געמען פאַר זייער פאַרלאָרענער גוטסקייט. אָבער די קלעפּ האָבן נאָך ווייניקער געהאַלפן ווי פּריער. אים, וועלכער האָט שוין פאַרזוכט דעם טעם פון טויט, האָבן די קלעפּ און שלעג נישט אויסגעמאַכט. ער פלעגט זיי אָננעמען, ווי נישט אים מיינט מען עס. ער האָט אויך מער קיינמאָל נישט געוויינט, ווי ער וואָלט מיט ווילדפלייש באַוואַסן געוואָרן. און ער איז דאָך טאַקע אַרומגעגאַנגען אין אַ דיסער הויט, וועלכע דער טויט האָט אויף אים אָנגעטאָן. ער האָט געהאַט נאָר איין ציל פאַר זיך: אַלעמען צו פאַרביטערן דאָס לעבן.

די עלטערן האָבן עס ענדלעך נישט אויסגעהאַלטן, פאַר־

ביסן זייער שטאַלץ און יחוס און אַרײַנגעגעבן אים אין הקדש אלס נישט־קורירכאָרן קראַנקן. אָבער ער האָט דאָרטן אָנגעמאָן די איבעריקע חולאים אַזעלכע צרות, אַז מען האָט אים אַרויס־געטריבן. די עלטערן האָבן אים אַוועקגעפירט אין אַ ווייטער שטאַט און דאָרטן אַרײַנגעגעבן אין אַ הקדש. אָבער אויך פון דאָרטן האָט מען אים אַרויסגעטריבן, און פּאָליציע האָט אים געבראַכט „פּאָ־עטאַפּו“ אַהיים, אָפּהאַלטנדיק אים אין די פּאַרשידענע אַסטראָגן איבער אַ יאָר צײַט.

איצטער — און ער איז שוין געוועזן אַכצן יאָר — האָט די מוטער געפרואווט ווײַנען איבער אים, בעטן זיך בײַ אים רחמים, ער זאָל זיך בעסערן. זי האָט גערעדט צו אים ווי אַ מאַמע קאָן רעדן, און געבעטן זיך בײַ אים, ווי נאָך אַ מאַמעס צובראָכן האַרץ קאָן בעטן. און דער טאַטע האָט אים מוסר געזאָגט און פאַרשפּראָכן אים, אַז ווען ער וועט זיך בעסערן און מער מענטש ווערן, וועט ער נאָך געפֿינען פאַר אים אַ כּלח — אַ שײַן און לײַטיש מײַדל. אָבער אַלע רײד זײַנען געוועזן אַרויסגעוואָרפּן. אויך די שײַנע און לײַטישע מײַדל פאַר אַ כּלח איז פאַרביי פאַר זײַן אויער אָן אַ ווירקונג. ער האָט נאָרנישט געוואָלט פון לעבן, ווי נאָך קאָנען עס שווער מאַכן די אַנדערע. און אין דעמועלביקן טאָג האָבן שוין גע־ווײַנט פון אים די מאַמע און די דריי שעווסטער און דער קלײַנינקער ברודער. און דער עלטערער ברודער האָט זיך גע־וואָרפּן צו אים מיט אויפּגעהויבענע פּויסטן און געשריען, אַז ער וועט אים דעם קאָפּ צושפּאַלטן. און דער טאַטע האָט געקרעכצט און וואָלט געשוואָרן, אַז אים זײַנען צוגעקומען נאָך גרויע האָר אין באָרד.

און אַט די חיה רעה האָט זיך דערפֿילט פאַר דעם עלטסטן מאַנסכיל אין שטוב. דאָס איז געוועזן, ווען דער טאַטע איז גע־שטאַרבן, דער עלטסטער ברודער האָט חתונה געהאַט און באַזעצט זיך אין אַ דערבייאַקן שטעטל, דער צווייטער ברודער איז אַוועק אין סאָלאַטאָן, און די מאַמע, אָנגרײַטנדיק אויף פּסח און רעדנדיק מיט איר עלטערער טאָכטער וועגן די סדרים,

האָט פֿלוצלונג אויסגעבראַכן אין אַ געוויין, אין דעם באַוואוסט־
זיין פֿון איר אלמנהשאַפט און פאַרלאָזנקייט.

אין דער חיה האָט פֿלוצלונג עטוואָס אויפגעלאָדערט. ער
האָט זיך מיטאַמאָל געכאַפט, אַז ער איז דער עלטסטער מאַנסביל
אין הויז. איצטער וועט ער האָבן די געלעגנהייט צו פאַר־
לאַנגען פֿון די שטוביקע דרך ארץ און כבוד און פּייניקן זיי
מיט אַ נייער פּיין. זיין אויג האָט זיך אָנגעצונדן, און מיט
בייער אַנטשלאָסנקייט האָט ער שאַרף אַרויסגעשטאַמלט:

„איִיאִיאִיך ווֹוועל פֿראַווען דעם סדר!“

די פֿרויען האָבן אויפגעשוידערט.

און די חיה רעה האָט נאָך געוואָלט זיין וויציק און ווידער
געשטאַמלט:

„איִיאִיאִיך ווֹוועל זיין דער מרמ־מלך!“

די שוועסטער האָט זיך פֿונאַנדערגעלאַכט מיט חוזק.

ער האָט זי אָנגעקוקט מיט זיין בייזעסטן בליק און אַרויס־
גערעדט מיט פֿאַרביסענע ציינער:

„איך וועל פֿפֿראַווען דעם ססדר!“

אויף די פֿרויען איז אָנגעפאַלן אַ שרעק. זיי האָבן זיך נישט
דערוועגט צו ענטפֿערן אים, אָבער האָבן זיך דערנאָך לאַנג גע־
סודעט צווישן זיך פֿול פֿאַרצווייפֿלונג און שרעק. עס איז ביי
זיי געוועזן זיכער, אַז אויב ער וועט פֿראַווען דעם סדר, וועלן
זיי האָבן דעם פֿאַרשטערטסטן סדר. שוין בעסער נאָר קיין סדר
נישט אָפֿריכטן. שוין בעסער אָפֿריכטן חצות, שוין בעסער
פֿאַסטן.

אין שטוב האָט זיך באַזעצט אַ גרויסע אויפֿרעגונג. די
עלטערע שוועסטער, וועלכע האָט אויף אים געהאַט אַ גאַנץ
באַזונדערן בעס, ווייל ער האָט פֿאַרטריבן אַ יונגמאַן, וועלכער
האָט אָנגעהויבן צו שדכנען זיך צו איר, האָט פעסט דערקלערט,
אַז זי וועט נישט זיצן ביי אַ פֿסח־טיש, וואו ער וועט פֿראַווען
דעם סדר, און וועט בעסער אַוועק פֿון שטוב. דער קליינער
ברודער האָט געשוואָרן, ווי ער איז אַ ייד, אַז ער וועט ביי
אים נישט פֿרעגן די פיר קשיות. די ביידע קלענערע שוועסטער

האָבן גלאָט געוויינט און אָנגעקוקט אים מיט האַס און גע-
שאַלטן אים מיט ביטערע קללות.

אין איר פאַרצווייפלונג האָט די מוטער געשריבן צו איר
עלטערן זון, אז אויב ער וויל, זי זאָל נישט האָבן קיין פאַר-
שטערטן פּסח, זאָל ער רחמנות האָבן און קומען מיט זיין ווייב
צו איר אויף יום טוב. דער גוטער זון האָט אָנגענומען די איינ-
לאַדונג. מען האָט עס אָבער געהאַלטן בסוד פון דער חיה רעה.
מען האָט מורא געהאַט, ער זאָל עפעס נישט אָנטאָן אַ חורבן
אין שטוב. אָבער מען איז אַרומגעגאַנגען מיט אַ שלעכט באַר-
האַלטענער פּרייד און אַ נצחונגעפיל. ער האָט געשפּירט, אז
עפעס גייט פאַר קעגן אים, נאָר ערשט ווען דער ברודער מיט
זיין ווייב זיינען געקומען ערב פּסח, האָט ער באַגריפּן די
המצאה. אין שטוב האָט אויסגעבראַכן אַ שמחה, אַ טאַנצעניש,
אַ שפּרינגעניש, אָבער אין מיטן טומל האָט ער אַרויסגעשיפעט
מיט אַ פּון בייזקייט פאַרקרימטן געזיכט:

„איך ווירווועל הדראָך פּפּוואָוען הדעם סססרר!“

די אָפּאַזיציע האָט זיך מיט גרויסן חוזק צולאַכט און
אַרויסגעשטעקט אים די צינגער, באַהאַלטנדיק זיך דערבוי הינד-
טער דער שיינער שוועגערין.

היסטעריש, מיט ווילדער בייזקייט האָט ער דערקלערט, אז
דער עלטערער ברודער איז דאָ בלויז אַ גאַסט, און אז ער איז
דאָ איצטער באַלעכאַס, און ער וועט פּון זיין רעכט נישט
אָפּטרעטן.

די שיינע שוועגערין, אַ הייסע ברונעטקע מיט ברענענדיקע
אויגן, האָט זיך גענומען אַרײַנלייגן אין דעם עסק. צוערשט
האָט זי געפרוואוּט איבעררעדן די אַנדערע, זיי זאָלן אים
נאַכגעבן. וואָס אַרט עס זיי, אז ער וועט פּראַווען דעם סרר?
דער ענטפּער איז געוועזן איינשטימיק און פעסט: ניין.
אַט שוין דערפאַר אַליין, וואָס ער וויל אַזוי, איז דווקא נישט.
און די עלטערע שוועסטער האָט דערקלערט, אז זי וועט בער-
סער אַוועקגיין פון שטוב. און די ביידע יינגערע האָבן זיך צו-
וויינט און געשאַלטן אים. און דאָס ברודערל האָט געשוואָרן, אז
ער וועט נישט פּרעגן די פיר קשיות.

דאָס יונגע ווייבל האָט זיך איצטער געווענדעט צו אים.
 זי האָט אַרויפגעלייגט אירע הענט אויף זיינע פלייצעס, צוגע-
 רוקט איר געזיכט נאָנט צו זיינעם און אַרײַנגעקוקט מיט אירע
 ברענענדיקע אויגן אין זיין מוטנעם, שמוציג-גרויען אויג און
 אָנגעהויבן אַרײַנצורעדן אין אים מיט אַ סאַמעטענעם, לאַש-
 טשענדן, פאַרשיכורנדיקן טאָן.

אַ מערקווירדיקער, נאָך קיינמאָל נישט געשפירטער ציטער
 איז אים דורכגעגאַנגען דורך דעם גאַנצן קערפער, און ער האָט
 אָנגעהויבן שווער צו אָטעמען. און פּלוצלונג האָט ער גראָב
 אַראָפּגעוואָרפן אירע הענט פון זיינע פלייצעס, שיר נישט אומ-
 וואַרפנדיק זי, און איז אַרויסגעלאָפן פון שטוב.

אין הויף האָט ער געקראָגן אַן אָנפאַל פון עפילעפּסיע.
 אַז ער איז געקומען צו זיך איז ער אויפגעשטאַנען און אַרויס
 פון הויף און נישט געקומען מער צוריק. מען האָט אים אַרומ-
 געזיכט טעג און טעג און נישט געפונען.

דאָס איז דערפאַר, וואָס די טיפע, גרין איבערצויגענע,
 פאַרשימלטע אָזערע האָט נאָך קיינמאָל נישט אוועקגעגעבן צו-
 ריק, וואָס זי האָט איינמאָל צוגענומען.

1915.

ווי די ציגיינערין האט געשראפן

דאָס פאַרשפּיל

א יונג ווייבל איז געזעסן פאַר דער טיר פון איר הויז און געזויגט איר קינד — א יונגל פון ארום א יאָר אַלט. אירע אויגן האָט זי געהאַלטן אָנגעשטעלט אין דער זייט גאַס, וואו אירע צוויי עלטערע קינדער — צוויי מיידלעך — האָבן זיך געשפּילט און געהאַלטן ביים צושלאָגן זיך. זי האָט שוין געוואָלט אויף זיי אָנשרייען, אָבער פון דער אַנדער זייט גאַס איז צוגעגאַנגען צו איר א ציגיינערין און עפעס א זאַג געטאָן. דאָס ווייבל, וואָס האָט נישט געהערט די ציגיינערין צוגיין, האָט זיך דערשראָקן און אזא ציטער געטאָן מיטן גאַנצן קערן פער, אַז דאָס קינד ביי איר ברוסט איז פאַרצאַפּלט געוואָרן און האָט זיך צואוויינט. דאָס ווייבל האָט אויסגעשפּייט מיט האַרץ פאַר דער ציגיינערין פּיס: „טפּוי צו איר קאַפּ!“ זי האָט אַריינגעשפּאַרט דעם קינד די ברוסט און אָנגעהויבן טרייבן פון זיך די זוןפאַרברענטע פרוי.

די ציגיינערין האָט זיך נישט גערירט פון אָרט. זאָל זי איר געבן די האַנט, זי וויל איר וואָרזשען. אָבער דאָס ווייבל איז געווען ביז און אויפגעבראַכט. זי דאַרף נישט קיין וואָרזאָגעכטס און זי וועט נישט געבן די האַנט. „גיי!“

די ציגיינערין האָט זיך אַלץ נישט גערירט פון אָרט. זי האָט אָנגעהויבן צו רעדן צו דעם אַלץ נאָך וויינענדיקן קינד, טשטאַקען צו אים מיט די ליפּן, באַרואיקן עס. באַלד האָט זי באַמערקט, אַז זיין קעפּל איז נישט אַזוי ריין, און

אין א זייער גוטמוטיקן פריינדלעכן טאָן פון א פרוי, וועלכע ליבט קליינע קינדער, האָט זי געזאָגט דער מוטער, וואָס איז גוט צו טאָן פאַר דעם קעפל. און איידער דאָס ווייבל, וואָס איז נאָך אַלץ געווען אָנגערוקט און ביי, האָט זיך אַרעמגע-קוקט, האָט די ציגיינערין שוין געהאַלטן דעם קינדס הענטל אין איר גרויסער ברוינער האַנט.

„אַ,“ האָט זי געזאָגט „לייענענדיק“ די האַנט, „דיין קינד וועט זיין גרויסער מאַן, זייער גרויסער מאַן, זייער באַ-רימט, אַ, זייער באַרימט. אַ סך געלט האָבן, אַ, אַ! זייער גרויסער הער, אַ!“

דאָס קינד האָט ווידער אַרויסגעלאָזן די ברוסט פון מויל, אומגעקוקט זיך אויף דער ציגיינערין, אָנגעקוקט עס אַ וויילע מיט אַ פאַרשנדיקן בליק, פאַרצויגן דאָס מוילעכל און אויס-געבראַכן אין נאָך אַ גרעסערער ילאָה. דאָס ווייבל האָט שנעל אַרויסגענומען זיין הענטל פון דער „מכשפהם לאַפע“, אַרייַנגערוקט אים די ברוסט, צוגעדריקט אים צו זיך און האַסטיק אַרייַנגעלאָפן מיט אים אין שטוב, מיט אַ שטאַרקן קלאַפּ צו מאַכנדיק הינטער זיך די טיר.

די ציגיינערין איז געשטאַנען אַ וויילע הינטער דער צו-געמאַכטער טיר, איבערגעמראָטן פון פוס אויף פוס, אַרייַנגעקוקט אין דעם פענסטער, וואָס איז געוועזן נישט ווייט פון דער טיר און איז אַוועק, בורטשענדיק עפעס. זי איז געוועזן פאַרוואונדערט און שטאַרק באַליידיקט. פאַר אַזאָ וואַרזאָגונג האָט מען דאַכט זיך געמעגט איר גוט באַצאָלן. זי האָט אָבער אויך פאַראַכטלעך אָפּגעשמיכלט. הו, ווען זי וואָלט אַלץ אויס-געזאָגט, וואָס זי האָט אַרויסגעלייענט!

און שפעטער אַ וויילע, ווען דאָס קינד איז איינגעשלאָפן, איז דאָס ווייבל אַוועק צו די שכנות, צו דערציילן זיי אויף טשעקאוועס, וואָס די ציגיינערין האָט וואַרזעזאָגט איר בערע-לען. פאַרהינגערניס האָבן דערביי געזאָגט „הלאוי!“ און דעם יונגלס געזיכט האָט געלויכטן. אָבער נישט-פאַרהינגערניס האָבן געזאָגט: „אז אַ ציגיינערקע רעדט, איז ווי אַ הונט האָט גע-בולן...“ און דאָס ווייבל האָט געענטפערט מיט אַ ביסל רוגז

און אַ באַהאַלטענער קלאַה: „און איך, מיינט איר, גלויב עס שוין?“

אויך דער מאַן האָט עס אויפגענומען סקעפטיש, מעשה מאַנסכיל: „פּשא! אַ ציגיינערטע! הבל הבלים! און דו, דער נאַר, ווילסט שוין מסתמא גלויבן?“

און דאָס ווייבל האָט פאַרשלאָסן די וואָרדאָנגונג טיף ביי זיך אין האַרצן.

דאָס צווישנשפּיל

לייט האָבן געזאָגט, אז דאָס וואַקסט עפעס א פּרא אדם, און דער רבי אין חדר האָט געזאָגט, אז אזא גראַבן פאַר-שטאַפטן קאָפּ האָט ער נאָך נישט אָנגעטרעפן פאַר זיין גאַנצער דרייסיקיאָריקער קנעלונג. אָבער די מוטער איז ביי זיך נישט אַראָפּגעפאַלן. נישקשה, אבי זיין מוזל וועט זיין קלוג. און עס איז איר געוועזן, גלייך מען פאַרגינט אים איר נישט. ווען בערעלע איז געוואָרן אַכט יאָר, איז די גאַנצע פאַר מיליע אַרויסגעפאַרן קיין ניו-יאָרק. ער איז אָנגעקומען אין דער פּאָלקס-שויל, אָבער ער האָט זיך זייער שלעכט געלערנט און שטאַרק ליב געהאַט די גאַס. שלאָגן און מוסרן אים האָט נישט געהאַלפן. ער פלעגט מאַכן אַן איריאָטיש-פאַרשלאָפן גע-זיכט, און מען האָט געהאַט דאָס געפיל, אז מען רעדט צו דער וואַנט און מען שלאָגט אַ שטיק האַלץ. אָבער די מאַמע האָט געטראַכט: מילא, וועט ער קיין פּראָפעסאָר נישט זיין. אין אַמעריקע איז עס אויך גאַרנישט אזא גרויסע זאַך.

צו זיין צענטן יאָר איז זיין פּאָטער געשטאַרבן. און דער מאַלט האָט די מאַמע אויפגעשלאָסן איר האַרץ און אַרויסגע-געבן אים דער ציגיינערנס וואָרדאָנגונג. זי האָט געוויינט איר בער אים. ווי קאָן פון אים עפעס ווערן, ווען ער איז אזוי פּויל? און שלעכט?

ער האָט פּויל געקוקט אין דער ווייטקייט און לאַנגזאַם אַריינגענומען אין זיך דער מאַמעס ווערטער. האָט ווירקלעך אַ ציגיינערטע אים אזוינס וואָרגעזאָגט?

נאנץ געוויס. זי וועט דאך דאס נישט אויסטראכטן.
זי האָט זיך נאָך געשוואָרן.

ער האָט אויסגעפּיפט צופּרידן און גליקלעך.
האָט זי אויך געזאָגט, אַז ער וועט זיין געזונט און שטאַרק?
ניין, דאָס האָט די ציגיינערטע נישט געזאָגט. אפשר וואָלט
זי עס נאָך געזאָגט, אָבער ער האָט זיך גראָד צואווייגט, און זי
איז מיט אים אַריינגעלאָפּן אין שטוב.

עס האָט אים פאַרדראָסען, וואָס ער ווייס דאָס נישט.
ער וואָלט אויך געוואָלט זייער שטאַרק זיין, אָבער וואָס מאַכט
עס אויס, אַבי ער וועט זיין רייך. האָ, ווי גוט, וואָס ער ווייס,
וואָס מיט אים וועט זיין! איצט קאָן ער טאָן וואָס ער וויל.

דער קלימאָקס

בערל האָט אַנטדעקט זיין טאַלאַנט און געפונען זיין באַר-
שעפּטיקונג. צו איין־און־צוואַנציק יאָר איז „דזשיפּסי בערל“
געוואָרן אין געוויסע קרייזן אַ שם דבר אַלס איינער פון די
דערפאַנגרייכסטע קאַרטנשפּילער. „דזשיפּסי“ האָט ער געהויסן,
ווייל ער פּלעגט שטענדיק רעדן פון אַ ציגיינערין, וועלכע האָט
אַרויסגעלייענט פון זיין האַנט, אַז ער וועט זיין זייער רייך
און באַרימט. און אַז די ציגיינערין האָט אמת געזאָגט, איז
געווען צו זען דערפון, וואָס צו פינף־און־צוואַנציק יאָר איז
ער שוין געוועזן אַ בעלה־בית פון אַן אייגענעם גוט־גלייענדיקן
שפּיל־הויז.

און באַלד איז ער אויך געוואָרן זייער באַרימט. אַלע
צייטונגען זיינען פול געוואָרן מיט זיין נאָמען און זיינע
בילדער, און „דזשיפּסי בערל“ איז געוואָרן אויף אַלע צינגער
אין גאַנצן לאַנד.

עס האָט זיך געהאַנדלט אום אַ שרעקלעכן מאָרד, אין
וועלכן ער איז פאַרוויקלט געוואָרן. פאַר זיין אַלטער מוטער
איז די גרויסע באַרימטהייט פון איר זון געוועזן אַ טויט־קלאַפּ:
זי איז געשטאַרבן פון האַרץ־שלאַג, ווען מען האָט אים אַרעסט-
טירט. אָבער זי האָט זיך צוגעאיילט אַ ביסל. וואָרום בערל
איז אַרויס פּריי, אויסקויפּטדיק זיין לעבן מיט אַרויסגעבן די

אנדערע שולדיקע, און איצט ערשט איז ער געוואָרן אַן אמת גרויסער מאַן.

אין דעם פּראָצעס איז אויפגעדעקט געוואָרן, ווי שטיין־רייך ער איז, און עס האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז צו זיינע פאַרערער און באַוואַנדערער איז נישטאָ קיין צאָל און קיין ערך. זיין באַפרייאַנג איז געפיערט געוואָרן אין אומציייליקע הייזער, מען האָט נישט אויפגעהערט צו מאַכן פאַר אים איין באַנקעט נאָך דעם אנדערן. זיין גאַנג דורך די גאַסן איז געדוועזן ווי דער גאַנג פון אַ הערשער — אַזויפיל באַגלייטער האָט ער געהאַט, און עס איז געוועזן, אַז וואו „רושיפּסי בערל“ איז אַריינגעקומען אין אַ הויז, האָט מען נישט געוואוסט וואָס צו טאָן מיט אים, וואו אים אַוועקצוצן, מיט וואָס אים מכבד זיין. און דער גאַסטגעבער פלעגט מיט גאוה לאָזן וויסן: „היינט וועט ביי מיר זיין „רושיפּסי בערל“! און אַלע פריינד און באַקאַנטע פון דעם הויז האָבן זיך אַריינגעוואָרפן אין זייערע בעסטע יום־טוב־קליידער און געלאָפן באַקאַנט צו ווערן מיט דעם גרויסן גאַסט, צו דריקן אים די האַנט, אָנצוקוקן אים, צו הערן אים רעדן.

און איינער האָט ביי אַזאַ געלעגנהייט איינגעלאָרן צו זיך דעם פרעזידענט פון זיין שול.

און נאָך איינער האָט אַרויסגערופן צו זיך זיין דאָקטאָר — כלומרשט, ער איז קראַנק. און אַז דער דאָקטאָר איז געקומען, האָט ער אים מיט גדלות געזאָגט: „איך ווייס וואָס, נישטאָ קיין קרענק! אָבער ווייסט איר, ווער עס זיצט איצט ביי מיר? „רושיפּסי בערל“!“

ידישע קינדער האָבן זיך איינפאַך געגרויסט מיט אים. און „רושיפּסי בערל“ האָט עס אָנגענומען ווי עטוואָס גאַנץ נאַטירלעכעס, ווי עטוואָס, וואָס קאָן אים נישט איבער־ראַשן, ווייל זינט די מאַמע האָט אים אויפגעדעקט דער ציי־גייערינגס נבואה, האָט ער געוואוסט באַשטימט, אַז ער וועט קומען צו אַ סך געלט און גרויסן כבוד.

ער האָט זיך אפילו פאַרזאָרגט מיט כבוד אויף נאָך זיין טויט. ווען ער איז געפאלן פון דער האַנט פון אַ „גענעסטער“,

וועלכער האָט אים אַרײַנגעשטאַכן אַ מעסער אין האַרצן, האָט ער נאָך געלעבט גענוג אויף אָנצוזאָגן, ווי זײַן לוויה זאָל זײַן, און זי איז געוועזן, ווי די לוויה פון אַ גדול בישראל און אַ קדוש דאַרף זײַן. וואָגנס מיט קרענץ און בוקעטן זײַנען גע- פאַרן פאַרויס, און תלמודיתורה־קינדער זײַנען געגאַנגען פאַר זײַן ארון און קלאַנגפול און רירנד געזונגען פסוקים פון תהלים, און הינטער דעם ארון האָט זיך געצויגן אַן אומגענדלעכע שורה פון אויטאָמאָבילן און קאַרעטן און אומצײליק פוסגײער־פּאַלק. און אויפן קבר האָט אַן אונטערהעײצטער ראַבינער געמאַכט אים אַ זײער וואַרעמען הספּד. — —

זײַן נשמה אָבער איז דערווײלע געשטאַנען פאַרן בית־דין של מעלה, ווי ער איז אַמאָל געשטאַנען פאַרן בית־דין של מטה, און געפרוּאווט זיך אַרויס־רײען פון גיהנום־שטראַף מיט אַרויס־געבן די מיטשולדיקע: זי האָט אָנגעווײזן אויפן גאַנצן לוויה־עולם מיט די אַלע כלי־קודש.

פעלער-אויסבעסערונג

זייט 37, שורה 5 אויבן :	לעוואוינט	דארף זיין :	געוואוינט.
81, " "	2 אונטן :	געבלענד	געבלענדט.
82, " "	5 אויבן :	צוגעהערט זיך	צוגעהערט זיך. נאָרנישט.
172, " "	12 אונטן :	אין טעלעפאָן עס	אין טעלעפאָן. עס האַט.

א י נ ה א ל מ :

.I.

9	ברוריה
69	יוחנן כהן גדול
91	די נסיונות פון רבי עקיבא
108	ורובכל

.II.

135	אזוי האט עס געמוזט זיין
145	זי איז געוועזן העסלעך
155	די שווארצע קאץ
171	געקרוצטע הרעמן
201	די רעמעניש

.III.

213	איר אויסקויף
225	וואס איז דער מענטש
237	דער דויעל
245	אומזין פון לעבן
255	די תיח רעה
265	ווי די ציגיינערין האט געטראפן

